SEVR DOSYASI

CAHİT KAYRA

Tarihçi

SEVR DOSYASI

CAHİT KAYRA

Tarihçi

SEVR DOSYASİ

CAHIT KAYRA

İSTANBUL, 2011

Tarihçi Kitabevi

Tarihçi Kitabevi Sahibi ve Genel Yayın Yönetmeni Necip Azakoğlu

Editör: Hadiye Yılmaz

Kapak tasarım: Kolektif Atölye *Sayfa tasarım:* Güler Kızılelma

Birinci baskı: Ağustos 2011, İstanbul *Boyutlar:* 13.5 x 21 cm *Sayfa sayısı:* 376

ISBN: 978-605-4534-00-5

Baskı ve cilt: Kitap Matbaacılık Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti. Davutpaşa Caddesi No: 123 Kat: 1

Topkapı / ZEYTİNBURNU-İSTANBUL +90 (212) 482 99 10 *Sertifika no:* 16053

Tarihçi Kitabevi www.tarihcikitabevi.com

Moda Caddesi No: 104/A Moda / KADIKÖY-İSTANBUL

Tel: 0216 418 68 86 GSM: 0530 370 74 11

E-posta: info@tarihcikitabevi.com

Cahit Kayra. 1917'de doğdu. Mülkiye'yi bitirdi. Devlet hizmetinde 30 yıl bürokrat olarak bulundu. İkinci Dünya Savaşı'nda Türkiye'de başvurulan Varlık Vergisi uygulamasında en genç müfettiş olarak çalıştı. Politikaya girdi, milletvekili oldu. Emekliliğinden sonra araştırma ve öykü kitapları yazdı.

• SEVR DOSYASI •

İSTANBUL - MONDROS - SEVR[1]-MUDANYA - LOZAN[2] - ANKARA

[1] Sevres.
[2] Lausanne.

KONUYA GİRİŞ

Dünya 21. yüzyılın ilk yıllarını yaşıyor. Bu yeni yüzyıl şimdiden düşünemeyeceğimiz, düşleyeme-yeceğimiz kadar büyük değişikliklere gebe olacak. Savaş sonrası dönemde bizi şaşırtan hatta korkutan buluşlar, radarlar... mikroskobik yongalar... bilgisayarlar... internetler... anakaralar arası füzeler... uzayda dolaşan astronotlar... Jüpiter’e gönderilen uzay gemileri. Belki, önümüzdeki yüzyılın yarısına varmadan bunların hepsi teknolojik kadrodan çıkmış olacak. Yerlerini başkaları alacak.

Yaşadığımız dönemde dünya topluluklarına egemen olmaya başlayan süper topluluklar hem nitelik hem de nicelik bakımından daha da güçle-necekler. Ulus, toplum ve yönetim kavramları ve kuralları da şimdi bilemeyeceğimiz, anlayamayacağımız biçimler kazanacak. Değerler değişecek. 20. yüzyılın değerleri yerine 21. yüzyılın değerleri geçecek. Fakirliğin ve zenginliğin ölçüleri değişecek. Çünkü bütün değerlerin ölçüsü İnsan’dır ve İn-san’ın yapısı da değişecektir.

Biz, Türk toplumu, böylesine bir geleceğin eşiğinde, tükenmiş bir kültürden güç alarak günümüzün sorunlarına yanıt arıyor gibiyiz. Türk aydını ise sokakta, işyerinde, evinde, gününü, gecesini gerçek sorunlara yanıt bulamamanın tedirginliği içinde yaşıyor.

Oysa bundan seksen yıl önce bir büyük adam Türkiye'yi çöküp gittiği çukurun dibinden çıkarırken ülkenin sorunlarını ve geleceğini düşünmüş ve Batı dünyasını şaşırtan, düşündüren Cumhuriyet Türkiye'sini kurmuştu.

Yıllar geçti. Bugünlere geldik. Hem gülünecek hem de ağlanacak hallere düştük. Dünya sürekli atılımlar ve değişimler peşinde. Türkiye ise sarıklı, cüppeli din tacirleri ile okumuş Cumhuriyet ve Atatürk karşıtlarının, Doğulu, Batılı düşmanlarının elbirliği yaptığı bir yıkıcı kampanyanın estirdiği fırtınalar içinde savrulmaktadır. 1920'lerde Türkiye'yi Sevr batağına getirenler ülkeyi bugün de o batağa geriletmeye çalışmaktadırlar. Acıklı olan şey, bunca tehlikeli yollardan bugüne kadar gelmiş olan Türk halkının bu olumsuz gelişmeye karşı yetersiz tepki göstermesi, olan bitenleri duyarsızlıkla karşılama-sıdır. Bu duyarsızlık, düşünen Türk insanını zaman zaman umutsuzluk kıyılarına kadar getiriyor.

Nereye kadar gerileme... Bu sorunun yanıtı da bellidir. Sevr'e kadar. Sevr Antlaşması denilen ve Türkiye'nin kanına ekmek doğramayı amaçlayan bir skandal Antlaşmasının kurmak istediği yüz karası düzene kadar.

Altı yüz yıllık Osmanlı İmparatorluğu Sevr'de sona ermiştir. Tükenişin son aşamasındaki Antlaşma etrafındaki öykülerde iki güç savaşmıştır:

Yabancıların ile onlarla işbirliği yapan yerli bilinçsiz aymazların ve din yobazlarının temsil ettiği bencillik, açgözlülük.

Mustafa Kemal'in ve arkadaşlarının temsil ettiği özveri ve erdem.

Bu kitapta bu iki gücün geçmişteki boğuşmasını anlatmaya çalıştım. Mustafa Kemal'in kişiliği konusunda çözümlemeler yapmadım. Gerçekte Birinci Dünya Savaşı sonrası Kurtuluş Savaşı, ateşkesler, antlaşmalar döneminde Atatürk'ün yeri her şeyin üstündedir. Ama benim konum Türkiye'yi Sevr Antlaşması'na getiren insanlar ve o günlerin ortamı ile, onu bu yüz karası felaketten kurtaran insanların neler yaptıklarını anlatmanın sınırları içinde tutulmuştur.

Sevr Antlaşması olayından çıkarılacak ciddi yaşamsal dersler vardır. Çünkü şimdi Sevr'i yaşama döndürmek isteyenlerle, buna karşı çıkanların, Türkiye Cumhuriyeti'ne kanat gerenlerin savaşımını yeniden ve bir kez daha yaşıyoruz. Ben Lozan Antlaşması'nı ne kadar biliyorsak, Sevr Antlaşma-sı'nı da o ölçüde incelemek ve akılda tutmak gerektiğine inanıyorum. Her çalışmanın bir amacı vardır. Yukarıda açıklamaya çalıştığım nedenlerle bu çalışmanın amacını Türk okuruna Sevr olayını anımsatmak olarak düşündüm. Yeni kuşaklar Sevr Antlaşması olayını ve o çirkin anlayışla savaşmak gereğini unutmamalıdır.

Anlatımıma bir küçük olaydan söz ederek başlayacağım.

1966 yılında Paris'te, OECD'deki Türk Heyetinin başkanı olarak görev yapmaktaydım. Heyetin ve benim görevim OECD'nin kurulmasının amacı ile ilgili etkinliklerle birlikte Türkiye'nin borçlanmasının gerektirdiği çalışmaları yapmaktı. Gerek ekonomik durumumuz konusunda sürekli sınavlar vermek ve gerekse borçlanma görüşmelerini yapmak sırasında çok üzüldüğümü anımsıyorum. Bu üzüntümün nedeni, bizim Türkiye'yi gereksiz yere tehlikeli yü-kümlemelerin altına sokmamak için, her ne pahasına olursa olsun uğraşmamıza karşın hükümetlerimizin bizleri, koşullarının ağırlığına bakmaksızın borç almaya yönelik anlaşmalar yapmaya zorlama-sıydı. Arkadaşlarımın da aynı ruhsal tedirginlikler içinde olduklarını biliyordum. Bu üzüntülerimizi hafifletmek için başka türlü çalışmalar yapmayı düşünüyorduk. Bu düşünceyle, bir tatil dönüşünden sonra, heyette on beş günde bir çeşitli konularda küçük sempozyumlar yapmaya başladık. Bu toplantılar giderek ilgi çekici oldu. Paris'teki kuruluşlarda, Elçilik'te ve Konsolosluk'ta çalışan Türkler de top-lantılarımıza katılmaya başladı. Birgün, aklıma Sevr Antlaşması geldi. Ben ve arkadaşlarım Dışişleri Ba-kanlığı'nın memuru değildik. Bizim formasyonumuz ekonomi ve maliye alanındaydı. Sevr Antlaşması ise, belleğimde sınır çizgileri görüntüsünde bir belge olarak yer alıyordu. Arkadaşlarımın da bu konuda benden daha hazırlıklı olduklarını sanmı-yordum. Sekreterimi Fransız Devlet Yayınevi'ne göndererek bir adet Sevr Antlaşması metni getirmesini istedim. Fransızca nüshaları kalmadığı, ya da

az olduğu için bir İngilizce nüsha getirdi. Büyük boyutlu 161 sayfalı 433 maddelik Antlaşmayı görüp biraz karıştırdıktan sonra pek çok soru ile karşı karşıya kaldığımı duyumsadım. Bunlardan beş altı tane daha alıp Ankara'da tanıdıklarıma göndermeyi düşündüm. Fransız Dışişleri Bakanlığı elbette bizim şimdiki sallapati yöntemimize benzemez. Bu yüzden gönderdiğim sekreter ertesi gün eli boş döndü. Yayınevi'nde, kendisine Fransız Dışişleri Bakan-lığı'nın Antlaşma metninin satışını durdurduğu söylenmişti.

Bir cumartesi toplantısını Sevr Antlaşması'nın irdelenmesine ayırmayı uygun buldum. Konuyu Erhan Bener'e verdim. Bener, kendisine özgü etkin inceleme yeteneği ile bize Antlaşma'yı ayrıntıları ile anlattı. Heyetteki arkadaşlarım ve başka yerlerden, Elçilik'ten, Konsolosluk'tan, Paris'te görevli askerlerden ve OECD, UNESCO gibi kurumlardan gelenler konuya ciddi bir ilgi gösterdiler. Hem de biraz şaşırdılar gibi geldi bana. Gerçekten önemli bir konuda bilgi edindiğimizi düşündük.

"Treaty Of Peace Between The Allied And Associated Powers And Turkey, August 10, 1920, Sevres" başlığını taşıyan, Sevr Antlaşması belgesini o tarihlerden bu yana, benim, içinde aradığımı bulamayacak kadar dağınık olan kitaplığımda, hiçbir zaman gözden yitirmedim. Kapkara cildi ile bir umacı gibi hep karşımdaki raflardan birinde yer aldı ve sürekli olarak kendisini anımsattı. 1970'te Paris'te yapılan bir toplantıyı gazete sayfalarında okudum: Sevr'i Canlandırma Toplantısı. Gazete kupürünü de kesip Sevr Anlaşması kitabının içine koydum.

Daha sonraları bu Antlaşma'nın gerisinde olup bitenleri de öğrenmek istedim. Lozan kadar Sevr'i de bilmemiz ve belleğimizde tutmamız gerektiğini düşündüm. Konunun Dışişleri'nde uzmanları olduğuna da inanıyorum. Öte yandan Prof. Seha Me-ray'ın, Osman Olcay, Bilal şimşir ve öteki bilge kişilerin, bilimsel ve profesyonel çalışmaları olduğunu da biliyorum. Buna karşın konuyu değişik bir yaklaşım ve amaçla ele almanın yararlı olacağını düşündüm.

Sevr Antlaşması Türk kamuoyunda, hatta aydınlar arasında ne kadar biliniyor? Bu sorunun yanıtının çok olumlu olduğunu sanmıyorum. Sevr, Türk kamuoyuna göre adeta kapanmış bir dosya gibidir.

Oysa Sevr Antlaşması kapanmış bir dosya gibi görünmüyor. Bu Antlaşma'nın birçok hükümleri zamanında uygulanmış ve 19. yüzyılın uluslararası politika kavgalarına yön vermiştir. Özellikle Ortadoğu'nun bugünkü tehlikelerle dolu coğrafyasını bu Antlaşma belirlemiştir. Bu durum işin hukuki ve meşru yönüdür. Oysa Türkiye için durum daha da değişiktir. Türkiye Misak-ı Milli ile (Ulusal Ant) ve Lozan Antlaşması ile Sevr'in kendisini ilgilendiren hükümlerini reddetmiş ve karşı taraflara da bunları benimsetmiştir. Gerçek öyle midir? Batı, Türkiye üstündeki niyet ve emellerinden vazgeçmiş midir? Sevr'in amacına yönelik hükümler, üze-rinden bu kadar yıl geçmiş olmasına rağmen, Batı-lılarca unutulmuş, vazgeçilmiş hükümler midir? Bunlar ciddiyetle tartışmaya açık sorulardır.

Bunun yanında kendi içimizde gerçekleri bilmeyen, anlamayan ya da karanlık nedenlerle onları çarpıtmaya çalışan insanlar da vardır. Genellikle Cumhuriyet karşıtlarının tutumu böyledir. Sevr Antlaşması'nın bilinmemesi olayı, ***Türkiye deki uygarlık düşmanı karanlık politikaların tercihlerinden biridir,*** diye düşünmek yanlış değildir.

Tarih, bir değerler savaşıdır. Bugünkü Türkiye'nin ilkelerini oluşturan "değerler"e karşı Sevr Antlaşması'na yansıyan Batı değerleri savaşmaktan vazgeçmiş olabilirler mi? Sanmıyorum. Böyle bir şey, insanlık ve tarih sürecinin genel eğilimlerine ters düşer. Savaş, değerler savaşı sürüp gidecektir. Bize düşen bu değerler kavgasının tanımını akıllıca yapmak ve ona göre bize düşen görevi yerine getirmek, gerekli önlemleri almak, tutarlı ve geçerli iç ve dış politikalar üretmektir. Bunu yapabilmenin yolu da olan bitenleri hakkı ile bilmekten geçer.

Bu çalışma bilimsel nitelikte bir çalışma değildir. Onu akademik kariyerde görev alanlar yapmalıdırlar ve yapmaktadırlar. Ben, unutulmaması gereken bir gerçeği, Sevr konusunu, öyküsü ve ana hatları ve en yalın içeriği ile anlatmak ve bunun bugünkü önemini hatırlatmak istiyorum.

“TARİH”İN DEĞİRMENLERİ

Osmanlı Devleti 17. yüzyılın sonuna kadar, o zamanki dünyanın en büyük, en kudretli ve en zengin monarşisi olarak biliniyordu. Bu büyük devlet, dinsel ahlakının üstünlüğüne olan inancı nedeniyle dünyadaki gelişmelere kapısını kapamış, entelektüel açıdan gittikçe kuruyarak gücünü yitirmiş ve II. Abdülhamit’in karanlık yılları sona ererken bir imparatorluk müsvettesi, o zamanların Çin’i gibi bir gizli süper sömürge haline gelmişti. Devletin Ortadoğu’da, Hicaz’da, Kuzey Afrika’da, Balkan-lar’da adı vardı; kendisi yoktu. Rumeli’deki topraklar, Adalar elden çıkmıştı. Anadolu acıklı bir mozaik halindeydi. Eski Karesi eyaletinin sahillerindeki yerleşme yerleri, Mudanya, Bandırma, Ayvalık, Burhaniye ve Edremit gibi yöreler Adalar’ dan gelip oraları işgal eden Rumların elindeydi. Ayvalık’ta Türk olarak yalnız kaymakam, Türk postasının müdürü ve benzeri bir iki memur kalmıştı. İzmir’in adı Gavur İzmir’di.

Anadolu halkı cehaletin, fakirliğin ve hastalıkların pençesinde giderek tükeniyor, yok olmaya yöneliyordu. Okul yoktu, yol yoktu, üretim yoktu. 1900 yılında kolera salgını ile mücadele programı gereğince, Bursa’nın Atranos ilçesine giden doktor Şerafettin Mağmumî anılarında bazı yerlerde bir köyün bütün halkının, yediden yetmişe kadar frengili olduklarını yazıyordu. Aynı felaket Vakfıkebir’deki dağ köylerinde yaşanıyordu. Kastamonu aynı durumdaydı. Bu ilin ormanlarında ağaç kabukları ile örtünen insanlar yaşıyordu. Kilis ve yöresindeki halkın yarısı trahomluydu ve kördü. Halep Çıbanı bütün bu bölge halkının damgası gibiydi. Hastahane yoktu, doktor yoktu, ilaç yoktu.

Buna karşılık Müslüman olmayan Osmanlı uyruklularının, Rumların, Ermenilerin durumu her bakımdan düzelmişti. Köylerdeki bakkallar Rum, kentlerdeki sanayi erbabı Ermeni idi. Her tarafta, Anadolu'da, Adalar'da küçüklü büyüklü okulları vardı. Anadolu'nun her yanına, Merzifon, Mardin gibi uzak köşelere kadar Amerikan, Fransız, Alman misyonerlerinin okulları yayılmıştı. Oysa birçok ilde Türk idadileri (lise), hatta rüştiyeleri (ortaokul) yoktu. Birer cehalet yuvası olan sübyan mektepleri ilkokulların yerini dolduruyor ve buralarda bilir bilmez Kuran okutmanın ötesinde bir şey yapılmıyordu. Bu mekteplerdeki beş altı yaşında çocuklara (bugün Kuran kurslarında olduğu gibi) Kuran'ı ezberletmek marifet sayılıyordu.

İstanbul'daki Darülfünun gerek nitelik gerekse nicelik açısından, gerçek bir üniversite olmaktan çok uzaktı.

Balkanlar'da büyük bir trajedi yaşanmış, Türkler buradan kovulmuştu. Batılılar Sırp, Bulgar ve Yunan çetelerinin yaptıkları soykırımlara karşı çıkmamış, hatta katilleri yüreklendirmişlerdi. Batı giderek, Türkleri Avrupa'dan çıkarmak düşünün gerçekleşmekte olduğuna inanıyordu.

İttihatçılar bu umutsuz perişanlığa bir çare bulmak için büyük çabalar harcadılar ve bu arada yanlışlıklar yaptılar. Birinci Dünya Savaşı'na Almanya'nın yanında yer alarak katıldılar. Aslında bir bakıma başka çareleri, başka seçenekleri yoktu. Savaşa katılsalar da katılmasalar da İmparatorluğun dağılma tehlikesi karşısında olduğunu biliyorlardı. Bu dağılmayı planlayan Müttefikler, Osmanlıları kendi aralarına almadılar. Zamanın hükümeti bu çaresizlik içinde kurda teslim olur gibi Almanlarla tehikeli bir antlaşma yaptı.

Türkiye, ağır koşullar, olanaksızlıklar içinde umutsuz bir savaş verdi. Özellikle son yıllarda ye-tiştirebildiği genç aydın kuşaklar savaş alanlarında yitip gitti. Kırsal kesimde üretim yapacak insan kalmadı. Üretim korkutucu boyutlarda azaldı. Yatırımlar yapılamadı. Türk halkının nesnel ve tinsel varlığı büyük ölçüde tüketildi.

Bu savaşta Türkler tarihin sürecini etkileyecek bir Çanakkale Savunması yaptılar. Müttefikler Rusya'ya yardım edemediler. Ruslar büyük yenilgilere uğradılar. Bu savunmanın çok önemli iki sonucu oldu:

Rus İmparatorluğu tarihten silindi. Yerine sosyalist bir devlet kuruldu. Bu devlet gelecek yetmiş yıl boyunca dünya politikasını etkileyecekti.

Rusya yerine Sovyetler'in kurulması Türkiye'deki başkaldırı devinimine yardımcı oldu. Türkiye Batı'ya karşı savaşırken, Sovyetler Türkiye'ye saldırmadı; tersine geleneksel Rus politikasını bırakıp yardımcı oldular. Çünkü aynı zamanda, aynı düşmana karşı savaşıyorlardı.

Savaş sona erdi. Osmanlılar savaşı yenilgi ile bitirdiler. Çok eski zamanlarda Avrupa'nın uluslararası siyasetini düzenleyen Büyük Osmanlı son so-luğuyla ayaklar altına düştü. İstanbul'da yeteneksiz bir kukla-Halife'nin ve etrafında bulunan eski Osmanlı vezirlerinin oluşturduğu bir hükümet bu döküntü haline gelmiş olan devleti yönetmekten acizdi. Bunların bazıları, karşılaştıkları felaketler fırtınasında, hayatlarını kurtarabilmek için, kendi yurttaşlarını, kendi dindaşlarını düşmanın önüne esir pazarından getirilmiş köleler gibi atabilecek kadar korkuya kapılmışlardı. Onların bu aymazlıkları ve zavallılıkları sürerken Batı, Türkiye'nin paylaşılması üstüne birbiri peşine planlar yapıyordu. Bu planların çirkin öyküsünü, bu skandallar serisi içinde Mustafa Kemal ile arkadaşlarının Sevr Antlaşması'nı yırtıp atmalarına kadar uzanan mücadelelerini aşağıdaki bölümlerde anlatmaya çalışacağım.

İKİNCİ BASKIYA ÖNSÖZ

Sevr Dosyası kitabının yayınlandığı günlerden bu yana altı yıl geçti ve bu süre içinde dünya tarihinde olduğu kadar Türk tarihinde de dramatik değişiklikler yer aldı. Bu arada bazı konuların, daha doğru bir deyimle sorunların değişmediği ve olduğu gibi kaldıkları görülüyor. Bu tablodan

bizim almamız gereken dersler olmalı. Bu nedenle, ***Sevr*** Dosyası'nın bu ikinci baskısına girişilirken konu üstünde kısa bir yorum yapmayı gerekli görüyorum.

Sevr Antlaşması konusundaki en anlamlı tanımlamayı Atatürk'ün, Büyük ***Nutukta,*** Lozan Antlaşması üstüne yaptığı kısa belirlemede bulabiliriz:

"Lozan Antlaşması, Türk ulusuna karşı yüz yıllar boyunca hazırlanmış ve Sevr Antlaşması ile tamamlanmış olduğu sanılan büyük bir komplonun yıkılışını anlatan bir belgedir".

Türkiye'nin bugünkü konumu ve durumunda, bu tanımlamanın içeriğinde nelerin değiştiğini ve nelerin değişmediğini araştırırsak şu tablo ile karşılaşırız:

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulduğu tarihte deneyimli, güçlü, aydın ve inançlı bir politik kadro, bir yöneticiler kadrosu iş başındaydı. Buna karşın birbiri peşine sıralanan savaşlardan geri kalmış yorgun düşmüş on üç milyon insanımız vardı. Bu insanlar yüzyıllar boyu akılsızca sürdürülen politikaların geriye bıraktığı cehalet çamurlarının altında derin bir durgunluk içinde yaşıyordu. Türkiye sekuler bir toplum olmak bakımından hazırlıksızdı. Okuma-yazma oranı acınacak ölçüde düşüktü. Kurumları eksikti. Sağlam temelleri olmayan hukuk sistemi karışıktı; boşluklarla doluydu. Teknokrasisi çok zayıftı. Ekonomi alanında girişimcisi yoktu. Sermaye birikimi yoktu. Dışa açılma olanağı yoktu. Türkiye, içe dönük ve geleneksel bir yaşam biçimi içinde Atatürk'ün görkemli kişiliğinin getireceği devrimleri, bu devrimlerin ardındaki aydınlanmayı bekliyordu.

Bugünün toplumu ise bu tablodan farklı bir görüntü sergilemektedir. Türkiye'nin nüfusu altmış beş milyonu geçmiştir. Okuma yazma oranı yüksektir. Ülkenin her yanında üniversiteler kurulmuştur. Yetişmiş ve kalabalık bir teknokrasisi vardır. Becerikli girişimci kadroları oluşmuştur. Bu kadroların kullanabildikleri ciddi ölçüde sermaye birikimi olmuştur. Dış dünyaya karşı açık politikalar uygulanabilmektedir. Türkiye, nesnel ve bir ölçüde tinsel varlıklarıyla bugünkü dünyaya yanıt verecek kompleks ve güçlü bir yapıya sahiptir.

Bu tablonun içinde eksik olan Mustafa Kemal Atatürk'tür. 1920'lerin, 1930'ların dünyası Atatürk'e muhtaçtı. Oysa bugün, onun açtığı yolda yetişen kuşaklar, kişi olarak değil topluluk olarak onun yerini alabilecek güçtedir. Buna karşı bu tabloda aksayan nokta, bugünkü politikacı, yönetici kadrolarının bu kompleks toplumun gereksinmelerine yanıt verecek yeteneğe ve bütünlüğe sahip olmaması gerçeğidir.

Bu bağlamda Türkiye'deki gelişmelerin içinde yer alan iki faktörü, bu kitabın amacı açısından, öteki ögelerden ayırarak belirlemeyi gerekli ve yararlı buluyorum. Burada şu soruyu soracağız:

O tarihlerden bugüne ne zaman, neler değişmiş, ya da değişmemiştir?

Zamanlama bakımından önemli olan tarih olarak 1946 düşünülebilir. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra tümü ile kabuk değiştiren dış dünya karşısında Türkiye'nin içe dönük, kapalı bir rejim sürdürmesinde güçlükler vardı. Böyle olması hem doğal ve kaçınılmaz, hem de yararlıydı; ama Türkiye'nin bu süreçte kendi çağdaşlaşmasını sürdürmesini sağlayacak önlemleri alması da gerekliydi. Türkiye'nin bu önlemleri yeterince alamadığı açıktır. Bunun en belirgin örneği elli yıl boyunca ekonomik istikrarı sağlayamamış olmasıdır. Bunun yanında her bakımdan dış dünyaya açılmak için gösterdiği çaba belli ölçüde başarılı olmuş, Türkiye Ortadoğulu bir ülke imajını bir anlamda geride bırakmıştır. Bu gelişme ile, Batı'nın, Sevr Antlaşma-sı'yla yetmiş yıl önce Osmanlı'ya çizdiği şema arasında benzerlikler bulmak kuşkusuz fazla karamsarlık olur. Türkiye'nin Batı ile ilişkilerinde Sevr ruhunu aramak bugünkü Türkiye'yi anlamamak olur.

Asıl önemli olan, bu gelişmeye karşı, iç dünyamızda yaşanan olumsuzluklardır. Osmanlıları Sevr Antlaşması uçurumuna sürükleyen güçlerin ikinci kategorisinin, içerideki cehalet, gericilik ve hıyanet odaklarından kaynaklandığını bu kitapta anlatmaya çalıştım. Türk toplumu geçen yetmiş yıl içinde bu konuda yeterince aydınlatılmamış görünüyor. Bu açıdan Atatürk'ün nutkundan bir başka paragrafı da anımsatmak istiyorum:

"İnsanlık, din konusundaki duygu ve bilgiler her türlü batıl inançlardan soyutlanarak, gerçek bilim ve teknik nurları ile

aydınlanana ve yetkin hale gelene kadar, din oyunu aktörlerine her yerde rastlanacaktır".

Gerçekten, Türkiye'nin 1950 sonrası şemasında özellikle göze çarpan gelişme din motifini kullanan çıkarcıların sahnede yer almaları ve üzülecek bir sonuç olarak, Türkiye'nin toplumsal yaşamını olumsuz biçimde etkilemeleridir. Bu kadronun Türkiye'nin geleceğe dönük bekleyişlerini değiştirme gücü elbette yoktur. Ama bu ters davranışın bedeli yitirilen değerli zaman olacaktır.

ÜÇÜNCÜ BASKIYA ÖNSÖZ

1920'li yılların dünyası yeni bir dönemin arifesini yaşamıştır. Avrupa haritası değişmiştir. Dünya haritası da değişmiştir. Almanya, Avusturya kendi ülkeleri dışındaki topraklarını, sömürgelerini kaybetmiştir. Avrupa'da ve bütün dünyada yeni devletler, yeni topluluklar ortaya çıkmıştır. İngiltere bu dönemde dünyanın egemen devleti olarak görünmektedir.

Osmanlı İmparatorluğu da paylaşılmaktadır. Anadolu insanı olağanüstü yoksuldur. Adam başına milli geliri 100 lirayı bile bulmamaktadır. Yolu yoktur, fabrikası yoktur, elektriği yoktur, okulu yoktur, yiyeceği yoktur. Yetişmiş aydın kadro savaşlarda eriyip gitmiştir. Önemli ekonomik değerler yabancıların eline geçmiştir. Türkiye yabancılar arasında yer yer paylaşılmış, istilaya uğramıştır.

Bu oluşum içinde, İsmet İnönü'nün dediği gibi Türk toplumu "Bütün bir zulüm ve istibdad dünyası ile çarpışırken aynı zamanda gerideki fesat kaynakları" da bu mücadeleyi arkadan vurmaktadır.

Batılılar Türkiye’yi yok etme hevesine kapılmışlardır. Sevr bu sendromun yarattığı bir yanlışlıktır ve Mustafa Kemal ve arkadaşlarının başlattığı devrim bu sendromu yıkmış, Türkiye Cumhu-riyeti’ni imparatorluktan kalan yıkıntının içinden çıkarmıştır. Bizim için önemli olan konu Osman-lının hükümetindeki ve onun dışındaki gerici kadroların bu olay içindeki yeridir. Sevr ne kadar yabancı güçlerin eseri ise, o kadar da yerli bağnaz kadronun eseri olmuştur.

2011 Dünyası ve Türkiye

2011 dünyası evrensel bir küreselleşme süreci içinde yaşamaktadır. Amerikan egemenliği yanında Çin, Hindistan gibi ülkeler geleceğe damgalarını vurmaya hazırlanmaktadır. Avrupa devletleri kendi aralarında bir birlik olmaya çalışmaktadır. Terör dalgası bütün dünyada yeni ve karanlık bir güç olarak belirmiştir. Batı ile İslam toplulukları arasında tehlikeli maksatlara yönelik bir mücadele başlamıştır. Teknolojik gelişme, insanlığı, burjuva ideolojisini ve hümanist ütopyayı korkutucu ufuklara alıp götürmektedir.

2011 yılında Türkiye’de geçmiş altı yüz yıllık tarihin bıraktığı boşluk, varlık ve uygarlık boşluğu kapatılmış görünüyor. Atatürk İnkılâpları büyük ölçüde gerçekleşmiştir. Demokratik bir siyasi yapı sağlanmıştır. Seksen yıl savaş olmamıştır. Nüfus artmış, yeni aydın kadrolar yetişmiştir. Büyük, sanayileşmiş bir ekonomik yapı oluşmuştur. Osmanlı’dan kalan yıkık viranelerin yerini zengin, mamur beldeler almıştır.

Buna karşı bu gelişmenin temelini atan 1950 öncesinin çağdaşlığa, uygarlığa dönük yönetici kadrosu zaman içinde erimiş; onun yerine kentli işadamı ve kasaba eşrafı yörüngesinde pragmatik eğilimli bir siyasi kadro oluşmuştur.

Türkiye'nin geleceğini ve bu gelecekte Sevr Antlaşması'nın yerini bu şema içinde anlamak gerekir. Türkiye'nin sosyal, ekonomik ve politik varlığı 1920'lerde Sevr Antlaşması'nın planlandığı tarihteki durumundan çok farklıdır. Geçen seksen yıl içinde, durağan olmayan dinamik bir ekonomisi ve kendisini kabul ettirmiş bir işadamı kadrosu oluşmuştur. Türkiye, nesnel ve tinsel yapısı böyle olduğu ve bu gelişmeyi sürdürdüğü sürece Batılıların Sevr Antlaşması rüyasından söz etmeye gerek olmayacaktır. O rüya çökmüş, parçalanmış, umutsuz Osmanlı İmparatorluğu için düşünülmüştür. Bugünkü Türkiye, gelecek için umutlarla dolu bir ülkedir.

Buna karşın Türkiye'nin önemli bir sorunu vardır. 1950'li yıllardan başlayarak gelişen gerici akımlar Türkiye'nin Batı'ya karşı en büyük koruma aracı olan laiklik ideolojisini olumsuz şekilde etkilemekte ve Türk insanının çağdaş, uygar yapısına zarar vermektedir. Türkiye'nin asıl sorunu, ekonomi, dış politika alanlarında değildir. Sorun, Osmanlı'yı Sevr Antlaşması'nın koşullarına, dolayısıyla Ortadoğu toplumlarının sefaletine sürüklemiş olan tutucu sosyo-politik felsefedir. Bu bakımdan Türkiye'nin Batı'ya karşı en önemli koruma aracı olan laiklik ideolojisinin, bugünün görkemli Türkiye'sinde hırpalanmaya çalışılmasının, en önemli sorunumuz olduğuna inanıyorum.

- BİRİNCİ BÖLÜM

ESKİ ANTLAŞMALAR, ESKİ OYUNLAR

Osmanlı İmparatorluğu'nun paylaşılması planları kuşkusuz çok daha eski tarihlerde yapılmaya başlanmıştır. Devlet aciz, yeteneksiz yöneticiler elinde, bazen İngilizlerin, bazen Fransızların hatta bazen Osmanlı-Mısır Savaşı'nda olduğu gibi Çarlık Rusya'sının koruması altında yaşamını sürdürmeye çalıştı. Bu arada Osmanlı Devleti'ni "Hasta Adam" olarak tanımlayan Batılılar, Reval ve benzeri antlaşmalarla bu konuda çeşitli paylaşım planları oluşturdular.

Birinci Dünya Savaşı'nın başlaması ve Osmanlıların karşı cephede yer alması üzerine Müttefikler tasarılarını geliştirmeye ve uygulamaya başladılar.

1915-1917 Olayları

Batılı Müttefikler, aralarında ilk önce İSTANBUL ANTLAŞMASI adı verilen belgeyi hazırladılar. 1915 yılının Mart ayında hazırlanan bu belgeye göre, savaş sonunda **Rusya,** Trakya, İzmit, Marmara Bölge-si'ni ve İstanbul'u alacaktı. (Aslında Ruslar bu sıralarda İngiliz ve Fransız donanmalarının Çanakkale'yi zorlayarak İstanbul'a gelmeleri planına da çe-

kingen bir olumsuz tepki göstermişlerdi. Bu uygulamada başarılı oldukları takdirde İngilizlerin İstanbul'dan bir daha çıkmayacaklarını düşünmekteydiler.)

İmparatorluğun sınırları içindeki Ortadoğu ülkeleri de **İngilizler ve Fransızlar** arasında paylaşılacaktı. (Bu paylaşım söz konusu tarihten 11 yıl önce Entetne Cordiale = Dostluk Antlaşması denilen antlaşma ile de saptanmış bulunuyordu). İtalya henüz bu dönemde Müttefiklerin yanında yer almadığı için Antlaşma'da ona pay ayrılmamıştı, ama 1915'de savaşa katılınca Londra'da yapılan bir antlaşma ile İtalya'ya On İki Adalar ile Antalya bölgesi yeterli bir pay olarak ayrıldı. Bu sıralarda Arabistan ve Mezopotamya konusu da ele alındı ve kral ilan edilen **Hüseyin**'e bağımsızlık ve egemenlik hakları tanındı. Bu yıllarda İngiltere'de Llyod George ve Fransa'da Clemenceau başbakanlık mevkiine geldiler.

Sykes-Picot Antlaşması

Bu tarihlerden sonra Müttefiklerarasında yapılan en önemli antlaşma **Sykes-Picot** Antlaşma-sı'dır. Bu antlaşma 1916 yılının Mayıs ayında **İngiltere ile Fransa** arasında yapıldı. **Ruslar** da antlaşmayı daha sonra imzaladılar.

Roman-Katolik ve muhafazakâr bir parlamenter olan ve Türk yanlılığı ile tanınan Sir Mark Sykes, bu tarihte, kendisi gibi pro-Türk olarak bilinen parlamento arkadaşı Aubrey Herbert'e daha sonra yazacağı mektupta düşüncelerini değiştirmiş görünüyor ve şöyle söylüyordu:

"Türkiye ortadan kalkmalı, İzmir ve bölgesi Yunanlılara, Antalya ve bölgesi İtalyanlara, Ki-likya ve Suriye Fransızlara, Filistin, Mezopotamya ve İstanbul da İngilizlere verilmelidir".

Antaşma'daki öteki temsilciler, Fransız Katolik parlamanter Picot ve Rus Ortodoks Dışişleri Bakanı Sazanov'dır.

Bu Antlaşma ile Mezopotamya'nın, Filistin'in ve kurulacak Arap devletlerinin durumu ve paylaşmanın temelleri daha açık biçimde belirlendi. İngiltere Dışişleri bu Antlaşma'yı yeterli bulmamış ve açıklamamıştı. Ruslar

da Filistin ve Yahudi Devleti konusuna karşı çıkmışlardı. Özet olarak daha başlangıçta paylaşımda uzlaşma yok demekti.

Bu Antlaşma'yı Bolşevikler, iktidara geldikten sonra 1917 yılının Kasım ayında açıkladılar. Cemal Paşa bu suretle öğrendiği Antlaşma'nın bir kopyasını Faysal'a gönderdi ve onu İslam Halifesi olan Osmanlı Sultanı'na sadık olmaya çağırdı. Oysa bu sırada Faysal hem Arapların özgürlüğü için planlar yapmaktaydı, hem de bir yandan da Filistin için Weizmann ile görüşmeye hazırlanıyordu. Savaş sona ermekte ve Osmanlılar yenilmekteydiler. Faysal, Cemal Paşa'nın başvurusuna yanıt bile vermedi.

Saint-Jean De Maurienne Antlaşması

1917 yılında Rusya'da karışıklıklar çıktı. Devrimciler devlete elkoydu. Müttefikler bu kez Ağustos ayında Saint-Jean de Maurienne Antlaşması'nı yaptılar. **Rusya** çalışmalara katılamaz duruma gelmişti. Buna karşı **İtalya**'nın payı daha kesin olarak belirlendi.

Balfour Açıklaması

Savaşın kaderinin iyice belli olduğu 1917 yılının Kasım ayında **İngiltere,** Balfour (Balfour İngiltere Dışişleri Bakanlığı Sekreteri idi) Açıklaması adı verilen belge ile **"Filistin'de bir Yahudi Devleti"** nin kurulması konusundaki desteğini açıkladı. Bu sıralarda Araplarla Yahudiler arasında, daha doğrusu Kral Hüseyin ile Weizman arasında görüşmeler yapılıyordu. İki ay sonra (Ocak 1918) **Hogart Bildirisi** adı verilen belge ile **Araplara bağımsızlık** vaadi tekrarlandı. Faysal ve Weizmann daha sonra 1918 Haziran'ında bir araya gelecekler ve son antlaşmayı hazırlayacaklar, 3 Ocak 1919'da Hicaz Krallığı ile Sionist Örgüt arasında (Balfour Açıkla-ması'na uygun olarak) Filistin Devleti' nin kurulmasını karara bağlayacaklardır.

Brest-Litovsk Antlaşması

Savaş yıllarının sonuna doğru Rusya'da kurulan Bolşevik Hükümeti Merkez Devletleri'ne (Yani Almanya, Avusturya, Osmanlı ve Bulgaristan) savaşı bitirmek ve anlaşmak için başvuruda bulundu. 22 Aralık 1917'de başlayan Brest-Litovsk Konferansı bir süre kesintiye uğradı. İki taraflı çarpışmalar başladı. Bu arada Merkez Devletleri Ukrayna ile 18 Şubat 1918'de ayrı bir barış antlaşması yaptılar. 3 Mart 1918'de ise Bolşeviklerle Brest-Litovsk Antlaşması imzalandı. Türk Orduları 1918 yılının Mart ve Nisan ayları boyunca Trabzon'u ve Rusların işgal ettikleri bölgeyi geri aldılar. Türk Ordusu, 1878'de Berlin Antlaşması ile Rusya'ya bırakılmış olan Kars'a ve Batum'a girdi.

1918 Olayları

Paylaşım Planları

Savaş sona ererken ilginç olaylar oldu. Bunlardan birisi de Kafkas ülkelerinde İngilizler, Türkler, Ruslar (Bolşevikler) ve Almanlar arasındaki çekişmelerdir. İngilizler 4 Ağustos'ta 1500 kişilik bir askeri güçle Bakû'ye girdiler. Bu hareket, geleneksel Anglo-Sakson petrol politikasının bir uygulaması idi. İngilizler, Bolşeviklerin daha sonra yenilip yerine başka bir düzenin kurulacağını düşünüyorlar ve o arada Azeri petrollerini ellerine geçirmeye girişiyorlardı. Ancak Ağustos'ta Türk kuvvetleri Ba-kû'yü İngilizlerden aldılar. Bolşevikler ise bu bölgede gelecekte potansiyel bir Türk nüfuzunu istemedikleri için harekete geçtiler. Osmanlıların müttefiki Almanlar ise ne Türklerin ne de İngilizlerin bu bölgede yerleşmelerini istememekteydi. Sonuç, ironik bir çelişki şeklinde belirdi. Osmanlılar düş-manları İngilizlerle birlikte, müttefikleri Almanlara ve potansiyel

destekleyicileri Ruslara karşı cephe kurdular. Bu hem garip hem anlamlı durum daha sonra İngilizlerin Nisan 1921'de bölgeden ayrılmaları ve Mustafa Kemal'in Bolşeviklerle antlaşma yapması sonucunda ortadan kalkacaktır.

1918 yılında savaş teknik anlamda sona erdi. Almanların İkinci Marne Saldırısı da sonuç vermedi. Osmanlılar Mezopotamya'dan çekildiler. **İngiltere** Haziran ayında **Arap liderlerine** bağımsızlık vaadini yineledi. Amerika Birleşik Devletleri Başkanı Wilson 14 maddelik "Ulusların kendi kaderlerini kendilerinin belirlemeleri" prensibini açıklamış bulunuyordu.

1918 yılının Kasım ayında **İngiltere ve Fransa** ortak bir bildiri yayınladı ve **Orta ve Yakındoğu** halklarının kendi özgür iradeleri ile kendi devletlerini kuracaklarını ilan etti. Ama paylaşımı yapan ülkelerin asıl maksatları, niyetleri bu antlaşmaların ve bildirilerin arka planında yapmakta oldukları gizli görüşmelerde saklıydı.

İngiltere, Fransa ve İtalya'nın Tutumu

İngiltere'nin amacı Boğazlar'ı ve Hindistan yolunu, Mezopotamya'daki petrol alanlarını kendi güvencesi altında tutmaktı. İngilizler başlangıçtan beri Musul'un İngiltere'nin payı içinde olması gerektiğini açıklamışlardı ve Fransız Başbakanı Clemenceau da bunu kabul etmişti. Rusya'nın bu açıdan devreden çıkmış olması, İngiltere için bir avantaj yaratmış oluyordu.

İngilizler bu arada Türklerin Avrupa'dan çıkarılması tezinin ateşli yandaşlığını da yapıyorlardı. Bu yandaşlığın oluşturulmasında Yunanistan'ın büyük rolü vardı. Lloyd George bu konuda Venizelos ile tam bir düşünce ve işbirliği içindeydi.

Fransa; Suriye, Kilikya, Lübnan ve Filistin üstünde hak istiyordu.

İtalya savaşa önemli ölçüde katılmamıştı. İtalya'nın düşündüğü payın (Adana ve Güney Akdeniz, Güney Ege ve İzmir) bazı bölümlerine Fransızlar ve Yunanlılar sahip çıkmaya çalışıyorlardı.

Amerika Birleşik Devletleri ve Manda Rejimi

1918 yılının sonunda Rusya'da Bolşevik Hükümeti kurulmuştu. Bunun sonucu olarak **Bolşevikler paylaşımdan çekildiler. Savaş biterken Amerika Birleşik Devletleri Başkanı W. Wilson**
barış antlaşmaları konusundaki namlı 14 maddelik bildirisini açıkladı. Bu açıklama ile "ulusların kendi kaderlerini kendilerinin belirlemeleri" gereği ileri sürüldü. Başkan Wilson açıkladığı bildirinin 12. maddesinde Osmanlı İmparatorluğu'nun toprakları üstünde **Türklerin bulunduğu yerlerin bağımsızlıklarının korunması** hükmüne yer veriyordu, ama aynı zamanda Mezopotamya, Filistin, Ermenistan konusunda öneriler yapıyor, Boğaz-lar'da ayrı bir devlet kurulmasından söz ediyordu. (Anımsatılması gereken şudur: Amerika Birleşik Devletleri Osmanlılara karşı savaş açmamıştır ve daha sonra barış görüşmelerine katılmaktan vazgeçecek ve antlaşmaları imzalamayacaktır.)

Amerika Birleşik Devletleri'nin Ortadoğu konusundaki temel prensibi **MANDA** yöntemi idi. Amerika Birleşik Devletleri, bir taraftan İnsan Hakları ve "ulusların kendi kaderlerini kendilerinin belirlemesi" prensiplerini ve Türkiye'ye adil davranıl-ması isteğini ileri sürüyor, öte yandan İstanbul ve çevresinde Boğazlar Devleti kurulmasını istiyordu. Amerika Birleşik Devletleri'nin dış politika planında Ermenilere bir devlet kurulmasına yönelik bir bölüm ise ilk kez 1880'li yıllarda açılmıştı. 1914 yılında Osmanlı ülkelerinde Birleşik Devletlerin 151 Amerikan vatandaşı misyoneri, Müslüman olmayan, Osmanlı uyrukluğunda 1204 misyoner yardımcısı, 137 kilisesi, 9 hastahanesi, 8 koleji, içinde 25.119 öğrenci bulunan 415 ilk ve ortaokulu bulunuyordu. Daha sonra Amerikan Senatosu'nda

Amerikan mandası altında büyük bir Ermenistan kurulması planları yapılacaktı.

Mondros Ateşkesi ve Sonrası

26 Eylül 1918'de Bulgaristan ateşkes isteğinde bulundu. Türkiye'nin Almanya ile bağlantısı kesildi. 13 Ekim 1918'de Talat Paşa başkanlığındaki İt-tihad ve Terakki'ci Kabine ayrıldı. Ahmet İzzet Paşa Kabinesi kuruldu. Ahmet İzzet Paşa, 15 Ekim'de önce Binbaşı Newcombe'ın aracılığını kullanarak Selanik'teki İngiliz Başkumandanlığı'yla bağlantı kurmak istedi. Daha sonra Kutülammare'de tutsak edilen ve İstanbul'da tutulmakta olan General Townshend'i araya koydu. General Townshend Lemnos Adası'nda Amiral Calthorpe ile buluşarak Osmanlıların isteğini anlattı. Bu tarihte İngiliz Ka-binesi'nin, İngiltere'nin düşündükleri yerleri henüz işgal etmemiş olması yüzünden ateşkese hazırlıklı olmadığı, (Askeri güçlerin Musul'dan çok uzakta bulunması) bu yüzden tedirginlik duyulduğu söylenmiştir.

Politik altyapının bu oluşumu içinde savaş sona erdi. 1918 yılının Ekim ayında (31 Ekim) MONDROS ATEŞKESi imzalandı ve Osmanlı Parlamentosu tarafından derhal kabul edildi. Antlaşma, Yunanistan'ın Lemnos Adası'ndaki küçük bir limanda Agamemnon adlı İngiliz Savaş Gemisi'nde imzalandı.

Burada tarihin gölgeleri altında yatan bir şaka olmalı. Yunan mitoloji-masal-tarihinde Troya Savaşları' nın nedeni güzel Helene'in kaçırılmasıdır (Kocası yaşlı Menelaos idi). Helene Troyalı Paris tarafından kaçırılınca Kral Agamemnon'un kumandası altındaki birleşik Yunan Ordusu hem Menelaos'un eşini geri almak hem de Troya'yı cezalandırmak için Küçük Asya sahillerine çıkmıştır. Bilindiği gibi sonunda Troya yenilmiştir ve yok edilmiştir. İngiliz güldürü ya da kara mizah anlayışı, tarihlerin sisleri içine gömülüp gitmiş olan olaydan binlerce yıl sonra o efsaneden benzeri bir olay çıkarmış olabilir. Türkler (Yakışıklı Paris), Anadolu'yu (Güzel Helene) Batı (Menelaos)'dan alıp kaçırmışlardır. Şimdi Agamemnon on sekiz bin tonluk, dört adet 30.5'luk ve on adet 24'lük toplarıyla bir predrednot-zırhlı olarak canlanmış ve malını geriye almaya gelmiştir.

Tarihsel fanteziler bir yana, gerçekte Müttefikler Osmanlı ülkelerine, bu ülkelerdeki Osmanlı haklarına bu ateşkes ile el koydular. Bu toprakları ve

Türkiye’yi yer yer işgal etmeye başladılar.

Mondros Ateşkesi’nin getirdiği koşullar özet olarak şöyleydi:

Boğazlar’ın açılması, istihkâmların Müttefiklere teslimi.

Savaş tutsaklarının (Ermeniler dahil) Müttefiklere teslimi (Müttefiklerin elindeki Osmanlı tutsakları geri verilmeyecekti).

Sınırların ve iç güvenliğin korunması için gerekli olanların dışındaki askerlerin terhisi.

Osmanlı savaş gemilerinin Müttefiklere teslimi.

Müttefiklerin gerekli gördükleri yerleri işgal etmeleri hakkının kabul edilmesi.

Toros tünellerinin Müttefiklerce işgal edilmesi.

Kafkaslar’daki Osmanlı Ordusu’nun geri çekilmesi.

Telsiz, telgraf tesislerinin, demiryollarının Müttefiklerin denetimine bırakılması.

Hicaz, Yemen, Suriye, Irak, Tunus ve Binga-zi’deki Türk askerlerinin Müttefiklere teslimi.

Alman ve Avusturyalı görevlilerin bir ay içinde Türkiye’den çıkarılmaları ve Osmanlı Hü-kümeti’nin bu ülkelerle olan bütün ilişkilerini kesmesi.

Burada bir başka nokta daha var. Bu olay, savaşın içinde gelişen İngiliz-Fransız sürtüşmesine bir halka daha eklemektedir.

Osmanlılar Ateşkes’i, Kutülammare’de tutsak aldıkları İngiliz generali Townshend’in aracılığı ile istemişlerdi. Ateşkes Antlaşması’na giden küçük Osmanlı temsilci heyetinin başkanı, aracı General Townshend’in dostu Rauf Bey’dir. İngiliz heyetinin başkanı Amiral Calthorpe’dır. Burada önemli olan nokta Ateşkes’in Müttefiklerle değil, sadece İngiliz ve Osmanlı temsilciler arasında yapılmış olmasıdır. Fransızlar Ateşkes toplantısından önce İngilizlere başvurup kendilerinin de toplantıya katılmasını istemişlerdir ama İngilizler reddetmişlerdir. İngilizlerin mantığına göre Ortadoğu’daki savaşları İngilizler yapmıştır ve İngilizlerin Ortadoğu’da bir milyona yakın askeri bulunmaktadır. Osmanlılar ateşkes için kendilerine başvurmuşlardır ve antlaşmanın bu koşullar içinde iki devlet arasında yapılmasında yanlışlık

yoktur. Yapılacak antlaşmada İngilizlerden yakınlık ve yardım görmeyi uman (General Townshend kendi Hükümeti' ne gönderdiği mektupta Mezopotamya'nın Türklere bırakılmasını öneriyordu) Rauf Bey ise kendilerinin ancak İngilizlere karşı akredite olduğunu da ileri sürerek onlara destek vermiştir. Yanlışlık yoktur; ama İngi-liz-Fransız sürtüşmelerinde bu yüzden yeni bir sayfa daha açılmaktadır. Çünkü Fransızlar, bu nedenle, paylaşmanın büyük lokmasının İngilizler tarafından yutulacağının kokusunu almaktadırlar.

İngilizlerin ateşkesi kendi başlarına yapmalarının bir başka nedeni bu olaya Amerika Birleşik Devletleri'nin karışmasını önlemek, yani Ateşkes Antlaşması'nı Amerikalılardan kaçırmaktı. Böylece özellikle ağırlık verdikleri yerleri, yani İstanbul'u, Boğazlar'ı ve petrol deposu olan Musul bölgesini Amerikalıların bir müdahalesi olmadan ele geçirmeyi planlamışlardı. Bu davranışlarında başarılı oldular. Ateşkes Antlaşması'nda dahi bulunmayan yetkiler kullanarak istedikleri yerlere asker çıkardılar. (Aynı nedenle, İngilizler başlangıçta Türklerle kısa zaman içinde bir antlaşma yaparak ötekilerden önce istediklerini almak niyetindeydiler. Ama bu girişimlerinde geç kaldılar.)

Ateşkes Antlaşması tamamen İngilizler lehine idi ve uygulama bakımından belirlilik taşımıyordu. Bu nedenle imzalanmasından kısa bir zaman sonra 12 Kasım 1918'de (içinde Yunan savaş gemileri de bulunan) Müttefik donanmaları Çanakkale Bo-ğazı'nı geçerek Marmara'ya girdi ve İstanbul sularında demirledi. İstanbul Limanı'na 22 İngiliz, 12 Fransız, 17 İtalyan, 4 Yunan savaş gemisi geldi. Bu arada karaya 4.500 kişilik bir yabancı askeri birlik çıkarıldı. Ateşkes'ten sonra Türkiye Antlaşma hükümlerine uygun olarak değil ama edimsel olarak (fiilen) işgal edilmeye başlandı. 13 Kasım 1918'de Müttefikler Boğazlar'daki istihkâmlara el koydular.

Garip huyları olan ve İngilizlerle sürtüşen kibirli Fransız Generali Franche D'Esperey ise kır atına binip İstanbul sokaklarında dolaşacaktır (Şubat 1919). Bu Kumandan daha sonra Sadrazam Tevfik Paşa'yı da ayağına çağıracak, yaşlı Türk devlet adamı onun ayağına gidecektir.

Ateşkes Antlaşması, 31 Ekim 1918'de ordulara telgraflarla bildirildi. Antlaşma yürürlüğe girdikten sonra Türk Ordusu bazı yerlerde silahlarını bıraktı. Toplanan silahlar yığınlar halinde depolara konuldu. İngiliz ve Fransız subayları ikili üçlü heyetler halinde Anadolu'yu dolaşarak bunları denetlediler. Ancak Ateşkes Antlaşması'nda silahlarını bırakacak olan birlikler kesin olarak açıklanmamıştı. Askerlerini terhis eden birlikler kadro olarak kalmışlardı. Bazı birliklerde ise terhis işi yapılmamıştı. Doğu'da Kâzım Karabekir Paşa'nın XV. ve Ali Fuat Paşa'nın (Cebesoy) XX. Kolorduları daha sonra yapılacak olan örgütlenmeleri sağlayabilecek durumdaydılar. Bu nedenle daha sonra Müttefikler, bu silah bırakmanın yetersiz kaldığından, Ulusal Güçler oluştuğu zaman silahların bir bölümünü Türklerin geri almasından şikâyetçi olacaklardır.

1919 Olayları

Sultan-Halife Mehmet Vahidettin ve İngilizler

Padişah Mehmet Vahidettin 1918 yılının Haziran ayında tahta çıkmıştı. Oturduğu tahtta kalmak, sultanlığını ve halifeliğini sürdürmek istiyordu. Kendisine karşı olan ve büyük çoğunluğu eski İttihatçılardan oluşan bir parlamentonun kendi isteğine uygun olarak yapmak isteyeceği bir barış antlaşmasına karşı çıkacağı belliydi. Zaten Müttefikler de bu parlamentonun değiştirilmesini istiyorlardı.

Mehmet Vahidettin Parlamento'yu 21.12.1918 tarihinde dağıttı. İstanbul'da bir taraftan manda önerileri konuşulurken, öte yandan siyasi topluluklar ve ülkenin çeşitli yerlerinde Müdafaa-i Hukuk, Redd-i İlhak Dernekleri de bu tarihlerde kurulmaya başladı. Müdafaa-i Hukuk derneklerinin ilk kongresi İzmir'de 1 Aralık 1918 tarihinde toplandı. Denizli, Balıkesir, Trakya, Trabzon ve öteki illerdeki toplantılar bunu izledi. Sivas'ta direnç hareketinin etkin örgütlenmesine de başlanmış oldu.

1919 yılının Ocak ayında Amiral Arthur Calthor-pe (daha sonra Yüksek Komiserlik makamına getirilecektir) İngiltere Dışişleri Bakanı Lord Balfour’a gönderdiği özel mektupta, Mehmet Vahidettin ile görüşüldüğünü ve Vahidettin’in ***“pro-english (İngiliz yanlısı) olduğunu”*** söylediğini bildirmektedir. Bu mektupta Mehmet Vahidettin ile 1919 Ocak ayında yaptığı bir özel görüşmede kendisine ***“Ben sizin istediğiniz kişileri tutuklatıp cezalandırırım. Ama devrim olur, tahtımı elimden alır, beni öldürürler”*** dediği açıklanmaktadır. Mehmet Vahidettin böylece bir soru sormuş ve kendisine güvence verilmesini istemiştir: İngiltere Kraliyet Hükümeti kendisinin halifeliğini sürdürmesini destekleyecek midir? Bu konuda kendisine ne gibi güvenceler verilecektir?

Osmanlı Devleti Ateşkes’ten Sevr Antlaşması’na giden yolda ilk adımı böyle atmaktadır. Devletin başı olan Padişah-Halife daha başlangıçta İngiliz gemilerinin ve İngiliz askerlerinin gölgesi altında kendi statüsünün sürdürülmesini sağlamaya çalışmaktadır.

Hürriyet ve İtilaf Fırkasının Yeniden Kuruluşu

İttihat ve Terakki iktidarı sırasında ve savaş yıllarında kapatılmış olan Hürriyet ve İtilaf Fırkası 14 Ocak 1919 tarihinde yeniden kuruldu ve etkinliklerine başladı. Bu fırkanın kurucuları arasında şu kişileri görmekteyiz:

Başkan Damat Ferit Paşa Mustafa Sabri Efendi

Rıza Nur Bey (Daha sonra ayrılıp Anadolu’ya geçecektir.)

Zeynelabidin Efendi

Lütfü Fikri Bey (Daha sonra ayrılıp Anadolu’ya geçecektir.)

Rıza Tevfik Bey.

(İttihatçılık yandaşlığı ile başlayıp Hürriyet ve İtilaf Fırkası’nda yerini bulan Rıza Tevfik’in renkli fakat dengesiz bir kişiliği vardır. Bir aralık Siyonist olduğunu kendisi açıklamış, Ulusal Güçler’e karşı başlatılan savaşımda ise dinci, din yanlısı olmuştur. 1918 yılında, Büyük Doğu Mason Cemiyeti’nin 33. dereceli Üstad-ı Âzam’ı olmuş ve locadaki Fransız yanlısı

masonların tasfiyesi operasyonunu yapmıştır. Bununla birlikte yine de İngilizlerin gözüne girememiştir.)

Bu Fırka'nın amaçlarını belirleyen önemli düşünceler şöyle özetlenebilir:

İttihat ve Terakki Fırkası'nın yapmak istediği reformlara karşı din ve şeriat tezini savunmak,

Anadolu'daki Ulusal Direniş'e karşı çıkmak,

Yabancılarla (Müttefiklerle) iyi geçinmek.

Bu fırkanın Kurtuluş Savaşı içinde sürekli olarak bu düşünceler doğrultusunda hareket edeceğini ve Damat Ferit'in ve Sultan'ın politikası yönünde çalışmalar yapacağını ve "İngiliz Muhibler Cemiye-ti"nin destekleyicisi olacağını göreceğiz.

Alman Görevlilerinin ve Askerlerinin Ayrılışı

Osmanlı Sultanı ve yöneticileri Müttefiklerin temsilcileri ile bu diyaloga giriştikleri sırada, Alman deniz subay ve erleri Yavuz (Göben) Savaş Kruvazörü'nü Türklere teslim ettikten sonra 2 Kasım 1918'de Korkovado Vapuru ve Alman denizal-tıları ile Odesa ve Sivastopol'a gittiler. İstanbul'daki Alman subay ve askerleri ise (120 subay, 1800 asker) 29 Ocak 1919 günü, fırtınalı bir havada Haydarpaşa'dan kalkan gemilerle Türkiye'den ayrılıp Almanya'ya hareket ettiler.

Paylaşım Taslakları ve Türkiye Konusunda Ortak Düşünceler

1919 yılı Ocak ayında toplanan Paris Konferan-sı'nda bütün temsilcilerin Türkiye aleyhine konuştukları dikkat çekmektedir. Birleşik Devletler Baş-kanı W. Wilson, Birinci Dünya Savaşı'nın sonuna doğru ***"Savaştan sonra Türkiye haritadan silinecektir"*** demiştir. Clemenceau Türklerin uygarlık dışı bir toplum

olduğu söylemiştir. Lord Curzon ise Türklerin bir veba çıbanı olduğunu iddia etmektedir. Birleşik Devletler Dış İlişkiler Başkanı Cabot Lodge da Türkiye'nin uygarlığın başına bir bela olduğunu ileri sürmüştür. Türkiye Avrupa'dan çıkarılmalı, Ermenistan Devleti kurulmalı, Araplar Osmanlıdan kurtarılmalı idi. Ama paylaşılacak varlık üstünde de alabildiğine açgözlü ve anlaşmaz olmuşlardı. İngiltere Ortadoğu'yu işgali altında tutuyordu. Konu ile görevli Sir Mark Sykes'ın Türkiye aleyhine olan düşüncelerine daha önce, Sykes-Pi-cot Antlaşması ile ilgili açıklamalar sırasında değinmiştik. (Kürdistan'ın desteklenmesinin nedeni Musul petrollerini güvence altına almaktı.)

Osmanlı topraklarını doğrudan doğruya Müttefiklerin kendi sömürgelerine katmakta güçlükler vardı. Ancak böyle bir uygulamanın çıkaracağı sorunlar karşısında ortaya atılan manda rejiminin nerelerde ve nasıl kurulacağı konusunda ise anlaşmış değillerdi.

Bu paylaşım savaşının bu aşamasında İngilizlere Filistin ve Mezopotamya'yı, Fransızlara Adana, Halep, Şam ve bütünü ile Suriye'yi, İtalyanlara ise Kafkasya'yı ve Anadolu'nun Konya'yı içeren büyük bir dilimini işgal etme hakkı önerildi. Kürdistan, eğer isterse Amerika Birleşik Devletleri'ne bırakılacaktı.

Yunanistan'ın Tutumu, Mavri Mira Cemiyeti

Yunanistan'a gelince İngiltere'nin açık korumasını sağlamış bulunan Yunanistan Başbakanı Veni-zelos bu dönemde özellikle etkin bir rol oynamakta ve görüşmelere katılan devletlerin temsilcilerini Türkiye aleyhine kışkırtmaktadır. Bu arada Yunan Patrikhanesi Mavri Mira Derneği'ni kurmuştur. İstanbul Patrikhanesi, Yunan Hükümeti, Yunan Kızılhaçı, Yunan Göçmenler Derneği, Rum okullarındaki izci örgütlerinin katıldığı Mavri Mira (Mavri Mira = Kara Kader demektir) Derneği Yunanlıların Anadolu'yu işgal etme tasarılarının bir gereci olarak kullanılıyordu. Bu dernek Anadolu'daki (İstanbul ve Trakya'daki) Rum

okullarını ve Ortodoks kiliselerini Yunanistan'dan gizlice ilaç forması altında getirdikleri silahlarla birer cephanelik haline getirmişti. Rum Ortodoks Kilisesi olayların o kadar içine katılmıştı ki, İstanbul'daki Rum Patrikhanesi Paris'teki görüşmelere de bir heyet göndermeyi planlamış ve önermiştir. Patrikhane din ve ahlak kuralları yerine siyaset kurallarını koyarak Trakya'nın ve Batı Anadolu'nun Yunanistan'a verilmesini, Karadeniz'de bir Rum-Pontus Devleti'nin kurulmasını istemektedir (Bu devletin sınırları Batum'a kadar uzanacaktır).

Paylaşım konusunda yeni pazarlıklar sırasında Yunan Başbakanı Venizelos'un Onlar Meclisi'ne[1] getirdiği büyük istekler karşısında Amerika Birleşik Devletleri'nin temsilcileri tepki gösterdiler. Bunun Türkiye'nin hakları açısından yapıldığı düşünülmemelidir. Çünkü Amerika Birleşik Devletleri Türkiye'de üç manda planının (İstanbul-Türkiye-Erme-nistan) kabul edilmesini istemekteydi. Yunan önerileri bu plana uymuyordu ve Pontus projesi Amerika'nın Ermenistan için düşündüğü mandanın sınırlarını değiştiriyordu. Üstelik bu arada Yunanlılar Trabzon'da bulunacak kral için saray ve devlet daireleri için gerekli binaları bile hazırlamışlardı.

1 Onlar Meclisi Amerika Birleşik Devletleri, İngiltere, Fransa, İtalya ve Japonya hükümetlerinin ikişer temsilcisinden oluşmaktaydı.

Daha sonra (Nisan ayında) İtalya yeni taleplerde bulunacak ve bu arada Dörtler Komisyonu[2] nerelere asker çıkarılacağını tartışacaklardır.

2 İngiltere, Fransa, ABD ve İtalya devlet başkanlarından oluşmaktadır

Yeşil Manto Planı, İslam Faktörü, Arapların Tutumu

Bu paylaşım hazırlıkları içinde yer alan ilginç bir konu da **YEŞİL MANTO** planıdır. Bu plan İkinci Dünya Savaşı sonrasında, Soğuk Savaş döneminde Amerika Birleşik Devletleri'nin Sovyetler Birliği etrafında oluşturduğu **YEŞİL KUŞAK**'ın İngilizler tarafından ilk denemesidir. İngilizlerin Bahriye Bakanı Lord Kitchener'in düşüncesi olan bu planla hedeflenen, Almanya'ya karşı bir kuşak oluşturmaktır.

Lord Kitchener'in politik yaklaşımında İslam faktörü temel ögeyi oluşturuyordu. Bu nedenle Hicaz'da Arap kökenli bir halife yaratmak ve Osmanlı Halifesi'nin yerine bunu geçirmeyi önermekteydi. Lord Kitchener öldükten, Rusya paylaşmadan çekildikten (yani İstanbul için Rus tehlikesi kalktıktan sonra) Lord Kitchener'in planı da geçerliliğini yitirdi. Buna karşı Türklere karşı Arap başkaldırısını destekleyerek Hicaz'ın İmparatorluktan koparılması planı geçerliliğini sürdürdü. Bununla birlikte Arap başkaldırısı İngiliz birlikleri işe karışana kadar başarı gösteremedi.

Paylaşım Taslaklarında Gelişmeler

1919 yılının Şubat'ında Müttefikler daha önceki gizli ya da iki taraflı görüşmelerle vardıkları paylaşım kararlarına resmiyet verdiler. Bu bağlamda Onlar Meclisi'ne verilen raporda kabul edilen paylaşım şöyle idi:

İngilizler Filistin'i ve Mezopotamya'yı, İtalyanlar Kafkasya'yı ve Konya Bölgesi'ni, Fransızlar Suriye'yi (Halep, Şam, Huma, Humus), Amerika Birleşik Devletleri (eğer isterse) Kür-distan ve Ermenistan'ı alacaklardı.

Amerika Birleşik Devletleri kendisine ayrılan topraklar ve Ermeni Hükümeti konusuna daha sonra ilgi göstermeyecektir. İtalyanlar da Kafkasya konusunu unutacaklardır.

şubat ayında yapılan bu çalışmadan bir ay sonra İtalyanlar Antalya-Güney Ege Bölgesi' ne asker çıkardılar. **Mayıs ayında da Yunanlılar İz-mir'e çıktılar.** Bu işgaller, Yunanistan ve İtalya arasında sınır sürtüşmelerine neden oldu, ama daha sonra aralarında geçici olarak anlaştılar.

Mustafa Kemal

Ateşkes Antlaşması sıralarında Anadolu'da yer yer direnişler başlamıştı. Müdafaa-i Hukuk, Redd-i İlhak Dernekleri giderek örgütleniyor ve silaha sarılıyordu. Bu arada özellikle Karadeniz Bölgesi'nde Rum ve Ermeni çetelerinin yaptıkları operasyonlara karşı savunmalar giderek güçleniyordu. İstanbul Hükümeti için bir barış antlaşması yapmak bakımından bu karışıklıkların önüne geçilmesi gerekirdi. Bu karışıklıkları öngörecek kişi olarak Çanakkale kahramanı ve toplumda karizması olan yetenekli bir kumandan, Mustafa Kemal Paşa seçildi. Mustafa Kemal Paşa, Mayıs başında (6 Mayıs 1919) Samsun'a hareket etti.

Mustafa Kemal'in İstanbul'da bulunduğu sırada önemli etkinlikleri oldu. XX. Kolordu'nun başındaki Ali Fuat Paşa'ya silahları teslim etmemesi ve terhisi durdurmasını telkin ettiğini, keza XV. Kolorduya tayin edilecek olan Kâzım Karabekir Paşa'yı da bu konuda uyardığını biliyoruz. Bu arada Albay İsmet ile sıkı ilişki halindeydi ve başından itibaren Anadolu'da çalışma planlarını onunla görüşüyordu.

Tarih kitaplarının yazdığına göre onun Samsun'a hareket ettiği gün İngiliz Haberalma Servi-si'nden (Askeri Ataşe) Wyndham Deeds gece yarısı Babıâli'ye gelerek Mustafa Kemal'in Anadolu'ya geçmesinin önlenmesini istemişti; ama artık geç kalınmıştı. Mustafa Kemal daha sonra İstanbul Hü-kümeti tarafından görevden alınacak ve İstanbul'a dönmesi istenecektir. Buna karşı, zamanı gelince o da Padişah emrindeki görevinden ayrılacak ama İstanbul'a dönmeyecek, Anadolu "Direniş Hareke-ti''ni yürütecektir.

Yunanlıların İzmir'i İşgali,Yerli Gericilerin İhanetleri ve Sonrası

14 Mayıs 1919 günü Yüksek Komiser Amiral Calthorpe Osmanlı Hariciyesi'ne bir nota verdi. Bu notada özetle:

a- Müttefiklerin, İzmir'in Yunanlılar tarafından işgal edilmesine karar verdikleri,

b- Türk askerlerinin kışlalarından çıkmamaları ve Yunan askeri makamlarının emirlerini beklemeleri,

c- Olası direnişe karşı limandaki kudretli Müttefik savaş gemilerinin varlığının caydırıcı etki yapacağı, bildirilmekteydi.

Böylece Ateşkes'in imzasından altı ay sonra Yunanlılar İngiliz, Fransız ve Yunan savaş gemilerinin koruması altında İzmir'e çıktı. (15 Mayıs 1919) (Bu tarihte Osmanlıların İzmir Valisi Kanbur İzzet Bey ve Kolordu Komutanı Ali Nadir Paşa'ydı.) Bu uygulama İngiltere, Fransa ve Amerika Birleşik Devletleri tarafından birlikte alınmış bir karara dayanıyordu. Bu karar, aynı zamanda İtalya'nın bu bölgeye yerleşmesini önlemeyi de öngörmekteydi. Yunanlıların İzmir'e çıkmalarını İngiltere, kendi açısından da istemekteydi; çünkü bu tarihte İzmir Li-manı'nda yedi tane İtalyan savaş gemisi bulunuyordu ve İngilizler İtalyanların bir oldu bitti ile İzmir bölgesini işgal etmelerinden (ve bir daha buradan çıkmamaları olasılığından) çekiniyorlardı. Amerika Birleşik Devletleri aynı düşüncedeydi. Bu olay olurken İtalyanlar da Antalya'ya asker çıkardılar. Aynı tarihlerde Damat Ferit'in Kont Sforza'ya (İtalya Dışişleri Bakanı) "İzmir'i siz işgal edin" diye bir öneride bulunduğu söylenmiştir. Damat Ferit böylece Müttefiklerarasında sürtüşmeler yaratabileceğine inanıyordu. Yine aynı tarihlerde Ferit Paşa İngilizlere de İstanbul-Eskişehir, Eskişehir-Konya demiryolu hatlarını işgal etmelerini önermiş, böylece Yunanlıların bu bölgeleri ele geçirmelerine engel olacağını düşünmüştür. Sadrazam Ferit Paşa, Fransızların, İtalyanların ve Amerikalıların karşı olmalarına rağmen Yunanlıları Batı Anadolu'ya çıkaran İngilizlerin niyetlerinden bu ölçüde habersiz bir aymazlık içinde görünmektedir.

İzmir ve bölgesinin Yunanlılara verilmesi aslında bu yılın en büyük yanlışı idi. Daha işin başında, Müttefiklerarasında paylaşım pazarlıkları yapılır ve Lloyd Geogre bu planı hazırlarken aklı başında olan politikacılar bunun yanlışlığını açıkça ortaya koymuşlardır. 17 Kasım 1918'de Lord Granville, raporunda:

"Yunanlılara Anadolu'da bu toprakların verilmesinin yanlış olduğunu, Yunanlıların kendi ül-kelerini iyi yönetemediklerini, hatta İzmirli zengin Rum işadamlarının, İzmir'in Yunanistan'a katılmasına karşı olduklarını ..."

belirtmekteydi. Ama Müttefikler Lloyd George'un ve Venizelos'un isteklerine karşı çıkmadılar.

17 Mayıs'ta Hindistan'dan gelen ve Hint Müslü-manlarını temsil eden bir heyet Dörtler Meclisi'ne başvurdu ve Türkiye'nin bütünlüğünün devamını,

Sultan'ın ve Halife'nin İslam âleminin ruhani başkanı olarak kalmasının sağlanmasını istedi. Aslında bu hareketin arkasında İngiliz Sömürgeler Bakanlığı vardı ve amaç İngiltere'nin emrinde bir Türk-Ha-life bulundurmaktı. Çünkü bu sıralarda İngiltere Araplara daha fazla güç sağlayacak bir Arap-Halife planından vazgeçmişti.

Müttefiklerin temsilcileri arasındaki görüşmeler giderek adi pazarlıklara dönüştü. İtalya'ya Fiume'yi alması karşılığında Küçük Asya'daki isteklerinden vazgeçmesi önerildi. İngilizler, Hindistan Heye-ti'ne Halife'yi Roma'daki Papa gibi yapmak istediklerini söylediler. Amerika İstanbul'u, Yunanlılar Ay-dın'ı, İngilizler Musul'u alsınlar gibi öneriler yapıldı. İstanbul konusunda Yunanlılardan başka Rusların (Bolşevikler) ve Bulgarların da hak iddia etmeleri gündeme geldi.

Ama bu tarihte gözden kaçan bir şey vardı.

İzmir'in işgali büyük protestolarla karşılanmıştı. Üstelik İç Anadolu'nun birçok yerleri işgal edilmemişti. Buralarda, özellikle Doğu'da organize ordu kuruluşları ve savaşlarda yetişmiş subaylar vardı. Birçok yerde Redd-i İlhak ve Müdafaa-i Hukuk örgütleri etkinlik gösteriyorlardı. (Bu çalışmaların tipik direnç örnekleri Alev Coşkun'un ***"Kuvayı Milliye'nin Kuruluşu"*** kitabında ayrıntılarıyla anlatılmıştır.) Yunanlıların İzmir'e çıkışından dört gün sonra ise Çanakkale kahramanı **MUSTAFA KEMAL PAŞA** Samsun'da Anadolu'ya ayak basmış ve vakit yitirmeden direniş etkinliklerini örgütlemeye, Ulusal Savaş'a hazırlamaya başlamıştı. Kısa bir süre içinde peşpeşe Sivas, Erzurum Kongreleri yapılacak, Misak-ı Milli kararlaştırılacaktı.

Yunanlıların İzmir'e çıktıktan sonra kentte ve yörede yaptıkları vahşi saldırılar ve insanlık dışı cinayetler öylesine yoğun oldu ki, Müttefikler bile aralarında bu konuyu tartışmaya başladılar. İlk başta alınan raporlar hasıraltı edildiyse de olanlar gözar-dı edilecek durumda değildi. Bu konuda araştırma yapmak için İzmir'e gönderilen Fransız Generali Bunoust'ın görevli teğmeni Rumerchene'in raporu önce gizli tutulduysa da daha sonra meydana çıktı. Teğmen Rumerchene raporunda Yunanlıların Metropolit Zaphiriou'nun da desteğiyle korkunç cinayetler işlediklerini, Müslüman halkın dinsel duygularını kırıcı ağır hakaretler yaptıklarını, yaşlı insanları,

savunmasız kadınları ve çocukları, kendileriyle silahlı kavgaya girişmeyen Türk askerlerini vahşice öldürdüklerini, kendilerine engel olmak isteyen Müttefik Devletler askerlerini ve görevlilerini dinlemediklerini, insana ürküntü veren ayrıntılar içinde anlatmaktadır. Buna rağmen Yunanlıların koruyucusu İngiltere'nin ve Başbakan Lloyd George'un bu konuda yapılan eleştirileri (bu dönemde) reddettiğini ve Yunan acımasızlığının sürüp gittiğini görmekteyiz.

Kurtuluş Savaşı'nın ilk kurşunları, Mayıs 1919'da Yunanlılara karşı İzmir'de Gazeteci Hasan Tahsin tarafından atıldı ve ilk organize hareket Ayvalık'taki Türk askeri birliği tarafından (Ali Çetinkaya) başlatıldı. Harbiye Nazırı Şevket Turgut Paşa ise 24 Mayıs 1919'da 56. Tümen Komutanlığı'na ***"Silah ve cephanenizi güvenli yerlere götürünüz"*** emrini tebliğ etti. Kaymakam Bekir Sami Bey, Ödemiş'e ilerleyen Yunan kuvvetleriyle mücadele için İstanbul Hü-kümeti'nden istediği yardımı alamadı. Yunanlılar 29 Mayıs'ta Ödemiş'e girdiler. Daha sonra ise Bergama ve öteki şehirler Yunanlıların eline geçecektir. Bu gelişmelere karşı yerel kuvvetler dağınık fakat kararlı ve inançlı direniş gösterdiler. Ama bu bir tür gerilla savaşıydı. İşte bu sıralarda MUSTAFA KEMAL'in dehası imdada yetişecekti. Mustafa Kemal ve arkadaşları düzenli ve etkin savaş örgütünü kurmaya başlayacaklar ve böylece Türkiye'ye yabancılardan ve Saray'dan kurtulma yolunu açacaklardır.

Anadolu da Ulusal Direniş Oluşurken İstanbul' da Amerikan ve İngiliz Yanlıları

Sevr Antlaşması'nın ve paylaşımın hazırlıkları yapılırken (ve Yunanlılar İzmir'e çıkarken) Müttefikler ve Osmanlı yönetimi, buna karşı çıkan Mustafa Kemal hareketini yok edebilmek için daha değişik önlemler de almaya başladılar. Bu önlemlerden biri, kurdukları yeni dernekler aracılığı ile kamuoyunu Anadolu Hareketi'ne karşı koşullamaktı.

Dernek hareketi aynı zamanda bir rekabet konusu olarak ele alınmış oluyordu. Amerikan ve İngiliz rekabeti burada da kendisini gösterdi.

Ateşkes ile birlikte, (Aralık 1918 başında) bazı Türk aydınları Amerikalılarla ortak "Wilson Prensipleri Cemiyeti"ni kurdu. Bu cemiyeti kuran Türkler arasında Halide Edip Hanım, Yunus Nadi, Velid Ebüzziya, Necmettin Sadık (Sadak) gibi tanınmış kişiler de bulunuyordu. Bu cemiyetin amacı Osmanlı Devleti'ni, Amerikan mandası altında bir bütün olarak yaşatmaktı.

4-11 Eylül 1919 tarihinde toplanan Sivas Kon-gresi'nde Amerikan Mandası konusu uzun boylu görüşülmüştür. Bu görüşmeler sırasında Refet Bey'in, Amerikan Mandasını, ***"Bizim Amerikan mandasını tercih etmekten maksadımız bütün cemiyetleri, vicdanları söndüren İngiliz mandasından kurtulmak ve sakin ve milletlerin vicdanlarına riâyetkâr Amerika'yı kabul etmektir...***

...Fakat acaba kendi başımıza yapabilecek miyiz? Bizi kendi başımıza bırakacaklar mı?

Yunanlılar gemi ile İzmir'e asker sevk edebilirler; biz Erzurum dan trenle asker gönderebilir mi-yiz?" gerekçeleriyle savunduğunu görüyoruz.

Raif Efendi, Fazıl Paşa, Hami Bey, aynı doğrultuda Amerikan mandası önerisini desteklemişlerdir. Görüşmeler sonunda (aslında manda lehinde konuşan Rauf Bey'in önerisi ile) Amerikan Senato-su'na, manda istemiyle değil, Türkiye'ye araştırma yapmak üzere bir heyet gönderilmesi başvurusunda bulunulmasına karar verilmiştir.

Sivas Kongresi'nde Amerikan mandası lehinde ileri sürülen düşüncelerin ardında bir korku saklıdır ve delegeler bu korkuyu açıklamaktan çekin-memektedirler. Bu delegelere göre Türkiye yardım edilmezse kendisini yaşatabilecek güçte değildir. Öteki delegeler gibi Vasıf Bey de bu korkuyu, ***"Müstakil yaşamaya vaziyet-i maliyemiz müsait değildi demektedirler"*** diyerek açıklamaktadır.

Kesin özgürlük idealine gönül vermiş olan Mustafa Kemal'in bütün bu görüşlere karşı, Kongre sırasında gösterdiği sabır ve serinkanlılık dikkate değer olmuştur. Mustafa Kemal bu konuda ***"Her şeyin bir vakt-i merhunu vardır"*** diyen II. Mahmut'u anımsatmaktadır.

İngilizlerle birlikte kurulan İngiliz Muhibleri (Sevenleri) Derneği'nin olumsuz ve yıkıcı etkileri çok güçlü olmuştur. Başlangıçta daha avantajlı gö-rünen Wilson Prensipleri Derneği, bu prensiplerin Müttefikler tarafından bir

kenara atıldığı anlaşıldıktan sonra etkinliğini yitirip dağılmış, başlıca üyeleri Anadolu'ya gitmişlerdir.

Hürriyet ve İtilaf Fırkası'nın desteklediği "İngiliz Muhibleri Derneği" ise bir yanda Rahip Frew ve Ataşemiliter W. Deeds, öte yanda Sait Molla, Ali Kemal, Refii Cevat Ulunay, Şeyhülislam Mustafa Sab-ri gibi kişilerin yönetiminde, Kurtuluş Savaşı çabalarına ciddi zararlar vermeyi başardılar. (Cemi-yet'in kuruluşunda, Refet Paşa'nın ***"Baş Entrikacı"*** dediği, İngiltere Elçiliği Başçevirmeni Mr. Ryan adlı kişi önayak olmuştu. Bu kişi Rahip Frew'ın başyardımcısı idi.) Başlangıçta İstanbul'un o tarihteki tanınmış kişilerinden bir bölümü Cemiyet'e üye olmuşlardı. Bunların arasında Belediye Başkanı Cemil (Topuzlu) Paşa, Nazım Hikmet'in annesi Ayşe Celile Hanım'la dedesi Mehmet Nazım Paşa, Celal Dino, Sirkeci Hamallar Kesedarı Raşit Ağa, Kiraz Hamdi Paşa gibi kimseler de bulunuyordu. Cemi-yet Anadolu Hareketi'ne öylesine karşıt bir politika uyguluyordu ki, üyeleri arasında Aristidi Paşa, Azaryan Efendi gibi gayrimüslimlerin de yer alması normal karşılanıyordu.

23 Mayıs 1919'da yurtseverler Sultanahmet Mi-tingi'nde toplanırken Sait Molla ve arkadaşlarının İngiliz Muhibleri Derneği bütün Anadolu'ya tel-graflar göndererek şubeler açılmasını istediler. Maddi yardımlar yaparak çeteler kurulmasını desteklediler. İstanbul, İngilizler tarafından işgal edil-dikten ve İstanbul Mebusan Meclisi kendini dağıttıktan sonra, İngilizlerin Malta Adası'na sürdükleri kişilerin listesinin hazırlanmasına da İngiliz Mu hibleri Cemiyeti yardım edecek, Ankara Valisi Muhittin Paşa'yı kullanarak (Bu kişi Refii Cevat Ulu-nay'ın babasıdır) birçok yurtseveri tutuklattıracak-tır. (Bu konuda Rahip Frew ile Sait Molla arasındaki mektuplaşmalar için ***Nutuka*** ve ***Milli Mücadelede Kuruluşlar*** kitabındaki ayrıntılara bakınız.)

Kızıl Hançer, Ahmediye, Teâli-i İslam, Cemiyet-i Vataniye, Tarik-i Salah Cemiyetleri de İngiliz Mu-hibleri Cemiyeti ile işbirliği halinde çalışan der-neklerdi. Bunların hepsi parasal açıdan İngiliz kaynakları tarafından destekleniyorlardı.

Bu arada Fransızlar da bu kervana katılmışlar ve "Fransız Muhadenet Cemiyeti"ni kurmuşlardı. Ancak bu derneğin belli bir etkinliği olmamıştı.

Mustafa Kemalin Geri Çağırılması

8 Haziran 1919 tarihinde İngiltere'nin Karadeniz Ordusu Kumandanı General Calthorpe Osmanlı Harbiye ve Dışişleri Bakanlıklarına birer emir göndererek Mustafa Kemal Paşa'nın Anadolu'daki hareketi yönetmekte olduğunu öğrendiklerini ileri sürerek kendisinin geri çağırılmasını istemiştir. Mektup gizli açık tehditlerle doludur.

İngiliz amirallerinin ve generallerinin mektuplarından aşağıya aldığımız birkaç paragraf bunların küstahlıkları hakkında fikir verebilecektir:

"Sizden Kemal Paşa'nın ve yanındaki subayların derhal Constantinople'e dönmesi emrini vermenizi istiyorum." (General Milne'in 6 Haziran 1919 tarihinde Osmanlı Dışişleri'ne gönderdiği nota.)

"... içeride (Anadolu'da) özellikle etnik ve dini çatışmalardan doğabilecek karışıklıkların neden olacağı çok vahim sonuçlara dikkatinizi çekerim." (Yüksek Komiser Amiral Calt-horpe'tan Osmanlı Dışişleri'ne gönderilen ve Mustafa Kemal'in geri çağrılması emrini içeren 8 Haziran 1919 tarihli nota.)

-"Sizden, derhal bir talimat çıkartmanızı ve bütün ilgili subayların, kendi bölgelerinde ortaya çıkacak sorunlardan sorumlu tutulacaklarının kendilerine bildirilmesini istiyorum."

"Bundan başka Sivas ilinde olup bitenler hakkında bana zamanında bilgi vermenizi istiyorum." (Yüksek Komiser Amiral Calthor-pe'tan Osmanlı Dışişleri'ne gönderilen ve Mustafa Kemal'in geri çağırılması emrini içeren 8 Haziran 1919 tarihli nota.)

Osmanlı Yöneticileri ile İngilizler ve Amerikalılar Arasındaki İlişkiler

Saray ve taraftarları bu tarihlerde hâlâ İngiliz yandaşlığından medet ummak saflığını ve aymazlığını taşımaktadırlar. Mehmet Vahidettin'in 1919 yılı Ocak ayında Amiral Calthorpe'a verdiği söz Nemrut Mustafa Paşa'nın başkanı olduğu Sıkıyönetim Askeri Mahkemesi tarafından yerine getirilmiş ve Müttefiklerin isteklerine başkaldıranlara gözdağı verircesine, Boğazlıyan Kaymakamı Kemal Bey Nisan 1919'da idam edilmişti. Öte

yandan Padişah-Halife, bulunduğu mevkiin büyüklüğünü bir tarafa bırakarak 15 Temmuz 1919'da verdiği demeçte İngiltere hayranlığını anlatmakta ve İngiliz dostluğuna sığınmaktadır. Veliaht Abdülmecit Efendi'nin de 25 Mayıs 1919 tarihinde benzeri bir başvuruda bulunduğunu görüyoruz. Çok sonraları da Tevfik Paşa da İngiliz makamlarına benzeri başvurularda bulunacaktır. (Mustafa Kemal'in ***Nutukta*** anlattığı bu onur kırıcı olaylar yıllar sonra İngiliz belgeleriyle kanıtlanacaktır.)

Bu tarihlerde Amerika Birleşik Devletleri İstanbul'daki heyetin başkanlığına Amiral Bristol'u gönderdi. Basiretli bir insan olan Amiral Bristol'ün, o tarihlerde, Amerikan çıkarlarını koruma gayreti yanında Türkiye'yi anladığı ve manda önerisiyle Türkiye'nin çıkarlarını da korumaya çalıştığı söylenebilir.

Çünkü bu tarihte Yunanlıların İzmir'de ve bu bölgede yerli halka kötü muamele ve işkence etmeye başladıkları hakkında raporlar geliyordu. (Bununla birlikte Müttefik temsilcileri bu konuda incelemeler yapma işini Kasım 1919'a kadar geciktirdiler.)

Amerika Birleşik Devletleri'nin Türkiye konusundaki yaklaşımı içinde Usher Planı' na kısaca yer vermekle yetineceğiz. Amerikalı Misyoner Usher tarafından hazırlanan bu plana göre Bitlis, Van ve Erzurum Osmanlıların olacak, ama bu özerk bölgeyi koruyacak olan jandarmaları Amerikan subayları yöneteceklerdi. Bu bir anlamda Türklerle ortak bir yönetim biçimi idi. Bu yönetim dahi Türkiye lehine görüldüğü için Mütefiklerce benimsenmemiştir.

1919 yılının Ağustos'unda Ferit Paşa Hükümeti, İngilizlerin telkini ile, Ege'de Türk ve Yunan kuvvetleri arasında bir hat kurulmasını istedi. Kurtuluş tarihinde adına sık sık değinilecek olan bu hat General Milne hattıdır. Yunanlıların, yine İngilizlerin teşviki ile bu hattı istedikleri zaman geçtiklerini ilerde göreceğiz.

Mustafa Kemal, Misak-ı Milli (Ulusal Ant) ve Osmanlı Hükümeti

Bu olaylar yaşanırken **Mustafa Kemal** 23 Temmuz 1919'da Erzurum ve 4 Eylül 1919'da da Sivas Kongrelerini topladı.

(Bu arada Fransızların ilginç bir girişimi olmuştur. Fransız Kumandanlığı, Jandarma Müfettişi Bruno'yu Sivas Valisi Reşit Bey'e göndermiş ve eğer kongre yapılacak olursa Adana'daki Fransız Ordu-su'nun Sivas'ı işgal edeceği tehdidinde bulunmuştur. Bu tehdit bir ölçüde olumsuz bir etki yaratmasına rağmen, Kongre'nin yapılmasını durdurama-mıştır. Erzurum Kongresi için de aynı girişimde bulunulmuş, ancak sonuç alınamamıştır.)

7 Ağustos 1919'da Erzurum Kongresi'nde açıklanan beyannameden sonra Sivas Kongresinde de 11 Eylül 1919'da (Ek 7) bir Umumi Kongre Beyannamesi (Ek 8) imzalandı ve yayınladı. Bu beyannameler ile Misak-ı Milli'nin (Ulusal Ant) ilkeleri açıklanmakta ve bu kararın uygulanması için bir Heyet-i Temsiliye kurulmaktadır. Alınan kararlar çok özet olarak şöyledir:

Türkiye, Ateşkes Anlaşması'nın (Mondros) imzalandığı tarihteki işgal edilmemiş sınırları içinde bir bütündür.

Ulusal özgürlüğün ve Hilafet ve Saltanat makamının korunması için ulusal irade egemen olacaktır.

Olabilecek müdahalelere veya işgallere (özellikle Rumlar ve Ermeniler tarafından) karşı savunma ve direniş kuralı uygulanacaktır.

Yabancılarla hukuk eşitliği olacaktır.

Tam bağımsızlık esasından vazgeçilmemek koşulu ile teknik, sınai ve ekonomik yardımlar alınabilecektir.

Merkezi Hükümet ulusun iradesine göre hareket edecektir. (Bu nedenle seçimin derhal yapılması ve Meclis'in toplanması sağlanacaktır.)

Ulusal hareketin adı Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti olacaktır.

Ulusal Ant açıklandıktan sonra Mustafa Kemal Millet Meclisi'nin toplanması çalışmalarını artırdı. Bu sırada Sivas'a gelen Amerikalı genç bir gazeteci de Mustafa Kemal ile görüşmüştü. Mustafa Kemal bu yolla Batı basınına ilk mesajlarını verme olanağını kullanmıştı.

(Misak-ı Milli, bu tarihlerde Sadrazam Ali Rıza Paşa'nın Amasya'ya gönderdiği Salih Paşa tarafından kabul edilmiş ve bu konuda bir protokol

imzalanmıştı. Daha sonra iktidara gelen Damat Ferit Paşa bu protokolu iptal ettirmiştir.)

Amerikalılar da bu tarihlerde Anadolu'ya görevliler göndererek durumu anlamaya çalışmışlardır. 22 Eylül'de Sivas'a gelen ve Mustafa Kemal ile görüşen General Harbord bunlardan biridir. (General Harbord aslında Türklerin lehinde görüşleri olan bir kişi idi ve yazdığı raporlarla Amerikalı yöneticilerin düşüncelerini bu doğrultuda etkilemiştir.) 25 Eylül 1921'de de İngilizler Ali Fuat Paşa'ya iki subay göndererek Merzifon'u boşaltacaklarını bildirmişlerdir. Öte yandan iki İngiliz subayı Nowill ve Peel de Anadolu'yu dolaşarak bilgi toplamaya çalışmaktadırlar.

Bu arada bazı kaynaklar Damat Ferit Paşa'nın İngilizlerle gizli bir antlaşma yaptığı ve İngilizlere İmparatorluğun tamamı üstünde bir manda yönetimi önerdiği haberini verdiler. Daha sonraları yalanlanmasına rağmen bu konu uzun süre yerli ve yabancı basında yer aldı. Yine bu tarihlerde İngiliz Muhibler Cemiyeti'nden başka Kiraz Hamdi Paşa yönetiminde "Askeri Nigehban" Cemiyeti gibi karanlık örgütlerin kurulduğunu görüyoruz.

5 Eylül'de Damat Ferit Paşa Hükümeti çekildi ve Ali Rıza Paşa Hükümeti kuruldu.

1919 yılının Ekim ayında Amasya'da önemli bir görüşme oldu. Mustafa Kemal, Ali Rıza Paşa Hükü-meti'nin gönderdiği Bahriye (Deniz Kuvvetleri) Nazırı Salih Paşa ile buluşup görüştü. Bu görüşme 20 Ekim'de başladı ve 22 Ekim'de tamamlandı. Bu görüşmede ikisi gizli beş protokol imzalandı.

Bu görüşmenin önemi şuradaydı: İstanbul Hükümeti Anadolu'daki örgütleşmeyi resmen kabul ediyordu. İkinci nokta ise, imzalanan protokollara göre Misak-ı Milli (Ulusal Ant) de İstanbul yönetimince kabul edilmiş oluyordu.

Öte yandan gizli olan beşinci protokolde, Tevfik Paşa'nın başkanlığında Paris Barış Konferansı' na gidecek olan heyetin üyeleri de saptanmıştı. Bu heyet şöyleydi:

Temsilciler: Tevfik Paşa-Ahmet İzzet Paşa (askeri temsilci)-Reşat Hikmet Bey (Dışişleri Bakanı (Siyasi temsilci)),

Uzmanlar: Hamit Bey (Maliye)-Miralay İsmet Bey (Askerlik)-Reşit Bey (Siyaset)-Mühendis Muhtar Bey (Bayındırlık)-Miralay Ali Rıza Bey (Denizci-lik)-Rafet Bey (İstatistik)-Emiri Efendi (Tarih)-Mü-nir Bey (Hukuk)-Ticaret ve mezhepler konusunda iki uzman.

Kâtipler: Reşit Saffet- Şevki-Salih-Orhan-Hüseyin Beyler.

1919 yılının son ayları, Anadolu'daki hareket karşıtı, din motifini kullanan gerici başkaldırmalarla doludur. Ekim ayında Eskişehir'de Kadı Hamdi Efendi'nin Ulusal Güçler (Kuva-yı Milliye) karşıtı etkinlikleri, Sait Molla ve Rahip Frew'nın hazırlayıp uygulattırdıkları ulusal kalkınma etkinliği karşıtı irtica başkaldırıları bunlara örnek olarak gösterilebilir.

Ama önemli olan Mustafa Kemal'in 27 Aralık 1919 tarihinde Ankara'ya gelmiş olmasıdır. Artık bundan sonra Anadolu Direnişi'ni buradan, düşmanlara daha yakından yönetmeye başlayacaktır.

- İKİNCİ BÖLÜM SEVR ANTLAŞMASI HAZIRLIKLARI

1920'nin ilk Olayları

1920 yılının ilk aylarında birçok olay birbiri peşine sıralandı. İngilizler Ali Rıza Paşa Kabinesi'nin iki üyesinin Anadolu'daki etkinliklere yardımcı olduklarını ileri sürdüler ve Cemal ve Cevat Paşaların Kabine'den çıkarılmasını istediler. Mustafa Kemal Ankara'dan çektiği tellerle bunun kabul edilmemesinde direndi. Ancak İngilizlerin dediği oldu
(21 Ocak 1920).

Müttefikler 1920 yılı Ocak ayında Ermenilerin Trabzon, Erzurum Van ve Bitlis'i kapsayacak bir Ermeni Devleti kurmalarını kabul etmişlerdi. Amerikalılar da 23 Nisan'da bu kararı benimsedi. (İngilizler ise daha sonra Kafkasya'daki ordularını çekeceklerdir.) Ancak daha sonra bu konuda hiçbir şey yapmadılar.

18-20 Şubat arasında Yunanlılar İzmir'e yeni kuvvetler ve askeri malzeme yığdılar.

Buna karşı Kurtuluş tarihinin efsanelerine "depolardan silah ve cephane kaçırma olayları" konu oldu. Daha sonraki çatışmalarda şehit düşecek olan Köprülü Hamdi Bey Çanakkale'deki Akbaş Cepha-neliği'ni Anadolu'ya kaçırdı. (Bu nedenle Müttefikler, Bolşevikler'le savaşan Vrangel Ordusu'na gönderecekleri 8.000 tüfeği gönderemediler.)

Öte yandan İngilizler Bandırma'yı işgal ettiler. Anzavur başkaldırısına zemin hazırladılar.

Müttefikler 28 Şubat'ta Londra'da durumu görüşmek isterken Ulusal Güçler Maraş'ta Fransız kuvvetlerini yenerek girdikleri yerlerden geri attılar.

İstanbul Meclis-i Mebusanı ve Ulusal Ant

Yeni seçimlerle oluşan Osmanlı Meclis-i Mebu-sanı 1920 yılı Ocak ayında İstanbul'da toplandı. Bu Meclis Padişah'ın ve İngilizlerin istemedikleri biçimde eski İttihatçılardan ve milliyetçilerden oluşuyordu ve ilk iş olarak Misak-ı Milli'yi benimsedi. Misak-ı Milli (Ulusal Ant), Erzurum ve Sivas Kongrelerinde biçimlenmişti. İstanbul Meclis-i Mebu-sanı'nın benimsediği Misak-ı Milli' yi şöyle özetleyebiliriz:

- Ulusal sınırlar içindeki vatan bir bütündür. Parçalanamaz.

Ulus olarak yabancıların vatanı işgal etmelerine ve işlerimize karışmalarına direnile-cektir.

Merkezi Hükümet özgürlüğümüzü sağlayamazsa geçici bir hükümet kurulacaktır.

Egemenlik ulusun olacaktır. (Kuva-yı Milliye ‘yi âmil ve irade-i milliyeyi hakim kılmak esastır.)

Manda ve yabancı koruması kabul edilmeyecektir.

Kapitülasyonlar kaldırılacaktır. (Anasır-ı Hi-ristiyaneye hâkimiyet-i siyasiye ve muvaze-ne-i içtimaiyemizi muhil imtiyazat ita olunamaz.)

Meclisin bu yapısı ve ilk **iş** olarak Ulusal Ant’ı benimsemesi gerek Saray çevrelerinde, gerekse yabancılar arasında ciddi bir rahatsızlık do**ğ**urdu. Bu rahatsızlık giderek Meclis’in da**ğ**ılması sonucunu verecektir.

Sevr Hazırlıkları

Londra Konferansı I

NOT: **İ**stanbul, Batılılar arasında yapılan 1904 (Gentlemen Antla**ş**ması) ve 1907 **(İ**ran Çıkar Bölgeleri antla**ş**ması) antla**ş**malarında Rusya’ya bırakılmıştı. 1915’te İtalya da bu ANTLAŞMAya ortak olmuştu. Ancak Rusya 1917’de Ekim Devrimi’nden sonra devreden çıkınca İngiltere’nin İstanbul ve Boğazlar üstündeki ağırlığı artmıştı. Bu nedenle bu dönemde İstanbul’daki gelişmelerin arkasında büyük ölçüde İngiltere’yi görmekteyiz.)

12 Şubat 1920’de başlayan **Londra Konferansı** iki basamaklıdır. Birinci basamakta kurulacak Türk Devleti, ikinci basamakta “Türk Olmayan Bölgeler” konuları görüşüldü.

Londra Konferansı Şubat ayının başında toplandı. Müttefikler birçok sorunu çözdüklerini düşündüler. Birinci basamakta görüşülen ve karara bağlanan konular şunlardı:

İstanbul’un ve Boğazlar’ın sınırları ve statüsü, (Bu konuda Japonların da söz sahibi olmak istemeleri sorun çıkardı.) büyük güçlerin yönetimine bırakılacak olan bölgeler belirlendi.

Azınlıklara tanınan haklar saptandı.

Kurulacak küçük Türkiye'yi denetimi altında tutacak olan Mali Komisyon ve Osmanlı borçlarının dağıtımı karara bağlandı.

İkinci basamakta ise Türkiye'den koparılan ya da halkı Türk olmayan bölgelerin paylaşılması görüşüldü ve karara bağlandı. Suriye, Lübnan Fransız mandasına, Mezopotamya (Irak), Filistin İngiliz mandasına bırakıldı. İngilizler Boğazlar ve İstanbul üstündeki ağırlıklarını sürdürdüler. (Kilikya'daki ordularını Ermenilerle dolduran Fransızlar isyanlarla karşılaştılar. Kilikya'dan çekilme hazırlıkları yaptılar.) İzmir bölgesini kaybeden İtalyanlar da kendilerine düşen payı (Antalya ve yöresi) yeterli bulmamışlardı. Türklerle mücadele etmeyecekleri anlaşılıyordu. Trakya'nın ve İzmir'in, tartışmalı görüşmeler sonunda Yunanlılara bırakılması kararlaştırıldı.

Kendisine bırakılacak topraklarda Türkiye'nin ne kadar asker bulunduracağı gibi konular ve askerlik sorunları üstünde antlaşmalar oldu.

Türkiye'nin Mısır, Kuzey Afrika, Kıbrıs üstündeki haklarından vazgeçmesi de bu arada karara bağlandı.

Görüşmelerde başka görüşlere de yer verildi: Ermenistan'a ayrılan bölgede yaşayan Türkler (ki çoğunluğu oluşturuyorlardı. Çünkü kayıtlara göre bu bölgede Ermenilerin oranı % 12 idi) bırakıp gitmezlerse Yunan kuvvetleri tarafından zorla yerlerinden çıkarılacaklardı. İngiliz resmi görüşüne göre Türkler antlaşmayı kabul etmezlerse Yunanlılar aracılığı ile kendilerine iyi bir ders verilecekti.

Öte yandan Yunanlılar İstanbul üstünde hak iddialarında direniyorlardı.

Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra paylaşılacak en büyük hazine Ortadoğu olmakla birlikte Müttefikler için Osmanlılarla yapılacak antlaşma bir bakıma çok önemli görülmüyordu. Çünkü Türkiye'yi denetim altına aldıklarını düşünüyorlardı. Bu nedenle Türkiye ile yapılacak barış antlaşmasını, aralarındaki pazarlıkların tamamlanacağı daha ilerdeki tarihlere bırakmakta sakınca görmemişlerdi. (İngilizler başlangıçta, Mondros Ateşkesi'nin hemen peşinden Osmanlılarla iki taraflı bir barış ANTLAŞMAsı yapmak fırsatını kaçırmışlardı.) Ancak bunun yanında başka faktörler de vardı. Osmanlı İmparator-luğu'nun paylaşılmasında elde

edilecek parçalar çok değerliydi ve bu yüzden paylaşma işi kolay olmuyor, zaman alıyordu.

Bu sıralarda Müttefikler Anadolu'da Mustafa Kemal'in yürüttüğü etkinliklerin giderek önem ve ağırlık kazanması karşısında da tedirgin olmaya başladılar. Hatta İngilizlerin bir aralık İstanbul Hü-kümeti'ni bırakarak Mustafa Kemal ile görüşme girişiminde bulundukları haberleri de çıktı.

Sevr Hazırlıkları 2

İstanbulun İşgali

Bu tarihlerde Ali Rıza Paşa Kabinesi çekilecek; Salih Paşa Kabinesi 3.3.1920'de kurulacak ve 4 Nisan 1920 tarihine kadar sürecektir. Bu arada Müttefikler Salih Paşa Kabinesi'ne birbiri peşine notalar göndererek türlü isteklerde bulunuyorlardı. Bu istekler İstanbul'a yiyecek gönderilmesinin düzenlenmesinden Mustafa Kemal'in cezalandırılmasına kadar uzanıyordu.

3 Mart 1920 tarihinde, İstanbul'da bulunan Miralay İsmet Bey (Bu haber başka kaynaklardan da gelmişti.) **Mustafa Kemal'e önemli bir haber gönderdi:**

İngilizler Osmanlı Meclisi'ni dağıtma kararı alacaklar!

Aynı tarihlerde Müttefikler Anadolu'da Mustafa Kemal'in yönettiği ulusal hareketin güçlenmesinden ciddiyetle tedirgin olmaya başladılar. Buna karşı önlem olarak 6 Mart 1920'de İstanbul'u işgal kararı aldılar. 10 Mart 1920'de İngiltere'nin temsilcisi Mr. Wittel Ankara'dan ayrıldı.

İstanbul 16 Mart 1920'de işgal edildi. (Kurnaz ve deneyimli politikacı Churchill ve bu davranışın sonuçlarının aleyhte olacağını gören askeri makamlar bu işgale karşı çıktılar). Lloyd George 80 bin Türk askerine karşı Yunanlılarla birlikte 160 bin askerleri olduğunu ve Anadolu Hareketi'ni eze-

ceklerini ileri sürdü. Aynı tarihte Yunan kuvvetleri Anadolu'da saldırıya geçti.

İşgal kuvvetleri Anadolu'ya bir bildiri gönderdi. Bu bildiride halkın tepki göstermemesi istenildi ve göstereceklerin şiddetle cezalandırılacakları açıklandı.

İstanbul'un işgalinde İtalyanlar etkin bir rol oy-namadılar. Hırçın ve huysuz Fransız Generali Franchet d'Esperey (İngilizler Desperate Frankie, yani "umutsuz" adını takarak alay ediyorlardı) ile İngiliz komutanlar, aralarında anlaşamıyorlardı. Ortaklar İstanbul'a el konulması konusunda ciddi sürtüşmelere girdiler.

İşgal tarihinde **Mustafa Kemal** Antalya'daki İtalyan temsilcisinin aracılığı ile dünya milletlerine bir başvuruda bulundu. Bu başvuruda şöyle deniliyordu:

Bu hareketin sorumluluğunu, Avrupa ve Amerika devletlerinin hükümetlerine değil, bu devletlerin ilim, irfan ve medeniyet vicdanına bırakıyoruz.

İstanbul Meclis-i Mebusanı nın Dağıtılması Tutuklamalar, Sürgünler

İngilizler İstanbul'a elkoyduktan sonra uyuyan askerleri yataklarında öldürmek gibi insanlık dışı kıyıcılıklardan başka mebuslardan Rauf, Vasıf, Faik, Şeref ve Numan Beyleri Meclis'te tutuklayıp götürmek gibi tutumlar sergilediler. Meclis dışında da Cemal Paşa ile Tahsin Bey tutuklandı. Bu olaylar üstüne toplanan son Osmanlı Meclis-i Mebusanı-'nın 18 Mart 1336 (1920) tarihli oturumuna çok sayıda mebus tarafından imzalanan şu takrir verildi:

"Kanun-ı Esasi-yi Osmani'nin yedinci maddesi mucibince 'Sulhe ve ticarete ve terk ve ilhakı eraziye ve tebaa-yı Osmaniye'nin hukuku asliye ve şahsiyesine taalluk eden ve devletçe masarifi mucip olan muahedatın akdinde {Antlaşmalar yapılmasında} Meclisi Umu-mi'nin tasdiki şarttır.'

Harb-i Umumi'nin memleketimiz için pek namüsait şerait dahilinde hitam bulması hasebiyle elim bir vazifei tarihiye ifasına davet olunan Meclis-i Mebusan, ahiren makarr-ı Hilafet ve Saltanat-ı Seniye'de ahval-i fevkalade tahad-düs etmesi ve Meşrutiyet'le idare olunan me-malikin kâffesinde mebuslara temin edilen masûniyat ve muafiyâtın {koruma ve ayrıcalık} ilcayı vekayi {olayların etkisiyle} ile mü-nezz'e olması {kaldırılmış olması} hasebiyle vezaif-i mebusiyetin icabatını memleketin va-ziyet-i hazırasıyla telif imkânından mahrum kalmıştır. Her şeyden önce düşünce ve vicdan özgürlüğünü gerektiren bu kutsal görevin yerine getirilmesine olanak sağlayacak bir durumun oluşmasına kadar genel oturumların ertelenmesini öneririz."

Başkan takriri oya sundu ve oybirliğiyle kabul edildi. Son Osmanlı Meclis-i Mebusanı böylece dağıldı. (Ek 9)

4 Nisan 1920 tarihinde istifa eden Salih Paşa Kabinesi yerine 5 Nisan 1920'de Damat Ferit Paşa Kabinesi kuruldu ve bu hükümet 11 Nisan 1920'de çıkarılan bir irade ile Padişah'ın Meclis'i dört ay sonra yapılacak yeni seçime kadar dağıttığını ilan etti. Mustafa Kemal'in Meclis'in Anadolu'da, Ankara'da toplanması gereği üstüne olan düşünceleri haklı çıkmıştı. Mebusların bir bölümü Ankara'ya gidebildi.

İngilizler General Milne'in emri ile 67 önemli Türk politikacısını, devlet ve bilim adamını tutuklayıp Malta'ya sürdüler. (Gerçekte 55 kişi Malta'ya, 12 kişi Mondros'a gönderilmiştir.) Tutuklananlar arasında Dahiliye eski Nazırı Fethi Bey, Gazeteci Ahmet Emin Bey (Yalman), Bahriye eski Nazırı Rauf Bey, Gazeteci ve eski Milletvekili Hüseyin Cahit Bey (Yalçın), İttihat ve Terakki Partisi eski Genel Sekreteri Mithat Şükrü Bey, Üniversite Profesörü ve eski Milletvekili Ziya Gökalp Bey, İaşe eski Nazırı Kara Kemal Bey, Dr. Tevfik Rüştü (Aras) Bey, Ali (Çetinkaya) Bey, Şükrü Kaya Bey gibi kişiler bulunuyordu.

Bu sürgüne neden olan gerekçenin bir başka yüzü çok çirkindir. İstanbul halkı İzmir'in Yunanlılar tarafından işgalinden sonra 19-30 Mayıs tarihleri arasında Fatih'te, Üsküdar'da, Kadıköy'de ve iki kez de Sultanahmet'te mitingler düzenlemişti. Lütfü Simavi'nin anlattığına göre Damat Ferit Paşa,

mitinglerden sonra halkın Bekirağa Bölüğü'ne saldırıp tutukluları kurtaracaklarından korkmuş ve İngilizlere başvurarak bunların sürgüne gönderilmelerini istemiştir.

İngilizler ayrıca birçok mali kurumlara ve bu kurumlardaki mali kaynaklara da el koydular. Bunların başında gelen İtibar-ı Milli Bankası'ndan, milli kurumlara (Evkaf Nezareti, Darüşşafaka Derneği gibi) ve belli kişilere (İttihat ve Terakki Hükümetlerinin Talat Paşa, Enver Paşa, Cavit Bey gibi üyelerine) tevdiatlarının ödenmesi durduruldu.

Anadolu'nun Tepkisi

Karşı Tepki: İsyanlar

Mustafa Kemal İngilizlerin hareketlerini (İstanbul'un işgali, Malta sürgünü vb.) şiddetle protesto etmekle kalmadı, Eskişehir ve Afyon'daki yabancı kıtaları silahtan soyutladı; Ulukışla demiryolunu kapattı; Anadolu'daki yabancı subayları tutuklattı ve Meclis'in Ankara'da toplanması kararını aldırdı.

Buna karşı İngiliz ve Padişah yandaşları Anadolu'da yer yer başkaldırma etkinliklerini artırdılar. Mustafa Kemal'in deyimi ile **"irtica ve isyan dalgaları" Beypazarı'ndan Yozgat'a, Biga'dan Adapa-zarı'na, Gerede'den Nallıhan'a, Konya'dan Tokat'a kadar uzandı.** Gerçekte Nisan-Mayıs-Hazi-ran 1920 aylarında üst üste alevlenen başkaldırılar Bolu, Düzce, Geyve, Adapazarı, Beypazarı, Gerede, Mudurnu, Ayaş, Yabanâbad, Mihalıççık, Taraklı, Mecidiye, Safranbolu, Çerkeş, Kirmastı, Susurluk (Anzavur güçleri) gibi odaklarda Ulusal Güçler'e büyük zararlar verdiler. Başlangıçta Saray ve İngilizler bu başkaldırıları din faktörünü kullanarak kışkırtmayı başarmış görünmekteydi. Buna karşın İstanbul Darülfünunu Tıp Fakültesi öğrencilerinden büyük bir grup Ankara'ya kaçmayı başardı.

Yunanlılar ise Anadolu’daki ilerleyişlerini Trakya’da da sürdürdüler. İstanbul üstüne yürüdüler. İzmit yöresinde konuşlanan İngiliz kuvvetleri Ça-talca’ya getirildi ve Yunan kuvvetlerine sınır gösterilmiş oldu.

İtalyanlar ise 20 Mart’ta Antalya ve yöresine yeniden asker çıkardılar ama Konya’daki askerlerini çektiler.

23 Nisan 1920 tarihinde Ankara’da Millet Meclisi toplandı. (2 Mayıs’ta ilk hükümet kurulacaktır.)

Bu tarihe kadar Harbiye Nezareti’ndeki görevinde kalarak Anadolu hareketine yardımcı olan **Albay İsmet Bey** de İstanbul’dan ayrıldı ve 9 Ni-san 1920’de Ankara’ya geldi.

1920-1921-1922 Yılı Olaylarının Özelliği

1920 yılı bir bakıma Kurtuluş Savaşı’nın özellik arz eden bir yılıdır.

Kurtuluş Savaşı dört yıl sürmüştür. Her bir yılın karakteri başkadır.

Birinci yıl, yani 1919 bir hazırlık yılıdır. Kongreler gibi... Çeşitli dağınık Kuva-yı Milliye birimleri arasında birlik sağlamak gibi...

1920 ise, isyanlar yılıdır.

Bütün yıl, her ay her hafta her gün isyanlar ayaktadır:

ANZAVUR
DÜZCE YOZGAT
HİLAFET ORDUSU (KUVVA-İ İNZİBATİYE) ZİLE
MİLLİ AŞİRETİ CEMİL ÇETO
İNEGÖL
ÇOPUR MUSA
KULA KONYA DEMİRCİ EFE KOÇGİRİ ÇERKES
ETHEM

Bu gelişmeyi görsel olarak aşağıdaki çizelgeden izleyebilirsiniz:

	1919				1920						192		
İSYANLAR	5-6. ay	7-8. ay	9-10. ay	11-12. ay	1-2. ay	3-4. ay	5-6. ay	7-8. ay	9-10. ay	11-12. ay	1-2. ay	3-4. ay	5-6. a
Ali Batı													
AliGalip													
Bozkır													
Şeyh Eşref													
Anzavur													
Kuvva-i İnzibatiye													
Düzce													
Yozgat													
Zile													
Milli Aşireti													
Cemil Çeto													
İnegöl													
Çopur Musa													
Kula													
Konya													
Demirci Efe													
Koçgiri													
ÇerkesEthem													
I. İNÖNÜ ZAFERİ											*		
II. İNÖNÜ ZAFERİ												*	
ESK.KÜTAHYA YENİLGİSİ													
SAKARYA SAVAŞI													

Pontusçular ve Ermeniler

Milli Mücadele sırasında Anadolu'da çıkan başkaldırılar içinde yer alan Pontusçu Rumlar ve Ermeniler konusunu özelliği nedeni ile bir ara not olarak kitaba eklemeyi uygun gördük.

Mustafa Kemal ve arkadaşları, Orta Anadolu'da Halife taraftarı ve din kökenli başkaldırılar ile uğraşırken Kuzey'de, Orta ve Doğu Karadeniz kıyılarında Pontusçu Rum çeteleri bir anlamda daha organize bir saldırı kampanyasına girişmiş bulunuyorlardı. Yunanistan'dan ve Rusya'dan getirilen çetecilerle birlikte 25 bin kişilik bir komitacı gücü oluşturmuşlardı ve Ermeniler de bu kampanyaya kendi çeteleriyle katılıyorlardı .

Burada önemli bir nokta var. Rumlar ve Ermeniler bu saldırıyı Osmanlı Halifesi adına yaptıklarını ilan ediyorlardı. (Konya'da Yunan uçaklarının De-libaş'ın propogandasını taşıyan el ilanlarını dağıtması gibi)

Rumların Milli Güçler'i arkadan vuran bu etkinlikleri sadece bu bölgede kalmamıştı. Marmara Bölgesi'nde, Kocaeli'nden İstanbul'a uzanan yarı-madadaki büyük Rum köylerinden toplanan çeteler de Türk köylerini sürekli rahatsız etmekteydi. Bu arada bunlarla mücadele eden ve aslında Rum çetelerini sindiren Yahya Kaptan ise İstanbul'dan gönderilen Halife kuvvetleri tarafından katlediliyor ve meydan yeniden Rum çetelerine bırakılıyordu.

Bu konuda Mustafa Kemal 1920 Temmuz'unda durumu görerek bölgedeki silahlı kuvvetlere (3. Kolordu 5. Fırka, 15. Fırka Kumandanlarına ve Samsun Mutasarrıflığı'na) gönderdiği şifre ile bu konuda alınması gereken önlemler konusunda ilgilileri uyarmaktadır. (Bu konuda ayrıntılı bilgiler için Hadiye Yılmaz'ın ***"Arşiv Belgeleri Işığında Pontus Meselesi"*** eserine bakınız.)

Nizami ordunun oluşumu ve savaşlarla
geçer.

Zafer yılıdır. Düşman Anadolu'dan atılır.

Bunlardan 1920, yani isyanlar yılı çok garip. Bütün yıl, başından sonuna isyanlarla doludur. Anzavur'la başlar, Padişah'ın Kuva-yı İnzibatiye Or-dusu, Düzce, tekrar Düzce, Yozgat tekrar Yozgat, Zile, Milli Aşireti, Cemil Çeto, İnegöl, Çopur Musa, Kula, Konya'da Delibaş, Demirci Efe, Koçgiri, en sonunda Çerkes Ethem. ve yıl biter, isyanlar da biter.

Ve bu arada akıl almaz çirkinlikler yaşanır. Bunlardan biri Rahip Frew ile Sait Molla ve Hoca Zey-nelabidin'in düzenledikleri bir propoganda şekli var. Bunlar Konya'daki Delibaş İsyanı sırasında, Yunanlılarla anlaşarak,

hazırladıkları Kuva-yı Milli-ye'yi kötüleyen kâğıtları Yunan uçakları aracılığı ile halka dağıtmışlardır.

Sonunda isyanlar biter.

Nedir bu isyanlar, kimler isyan eder ve niçin başkaldırırlar. Yunanlılar Trakya'da İstanbul'a, Ege'de Anadolu'nun içlerine doğru ilerlemektedir. Fransızlar güneyde, İtalyanlar Antalya'da, Konya'da, İngilizler İstanbul'da. Anadolu'da Kuva-yı Milliye bunlarla mücadele etmeye, vatanı kurtarmaya çalışırken bu adamlar bu harekete ne için karşıdırlar? Zorları nedir?

İsyancıların başkaldırıları için ana neden "Dinin elden gitmesini istememek ve Şeriat istemek"tir. Tabii bu bayrak altında daha pragmatik maksatlar da gerçekleştirilir. Çapulculuk.

Bu isyancıların arkasında onları teşvik eden bazı hacılar, hocalar var. Ancak dikkat çeken şey, bütün bu başkaldırıların sistemli bir şekilde olduğudur.

Bu isyanlar bir yerden yönetilmektedir.

Bu isyanların kaynağı, yönetildikleri yer İstanbul'dur.

Yıl 1920'dir. Sevr Antlaşması bu yıl imzalanmıştır. Bu antlaşmanın başarılı olarak uygulanması için Anadolu'daki Kuva-yı Milliye Hareketi'nin engellenmesi, felç edilmesi gerekir.

Bu tablodan anlaşılan şudur:

- Anadolu'daki isyanlar Sevr Antlaşması'nın uygulanmasını kolaylaştırmak için çıkartılmıştır.
- Bunu düzenleyenler İngilizler ve bir kısım Osmanlılardır. Ancak bunların neredeyse hemen hepsinin hacı, hoca, şeyhülislam, müftü kökenli oldukları anlaşılmaktadır.

Fetva Kabinesi

5 Nisan 1920'de **Fetva Kabinesi** adı verilen Damat Ferit Kabinesi kurulmuştu. Bu kabineye Fetva Kabinesi denilmesinin nedeni, Mustafa Kemal ve arkadaşları ve Anadolu'daki oluşum aleyhinde (İngilizlerin

teşviki ile) Şeyhülislam Dürrizade Abdullah'tan fetvalar istenmesi ve alınmasıdır. Anadolu hareketini ve başındakileri ağır biçimde suçlayan ve bunlar hakkında ağır cezalar içeren bu fetvalardan bazıları şöyledir:

• tathirü bilad ve şerri mazarratlarından tahlisi ibad vacib olup fekatellülatı.nası kerim mucibince katlü kıtalleri meşru ve farz olur mu biyan buyurula.

El cevab. Allah ü Teala âlem, olur.

.... (Halifenin askerlerinden olup eşkıya ile -Ulusal Güçlerle- savaşmaktan kaçanlar) mu-kateleden imtina ve firar eyleseler, mürteki-bi kebire ve âsim olup dünyada tâziri şedide ve ukbada azabı elime müstahak olurlar mı beyan buyurula.

El cevab. Allahü Teala âlem, olur.

.. Eşkıyayı (Ulusal Güçler'i) öldürenler gazi, ya da eşkıya tarafından öldürülenler şehit .olurlar mı?

El cevab. Allahü Teala âlem, olur.

.Sultan'ın eşkıya ile savaş için verdiği emre itaat etmeyen Müslümanlar âsim ve taziri şedide müstahak olurlar mı?

El cevab. Allahü Teâla âlem, olur (Ek 10)

Bu fetvalar, onu hazırlayanların ihanetlerine açık bir kanıt oluşturmaktaydı. Bu fetvalara göre Anadolu'da ülkeyi yabancılardan, Yunanlılardan, İngilizlerden ve öteki yabancılardan kurtarmak için çarpışanları öldüren Müslümanlar gazi, onlar tarafından öldürülenler de şehit olacaklar ama bu vicdansızlığa katılmayan, yani yurtseverlerle savaş mayanlar ise cehenneme gideceklerdi. Salta-nat+ Hilafet+Şeyhülislam ve yardakçıları din faktörünü kişisel çıkarlar için böylesine sorumsuzca kullanmayı olayların sonuna kadar sürdürdüler.

Halife ve saltanat yöneticilerinin (Damat Ferit) bu tarihte bu fetvayı çıkarmalarının iki nedeni vardı. Birinci neden, Ankara'da Millet Meclisi açılmadan önce böyle bir tehdidi milletvekillerinin kulağına ulaştırmaktı. Böylece bu yurtsever insanları korkutabileceklerini düşünmüşlerdi. İkincisi ise, Halife'nin İngilizlerle birlikte, ulusal direnişi kırmak için başlattıracağı başkaldırıların işaretini vermekti.

12 Nisan 1920'de Hilafet Ordusu kuruldu ve harekete geçirildi. Aynı zamanda Yunan Ordusu'na da Hilafet Ordusu adının verildiğini görüyoruz. Teali-i İslam Derneği Anadolu'da dağıttığı beyannamesinde, Yunan Ordusu'nun Hilafet Ordusu olarak kabul edilmesini istiyordu. Bu beyannamelerin dağıtılmasını Yunan uçakları sağlıyordu.

Hilafet Ordusu'nun içinde ise Rumlar, Yunanlılar, Ermeniler ve İngilizler yer almaktaydı.

Hilafet Ordusu'na ve bu fetvalara karşı Anadolu'daki öteki müftülerin desteklediği Ankara Müftüsü Rıfat Efendi (Börekçi) de:

"Vatanı kurtarmak Müslümanlara farzdır" fetvasını verdi. (15 Nisan 1920)

İngilizler ve Gerici Din Adamlarının İşbirliği: Ulusal Güçler'e Saldırılar

Padişah+Damat Ferit+İngilizler bu konuda fetva çıkarmakla yetinmediler. 18 Nisan 1920'de Anadolu'daki Ulusal Güçler'in bastırılması için Kuvva-yı İnzibatiye adını verdikleri silahlı birlikler kurulması hakkında bir kararname çıkarıldı. 12 Nisan 1920'de Damat Ferit Hükümeti ve onlarla işbirliği yapan Sait Molla ve benzeri din adamlarının kurdukları (yukarıda sözü edilen) Saltanat-Hilafet Ordusu 29 Nisan 1920'de harekete geçmiş bulunuyordu.

Padişah'ın çıkarttığı fetvalar ve kurulan Kuvva-yı İnzibatiye ve Hilafet Ordusu başlangıçta, Yunanlıların yardımı ile bazı başarılar kazandı. Sait Molla, İngiliz casusu Rahip Frew'ya bu müjdeli haberi verdiği için çok mutlu oluyordu. (Bu konuda Sait Molla'nın yazdığı mektuplar için ***Nutukta*** ve ***Milli Mücadele Yıllarında Kuruluşlar*** kitabının ilgili bölümlerinde ayrıntılı bilgi verilmiştir.)

Mustafa Kemal'in yönettiği Direniş Hareketi dört koldan bu saldırılarla karşılaşmış bulunuyordu:

Trabzon ve yöresinde **Rumların** Pontusçu çetelerinin saldırısı,

Doğu illerinde, Erzurum'da, Van'da ve bu bölgede **Ermeni** çetelerinin ve ordusunun saldırısı,İzmir ve İzmir bölgesinde Yunan Ordusu'nun saldırısı,

Halife'nin İngilizlerle birlikte Ulusal Güçler aleyhine yürüttüğü saldırılar: **a) Çeteler, b) Hilafet Ordusu.**

Çeteler her tarafta organize edilmişti. Gerede, Yozgat, Koçhisar, Çorum, Viranşehir vb. gibi çeşitli bölgelerde Ulusal Güçler'e ağır zararlar verdiler. Bütün bu saldırılarda her yerde **Din, Hilafet, Şeriat, Sultan faktörleri ve para kullanılıyor, bu propogandayı yaymak ve çeteleri yüreklendirmek için hazırlanan beyannameler, Anadolu'da Yunan uçaklarıyla havadan kentlere, köylere dağıtılıyordu.** Adapazarı'nda ise (Eskişehir'deki Kadı Hamdi Efendi'ye benzeyen bir başka yobaz) **Arap Hoca** bu faktörlere Arap propogada-sını ekliyordu. Gerede'de başkaldıran eşkıyanın elebaşısı Divitli Eşref Hoca ise ***"Çektiğimiz hep mekteplilerdendir. Biraz da biz medreseliler işbaşına geçelim"*** diyerek özellikle Mustafa Kemal ile arkadaşlarını hedef gösteriyordu.

İstanbul'da Nakşibendi Şeyhi Zeynelabidin, Damat Ferit, Sait Molla, Ali Kemal, Agopyan tarafından yürütülen bir başka etkinlik ise Konya'daki Delibaş başkaldırısına kadar uzandı. (Delibaş aynı zamanda Yunanlılardan yardım görüyordu. Yunanlıları Türkiye'den çıkarmak için savaş veren Mustafa Kemal hareketine karşı Allah, İslam, Din, Hilafet ve Şeriat adına (para karşılığı) Gaza yapacak olan De-libaş'ı Konya'ya Yunanlılar getireceklerdir.)

İlginç ve Anlamlı Olaylar

Bu tarihlerde İngilizler Hindistan Müslümanlarının temsilcisi görüntüsünde Mustafa Sagir adlı bir casusu İnebolu-Kastamonu yoluyla Ankara'ya gönderdiler. İstanbul'a yolladığı mektuplardaki gizli yazıları okunan Mustafa Sagir, zamanında yakalandı ve casusluk etkinlikleri giderilmiş oldu.

Bu konuda değinilecek bir başka olay mason örgütlerinin durumudur. Bu dönemde Üstad-ı Âzam Rıza Tevfik ilk kez masonluğu siyasete sokmaya çalışmış ve mason localarındaki Fransız yanlılarını tasfiye ederek İngiliz makamlarının sempatisini kazanmaya çalışmıştır. Bu çaba sonuç

vermemiştir. Tersine, Büyük Doğu Locası'ndan ayrılan Ermeni Ser Amor Locası'na büyük ilgi gösterilmiştir. Orhan Koloğlu'nun görüşüne göre bu olayda Büyük Doğu Locası'nın görmezden gelinmesi Sevr Antlaşması anlayışının (ve hazırlığının) Batıcı görüntüsünü oluşturmaktadır.

Kurtuluş Savaşı'na Karşı Saray'ın ve İngilizlerin Kullandığı Gerici Güçler'e Kısa Bir Bakış

Kurtuluş Savaşı dört yıl sürmüştür. Bu uzun bir süredir. Sürenin böyle uzamasında çeşitli nedenler vardır. Bu nedenlerden biri de Saray-İngiliz-Sahte Dinci Kadro ortaklığının etkinliğidir. Bu kadro, gerçekte bütün Kurtuluş Savaşı boyunca, Ulusal Güçleri arkadan vurarak büyük zararlar vermiştir. Mustafa Kemal'e ve Ulusal Güçlere karşı başkal-dıran çetelerin genelde Din-Halife motifini kullandıkları görülmektedir. Halife Ordusu'ndan başka, Konya'da Delibaş, Marmara Bölgesi'nde Anzavur örneklerinde olduğu gibi. Konya başkaldırısında, Delibaş'ı Konya'ya Yunanlılar getirdiği halde gereken tepki gösterilmemiş ve bu başkaldırı büyük sorun olmuştur.

Bu bağlamda bu dinci kadronun beyin takımı, kurmay ve plancı elemanları olarak görülen başlıca kurumlar ve kişileri özetle, şöylece sıralayabiliriz:

Cemiyet-i Müderrisin- (Daha sonra) Teali-i İslam Cemiyeti: Bu cemiyetin başkanı, Fatih Der-siâmı Mustafa Sabri Efendi adında bir din siyasetçi-sidir. Başlangıçta Derviş Vahdeti'nin yakını olarak bilinen Said-i Nursi de bu toplulukta yer almış, ancak daha sonra Anadolu tarafına geçmiştir. Mehmet Atıf Efendi, 31 Mart Olayı'nda gerici hareketi desteklemesi ve Derviş Vahdeti'ye yaptığı yardımlarla tanınmıştır.

Darülhikmet-i Aliyye Cemiyeti: Bu cemiyette etkin üye olarak Hoca Rasim Efendi'yi görmekteyiz. Ulusal Hareket'e karşı yapılan ve uygulanan planlara katılan bu Hoca Efendi "31 Mart gerici hareket değildir" diyecek kadar gericilik yandaşıdır.

Cemiyet-i Tedrisiye-i İslamiye: Ulusal Hare-ket'e karşı olan güçlerin bir anlamda yönetilmesini sağlayan bu cemiyetin Başkanı Damat Ferit Paşa'dır.

İngiliz Muhibleri Cemiyeti: Ulusal Güçler'e karşı çıkan eşkıyayı örgütleyen ve bu bakımdan Ulusal Güçler'e büyük sorunlar açan bu cemiyetin başında Sait Molla ile Şeyhülislam Mustafa Sabri Efendi bulunmaktadır.

Sait Molla ve Rahip Frew çiftinin (Ali Kemal ile birlikte) yaptıkları eşkıya operasyonları birçok kaynaklarda ayrıntılı biçimde açıklanmıştır. Şeyhülislam Mustafa Sabri Efendi bu kadro içinde yer alan en karanlık kişilerden biridir. Onun Hilafet Ordu-su'nun kurulmasında rol oynadığını, Nigehban (askeri dernek) Cemiyeti'nde görev aldığını ve Sevr Antlaşması için Vahidettin'e olumlu fetva verdiğini biliyoruz.

Nigehban-ı Askerî Cemiyeti: Bu cemiyetin kurucusu ve yöneticisi Topçu Binbaşı Çopur İsmail Hakkı Bey'dir. Bu kamptaki gericilik çalışmalarına Mütekaidin-i Askeriye ve Trabzon Adem-i Merkeziye Cemiyetleri de katılmıştır.

Heyet-i Nâsıha: Nisan 1919. Bursa-Balıkesir-İzmir bölgesine gönderilen nasihat edici heyet ... Üyeleri arasında Şehzade Abdürrahim'i, Süleyman Şefik Paşa'yı ve Bursa Müftüsü Ömer Fevzi Efen-di'yi görmekteyiz.

Hürriyet ve İtilaf Fırkası ve öteki siyasi partiler: Bu tablo içinde yer alan Hürriyet ve İtilaf, Muhafazakâr gibi partilerin ve bu partilerde görev alan Konyalı Zeynelabidin Efendi ve benzeri kişilerin de etkinliklerine sadece ad olarak değinip geçiyoruz.

Bunların dışında bu ve benzeri derneklerle ilgili olan ve Ulusal Hareket'e karşı Saray-Halife ve Yabancı yandaşlığı yapan İstanbul'da din adamı-politikacı niteliğinde kişiler vardır. Bunlara da örnek olarak şu kişileri gösterebiliriz:

Şeyhülislâm Dürrizade Abdullah: Anadolu hareketine karşı Mustafa Kemal ve arkadaşları için idam fetvası vermiştir.

Mirliva Sait Paşa: Gerici irade, ferman ve kararnamelerin hazırlanmasında rol oynamıştır. Örnekler:

17 Ekim 1917'de İttihat ve Terakki Hükümeti tarafından yürürlüğe konulan "Kadın Hakları" kararnamesinin kaldırılması,

Kurtuluş Savaşı'nın son yılında Halife ve Sul-tan'ın kadınların giysileri ve ortalıkta dolaşmamaları hakkında çıkardığı irade,

Kadınların örtünmeleri, gençlerin toplantılara gitmemeleri, oruç bozanların cezalandırılacağı hakkında emir.

Adliye Nazırı Vasfı Efendi: Dağılan son Osmanlı Meclisi'nin üyelerinin ve bir bölüm aydınların İngilizler tarafından Malta'ya sürülmesine karşı, ***"Keşki birkaç tanesini feda etseydik, daha iyi sonuç alırdık"*** demesiyle tanınır.

Arap Hoca: Adapazarı'nda halkı Ulusal Güç-ler'e karşı kışkırtmış ve Arap propagandası yapmıştır. Kadı Hamdi Efendi, aynı şekilde Ulusal Güç-ler'e karşı halkı kışkırtmış, eşkıyalara yardım etmiştir. Bursa Müftüsü Mustafa Feyzi Efendi de Ulusal Güçler aleyhine çalışanlar arasındadır.

Oya Sencer, Kurtuluş Savaşı'na ve onu yürüten kadroya karşı en büyük tepkiyi göstermiş olan katmanın, kuşkusuz ulema katmanının kalıntıları olduğunu söylemekte haklıdır:

"Bir görüşe göre, bir kısım din adamları Kurtuluş Savaşina katılmışlardır. Ancak katılma olayı kişisel kalmaktadır. İç isyanlar sırasında Marmara Bölgesi isyanlarının elebaşıları, halkı kışkırtanlar, hareketin aleyhinde fetva verenler hep din adamları olmuştur. Bunlar isyanlar sırasında Saray çevreleriyle, İstanbul Hükümeti ile birleşmişler; Hilafet, din elden gidiyor sloganlarıyla halkı sürüklemeye çalışmışlar; bunda da başarı kazanmışlardır. Mektepliye karşı Medreseli sloganı bunların sloganı olmuştur. Bu, Batıcı 'Batı yanlısı' kadroya karşı ulema, antiemperyalist kadroya karşı işbirlikçiler anlamını taşımaktadır. Batıcılar, reformcular Batı ile çarpışırken, İslamcılar, Batı düşmanları, Batı ile işbirliği yapma yolundadırlar."

Konuya bir başka açıdan bakmak da gerekli olabilir. Gerçekte Türkiye'deki dindar kesim, Mustafa Kemal'in yönettiği Ulusal Güçler'in ölüm-kalım kavgasında din adamlarının etkinliklerine ve hamiyetli davranışlarına özellikle yer vermeye özen göstermektedir. Ancak Anadolu'da Milli Mücadele'yi (kendi iradeleriyle, yani Milli Mücadeleciler'den korkmaksızın) destekleyen din adamları olmuşsa, bunların böyle hareket etmeleri elbetteki doğaldır. Bir başka deyişle Rıfat Börekçi Efendi, Hafız Osman Nuri Efendi, Amasya Müftüsü Tevfik Efendi,Nazillili Ahmet Hulusi Efendi gibi hamiyetli din adamları Mustafa Kemal'in yanında yer almışlarsa bu davranışları çok normaldir. Bunlar nasıl başka türlü hareket edebilirlerdi? Onlar da Derviş Vahdeti yolundan gelen

Mehmet Atıf Efendi, Sait Molla, Şeyhülislam Dürrizade Abdullah, Şeyhülislam Mustafa Sabri, Mirliva Said Paşa, Adliye Nazırı Vasıf Efendi, Arap Hoca, Kadı Hamdi Efendi ve benzerleri gibi Türk milleti aleyhine, düşmanla, ülkeyi işgal eden Yunanla işbirliği yapıp yurtseverleri arkadan hançerleyecekler miydi? Eğer Ulusal Savaş'ta Mustafa Kemal'in yanında yer almışlarsa bu onların lütûf ve kerem ettiklerini mi gösterir? Onların bir Türk din adamının yapması gerekeni yapmış olmaları olağanüstü bir olay mıdır? Bu ölüm kalım kavgasında subay, asker, gazeteci, doktor, çiftçi, kent-li, köylü, üniversiteli, okullu ve okumuş, okumamış olarak kadın, erkek, çocuk binlerle insan yaşamını yitirmiştir. Türkiye Cumhuriyeti'nin mayası bu insanların kanlarıyla yoğurulmuştur. Bu savaşta, din erbabı olmayanlardan hainlikleri kanıtlananlar hakkında nasıl konuşuyorsak, hainlikleri kanıtlanan din erbabı hakkında da öyle konuşmak yazarlık sorumluluğu ve görevidir.

Sevr Hazırlıkları 3

San Remo Konferansı ve Sonrası

14 Nisan 1920'de San Remo Konferansı toplandı. On gün süren görüşmelerden sonra San Re-mo'da Londra Konferansı'nda alınan kararların konsolidasyonu yapıldı. Bu oluşumda Fransızlar ve İtalyanlar dağıtımdan istedikleri kadar pay alamadıkları için giderek tutumlarını değiştirmeye başladılar. Zaten bu sırada Ermeni subay ve askerleri ile güçlendirilmiş olan Fransız kuvvetleri (Bu bölgedeki Fransız Ordusu'nun yüzde otuzu Ermeni asıllı elemanlardan oluşuyordu) sürekli yenilgilere uğruyordu ve durumları giderek güçleşiyor-du. Fransızlar Mayıs ayında Suriye'deki Fransız Ordusu kumandanı General Gouraud'nun sekreteri Robert ve Caix adlarındaki iki görevliyi Ankara'ya, Mustafa Kemal'e gönderdiler. Bu olay Fransızların İstanbul'daki Saltanat Hükümeti'nin

yaşayamayacağını, Ankara Hükümeti’nin onun yerine geçeceğini düşünmeye başlamış olmalarının bir kanıtı idi. Fransızlar Mustafa Kemal’in ve arkadaşlarının başarılı olacaklarını anlıyorlardı. Bu nedenlerle Kilik-ya’da ve Güney Anadolu’da 20 günlük bir ateşkes imzalamayı önerdiler. (Bununla birlikte isteklerinden vazgeçmiş değillerdi. İleride Sevr Antlaşması yapıldığı zaman Adana ve Maraş’tan vazgeçecekler,buna karşılık Antep, Urfa ve Mardin’den hak isteyeceklerdir.) Fransızlar aynı tarihlerde Yunanlıların (İngilizlerin de yüreklendirmesi ile) bulundukları sınırı aşmalarına ve Anadolu içlerine girmelerine karşılık olarak Ereğli’ye asker çıkardılar. Türk-Fran-sız ateşkesi bozuldu. (Fransızlar, Yunanlıların Karadeniz’deki taşkınlıklarına karşıt olmak üzere Karadeniz Ereğlisi’ne asker çıkarttılar. Çünkü Zonguldak kömür havzası Fransızlara bırakılmıştı ve Yunanlıların buralara elkoyma niyetlerinden kuşku-lanmışlardı. Sonuçta Türk-Fransız geçici ateşkesi bu olay nedeniyle bozuldu.)

Öte yandan Fransızlara benzer bir politika oluşturmaya başlayan İtalyanlar da bir askeri temsilciyi (Binbaşı Fargo) Ankara’ya göndererek ilişki kurma yoluna gittiler. İtalyanlar daha sonra, Yunanlıların başlattıkları büyük saldırı sırasında Ulusal Direniş Güçleri’ne bir miktar silah ve cephane yardımı yapacaklardır.

16 Mayıs 1920’de Halife ve İngilizler tarafından desteklenen Anzavur büyük bir kuvvetle (top ve makinalı tüfekler kullanarak) Adapazarı ve Geyve yöresini işgal etti. İstanbul Hükümeti, Türkiye’yi kurtarmaya çalışanlara karşı gösterdiği bu başarıdan dolayı kendisine paşalık rütbe ve unvanını verdi. İlgili fermanı İstanbul’dan üç kişilik bir heyet getirip, Adapazarı’nda kendisine teslim etti.

11 Mayıs tarihinde İstanbul’daki Nemrut Mustafa Paşa Savaş Divanı bir karar çıkararak Mustafa Kemal Paşa, Kara Vasıf, Ali Fuat Paşa, Ahmet Rüstem Bey, Dr. Adnan Bey ve Halide Edib Hanım’ı idama mahkûm etti. (Padişah daha sonra Mayıs ayında bu kararı onaylayacaktır.) Ankara’da **Büyük Millet Meclisi** ise buna karşı 29 Nisan 1920 tarihli **“Hıya-net-i Vataniye Kanunu**”nu çıkardı.

Bu yasanın içeriği şöyleydi:

"1 Teşrin-i sani (Ekim) tarihli karar hilafına veya Türkiye Büyük Millet Meclisinin meşruiyetine isyanı mutazammin kavlen veya tahriren veya fiilen ankastin (kasıtlı olarak) muhalefet veya ifsadat veya neşriyatta bulunan kisan (kişiler) hain-i vatan addolunur."

Bu yasaya göre Hıyanet-i Vataniye suçuna teşvik edenler için kürek, maddi fesat çıkaranlar için ise idam cezası öngörülmekteydi.

Daha sonra 25 Haziran tarihinde, adı geçen Nemrut Mustafa Savaş Divanı (Divan-ı Harbi Örfi) uzun bir liste çıkararak (Bu listede bulunan Miralay Mustafa İsmet Bey, Yusuf İzzet Paşa, Bekir Sami Bey, Cami Bey, Yusuf Kemal Bey ve daha pek çok Mustafa Kemal yanlısı) yurtseverin mallarına el konulması ve kendilerinin idama mahkûm edilmesi kararını verecektir. (Ek 11)

Bu dönemde Damat Ferit'in Mustafa Kemal ile ilişki kurmak ve görüşmek istediği, ama reddedildiği anlaşılmaktadır.

Müttefikler ise Haziran ve Temmuz (1920) aylarında Hythe, Boulogne ve Spa kentlerinde toplanarak San Remo kararlarını yeniden gözden geçirdiler; daha doğrusu pazarlıklarını sürdürdüler.

1 Haziran 1920'de Amerikan Senatosu barış antlaşması çalışmalarına katılmayı ve Ermenilerin korumacılığını yapma yükümlülüğünü reddetti ve görüşmelerden çekildi.

1920 Haziran'ında Ulusal Güçler Marmara yöresindeki Saltanat-Hilafet kuvvetlerini temizledi. Bu arada bu kuvvetler içinde yer alanların önemli bir bölümü Ulusal Güçler'e katıldı. İngilizler ve Fransızlar telaşlandılar. Yunanlılar ise İzmir yöresinde 100.000 kişilik iyi yetişmiş askerleri olduğunu ileri sürdüler. Devreye girerek bölgeyi işgal ettiler. 22 Haziran 1920'de Milne Hattı'nı geçtiler. Temmuz ayında Marmara'da Tekirdağ'a asker çıkardılar. Yunanlılar böylece Sevr Antlaşması'nın imzalanmasına yardımcı olacak bir hava yaratmış oldular.

Ankara Büyük Millet Meclisi Hükümeti ile Bolşevikler Arasında İlişki Kurulması

23 Nisan 1920’de Ankara’da **BÜYÜK MİLLET MECLİSİ** toplandı. Ulusal Güçler aylarca yerel baş kaldırılarla uğraştı. Mustafa Kemal, Lenin’e bir mektup yazarak ortak düşmana (emperyalizme) karşı verilen savaşta Türkiye’ye yardım edilmesini istedi. Daha sonra 6 Nisan 1920’de Hükümet adına yapılan bir başvuru ile Bolşevik yönetiminden silah ve para yardımı isteği tekrarlandı. 20 Mayıs 1920’de Bekir Sami ve Yusuf Kemal Beyler Moskova’ya gönderildi. Lenin istenilen yardımı yaptı. Anapa Limanı’nda Türk gemilerine, takalarına Vrangel Ordusu’ndan alınmış silahlar ve cephane teslim edildi. Bu silahlar ve cephaneler takalarla, gemilerle Karadeniz kıyılarına indirildi; buradan erkek kadın ve çocuk halkın olağanüstü çabalarıyla Anadolu içine, cephelere taşındı. Silahların ve cephanelerin taşınmasında Türk Kadını’nın katkısı çok büyüktür. Bu katkıda romanlara, filmlere kaynak olacak sahneler yaşandı. Kadınlar sırtlarındaki bebekleri yağmurdan saklayan şalları alıp taşıdıkları obüs mermilerini örttüler ve onların ıslanmamalarını sağladılar. (Bu silahların ve cephanenin alınması konusunda ***Birinci Millet Meclisi Gizli Oturum Zabıtlarında*** ayrıntılı açıklamalar vardır.)

Sovyetlerden alınan yardımlar, Sovyet belgelerine göre, şöyledir:

yaz ayları

6.000 tüfek
5 milyon tüfek mermisi
17.600 top mermisi
100 bin lira değerinde altın

Ocak-Şubat:

1.000 atımlık top barutu 4.000 el bombası Bazı askeri malzeme

1921 yaz ve sonbahar ayları: Askeri yardımlar:

33.275 tüfek
58 milyon tüfek mermisi
327 makinalı tüfek
54 top
130 bin top mermisi
1.500 kılıç
20 bin gaz maskesi 2 küçük savaş gemisi

Mali yardımlar: Nisan 1921 : 4 milyon altın ruble Haziran 1921: 1.4 milyon ruble Kasım 1921 : 1.1 milyon ruble Mayıs 1922 : 3.5 milyon ruble.

Ve Mustafa Kemal savunma hazırlıklarını sürdürdü.

Bolşeviklerin Türkiye'ye, Anadolu Direnişi'ne yardımlarının belli bir mantığı vardır. Bolşevikler Türkiye'deki direnişin Batı emperyalizmine karşı milliyetçi-burjuva bir hareket olduğunu, zamanla bunun bir proleter devrime dönüşebileceğini düşünüyorlardı. Ancak bu konuda kesin bir karara varmış sayılmazlardı. Nitekim 1920'de İngilizlerle Ticaret Antlaşması yaparken, bu tarihlerde Mustafa Kemal'in Lenin'e önerdiği ittifak antlaşmasına yanaşmamışlardı. Hatta Moskova'ya giden Bekir Sami Bey'e "Ermenilere Bitlis, Van ve Muş'un verilmesini" de önermişlerdi. Daha sonra Kâzım Karabekir Paşa'nın XV. Kolordusu Ermenileri yenerek 2 Aralık 1920'de Gümrü Antlaşması'nı yaptıktan ve kendileri de Ermenistan'ı işgal ettikten sonra hem bu istekten vazgeçmişler, hem de Ankara Hükümeti'ne yardımcı olmaya başlamışlardır. Böylece 1921 yılının 16 Mart'ında Türk-Rus Dostluk Antlaşması imzalanmıştır. Bu Antlaşma ile Sovyetler hem Sevr Antlaşması'nı reddetmekte, hem de Misak-ı Milli'yi (Ulusal Ant) benimsemektedirler. Bu tarihten sonra yukarıdaki tablodan anlaşılacağı gibi büyük askeri ve mali yardımlar yapmaya başlamışlardır. Sov-yetler'in bu yardımlarının arkasındaki düşünceler;

a) Mustafa Kemalin başarılı olacağını anlamaları ve gelecekteki politikalarında Türkiye'nin önemini kavramaları,b) Türkiye'ye yardım etmekle İslam âleminde prestij kazanmaları olarak özetlenebilir.

Ankara Hükümeti ile Suriyeli ve Iraklı Yöneticiler Arasında İlişkiler

1920 yılının başlarında, Ankara'da Büyük Millet Meclisi'nin kurulduğu ve çalışmaya başladığı tarihlerde Suriyeli ve Iraklı yöneticilerle Ankara Hükümeti arasında görüşmeler yapıldı. (Bu arada bizzat Kral Faysal, Fransızların Suriye'de kendi yönetimlerini kurmalarına ilişkin niyet ve etkinlikleri karşı-

sında Mustafa Kemal ile (özel temsilcileri aracılığıyla) temaslarda bulundu). Bu görüşmelerde yöneticiler, eskiden olduğu gibi Osmanlı topluluğu içinde kalmak istediklerini, özgürlük değil Fransız ve İngiliz egemenliğinden kurtulmak istediklerini açıkladılar. Ankara Hükümeti'nin bunlara karşı yanıtını, yüzyıllar boyu Türklerin bu ülkeler için kan dökmüş olduğunu çok iyi bilen Mustafa Kemal, Meclis'in 24 Nisan 1336 (1920) tarihli oturumunda şöyle açıklamaktadır:

"Bizim bilmukabele gösterdiğimiz şundan ibaretti. Dedik ki, artık hudud-ı millimiz dahilinde bulunan menabi-i insaniyeyi ve menafi-i umumi-yeyi hududumuz dışında israf etmek istemeyiz".

Mustafa Kemal bunları söyledikten sonra başka bir formül önermektedir:

"...Kendi hududlarımız dahilinde müstakil olduğumuz gibi Suriyeliler de hududları dahilinde ve hâkimiyet-i milliye esasına müstenit olmak üzere serbest ve müstakil olabilirler. Bizimle itilaf ve ittifakın fevkinde bir şekil ki, federatif yahut konfederatif denilen şekillerden birisiyle irtibat peyda edebiliriz".

Mustafa Kemal, konuşmasında bu konuda ek bilgeler de vermektedir:

- Ahali bunu arzuları fevkinde lehlerine telakki etmiş olacaklar ki, Emir Faysal milletin bu arzusu karşısında kendi emellerinin sarsılmakta olduğuna vakıf oldu ve müracaatları bunun üzerine durdu. Ahalinin bu arzusu fiile de inkılâp etti. Suriye dahilinde bazı efal ve harekât kulağınıza gelmiştir.

Iraka gelince... Onlar da bizimle temas aradı ve alelıtlak eskisi gibi Osmanlı Devletinin bir parçası olmayı kabul ettiler. Fakat biz onlara karşı Suriyelilere söylediğimiz nokta-i nazarı söylemekten başka bir şey yapmadık. Önce istiklal-i millinizi kazanınız... vb... **(Bk. *Türkiye Birinci Millet Meclisi Gizli Zabıtları,* I. cilt, 24 Nisan 1336 (1920] tarihli zabıt). (Ek 12]**

Daha sonra, zaman geçtikçe ve olaylar geliştikçe İngilizlerin Mezopotamya'daki baskısı artacaktır. Fransızlar ise Ulusal Güçle'in baskısı altında Kilik-ya'dan ve Güney Anadolu'dan çekilecek ve Suriye üstünde yönetsel egemenliklerini kuracaklardır. (Bu gelişme Suriye ve Irak mandaları olarak sonuçlanacaktır.)

(Burada kişisel bir gözlemime de yer vermek istiyorum. 1952 ilkbaharında petrol görüşmeleri bağlamında Bağdat'ta bulunduğum sırada önemli mevkilerde bulunan bazı Iraklı yöneticiler bana açıkça şunu söylediler:

- Biz yanlış yaptık. Sizden ayrıldık ve size ihanet ettik. Şimdi ise İngilizlerin yönetimi altındayız ve biz buna müstahakız.)

İngiliz Politikasında Çelişkiler

Yunanlıların İzmir bölgesindeki taşkınlıklarının ve Türkleri çeşitli yöntemlerle bulundukları yerleri terk etmeye zorlamalarının yabancılarca dahi kabul edilebilecek sınırları aşmasını Müttefikler sakıncalı buldular. İzmir'e soruşturma heyetleri gönderildi. Bununla birlikte İngiltere Yunanistan'a sahip çıkmayı sürdürdü.

Sevr Antlaşması'na gidilirken İngiliz politika çevrelerinde birbiri ile çelişen iki yaklaşım vardı. Birinci yaklaşım Gladstone geleneğini sürdüren Lloyd George'un politikasıydı. Bu politika Hıristi-yanlık ve Yunan yandaşlığı idi. Churchill ve Savaş Bakanlığı **(War Office]** ise İngiltere'nin (geçen yüzyılda Disraeli'nin uyguladığı) geleneksel dış politikasının izinde bir yaklaşımdan yana idiler. İngiltere'nin genel politikasının temel direklerinden biri Rusya'nın gelişmesine engeller koymak, set çekmek esasına dayanmaktadır. Bu bakımdan Churc-hill ve yandaşları Türklerle anlaşarak olası Bolşevik tehdidini önlemeyi önermekteydiler. Ancak Başba-kan Lloyd George'un politikası ön planda tutulmayı sürdürdü.

İngiliz ve Amerikan Rekabeti

Petrol Kavgası

20. yüzyılda uluslararası politikaları biçimlendiren en önemli faktör PETROL SORUNU olmuştur.

Amerikalılar bir yandan Wilson Prensipleri ile ulusların kendi kaderlerini belirlemeleri gereğini ileri sürerken öte yandan Mezopotamya petrolleri ile yakından ilgilenmekteydiler. Osmanlı İmparator-luğu'nun yok edilmesi konusunda Amerikan yaklaşımı kabaca şöyle sınıflandırılabilir:

Boğazlar'ın serbest olması

Ticarette Açık Kapı (Open Door] rejimi
Manda rejimleri Petrol kaynakları

Birinci Dünya Savaşı sona ererken Standard Oil of New Jersey ve Sokony Vacuum Şirketleri Amerikan Dışişleri'ni Musul Petrolleri konusunda uyararak bu bölgenin tümüyle İngilizlerin eline geçmesinin önlenmesini istemişlerdir. Tarih yazarları İngilizlerin Mezopotamya'da (Musul konusunda) karşılaştıkları Türk-Arap (Faysal) direncinin arkasında Mustafa Kemal ile Amerikan Standard Oil of New Jersey Şirketi'nin bulunduğunu yazmaktadırlar. Gerçekte savaşın sona erdiği tarihten başlayarak gerek Standard Oil ve gerekse Sokony Vacuum Şirketleri bu bölgeye (Filistin, Suriye, Irak) uzmanlar göndererek araştırmalar yapmışlardır.

Bu oluşum içinde Mustafa Kemal'in Müttefikle-rarasındaki çıkar rekabetinden yararlandığı (İngi-liz-Amerikan, İngiliz-Fransız, İngiliz-İtalyan çıkar uyuşmazlıkları) gözden kaçmamaktadır.

Sevr Antlaşması ve Osmanlı Yöneticileri

24 Nisan 1920'de barış koşulları Osmanlı Hükü-meti'ne gizlice verildi. (İngiltere Büyükelçiliği'nin çevirmeni Ryan adlı kişinin bu konudaki iletişimi kurduğunu anlıyoruz.) Bu gizliliğin nedeni şuydu: Koşullar Türk halkı tarafından duyulursa Hükümet antlaşmayı, halkın gösterebileceği tepki yüzünden imzalayamaz duruma düşebilirdi. Bu konuda ayrıca, antlaşmayı imzalayacak temsilciler heyetinin 18 Mayıs 1920 tarihine kadar Sevr'de bulundurulması direktifi de verilmişti.

30 Nisan 1920 tarihinde Tevfik Paşa'nın başkanlığında Reşat, Fahrettin, Mahmut Muhtar, Operatör Cemil Paşa'dan oluşan bir heyet Paris'e gönderildi. Tevfik Paşa ve heyetteki öteki temsilciler önerilen antlaşmayı imzalamadılar ve 11 Mayıs'ta İstanbul'a döndüler.

15 Mayıs 1920'de Ankara'da Büyük Millet Meclisi toplandı ve Sevr Antlaşması koşullarına karşı Mi-sak-ı Milli'yi vurguladı.

1920 yılının Mayıs-Haziran aylarında Yunan saldırısı başladı. Yunanlılar Ege'de Milne Hattı' nı geçtiler. Yunan Ordusu'nun bir kolu Haziran ayında Ödemiş'e, öteki kolu Uşak'a kadar uzandı. Bu harekât planının amacı Türkleri, yapılacak olan barış antlaşmasındaki koşulları Müttefiklerin isteklerine karşı çıkmadan kabul etmeye zorlamaktı. Aynı tarihlerde İngilizler Padişah Vahidettin ile barış antlaşmasının kabul edilmesi konusunda görüşüyorlardı.

Osmanlı Hükümeti, Mayıs ayında Müttefiklere başvururak görüşme izni istedi. Damat Ferit Paşa başkanlığında bir heyet Haziran 1920'de barış görüşmeleri için Paris'e gitti. Heyet üyeleri şunlardı:

Sadrazam Damad Ferid Paşa. Murahhas (temsilci)

Sabık (eski) Sadrazam Tevfik Paşa. Murahhas (temsilci)

Şûrayı Devlet Reisi Rıza Tevfik Bey. Nazır Müşavir

Maliye Nazırı Mehmed Tevfik Hamdi. Nazır Müşavir

Bern Sefiri Reşad Halis Bey. Müşavir

Hariciye Nezareti Umur-ı İdare Müdür-i Umumisi Şevket Bey. Müşavir

Tevfik Paşa'nın mahdumu Ali Bey. Müşavir

Sadaret Müsteşarı Rıfat Bey. Müşavir

Cemil Bey. Kâtib[3]

3 Mehmet Tevfik Bey'in anılarını derleyen Rezan Hürmen'in notuna göre bu zevatın adları ***Hatıratta*** geçmekle beraber o devreye ait tarihi çalışmalarda bu isimlere rastlanmamıştır. (Gerçekte bunlar o zamanki Dışişleri memurları idi.)

Reşat Nuri Bey. Kâtib

Yaver Bey. Kâtib

(Bu listeyi Ekim 1919'da Amasya'da Mustafa Kemal ile Salih Paşa arasında kararlaştırılan temsilciler listesi ile karşılaştırınız.)

Mehmet Tevfik Hamdi Bey, anılarında bu listenin altına Tevfik Paşa ile Şevki ve Ali Beylerin birkaç gün sonra hareket edeceklerini de yazmaktadır. Tevfik Paşa eskiden Londra Büyükelçiliği görevinde bulunmuş ve davranışları, tutumu ile ciddi saygı gösterilen bir kişi olmuştu. Padişah onun bu saygınlığından yararlanmak için kendisini heyete sokmakta ısrar etmiştir. Oysa gerek Vahidettin'in, gerekse Damat Ferit'in niyetlerini bilen deneyimli Tevfik Paşa bu işe bulaşmak istememiştir. Ancak Padişah'ın ısrarı karşısında

daha sonra Paris'e gelmiş, ama hastalığını bahane ederek Nice'e gitmiş ve imza törenine de katılmamıştır. Bu arada Mehmet Tevfik Bey'in anılarından anladığımıza göre Damat Ferit'in hazırladığı konuşmanın (önerinin) hazırlanmasına da yardımcı olmamıştır.

İstanbul'dan küçük bir Fransız savaş gemisi ile Toulon'a gönderilen, oradan trenle Paris'e taşınan bu heyete öteki devletler yönetimlerince gösterilen küçültücü davranış, Heyet üyelerinin Fransa'da tutuklu muamelesi görmesi, İsviçre'ye geçtikleri zaman çarşı pazar dolaşarak giysi satın almaya çalışmaları, terzilere elbise ısmarlamaları ve benzeri olaylar dikkat çekicidir. O karanlık günlerde, Anadolu'da büyük yoksulluklar, ağır koşullar altında insanlar Türkiye için bir yaşam kavgası verirlerken, Sevr'e bu kadar küçültücü bir antlaşma bağlamında giden Osmanlı devlet adamlarının sorunu, hâlâ kendilerine ve eşlerine gömlek ve ayakkabı satın almaktır. Bunu Rıza Tevfik Bey anılarında şöyle anlatmaktadır:

"...Cenevre'de herkesi ayakta buldum. Paşa emretmiş, mutlaka yarın gideceğiz. Çabuk hazırlansınlar demiş. Herkes telaş içinde idi. Çünkü satın aldıkları eşya bavullara sığmıyordu. Otelciye rica ettik. Bildiği dükkânlardan birisini açtırsın da, büyük bavullar alalım, diye."

Damat Ferit Paşa Paris'te 17 Haziran 1920'de **ONLAR MECLİSİ** (Onlar Meclisi İngiltere, Fransa, İtalya, Japonya ve Amerika Birleşik Devletleri'nden ikişer temsilci ile kurulmuştu. Bu komisyon Barış Konferansı'nın politika oluşturan ve karar veren organı idi)'ne önce Osmanlıların savaş konusunda kabahati olmadığı, kabahatin Almanlarda ve İttihatçılarda olduğu hakkında açıklamalar yaptı; sonra bir öneri getirdi. Türk Heyeti'nde yer alan Maliye Nazırı Mehmet Tevfik Paşa ile Rıza Tevfik Bey'in anılarında ayrıntılı biçimde anlatıldığı gibi bu öneriyi Ferit Paşa heyet üyelerine göstermeden hazırlamıştı. Bununla birlikte öneri, Onlar Meclisi'ne verilmeden heyet üyelerine gösterilmiş ve bazı önemsiz değişikliklerden sonra, istenmeden de olsa kabul edilmişti. Bu öneri ile Ferit Paşa Osmanlı ülkesinin olduğu gibi Osmanlı Saltanat ve Hilafe-ti'nin elinde bırakılmasını istiyordu.

Oysa bu tarihlerde Hicaz'da Kral Hüseyin özgürlüğünü ve egemenliğini ilan etmiş ve Filistin'deki Yahudi yönetimi ile anlaşmıştı. Böylece Filistin de

İmparatorluk'tan ayrılmıştı. Mezopotamya, İstanbul ve yöresi, Trakya, İzmir ve yöresi, Antalya ve yöresi, Kilikya ve yöresi Müttefiklerce işgal edilmiş durumda idi.

Onlar Meclisi bu öneriyi ciddiye almadı, karşılık olarak küçültücü deyimler içeren bir mektupla yanıt verdi ve boş yere zaman harcanmaması (28 Ha-ziran'da Versay[4] Antlaşması imzalanacaktı. Müttefikler onun telaşı içindeydiler) gerektiğini belirtti ve yapılacak barış anlaşmasının nasıl olacağını Osmanlı heyetine bildirdi ve İstanbul'a geriye dönmelerini istedi.

4 Versailles.

Bu görüşmeler sırasında Ferit Paşa'nın ve Osmanlı heyetinin tutumu hakkında Impudence (küstahlık, hayasızlık) gibi ağır sözler de söylendi. Heyet İsviçre-Romanya yoluyla yaptığı perişan bir yolculuktan sonra İstanbul'a döndü. Ferit Paşa, bir millet meclisi olmadığı için İstanbul'da 80 kişilik bir Devlet Şûrası kurdu. Bu şûrada eski devlet adamları, eski elçiler, eski âyan üyeleri, Ticaret Odası'ndan, siyasi partilerden ve benzeri kurumlardan seçilen üyeler bulunmaktaydı. (EK 13)

Bu şûra içinden bir tek kişi, Mütekait Topçu Feriki Rıza Paşa karara katılmadı.

Bu şûradan alınan onayla Haziran ayında üç kişilik bir imza heyeti Fransa'ya gönderildi. **Bu heyet Bağdatlı Hâdi Paşa'nın başkanlığında, (Senatör) Rıza Tevfik ve Bern Büyükelçisi Reşat Halis Bey'den oluşuyordu.** (Bağdatlı Hâdi Paşa, Va-hidettin ile Damat Ferit'in Genelkurmay Başkanlı-ğı'na getirdikleri eski bir paşadır. Bu suretle askerleri terhis edilen Osmanlı Ordusu'nun kadrosunda istedikleri değişiklikleri yapmışlar, kendilerini kanıtlamış, savaş görmüş deneyimli ve yetenekli kumandanlar yerine Saltanat yanlısı eski yaşlı subaylarını getirmişlerdir.)

Sevr Antlaşması'nın kabulü için bulunan gerekçe İstanbul'un elden çıkmasını ve daha ağır koşulları önlemekti. İstanbul'un kurtarılması gerekçe-bahanesi ise aslında Padişah'ın ve etrafındakilerin İstanbul'daki yaşamlarını sürdürebilmeleri amacından başka bir mantığa dayanmıyordu.

Rıza Tevfik anılarında Almanlara 800 sayfalık bir antlaşma imzalattırıldığını bir teselli ve imza için bir neden olarak göstermektedir.

433 maddelik Sevr Antlaşması'nın İngilizce metni 161 sayfa tutmaktadır. Ancak ticari ve sınai konularla dolu olan Versay Antlaşması'nın içeriği ile Sevr Antlaşma-sı'nın içeriği birbirinden çok farklıdır.

Müttefiklerarası Son Pazarlıklar

Aynı tarihlerde Müttefiklerin temsilcileri kendi aralarında pazarlıklarını sürdürüyorlardı. Nitekim paylaşma konusunda İtalyanlarla anlaşamayan Yunanlılar Sevr Antlaşması'nı önce kabul etmeyecekler, ancak iki gün sonra imzalayacaklardır. Daha sonra, Eylül ayında da Yunan Kralı'nın ölmesi sonucu olaylar daha da değişik bir biçime bürünecektir. Bu yönde Müttefiklerin Yunanlılardan vazgeçip Türklerle ilişki kurmaya ve antlaşmaya çalışacağını, buna karşı Yunanlıların karşılaşacakları büyük felaketi anlamadan Anadolu'da daha büyük askeri hareketlere girişeceklerini göreceğiz.

Manda tartışmaları ise hâlâ bitmemiştir. Amerikalılar kapitülasyonlar üstünde direnmekte, Open Door = Açık Kapı politikası uygulanmasını istemektedirler.

Amerika Birleşik Devletleri Türkiye (Osmanlılar) ile savaşa girmemişti. Savaşın bitiminde Amerika Birleşik Devletleri Başkanı Wilson 14 maddelik namlı bildirisi ile milletlerin kendilerini yönetmeleri konusundaki doktrinini açıklamıştı. Bu doktrinin 12. maddesi Osmanlı Devleti'ne ayrılmıştı. Bu maddenin içerdiği öneri özet olarak Osmanlı Devleti üstünde bir manda yönetimi ve Ermenilere Doğu Karadeniz ve Kuzeydoğu illerinde (yine kendi mandaları altında) bağımsız bir devlet kurdurulması idi ve Amerikan siyasetçileri bu tasarımı uygulamayı ciddiyetle düşünüyorlardı. Bu nedenle General James Hobbard Ermenistan konusunda araştırmalar yapmak üzere Türkiye'ye gönderilmişti. Bu arada İstanbul'daki Büyükelçi Morgenthau ve Dışişleri Sekreteri Cabot Lodge'un Türkler hakkındaki küçültücü sözlerine Büyükelçi Münir Hüsrev Bey'in karşılık vermesi ve Büyükelçi'nin persona non grata (istenilmeyen kişi) ilan edilmesi sonucunda Amerika'yı terk

etmesi şeklinde ağır bir olay da yaşanmıştı. Ancak olaylar geliştikçe Amerikan Senatosu Sevr Antlaşması'yla ilgili çalışmalarda etkin bir rol oynamaya karşı çıktı ve çalışmalara katılmayı reddetti. (1 Haziran 1920)

İstediklerini alamayan Fransızlar da komisyonların çalışmalarına katılmıyorlardı.

Bu gelişmeler bir yanda ilgilileri meşgul ederken öte yandan Yunan kuvvetleri hem istedikleri yerleri ele geçirmek, hem de Sevr Antlaşması'nın imzalanması için bir baskı taktiği olmak üzere Ege'deki askeri harekâtı sürdürüyor, Balıkesir'e, Bursa'ya, Uşak'a giriyorlar, Anadolu'nun içine sarkıyor ve 20-27 Temmuz 1921'de Trakya'da Tekirdağ'ı, Edirne'yi işgal ediyorlardı.

Temmuz 1920'de Fransızlar da hâlâ Suriye'nin işgalini ve Ermenilerin koruyucusu olma görevini sürdürüyorlardı.

Amerikalılar ise İngilizlerin ve Fransızların aralarında ülkeleri paylaşmaları ve İngilizlerin özellikle petrol alanları konusunda bütün kaynakları ellerine geçirmeleri, manda yönetimi gibi konularda bu ikilinin Amerikalıların arkasından gizlice antlaşmaları gibi olaylardan tedirgin olmaktaydılar.

Aynı tarihlerde Faysal da, Mezopotamya'nın İngilizler ile Fransızlar arasında parçalanması (aslında Fransızların Suriye'yi işgal etmeleri) karşısında İslam âlemi önünde güç durumda kaldığını ileri sürdü. Bu sırada Dir-Zor'da Araplar İngilizlere saldırdılar. (Bu saldırıda Ankara Hükümeti'nin teşviki ve para yardımı olduğu söylendi.) Neden olarak İngilizlerin Suriye'yi Fransızlara sattığı ile sürülmüştü. (Mustafa Kemal ile Faysal arasında ilişki kurulduğu, ancak Faysal'ın yeniden Türklerin egemenliği altında kalırız düşüncesiyle bu görüşmeleri sonuçlandırmadığı da o günlerin haberleri arasında yer almaktadır.) Bununla birlikte Araplar Fransızlara yenilerek Suriye'den çekilmek zorunda kaldılar. Fransızlar bu sonucu alabilmek için Türklerle Kilikya'da iyi ilişkiler kuracaklar, Kilikya'da Ermenilerle işbirliği yaparak yürüttükleri operasyonları ve Ermeni davasını terk edeceklerdir.

- ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SEVR ANTLAŞMASI - BÜYÜK PAYLAŞIM

Not: Bu kitap bilimsel olmak, bilinmeyen gerçeklere ışık tutmak gibi iddialarla hazırlanmış değildir. Bu bir tanıtım ve anımsatma kitabıdır. Bu bakımdan, okura, Sevr Antlaşması'nın ne demek olduğunu açıklayıcı bilgiler vermekle yetinilmiştir. Okur, bu bilgilerin anlattığı tablo içinde bugünkü Türkiye'nin sorunlarını arayabilir.

Bağdatlı Hâdi Paşa, Rıza Tevfik ve Reşat Halis Beylerden oluşan üç kişilik Osmanlı Heyeti 10 Ağustos 1920'de antlaşmayı Sevr'de, namlı Porselen Fabrikası'nın çinili salonunda imzaladı.

Türkiye'nin düşmanlarının ve Saltanat temsilcilerinin 10 Ağustos 1920'de Fransa'da Paris'in banli-yösündeki Sevr kentinde imzaladıkları bu antlaşma, aslında bir **DOKTRiN** belgesidir. Eskilerin şanlı, buna karşın daima cahil ellerde yönetilmiş bir İmparatorluğunun zaman içinde giderek üstü örtülü bir süper sömürge haline geldikten sonra (iç ve dış düşmanların elinde) nasıl parçalanıp yutulacağı ve bir ulusun yeryüzünden nasıl kaldırılmasına, yok edilmesine çalışılacağı bu doktrin belgesinde sergilenmektedir.

Ülkeler ve Temsilciler

Belgede imzası olanlar üç kategoriye ayrılmaktadır:

Asıl üyeler: Britanya İmparatorluğu
(Kanada-Avustralya-Yeni Zelanda-Güney Afrika-Hindistan)
Fransa Cumhuriyeti İtalya Krallığı Japonya

Ortak üyeler: Ermenistan Belçika Yunanistan Hicaz Polonya
Portekiz Romanya

Sırp-Hırvat-Sloven Devleti Çekoslovakya

Paylaşılacak ülke: Osmanlı İmparatorluğu

İstanbul ve Halife

Burada dikkat edilmesi gereken bir ayrıntı var. Antlaşma'da artık Osmanlı İmparatorluğu yoktur. Türkiye vardır. Darüssaade, Darülaliyye, İstanbul yoktur. Constantinople vardır. İleride göreceğimiz gibi Sultan ve Halife (Artık Osmanlı Devleti'nin değil, Türkiye'nin sultanıdır ama Osmanlı Haneda-nı'ndan gelmedir) Boğazlar bölgesinde ve Cons-tantinople kentinde oturacak ve Müttefik devletlerin, özellikle İngilizlerin hizmetinde bir halife olarak İslam dünyasının Batılılar tarafından yönetilmesine yardımcı olacaktır.

Cemiyet-i Akvam

Antlaşma'nın ilk bölümü Cemiyet-i Akvam (Uluslar Derneği)'nin kuruluşuna ayrılmıştır. Ama, Türkiye bu Antlaşma'ya, dolayısıyla bu topluluğa alınmamıştır. Türkiye bu dünya topluluğunun üyesi değildir.

Toprak Paylaşımı

Sevr Antlaşması'nın ilk bölümü **SINIRLAR**'ın belirlenmesine ayrılmıştır. Ancak bu belirleme Müttefikler ve yardakçıları ile Osmanlılar (Türkiye) arasında değildir. Çünkü bu, **Osmanlı topraklarının, Osmanlı varlıklarının ve haklarının pay la-şılmasıdır.** Bu paylaşım aynı zamanda bunların kendi aralarındaki bir talan pazarlığı, bir tür çekişmedir.

Saltanat ve Hilafet yandaşlarının, Cumhuriyet düşmanlarının ve din tacirlerinin bu talan planını iyi okumaları gerekir.

Boğazlar Komisyonu

Boğazlar Komisyonu, türü kendine özgü bir devlettir.

Çatalca-İzmit-Edremit arasındaki üçgen Boğazlar Komisyonu'na verilmiştir.

iSTANBUL FiiLEN VE HUKUKEN BU KOMiSYONA BIRAKILACAKTIR.

(Tarihi şereflerle dolu İmparatorluğun başına çirkin bir akbaba gibi çökecek olan bu Komisyonun niteliğini ileride ayrıntılı biçimde göreceğiz.)

Yunanistan

Trakya (Çatalca'ya kadar). Ayvalık-Alaşehir-Selçuk içinde kalan üçgen. On İki Adalar dışında bütün Osmanlı adaları. **iZMiR ve Yöresi** (İzmir'in statüsünü ve Yunanistan'a nasıl bırakıldığını aşağıda göreceğiz.)

Ermenistan

ERZURUM-TRABZON-VAN-BİTLİS.

Bölge olarak bu eyaletlerin kapsadığı bütün alanlar.

Suriye (Manda)

Suriye Devleti Fransa'nın yönetimi altında kurulmuş bir manda olacaktır. Bu mandaya Anadolu'nun şu parçaları verilmektedir.
HATAY-ANTEP (Gaziantep)-MARAŞ-URFA-MARDİN.

İtalya

ON İKİ ADALAR, Türkiye'nin Ege'nin bir bölümündeki ve **GÜNEY KIYILARINDAKİ TOPRAKLAR** zaten İtalyanlar tarafından işgal edilmiş bulunmaktadır.

Türkiye **LİBYA** üstündeki haklarını İtalya'ya devredecektir.

Fransa

Suriye Mandası-Hatay Sancağı. FAS VE TUNUS üstündeki bütün Osmanlı hakları. Türkiye Fas ve Tunus'un Fransız koruması altında devletler olmasını kabul edecektir.

Hicaz

Osmanlılar (Türkiye) Hicaz bölgesindeki toprakları ve bu bölgedeki bütün haklarını (karşılıksız olarak) kurulacak olan Hicaz Devleti' ne bırakacaktır. (Bu devletin sınırları daha sonra belirlenecektir.)

Büyük Britanya: Mısır

Türkiye Mısır üstündeki bütün haklarını Büyük Britanya'nın koruması altında kurulan Mısır Devleti' ne bırakacaktır. Antlaşma'nın 110. maddesine göre Türk Hükümeti'ne ait bütün devlet malları, karşılığında hiçbir şey ödenmeksizin Mısır Hükü-meti'ne geçecektir.

Kaldırılan haklar arasında 29 Ekim 1888'de yapılan antlaşma ile **SÜVEYŞ KANALI**'ndan geçişler konusunda Osmanlı Sultanı'na verilmiş olan haklar da vardır.

Türkiye **SUDAN** üstündeki haklarından vazgeçecektir.

Kıbrıs

Türkiye (Kıbrıs Vergisi dahil) Kıbrıs üstündeki bütün haklarından vazgeçecektir. Kıbrıs İngiliz Topluluğu'na (Commonwealth) katılacaktır. Kıbrıslı Türkler İngiltere uyrukluğuna geçeceklerdir.

Mezopotamya

Daha sonra kurulacak olan Irak, **Filistin ve Lübnan manda devletleri** de bölgelerindeki Osmanlı (Türkiye) haklarını devralacaklardır.

Bu devletler de İngiltere'nin koruması altındadır.

(Irak'ta İngiliz mandası hukuken 1932'ye kadar, edimsel (fiili) İngiliz siyasi ve ekonomik nüfuzu ise 1958' e kadar sürecektir.)

Özel Hükümler

Kürtlere Verilecek Özerklikler

Bunların dışında olarak, İngiliz, Fransız ve İtalyan temsilcilerinden oluşan bir komisyon, Antlaş-ma'nın imzası tarihinden itibaren altı ay içinde Kürtlere verilecek olan yerel özerkliği saptayacaktır. Bu yerel özerkliğin sınırları Ermenistan'a ayrılan bölgenin güneyi, Suriye ve Mezopotamya'nın kuzeyi, Fırat Nehri'nin doğusu olacaktır.

Antlaşmada Unutulan, Gözden Kaçan Topraklar

Antlaşma'nın 132. maddesi ise daha kapsamlı bir hüküm taşımaktadır. Bu maddeye göre Türkiye, kendisine ayrılan sınırlar dışında kalan yerlerden, bu Antlaşma'da değinilmeyenler (unutulanlar varsa) onların üstündeki haklarından da vazgeçmektedir.

Rusya

1920 Ağustos'unda, Sevr Antlaşması'nın Osmanlı temsilcilerine imza ettirildiği tarihte Müttefikler, Çarlık Rusyası'ndan umutlarını kesmemiş görünmektedirler. Bu nedenle Antlaşma'nın bir maddesine göre Türkiye Rusya'nın eski sınırlarını kabul ve Rusya'daki Bolşevik Hükümeti ile yapılan antlaşmaları (Bolşevikler hangi antlaşmaları yapmışlarsa) reddedecektir. Burada söz konusu olan antlaşma Almanya, Avusturya Macaristan, Osmanlı İmparatorluğu ve Bulgaristan ile, Rusya'da iktidarı ele geçiren Bolşevikler arasında 3 Mart 1918'de Polonya'nın Brest-Litovsk Limanı'nda yapılan antlaşmadır. Bu antlaşmaya göre Türkiye Kars, Artvin ve Ardahan'ı geri almış bulunuyordu. Müttefikler Osmanlıları hem bu antlaşmayı reddetmeye, hem de adı geçen illeri geri vermeye zorlamaktadırlar. Bu paylaşımlarda sınır hatlarının nerelerden geçeceği daha sonra yerinde yapılacak çalışmalarla belirlenecektir.

Türkiye’ye toprak olarak, bu sınırların arasında kalan parça bırakılmaktadır. O zamanki kaba tahminlere göre Türkiye’ye bırakılan bölgedeki nüfus yaklaşık altı milyonu aşmamaktadır.

Bu paylaşım cetvelinde üzerinde durulacak iki önemli konu vardır. İstanbulluların ve İzmirlilerin bu noktalarda duyarlı olacaklarını düşünüyorum. Çünkü konu Boğazlar Komisyonu ve İzmir’de kurulacak olan Komisyon konusudur:

Boğazlar Komisyonu

Osmanlı’nın altı yüz yıllık payitahtı bu Antlaş-ma’da artık İstanbul, Dar-üssaade, Dar-ülaliyye, değildir. **CONSTANTINOPLE**’dır.

Sınırları İzmit, Edremit ve Çatalca’ya uzanan **BOĞAZLAR KOMİSYONU,** türü kendine özgü bir devlettir. Çanakkale Boğazı, İstanbul Boğazı ve Marmara Denizi bu bölge içindedir. Antlaşma’da Boğazlar Komisyonu için 24 madde ile ayrıca 6 maddelik bir ek ayrılmıştır.

Sevr Antlaşması’nın 36. ve 40. maddelerine göre, Türkiye’nin hakları Boğazlar Bölgesi’nde yürürlükte olacaktır ve SULTAN HAZRETLERİ de orada
bulunacak ve **CONSTANTİNOPLE** Türkiye’nin
başkenti olarak kalacaktır. Ama Türkiye, bu Antlaşma ile kendisine verilen görevleri ve sorumlulukları yerine getirmezse bu statüde değişiklik yapılmasını, yani kendisine bırakılan hakların da elinden alınmasını peşinen kabul etmektedir. Tümü ile Türkiye, Boğazlar ve İstanbul bölgesindeki egemenlik haklarından vazgeçmektedir.

BOĞAZLAR KOMİSYONU İngiltere, Fransa, İtalya, Japonya, Yunanistan ve Romanya temsilcilerinden oluşacaktır. (Eğer Milletler Cemiyeti’ne girerlerse Amerika Birleşik Devletleri ve Rusya da bu komisyona katılacaklardır.) Komisyon’un başkanlığı bu ülkeler arasında yıldan yıla değişecektir. Başkenti İstanbul olan Türkiye’nin bu Komisyon’da temsilcisi yoktur. Türkiye ve Bulgaristan Milletler Cemiyeti’ne kabul

edilirlerse ancak o zaman onların da birer temsilcisi olabilecektir. (Bu sıralarda Rusya'da Bolşeviklerle savaşan Vrangel Ordu-su'nun kumandanı Vrangel de bu Komisyon'a üye olmak istemiştir.)

Bu bölgenin yönetimi hukuk ve uygulama açısından Boğazlar Komisyonu'na bırakılmıştır. Komisyon'a hukuksal düzenlemeler yap-mak, yani yasa koymak görev ve hakkı da tanınmıştır. Komisyon kazai bir mekanizma kuracaktır. Bu mekanizmayı Konsolosluk Mahkemeleri yönetecektir. Ancak Boğazlar Bölge-si'nin Yunan toprakları içinde kalan bölümünde Yunan mahkemeleri yetkili olacaktır. Bölgede adli kapitülasyonlar sürecektir. Komis-yon'un kendi özel emniyet örgütü, yani polisi olacaktır. Komisyon'un kendi bayrağı, kendi bütçesi vardır ve bütçe yönetimi için borçlanabilecektir. Komisyon örgütü diplomatik ayrıcalıklardan yararlanacaktır.

Türkiye Komisyon'a, etkinlikleri ile ilgili olarak, gereken gayrimenkuller sağlamak dahil, gereken bütün kolaylıkları göstermek zorundadır.

Sultan Hazretleri (Türkiye'nin CONSTANTI-NOPLE adındaki başkentinde tutsak bir kukla-Sul-tan olarak) İstanbul'da yaşayacaktır. Ama önemli olarak Sultan'ın HALİFELİK niteliği sürecek ve İngiltere Hükümeti, mandası ve koruması altındaki devletlere uygulayacağı politika için onun adını kullanacaktır.

İzmir Bölgesi ve Komisyonu

Antlaşma'nın, toprak paylaşımına ilişkin ikinci büyük bölümü İZMİR ve BÖLGESİ'ne ayrılmıştır. Bu bölüm 18 maddedir.

Bu bölgede Türkiye'den koparılacak topraklarla ilgili rejimi uygulayacak komisyon İNGİLİZ-FRAN-SIZ-İTALYAN temsilcilerden oluşacaktır. Bu komisyona Yunanistan ve Türkiye de birer temsilci vereceklerdir.

İzmir'in etrafındaki bölge **AYVALIK-ALAŞEHİR-SELÇUK** üçgenini kapsayacaktır. Antlaşma metninde bir anlamda çirkin bir şaka yapılmaktadır.

İzmir’in ve bu bölgenin Türkiye’nin egemenliği altında bulunduğunu kanıtlamak için bir Türk bayrağı,Komisyon’un belirleyeceği bir kalede çekilmiş olarak duracaktır. Bu garip bir egemenliktir. **Çünkü Türkiye egemenlik haklarını Yunanistan’a devretmektedir. Bu bölgeyi ve izmir’i Yunanistan yönetecektir.**

Bu durum Balkan Savaşı’ndan sonra Yunanistan’ın Türkleri Selanik’ten kaçırmak için uyguladığı acımasız baskıyı, işkenceleri, ister istemez akla getirmektedir. Zaten Antlaşma’nın 70. ve daha sonraki maddelerine göre Yunanistan burada askeri güç bulundurabilmekte, gümrük hattı kurabilmektedir. İzmir Parlamentosu da beş yıl sonunda bir plebisit yaparak İzmir bölgesini ve İzmir’i Yunanistan Krallığı’na katabilecek ve böylece bu bölgedeki bütün haklar ve değerler Yunanistan’ın olacak, Türkiye’nin zaten kâğıt üstünde olan egemenliği de sona erecektir. Böylece Türkiye’den ayrılan topraklardaki Türkler de Yunan uyruğu olacaklardır. Yani sayın Alev Coşkun’un ***Kuva-yı Milliye’nin Kuruluşu*** kitabında adı geçen Müftü Hacı Hüseyin Efendi Yunan vatandaşı olacaktır.

Uyrukluk Sorunu

Sevr Antlaşması’nın toprak konusu yanında insan varlıkları yönünden getirdiği hükümler dikkat çekicidir. Müttefikler bu hükümlerle, Türkiye’den ayrılan topraklardaki Türklerin kendi uyrukluk haklarını kullanmalarını engellemekte ve böylece Türk nüfusunun giderek eritilmesini öngörmektedirler.

123. maddeye göre ayrılan yerlerdeki Türk uyruklular (etnik açıdan Türk olsun olmasın) yeni yönetimin uyrukluğuna alınacaklardır. 117. maddeye göre Kıbrıs’taki Türklerin Britanya uyrukluğuna geçmesi gibi yeni yönetimlerde kalan bütün Türkler de bu yönetimlerin uyrukluğuna geçeceklerdir.

Adli Kapitülasyonlar

Antlaşma'nın 136. maddesine göre Türkiye'ye yeni bir adli sistem getirilecektir. Bunun için Müttefiklerin temsilcilerinden kurulacak bir komisyon üç ay içinde yeni bir sistem saptayacaktır. Kapitü-ler sistemin ne zaman kaldırılacağını ve bu sistemin ne zaman onun yerine getirileceğini Müttefikler belirliyeceklerdir. Bu arada Türkiye, İmparator-luk'tan ayrılan topraklardaki Müslümanlar üstündeki dinsel egemenliğinden ve kaza haklarından vazgeçecektir.

Azınlıkların Hakları

Sevr Antlaşması azınlıklar konusunda ayrıntılı ve bağlayıcı hükümler getirmektedir.

Antlaşma'nın ilgili maddeleri Türkiye'nin savaş yılları içinde terorist bir ülke olarak hareket ettiğini vurgulamakta ve Antlaşma'yı Osmanlı temsilcilerine de imzalattırmak suretiyle soykırım yapıldığını saptamaktadır.

Böylesine bir kabule rıza gösteren Osmanlı temsilcileri azınlıklar konusunda birçok ayrıntılı kısıtlamalara ilişkin hükümleri de kabul etmektedir. Ant-laşma'da bu bakımdan azınlıklara yeniden birçok ve daha önce kapitülasyonlarla tanınan hakların ötesinde yeni haklar tanınmaktadır. Böylece bu Antlaşma ile azınlıklar için Çok-Hukuk kuralı da kabul edilmiş olmaktadır. Müttefik ülkelerin kendi topraklarında kabul edilmeyen haklar Türkiye topraklarında uygulamaya geçirilmektedir. Bilindiği gibi kapitülasyon rejiminin içinde konsolosluk mahkemelerinde garip bir adaletsizlik uygulanmaktaydı. Türklerin azınlıklar aleyhine konsolosluk mahkemelerinde açtıkları davalar bir türlü sonuca vardırılmaz, yirmi-yirmi beş yıl sürer giderdi. Şimdi bu rejim daha da güçlendirilmiş olmakta ve kapsamı genişletilmektedir. Zira daha önce bu kapitüler ayrıcalıklardan yararlanmayan (kendileriyle kapitülasyon antlaşması yapılmamış olan)

devletler de kapitülasyonlardan yararlandırılmaktadır. Bu çerçeve içinde ayrıca, azınlıkların meclislerde nisbi yöntemle yapılacak seçimlerde alacakları oylara göre temsil edilmeleri, mahkemelerde Türkçe kullanmak zorunda olmamaları, kendi dillerini kullanmaları, istedikleri türde kurumlar kurabilmeleri ve benzeri pek çok hükümler yer almaktadır.

Bütün bu özel ayrıcalıklardan başka Müttefikler (Dörtler) ve bunların yanında yer alan devletler Türkiye üstünde devletler hukukuna sığmayan çok güçlü bir denetim hak ve yetkisinden yararlanacaklardır.

Askerlikle İlgili Hükümler

Sevr Antlaşması'nın Anadolu'nun bir köşesine sıkıştırılmış olan Türkiye Devleti'nin askeri gücü konusunda koyduğu kısıtlamalar dikkat çekicidir. Bu kısıtlamalara göre Türkiye'nin ordusu olmayacaktır. Yani Türkiye, dıştan gelebilecek olan saldırılara karşı savunma olanaklarına sahip olamayacaktır.

Padişahın koruma askerleri:

- Padişah'ın korunması için 700 kişilik bir koruma gücü olacaktır.

Kara kuvvetleri:

Türkiye'nin asker-ordusu olmayacak, 35.000 kişilik bir jandarma gücü olabilecektir. (Gereğinde müsaade alınarak 50 bine çıkarılabilecektir.) Türkiye'nin jandarma gücü top kullanmayacaktır.

Burada ilginç bir ayrıntı var. Antlaşma için yapılan hazırlıklar sırasında General Milne, Türkiye için 100.000 kişilik bir jandarma gücü hesaplamıştı.

Ancak paylaşım sırasında onun da 50.000’e düşürülmesini uygun gördükleri anlaşılmaktadır.)

Subaylar ve öteki yöneticiler bu sayının on ikide birinden fazla olmayacaktır.

Müttefikler bu kuvvet içinde % 15 kadar yabancı subay bulunduracaklardır.

Askerlik gönüllü olabilecek, yedek subaylık olmayacaktır.

- Bütün askeri okullar kapatılarak bir tek subay yetiştirme okulu, bir de yerel okul bırakılacaktır. Bu okullardaki öğrenci sayısı da subay sayısı ile orantılı olacaktır.

Polis, gümrükçü, orman bakıcısı ve benzeri görevliler de bunlarla orantılı olacaktır.

Türkiye elindeki bütün savaş malzemesini ve cephaneyi Müttefiklere teslim edecek, kendisine belirlenen kuvvet için gerekli cephane bırakılacaktır.

- Askeri fabrikalar Müttefiklerin denetimi altında çalışacaktır.

Askeri malzeme ithalini Müttefikler denetleyecektir.

Boğazlar’daki istihkâmlar yıkılacak. Başka yerlerdeki müstahkem mevkiler silahtan arındırılacaktır.

(NOT: Müttefikler Boğazlar’ın serbestiliği için Ege Denizi’ndeki (Çanakkale Boğazı yöresindeki) İmroz, Bozcaada, Samotras, Tenedos ve Midilli adalarındaki savunma tesislerini de kaldırtmaktadırlar.)

Türkiye için kabul edilen bu minyatür gücün kuruluş biçimi ve kullanabileceği silahlar konusunda da ilginç kısıtlamalar getirilmektedir:

Padişah’ın 700 kişilik kuvvetinde 100 subay ve görevli, 425 piyade, 100 suvari, 50 yönetici olacaktır. Bunun gibi jandarma için kabul edilen gücün de ne kadarının subay, ne kadarının suvari olacağı, bunlarda hangi silahlardan ne kadar olacağı, yani ne kadar tüfek, ne kadar tabanca kullanılacağı ve ne kadar cephane bulundurulacağı belirlenmiştir. Örnek: Bir subayın ancak bir tabancası ve 100 mermisi olacaktır.

Deniz kuvvetleri:

Türkiye'nin 600 tonilatodan daha büyük olmamak koşulu ile 13 gambot ve torpitosu olabilecektir. (Bu teknelerin adları Antlaş-ma'da gösterilmiştir.) Eğer daha fazla gemi alınmak gerekirse Müttefik kuvvetlere başvurularak müsaade istenecektir.

Bu teknelerde 7.7'den daha büyük top kullanılmayacaktır. Türkiye bunlardan daha büyük gemi inşa edemeyecektir.

Türkiye'nin bütün savaş gemileri sökülecektir. Bunlardan çıkan malzeme ancak ticari ve sınai işlerde kullanılabilecektir.

Gemilerde kullanılacak subay ve gemi adamlarını da Müttefiklerin komisyonu belirleyecek ve denetleyecektir. Bu personel yalnız gönüllü olacaktır. Türk Bahriye-si'nden olan personel bu gemilerde çalıştı-rılmayacaktır.

Hava kuvvetleri:

Türkiye'nin hava kuvvetleri, uçakları olmayacaktır. Hava kuvvetlerine ilişkin imalat yapamayacak, bu tür malları ithal etmeyecektir.

Mevcut bütün hava silahları ve bunlarla ilgili bütün malzeme (Örnek: telsizler, kameralar, cephane) Müttefiklere teslim edilecektir (Not: Teslim masraflarını Türkiye ödeyecektir.)

Askerlik-Savunma ile ilgili Çeşitli Hükümler ve Kısıtlamalar

Burada önce Antlaşma'da yer alan bir başlığa dikkat çekmek istiyorum. Bu başlık şöyledir:

Müttefiklerarası Düzenleme ve Denetleme Komisyonları

Bu başlıktan anlaşıldığı gibi Müttefikler Türkiye'ye yükledikleri yükümlülüklerin kusursuz olarak yerine getirilmesi için elbirliği ile sıkı bir denetim mekanizması kurmaktadırlar. Bu konudaki hükümlere ve uygulamalara gelince:

Askerlikle ilgili hükümlerin uygulanmasının bütün masrafları Türkiye tarafından ödenecektir. Komisyonlar Müttefikleri temsil edeceklerdir ve İstanbul'da (Metinde Constanti-nople diye geçmektedir) kurulacaktır. Türkiye bu komisyonlara istedikleri bütün bilgileri vermekle yükümlüdür. Bu komisyonların masraflarını da Türkiye ödeyecektir.

Komisyonların geniş yetkileri 200. ve devamındaki maddelerde ayrıntılı biçimde gösterilmiştir.

Beş büyük maddeyi dolduran bu kısıtlamalara ve yetkilerin olası uygulanmasına iki örnek verilebilir:

Türkiye kendi polis, orman bekçisi, gümrük muhafaza memuru sayısını kendisi saptaya-mayacaktır. Bunları belirlemek Antlaşma'da yer alan Komisyon'un yetkisindedir.

Yine bu yetkilere göre Türkiye'nin neresinde ne kadar jandarma (ya da öteki memurlar) bulunduracağını da Komisyon saptayacaktır. Türk makamları gerekli olması halinde bir ilden öteki ile bir takım jandarma ya da on tane orman bekçisini göndermek için Komisyon'dan izin isteyecektir.

Antlaşma'nın 206. maddesi hukukçuları ve insan hakları savunucularını ilgilendirecek bir maddedir. Bu maddeye göre Türkiye hiçbir yabancı ülke ile askeri konularda ilişki kuramayacaktır. Bundan da öte Türk uyruklu kişilerin yabancı ülkelerde askeri hizmetler yükümlenmeleri da yasaktır. Yani Ankaralı bir Türk vatandaşı, Almanya'da ya da Ja-ponya'da askeri araç gereç yapan bir fabrikada bile çalışamayacaktır. Ama bunun kara güldürü gibi bir istisnası vardır: Fransız Le-gionu. Türk vatandaşı başka yerlere gidemeyecek ama kendisine bu

kısıtlamaları getiren Müttefik ülkelerden Fransa'nın Afrika'daki sömürgesinde yerlilere karşı yapılacak (İnsan hakları bakımından utanılacak kadar çirkin) askeri hareketlerde görev alabilecektir.

- Antlaşma'da tarafların ellerindeki tutsakların değiştirilmesi de ilginç bir sistematiğe bağlanmıştır. Antlaşma'nın 208-225. maddelerine göre tutsaklar derhal ülkelerine teslim edilecektir. Ama Müttefiklerin elindeki Türk tutsaklar, derhal değil, Türklerin elindeki tutsaklar eksiksiz olarak Müttefiklere teslim edildikten sonra bırakılabilecektir. Doğal olarak bu işlemler Müttefiklerin kuracakları komisyonlar tarafından denetleneceğine göre Türklerin elinde tutsak kalıp kalmadığının incelenmesi ve bir sonuca varılması da Müttefiklerin kuracağı komisyonun tutumuna kalmış olacaktır.

Bu çeşitli hükümler arasında yine soykırım suçlamaları da yer almaktadır. Müttefikler mahkemeler kurarak, savaş zamanında Türkiye'de savaş hukukuna aykırı olarak yapılan işleri ve soykırım olaylarını da yargılayacaktır. (Antlaşma bu konu ile ilgili olarak mezarlıklar ve mezarlarda yatanlar hakkında uzun ve ayrıntılı hükümler içermektedir.)

Mali Hükümler

Sevr Antlaşması'nın bir bakıma en ağır hükümleri Türkiye'nin mali denetimine ilişkin olanı Mali Hükümler bölümündedir. Mali kısıtlamalar ve Maliye Komisyonu, yürütülen sürecin sonunda varılan aşamayı göstermesi bakımından önemlidir. Bu süreç Osmanlı İmparatorluğu'nun, Galata Bankerleri ile başlayan ve Osmanlı Bankası ve en sonunda Muharrem Kararnamesi ve Düyun-ı Umumiye İdaresi'ne ulaşan "akılsızca borçlanma" sürecidir.

Anadolu'nun bir köşesine sıkıştırılan Küçük Türkiye'nin eli kolu bu bölümle getirilen hükümler sayesinde iyice bağlanmaktadır. (Bu bölüm 30 madde ve bir ekten oluşmaktadır.)

Antlaşma'nın 231. maddesinde şöyle bir gerekçe sergilenmektedir:

Türkiye bu savaş nedeniyle Müttefiklere büyük ziyanlar vermiştir. Türkiye'nin bunlara karşı tazminat ödemesi gerekir.

Türkiye küçük ve kaynakları kıt bir ülkedir. Hem bu tazminatları ödemesi hem de gelişmesi gerekir. (Bu hükümde, Türkiye'nin gelişmesinden söz edilmesi ahlak kurallarına sığmayacak kadar çirkin bir alay gibi sırıtmaktadır.)

c. Bunun için gerekli önlemleri almak amacı ile bir Maliye Komisyonu kurulacaktır.

Bu gerekçe ile kurulacak olan Maliye Komisyo-nu'nun statüsü, görev, yetki ve etkinlikleri şöyle tespit edilmiştir:

MALİYE KOMİSYONU: İngiliz, Fransız, İtalyan ve danışmanlık niteliğinde olarak bir Türk temsilciden oluşacaktır. Komisyon üyeleri yalnız kendi hükümetlerine karşı sorumlu olacaklardır.

BÜTÇE: Maliye Komisyonu denetleme (ve el-koyma) işine BÜTÇE'den başlamaktadır. Türkiye Bütçesi, Parlamento'dan önce Maliye Komisyonu'na verilecek ve onun yapacağı değişikliklerle Parlamento'ya sunulacaktır. Parlamento'nun yapacağı değişiklikler de Maliye Komisyonu tarafından vize edilecektir. Maliye Komisyonu bütçenin uygulamasını da denetleyecektir.

TÜRK PARASI: Türk parasının değerini Maliye Komisyonu saptayacaktır.

BORÇLANMA: Maliye Komisyonu'nun onayı olmadan Türkiye iç ve dış borçlanmaya gidemeyecektir. Maliye Komisyonu Türkiye'nin borçlarının ödenmesini, borçların taksitlendirilmesini de denetleyecek ve düzenleyecektir.

Türkiye'nin bütün borçları ödenene kadar Maliye Komisyonu görev ve yetkilerini kullanmayı sürdürecektir. Maliye Komisyonu'nun süresi tamamlandıktan sonra Milletler Cemiyeti'nin yardımı ile yeni bir yönetim biçimi oluşturulacaktır. Gerçek şudur: Türkiye'nin borçlarının ödenmesinin pratik olanağı yoktur. Yeniden hiçbir borç alınmasa bile eski borçların ödenmesi uzun yıllar sürecektir. Antlaşma'nın bu bölümüne ekli tablodan anlaşıldığına göre borç ödemeleri 1931 ile 2010 yılları arasına yayılmıştır. Teçhizat-ı Askeriye Borcu 1961, Bağdat serisi 2010 yılına kadar amorti edilebilecektir.

TAZMİNATLAR: Türkiye, Müttefiklere (kişi ya da kurumlar olarak) vermiş olduğu bütün zararları tazmin edecektir.

GELİRLER: Türkiye'nin bütün gelirleri (Düyun-ı Umumiye İdaresi'ne verilenler dışındakiler) MALİYE KOMİSYONU'nun emrine verilecek, bunların kullanılmasını MALİYE KOMİSYONU düzenleyecektir. Maliye Komisyonu Türkiye'de uygulanacak vergileri düzenleyecek; bu arada dolaylı vergiler Türkiye ile Maliye Komisyonu tarafından ortaklaşa belirlenecek; eğer bu konuda anlaşma olmazsa Maliye Komisyonu bu belirlemeyi Türkiye hükümetinin onayı olsun ya da olmasın kendi başına yapacaktır.

İMTİYAZLAR: Maliye Komisyonu'nun müsaadesi olmaksızın hiçbir Türk uyruklusuna yeni imtiyaz verilmeyecektir.

YETKİLER: Türkiye, Muharrem Kararname-si'nde yazılı bütün yetkileri ve hakları Maliye Ko-misyonu'na devredecektir. Böylece Türkiye'nin Düyun-ı Umumiye içindeki (belli oranlarda para çekme hakkı gibi) olanakları da elinden alınmış olmaktadır.

FONLAR: Türkiye birikmiş fonları (Gelibolu fonu gibi) Maliye Komisyonu'na devredecektir. (Bu tarihte Türkiye'nin mali kurumlarda birikmiş bazı paraları vardır. Sözgelişi İtibar-ı Milli Bankası'nda Darüşşafaka Vakfı, Müdafaa-i Milliye Cemiyeti, Donanma Cemiyeti, Evkaf Nezareti gibi kurumlara ve savaş sırasında yönetimde bulunan kişilere ait olmak üzere böylece birikmiş paralara daha önce, İstanbul'un ilk işgal aylarında (3 Mart 1919) İngilizler tarafından el konulmuştu.)

YÖNTEMLER: Maliye Komisyonu'nun olağanüstü bir denetleme yöntemi olacaktır. Mali Konular bölümündeki Annex II. Fıkra 2'ye göre: Türkiye, Maliye Komisyonu üye ve görevlilerinin devletin bütün dairelerinde istedikleri biçimde denetleme yapmalarını kabul edecektir. Denetlemelerle ilgili olarak bu görevlilere hiçbir sorumluluk yüklenmesi söz konusu olmayacaktır.

Sevr Antlaşması'nın mali konulara ilişkin hükümleri bir devletin başka devletler tarafından elinin kolunun nasıl bağlanacağını göstermesi ve Türkiye'nin bir Afrika sömürgesi haline dönüştürülmesi bakımlarından

bilimsellik taşımaktadır. Bu nedenle bu Antlaşma'ya DOKTRİN niteliğini yakıştırmakta yanlışlık olmayabilir.

Ticari ilişkiler-Sınai Haklar-Taşınmaz Mallar Mülkiyeti-Yatırımlar

Antlaşma'nın 261-286. maddelerinde yer alan hükümlerde de bitmez tükenmez kısıtlamalar yer almaktadır:

Kapitülasyonlar sürecektir.

Müttefikler kendi posta işletmelerini tekrar kuracaklardır.

Maliye Komisyonu Türkiye'de uygulanacak vergileri düzenleyecektir.

Antlaşma'nın 268. maddesi şaşılacak bir anlayışı sergilemektedir. Bu maddeye göre, "Türkiye, eğer, uluslararası ticaret işlerine girişecekse bu etkinlikleri kendisine hâkimiyet haklarına, ayrıcalıklara ve bağışıklıklara sahip olma hakkını vermeyecektir." Bu madde açıkça, Müttefiklerin Türkiye'yi özgür, egemen bir devlet olarak kabul etmediklerini ve etmeyeceklerini göstermesi bakımından dikkat çekicidir.

Türkiye sınai mülkiyet konusunda 1883 Paris-Washington Antlaşması'nı uygulayacaktır.

Türkiye araba, tren, gemi kurtarma, beyaz tutsak ticaretini yasaklama, pornografik yayınları yasaklama ve benzeri konularda yapılan uluslararası antlaşmaları kabul edecektir.

Türkiye'nin yapacağı bütün iki taraflı antlaşmalar Müttefiklerce denetlenecektir.

Antlaşma'nın 281-286. maddelerinde yer alan ayrıntılı hükümler, Türkiye'ye bırakılan alanda, o günlerin koşulları ve ortam içinde milli bir sanayi kurulmasını önleyecek hükümleri içermektedir. (Yaşayarak tanık olduğumuz üzere Türkiye, başka ülkelerde olduğu gibi, bugünkü sanayiini belli koruma önlemleri içinde kurabilmiştir. Oysa Müttefikler hazır ellerine geçmişken, Türkiye'nin sanayileşme olasılığını ortadan kaldırmak için

akıllarına gelen bütün bağlayıcı hükümleri bu Antlaşma’ya doldurma fırsatını kaçırmamaktadırlar.)

Mukaveleler, Kazai Kararlar

Bu alanda kapitülasyonların uygulaması sürüp gitmekle kalmayıp, yeniden ağır yükler getirilmektedir. Örneğin, Türkiye’den ayrılan topraklardaki kişilerle Türkiye’dekiler arasındaki sorunlara bu yeni ülkelerin kendi milli mahkelemeleri, ya da Müttefiklerin konsolosluk mahkemeleri bakacaktır. Bu konuda kabul edilen hükümler Türkiye’ye ayrıntılı tazminat yükümlülükleri de getirmektedir.

Türkiye bu Antlaşma’dan önceki olaylar için Müttefiklerden mali taleplerde, tazminat isteklerinde de bulunamayacaktır.

Not: O tarihteki Fransız Büyükelçisi M. Bompard bu konuda ülkesine gönderdiği raporlarında “Bu hükümlerin akıl almaz ayrıcalıklar getirdiğini ve bu ayrıcalıklı hukuk içinde yabancıların Türkiye’de yasalar üstünde bir sınıf oluşturduğunu” söylemektedir. Taha Akyol’un belirttiği gibi bu Antlaşma ile kapitülasyonlar kaldırılmamakta, daha çok ağırlaştırı-larak geri getirilmektedir ve bu Çok-Hukuk uygulamasının ağır bir örneğini oluşturmaktadır.

Hava Trafiği

Müttefikler Türkiye’nin toprakları ve sularında istedikleri şekilde seyretmek, inip çıkmak hakkına sahiptirler. Müttefiklerin müsaadesi olmaksızın Türkiye hiçbir hava imtiyazı vermeyecektir.

Limanlar, Su Yolları ve Demiryolları

Türkiye bu konuda tam serbestliği, transit geçen mallardan vergi almamayı kabul etmektedir. Türkiye, limanlarında Müttefik ülkelerin faaliyetlerine istediği vergileri de uygulamayacaktır.

Tarife Antlaşmaları

Türkiye uluslararası transit, su yolları, limanlar, demiryolları konusundaki bütün antlaşmalara girmeye zorunlu olacaktır.

Deniz ve Su Yolları, Su Sistemi

Türkiye'nin kabotaj hakkı olmayacaktır. Müttefikler Türk limanlarında (ne kadar liman kalmışsa) istedikleri gibi insan ve eşya nakledebileceklerdir. (Türkiye bu arada 1600 tondan yukarı gemilerini Müttefiklere teslim etmek zorunda bırakılmıştır.)

Türkiye kendi bölgesindeki su sistemini oluştururken baraj, sulama şebekesi, su yolu gibi konularda komşuları ile anlaşacaktır. Anlaşamadığı takdirde, anlaşmazlık Milletler Cemiyeti Konseyi tarafından seçilecek bir hakemle çözüme bağlanacaktır. (Türkiye'nin en büyük yatırım alanı olan GAP yöresi bu tarihte, büyük ölçüde Fransız mandasına bırakılmış bulunmaktaydı. Ancak bunun kuzeyinde kalan bölümdeki su kaynakları üstünde de Türkiye'nin kendi kullanma hakkı bu hükümlerle elinden alınmaktadır.)

İletişim

Müttefikler istedikleri yerde telgraf-telefon hattı ve kendi postahanelerini kuracaklardır. Kapitüler sistemin uzantısı olan bu düzenlemeye göre, İngilizler, Fransızlar, İtalyanlar, Amerikalılar ve Yunanlılar Türkiye'ye bırakılan alanda kendi özel iletişim sistemlerini sürdüreceklerdir.

- DÖRDÜNCÜ BÖLÜM ULUSAL SAVAŞ - LOZAN - CUMHURİYET

1920 Olayları (Devam)

Ankara Hükümetinin Güçlenmesi ve Tanınması

Sevr'de bu antlaşma imzalanırken Ankara Hükümeti ile **Sovyetler Birliği** arasında ortak çıkarlara dayanan iyi ilişkiler kuruldu. Sovyetlerle iyi ilişkiler kurulmasından sonra Mustafa Kemal, Kâzım Karabekir Paşa kumandasındaki XV. Kolordu'ya, istedikleri direktifi verdi. Eylül ayında başlayan harekât sonunda Kolordu Ermeni ordularını yenerek işgal altındaki toprakları kurtardı ve 3 Aralık 1920'de Gümrü Antlaşması imzalandı. Bu antlaşma ile;

Ankara Hükümeti ilk kez resmen tanınıyordu.

II. Abdülhamit döneminde 1877’de Ruslara bırakılmış olan Kars, Artvin, Ardahan (Elviye-i Selase) geri alınıyordu.

Bu tarihten sonra Sovyetler Ankara Hüküme-ti’ne ciddi mali ve askeri yardımlarda bulundu. Mustafa Kemal’in başlattığı direniş hareketi giderek güçlendi. Anadolu içinde Saray+İngiliz-ler+Yerli gericiler tarafından desteklenen başkaldırılar yer yer bastırılmaya başlandı. Ankara Hükümeti, Fransızlarla ve İtalyanlarla yeni ve değişik bir dialoga girdi. Giderek değişen siyasi ve askeri konjonktürü göz önüne alan Müttefikler Türkiye ile yeni görüşmeler yapmaya yanaştılar. Ankara Hükümeti 24 Ağustos 1920’de (Sevr Antlaşması’nın imzalanmasından hemen sonra) Moskova’da Bolşe-viklerle bir dostluk antlaşmasını parafe etmişti. (Bu Antlaşma 1921 yılının Mart ayında imzalanacaktır.) Aslında bu görüşmeler çok çetin koşullar altında yapıldı. Bolşevikler (Ruslar) görüşmelere Azerbaycan, Gürcistan ve Ermenistan’ın da katılmasını istemişler ve böylece kurulacak olan Sovyetler Birliği’nde bu ülkelerin de yer alacaklarını Antlaşma’ya geçirmek istemişler, ancak Türk Heyeti bunu kabul etmemiştir. Çünkü bu sırada Türkiye bu ülkelerle karşılıklı ve ikili görüşmeler yapmaktadır. Görüşmelerin protokol aşamasında kalmasının nedeni de bu anlaşmazlıklar olmuştur. Bu dönem öylesine koşullar içinde yaşanan bir dönemdir ki, Türk Heyeti Başkanı Yusuf Kemal Ten-girşenk Moskova dönüşünde trenle Ermenistan’dan geçerken silahını her an elinde bulundurmak zorunda kaldığını anlatmaktadır. Bu da yetmemiş ve Gümrü’de 13 saat tutuklu kalmıştır. Yine de Yusuf Kemal Bey Moskova dönüşü Türkiye’ye büyük mali olanaklar getirmeyi başarmıştır.

Anadolu’da Gelişmeler

Daha önceki askeri harekâtta başarılı olan Yunanlılar 25 Ekim 1920’de Anadolu içine doğru uzanan büyük bir saldırıya geçtiler. (Bu tarihlerde irtica ve hıyanet rüzgârları Anadolu’yu kasıp kavurmaktadır. Konya’da Delibaş isyanı da bu döneme rastlar. Yunanlılar bu durumdan yararlandılar.)

İstanbul’da ise Damat Ferit Hükümeti çekildi ve Ekim 1920’de Tevfik Paşa Hükümeti kuruldu.

10 Kasım 1920’de **İsmet Bey** Batı Cephesi komutanlığına getirildi. 9 Aralık’ta Çerkes Ethem isyanı yok edildi. Türk Ordusu Birinci İnönü Zaferi’ne hazırlanmaktaydı.

Ulusal Güçler Karadeniz cephesinde de önemli başarılar kazandılar. Rum çetelerinin Karadeniz’in kıyı bölgesinde yaptıkları acımasız saldırılar da bu dönemde büyük bir sorun oluşturuyordu. Başka ülkelerden ve özellikle karmaşa içindeki Sovyet ülkelerinden getirtilen Rumlarla 25 bin kişilik büyük bir ordu hazırlanmıştı. Bunların da amacı Merkezi İstanbul olmak üzere bir Pontus Devleti kurmaktı. Sevr Antlaşması’nın imzalanmasından ve Yunan Ordularının Anadolu içlerine sarkmalarından yüreklenen Rum çeteleri bu dönemde saldırılarını büsbütün artırdılar. Ama Müttefikler Trabzon’u Ermenilere bırakmayı planlamışlardı. Türkler, Ermenilerin nüfus oranının % 12 olduğu bu bölgeden çekilseler bile zamanı gelinece Rumlarla Ermeniler kendi aralarındaki kozu kanlı bir biçimde paylaşım durumunda kalacaklardı.

Sivas’taki III. ve Erzurum’daki XV. Kolordular bu sorunu çözdüler. Ermeni ve Rum güçleri, çeteler yenildi ve temizlendi. Bütün bu olaylar sırasında, paylaşımda çıkan ve giderek artan anlaşmazlıklar Müttefiklerin arasını açmış bulunmaktadır. Öyle ki, Aralık ayında Suriye’deki Fransız siyasi komiseri George Picot Sivas’a gelerek Mustafa Kemal ile görüşecek ve Kilikya’daki birlikleri çekeceklerini bildirecektir.

1920 yılının son ayında (5 Aralık 1920) Tevfik Paşa Hükümeti’nin iki önemli üyesi İzzet ve Salih Paşalar Anadolu’ya gelip Bilecik İstasyonu’nda Mustafa Kemal ile bir görüşme yaptılar ve İstanbul Hükümeti ile Ankara Hükümeti arasında bir bağ kurmak istediler. İstanbul Hükümeti temsilcileri Sultan-Halife Vahidettin’in yönetiminde bir Osmanlı Devleti çizgisinde öneriler getirmişlerdi.

Mustafa Kemal’in kendisiyle birlikte çalışmaları için yaptığı öneriyi benimseyemediler. Bir süre sonra İstanbul’a döndüler.

1921 Yılı Olayları

Mustafa Kemal Korkusu ve Müttefik lerarasında Yeni Arayışlar

Müttefikler Mustafa Kemal ve arkadaşlarının Anadolu'da başlattıkları direnişin giderek güçlenmesi karşısında Sevr Antlaşması'nın uygulanmasında baş edemeyecekleri güçlüklerle karşılaştıklarını, kimi yavaş kimi daha çabuk olmak üzere, anlamaya başladılar. Öte yandan böylesine bir yağma antlaşması için Sevr kentinin seçilmiş olması da daha sonra alay konusu olmuştu. Çünkü Sevr, porselenleri ile nam kazanmış bir kenttir ve porselen dayanıksız, çabuk kırılan bir şeydir. Bu anlayış güldürü edebiyatına kadar uzanmış; "Sevr Vazosu Çatladı" başlığı altında karikatürler yapılmıştı.

Nitekim Sevr Antlaşması'nda istediğini sağlayamamış olan Fransa da bu Antlaşma'nın yeniden gözden geçirilmesini önermekteydi. 1920 Ekim'inde, Yunan Kralı'nın ölmesi üzerine yerine Alman yanlısı diye bilinen Kral Konstantin'in geçmesi ve Venizelos'un iktidardan düşmüş olması da Fransız-ları İngilizler karşısında güçlendirmişti. Ağır işleyen İngiliz mantığı artık Yunanlılar yerine Türklerle anlaşmayı, istemeyerek de olsa, düşünmeye başlamıştı. 1921 yılının Ocak ayında toplanan **Onlar Meclisi** yeni görüşmeler için 25 Ocak 1921'de Türkiye'yi toplantıya çağırdı.

Mustafa Kemal bu çağrının İstanbul Hükümeti aracılığı ile yaplılmasına karşı çıktı ve Ankara Hü-kümeti'nin aracısız olarak çağrılmasını istedi. Bu çağrı İtalya tarafından, Kont Sforza eliyle yapıldı. Böylece Ankara Hükümeti, Müttefikler tarafından da resmen tanınmış oluyordu.

Londra ve Paris Görüşmeleri

Şubat, Mart ve Nisan aylarında Londra ve Paris görüşmeleri yapıldı. Bu kez Türkiye hem İstanbul, hem de Ankara Hükümetleri tarafından temsil edildi.

Bu görüşmelerden tedirgin olan Osmanlı Sultanı Vahidettin İngiliz makamlarına (Sir Horace Rumbold'a) mektuplar yazarak yardım istedi. Bu konuda yazdığı mektuplarda:

“... Mustafa Kemal nesebi bilinmeyen Makedonyalı bir devrimcidir.

... Aralarında gerçek Türkler yoktur.

... Benim sözde tutsaklığımı kullanıyorlar.

... Bolşeviklerdenyardım görüyorlar.

... Ben her özveriye hazırım ama... tahtımın çıkarlarına zarar verilmesine müsaade edemem.” diyordu. (EK 14/a, 14/b)

Mehmet Vahidettin’in İngilizlere başvurusunu Falih Rıfkı şöyle anlatmaktadır:

“Padişah, şehzadelerden biri (Sami Bey) ile, Pera Palas’ta oturan Yüzbaşı Armstronga (aşağıda özetini verdiğimiz) şu mesaji göndermişti:

“Başkan Lloyd George’a ve iktidarda bulunan İngiliz (siyasetçilerine) akibetin yaklaştığını bildiriniz. (Yani Türkler Yunanlıları denize dökmek üzeredirler.) Çünkü bunları anlamıyorlar. İngiliz elçilerine de anlatmak istedim. Olmadı. Mustafa Kemal ve arkadaşları ihtilalcidirler. Bunlar sizin düşmanlarınızdır. Asidirler. Benim de düşma-nımdırlar. Türkiye’yi yalnız siz kurtarabilirsiniz. Ben sizin dostunuzum. Ne isterseniz size vermeye hazırım. Halbuki siz Ankara’dan bir şey alamazsınız. İsterseniz saltanatı ve hilafeti kurtarabilirsiniz. Bana süratle yardıma geliniz. Bana 4 milyon £ borç veriniz. Size mal vererek öderim. Teminat veririm. Ankara’yı tanımazsınız. Barışı benimle yapınız. Ankara’ya vereceklerinizi bana veriniz. Yunanlılardan alacağınız toprakları bana teslim ediniz.

Propoganda yapmam için uçak ve adamlarımı korumam için bir savaş gemisi (kruvazör) veriniz. Bizzat Bursa’ya gider, herkesi etrafıma toplarım. Halk benim davetime gelir. Ben Fransızlarla dost olup antlaşma yaptım. Boğazlardı açık bırakırım. Halife olarak sizin lehinizde bulunurum. Çünkü siz müminlerin savunucusunuz. (Bütün Müslüman ülkeleri o tarihte sömürge idi). Onlar da size bağlı uyruklar olarak kalırlar. Ankarada-kiler katil adamlardır. Moskova’nın tesiri altındadırlar. Söylediklerinizin birini yapmazlar.”

İngilizler buna karşı acı yanıtlar verdiler. Bunlar bir vakitler dünyanın yarısına hükmeden Osmanlı Hanedanı’nın son yalvarışı idi; ama iş işten geçmişti.

Sultan-Halife bu küçültücü yalvarmayı yaparken, Türkiye’yi yabancılardan kurtarmaya çalışan Mustafa Kemal ve arkadaşlarının aleyhine kullandığı, kullanmaya çalıştığı iki silah vardı:

Din taraftarlığı ve komünistlik düşmanlığı.

Londra Konferansı’nda Müttefikler Türkiye’ye yumuşatılmış bir Sevr önerdiler. Bu barış koşullarına göre Türkiye’nin asker gücü biraz artırılıyor, Boğazlar bölgesi küçülüyor, Mali Komisyon’un yetkileri biraz azalıyordu. Adli Kapitülasyonlar, Posta örgütleri, Kürdistan bakımından belli belirsiz

vaatler yapılıyordu. İzmir bölgesinde özel bir yönetim kuruluyordu ama yine de Yunanlıların ağırlığına yer verilmişti.

(Londra'da ve Paris'te bu görüşmeler olurken **Ankara Hükümeti ile Sovyetler arasında, daha önce parafe edilmiş olan antlaşma imzalandı. 16 Mart 1921)**

Londra Konferansı'ndaki Ankara Heyeti'nin Başkanı (Bekir Sami Bey) bu toplantılar sırasında Fransızlar ve İtalyanlarla ikili görüşmeler ve antlaş-malar yaptı.

Daha sonra Ankara'da Millet Meclisi'nde yapılan görüşmeler sırasında Bekir Sami Bey'in Tevfik Pa-şa'nın etkisi altında kaldığı şeklinde eleştirilere yer verildi. Bu antlaşmalar reddedildi. Bekir Sami Bey 8 Mayıs 1921'de görevinden istifa etti. İtalyanlar İzmir ve bölgesinde Türkiye'nin haklarını kabul ediyorlardı. Zaten Haziran 1921'de Ege'de ve Antalya'da işgal ettikleri yerlerden çekileceklerdi. Bununla birlikte İtalyanlar İngilizlerle de el altından görüşmelerini sürdürüyorlardı. Bekir Sami Bey'in İtalyanlarla yaptığı antlaşma zaten Mustafa Kemal tarafından reddedilecek; İtalyanlar ise 1921 yılının sonuna kadar çeşitli vesilelerle Ankara ile ilişkilerini sürdüreceklerdir.

Malta Tutsaklarının Kurtarılması

Bekir Sami Bey'in 16 Mart 1921'de yaptığı tutsak değişimi anlaşması da Mustafa Kemal tarafından reddedildi. Bu tarihte Ankara Hükümeti'nin tutsağı olarak, içlerinde İngilizlerin özellikle önem verdikleri Topçu Binbaşısı Rawlinson'un bulunduğu 40 kişi vardı. Bekir Sami Bey'in yaptığı antlaşma "Tüme tüm" değildi. İngilizler Türk tutsakların bir bölümünü bırakmıyorlar ve verdikleri listenin dışında başkaları çıkarsa onların da serbest bırakılmasını istiyorlardı... Bu durum karşısında Ankara Hükümeti Antlaşma'yı uygulamadı. Bu tartışma uzun sürdü ve İngiltere'de tedirginlik doğurdu. Bu arada Malta'daki tutsaklardan 16 kişi (içlerinde Ali İhsan Paşa da vardı) İtalya'ya kaçmayı başardılar. Sonunda Lord Curzon Mustafa

Kemal’in değişmez tutumu karşısında boyun eğdi ve 23 Ekim 1921’de (Yunanlılardan iyice umut kesildikten sonra) yeni bir antlaşma yapılarak 20 İngiliz ve 64 Türk uyruklu (tutsakların bazıları Türk değildi) tutsak değiştirildi. Böylece kurtarılanlardan büyük bölümü Ankara’ya geldi ve savaşa katıldı.

Savaşlar ve Yeni Antlaşmalar

Bu görüşmeleri kendi doğrultularında kabul ettirmek isteyen İngiltere ve Yunanistan yeni bir saldırı planladılar. Anadolu içine ilerleyen Yunan Ordusu Ocak ayında (9 -12 Ocak 1921) İnönü’de yenildi ve geri çekildi. **(Birinci inönü Zaferi).** Daha da güçlendirilen Yunan Ordusu’nun yaptığı ikinci saldırı da yenilgi ile sona erdi (23 Mart-1 Nisan 1921-**ikinci inönü Zaferi).** (Miralay-Albay İsmet Bey bu savaştan sonra tümgeneral olmuştur) Bu tarihte İtalyanlar Ankara Hükümeti’ne 50 milyon liretlik bir kredi ile silah ve cephane vermeyi de önerdiler. (Sforza ve Cami Bey arasındaki antlaşma.)

Anadolu’da bulunan İzzet ve Salih Paşalar da Mustafa Kemal’le anlaşamadılar ve 23 Nisan 1921’de ayrılıp İstanbul’a döndüler.

Bu olumsuzluklara karşın Mayıs 1921’de Mustafa Kemal ile Fransızların Suriye’deki siyasi komiserleri General Gouraud arasında ilişki kuruldu. Haziran ayında Fransız Milletvekili ve eski Dışişleri Bakanı Franklin Bouillon Ankara’ya gelerek Mustafa Kemal ile görüştü. (Yıl sonuna doğru Fransızlarla savaş tutsakları değişimi de yapılacaktır.)

10 Temmuz 1921’de Yunanlılar başlattıkları büyük saldırıda başarılı oldular; Mustafa Kemal orduyu **Sakarya Suyu**’na kadar çekti. Fransızlar ve İngilizler yeniden umuda kapıldılar ve Yunanlıları desteklemeyi sürdürdüler. Yunan Ordusu’na silah ve cephane sağladılar. Öte yandan Anadolu’da ge ricilik ve hıyanet çeteleri Ulusal Güçler’i arkadan vurmayı sürdürdüler. Aynı tarihlerde Hoca Raif Efendi, Erzurum’da Müdafaa-i Hukuk derneklerinin adını Muhafaza-yı Mukaddesat adına çevirmekte, Hilafet ve Saltanat’ın

muhafazasını savunmakta, “Cumhuriyet’ten kaçınmak gerektir” demektedir. Yine aynı tarihlerde Kırşehir’de Nogatkızı Kö-yü’nde başkaldıran Katil İlyas adındaki şaki (çetesinde otuz Rum bulunuyordu) büyük sorunlar yarattı. Katil İlyas yaptığı açıklamada:

“Yunanlılar Türkleri Sakarya’ya kadar kovaladılar. Biz de arka kaçış yollarını kesmekle görevlendirildik” diyordu. Yunanlılar bu tarihlerde Konya İsyanı’nı başlatan Delibaş’ı bir savaş gemisi ile Karadeniz kıyılarına çıkarmışlardı (4 Ekim 1921). Yozgat, Deveci, Postacı Nâzım ve Aynacı-oğulları, Kaman İsyanları gerçekte, Ulusal Güçler’e büyük kayıplar verdirdiler. Bu eşkıyanın kullandığı propoganda silahı her zaman şeriat adına Ulusal Güçler’e karşı çıkmaktı.

Türk Ordusu Sakarya’da verdiği büyük savaşla Yunan Ordusu’nu yenilgiye uğrattı. (Mustafa Kemal’in, Amerika Birleşik Devletleri Büyükelçisi General Sherrill ile yaptığı konuşmada Sakarya Savaşı için yaptığı krokiye bakınız. Ek 15). 1921 Eylül’ün-de Yunan orduları Afyon-Uşak hattına çekildi.

1921’in Eylül ayında (Karabekir Paşa’nın yönettiği XV. Kolordu Kars, Artvin, Ardahan’ı aldıktan sonra) Bolşevikler girdikleri Ermenistan’ı Sovyetler Birliği’ne kattılar. Müttefikler Ermenistan tasarılarını tamamıyla terk ettiler. Ermenileri ayağa kaldıran (başta Amerika olmak üzere) Müttefikler, onlara böylece büyük fenalıklar yapmış oldular.

12-21 Ekim 1921’de Franklin Bouillon Ankara’da Fransa ve Türkiye arasında savaşı sona erdiren **Ankara Antlaşması**’nı imzaladı. Fransızlar artık sonucu iyice görmüşlerdi. Kilikya’daki son kuvvetlerini çektiler ve Türk kuvvetlerine bazı askeri malzemeler bıraktılar. Bu arada Fransızlarla tutsak değişimi de yapıldı. (4 Ekim 1921) Meclis içindeki karşıt güçler ise bu konuda da eleştirilere girişti. Hüseyin Avni Bey 12 Eylül 1921 tarihli toplantıda ***“Fransızlarla anlaşıyoruz ama dünya ne diyecek? Ya İngilizler ya da öteki devletler ne diyecek?”*** şeklinde, hedefi Mustafa Kemal’i ve arkadaşlarını hırpalamak olan eleştiriler yapıyordu.

Ankara Antlaşması ile Fransa da koruması altına aldığı Ermenileri bırakıp çekilmiş oldu ve böylece ayağa kaldırdığı (ve Türklere karşı büyük katliamlar yapmalarına zemin hazırladığı) Ermenilere büyük fenalık etmiş oldu.

1921 yılının Kasım ayında Ankara Hüktümeti'ne (Mustafa Kemal'e) Hindistan'dan ve Bolşevikler'den ciddi para yardımları yapılmaya başlandığını görüyoruz. Sovyet yardımlarına ilişkin rakamlar İkinci Bölüm'de "Ankara Hükümeti ile Bolşevikler Arasında İlişki Kurulması" paragrafında açıklanmıştır.

İngiliz belgelerindeki kayıtlara göre Mustafa Kemal'e Hindistan'dan çeşitli tarihlerde mali yardım yapılmıştır. (Kasım 1921 başında 10 bin ve 5 bin sterlin). 7 Kasım 1921'de, Yunanistan'ın Londra'da-ki Maslahatgüzarı Rangabe, Bolşevikler'in Ankara Hükümeti'ne bir milyon altın lira karşılığı borç para verdiklerini bildirmektedir.

yılı sona ererken İngiltere Hükümeti' nin içinde Türkiye'ye karşı yürütülmesi gereken politika konusunda ciddi tartışmalar sürmektedir. Hindistan Ofisi Bakanı Lord Montagu tarafından kabineye verilen 21 Aralık 1921 tarihli memorandumda Türkiye ile barış yapılması, akılcı gerekçeleri ile ve vurgulanarak önerilmekte, ancak Lloyd George hâlâ Yunanlıların tarafını tutmayı sürdürmektedir.

1922 Olayları

Saray ve Saray Harcamaları

yılının başında Ankara hazırlıklarını tamamlarken Saray çevresi ve Sultan telaşa kapıldı. Bu tarihlerde Mehmet Vahidettin'in İngiliz makamlarına (İngiltere'nin İstanbul'daki Yüksek Komise-ri'ne) yazdığı mektuplar ilginç anlayışları içermektedir:

". Ulusalcılar eski İttihatçılardır.

. Ulusun yüzde doksanı onların aleyhindedir."

İlginç olan olay, 1922 yılının Ocak ayında Anadolu'da ölüm kalım savaşı yapılırken ve Padişah Mehmet Vahidettin de kendisini ve tahtını kurtara-

bilmek için İngilizlerden yardım isterken çıkarılan bir kararnamedir. Bu kararname, hanedan mensuplarının adlarının, lakaplarının ne olacağı, aralarındaki hiyerarşik durum, çocukları kimin ve nasıl yetiştireceği, ödenekleri, aylıkları, aralarındaki miras ilişkileri, yüksek bir hanedan meclisi kurulması gibi konuları düzenleyen bir tür yönetmeliktir. Aynı tarihlerde Veliaht Mecit Efendi'nin de Padi-şah'a başvurarak kendisine ayrılan ödeneğin artırılmasını istediğine tanık oluyoruz. Bu tarihlerde Osmanlı bütçesinin harcamaları büyük ölçüde Müttefiklerden alınan borçlarla karşılanabilmektedir. Bu harcamalar içinde Saray ödenekleri 80.970 liradır. Bu paranın 52.000 lirası Padişah'ın, 3.120 lirası Veliaht Mecit Efendi'nin, kalan 25.850 lirası da hanedanın öteki üyelerinin ödeneği olarak ayrılmıştır. Meclis-i Mebusan'ın ödeneği ise 7.277 liradır. Bu Meclis zaten toplanmadığı için bir ödeme yapılması da söz konusu değildir. (Bu tarihte bir Reşat altını iki lira etmektedir.)

Ateşkes ve Barış Önerileri

22 Mart 1922'de Müttefiklerin temsilcileri (Pelle, Horace Rumbolt, Garoni) Osmanlı Dışişle-ri'ne bir nota vererek Türk ve Yunan Orduları arasında bir ateşkes ve bunun sonunda barış antlaşması yapılmasını önerdiler.

Ateşkes koşulları şöyleydi:

"Ateşkes tarihinde ordular yerlerinde kalacaklar. Yeni hazırlık yapılmayacak. Sorunlar çıkması halinde Müttefiklerin hakemliği kabul edilecek, ateşkes süresi 3 ay olacaktı."

Bu önerinin arkasındaki niyet zaman kazanmak ve kazanılan zaman içinde Müttefiklerin kendi yararlarına olanaklar sağlamaktı. Osmanlı Dışişleri bu notaya karşı 26 Mart 1922'de (Mustafa Kemal'in yönetimindeki Ulusal Güçler'in (Kuva-yı Milli-ye'nin) başarılı olması sonucu) ilk kez başını dik tuttu. Ateşkes isteğinin aynı zamanda Ankara Hü-kümeti'ne de gönderilmesi gerektiğini belirtti; ayrıca notadaki "Trakya'nın, Yunanlılar tarafından boşaltılmasına" ilişkin maddesini yeterli görmediğini bildirdi.

26 Mart 1922 tarihinde Müttefikler ateşkesin uygulanması ve barış koşulları ve bir barış konferansının toplanması hakkında ikinci bir nota verdiler. Ankara'da barış görüşmeleri konusundaki tartışmalar sırasında Batı Cephesi Komutanı Mirliva (Tümgeneral) İsmet Paşa Meclis'e bir telgraf göndererek karşı tarafın zaman kazanmak ve Türk Or-dusu'nun hazırlıklarını gevşetmek istediğine dikkat çekti. Bu tarihlerde Yunanistan, içinde bulunduğu mali güçlükleri karşılamak için yaptığı borçlanma girişiminde başarılı olamamıştı.

Mustafa Kemal, Yunan Ordularının dört ay içinde tamamıyla çekilip gitmesi koşulu ile barış konusunu görüşmeye hazır olduğunu bildirdi. Bu öneriye karşı Müttefiklerarasında "Yunanlılar çekilir ve işgal biterse Türklerin bir daha hiçbir koşulu kabul etmeyecekleri" korkusuna dayanan görüşler ileri sürüldü.

Bu bağlamda İzmit'te, Beykoz'da bir konferans toplanması önerileri yapıldı; ama bunlar sonuç vermedi.

Bu girişimler sonuç vermezken Yunanlıların, Haziran ayında Samsun'u bombaladıkları görüldü. Aslında maksatları Ankara Hükümeti'ni barışa zor-lamaktı. Ankara Hükümeti bundan etkilenmedi.

Hortlayan Bir Osmanlı Geleneği: Kadınlara Baskı

Türkiye'nin bu ölüm kalım savaşı içinde yanıp tutuştuğu günlerde İstanbul'da, Padişah ve çevresindekilerin üstünde durdukları (kendilerince önemli) bir başka konu vardı. Aslında Sevr faciası ile ilgili görünmemekle birlikte Saray ve çevresinin yönetim felsefesi bakımından gerçekten üzerinde durulması gereken bu olaya burada değinmekte yarar görüyoruz.

Osmanlı devlet yönetiminde her zaman yarı acıklı, yarı gülünç bir sayfa olmuştur. Özellikle 17. yüzyıldan sonra askeri yenilgiler başlayınca ve halk arasında bu yüzden tedirginlikler ortaya çıkınca Osmanlı yönetiminin raftan indirip uygulamaya geçirdiği önlemler vardı. Bu önlemlerden birisi de hemen kadınların giysileri ve yaşam biçimleri, sokağa çıkmaları-

çıkmamaları gibi konular üstüne kısıtlayıcı padişah fermanları, iradeleri çıkarmaktı. Osmanlı tarihinde reformist olarak bilinen II. Mahmut bile Rus Savaşı'nın ağır sonuçlarını halkın bilincinden ve tartışmasından kaçırmak için gündemi değiştirmek gereğini duymuş ve kadınların sokak giysilerinin nasıl olması gerektiği ve mesire yerlerine gitmelerinin yasaklanması hakkında fermanlar çıkarmıştı. Genellikle barış evrelerinde insanların nesnel ve mali varlıklarının artmasından kaynaklanan "daha güzel yaşamak isteği" kadınların daha çok sokağa çıkmaları, daha güzel giyinmeleri, mesire yerlerine gitmeleri sonuçlarını verirdi. Yenilgiden sonra ise, Padişah ve çevresi, gündemi değiştirmek için hemen kadınların giysilerini kısıtlamaya, sokağa çıkmalarını önlemeye giderler ve böylesine ilkel bir önlemle, asıl konuları saptırarak durumu kurtarabileceklerini düşünürlerdi. Bu yaklaşımda elbette en büyük yardımcıları da din adamları, fetvacı şeyhülislamlar, müftüler olurdu. Zaten ilk iş müftüden fetva almak olurdu. Bu konu, olayların gelişme biçimi karşısında sağduyusunu, serinkanlılığını yitirmiş olan Halife ve Babıâli tarafından bu kez de ele alındı. Müttefikler Osmanlılara olağanüstü ağır hükümler içeren bir Antlaşma imza ettirmişlerdi. Osmanlı yönetiminin ve Osmanlı aydınlarının bir bölümü (Toplatılan devlet şûrası) sesini çıkarmadan bu tasarıyı onaylamıştı. Bir bölümü ise bunun karşısındaydı. Bu Antlaş-ma'yı yaparak Osmanlı tahtını muhafaza edebileceğini sanan Padişah Mehmet Vahidettin ve Damat Ferit Paşa bu eski önleme başvurmakta yarar gördüler ve 21 Haziran 1338 (1922) tarihli Takvim-i Vekayi'de bir irade yayınlandı. Bu irade **iSLAM KA-DINLARI'nın şer'i şerife uygun olarak nasıl giyinmeleri gerektiği** konusunda Halife'nin (ve Sultan'ın) emirlerini içeriyordu. Bu iradenin özeti şöyle idi:

"İslam kadınları son zamanlarda laübali biçimde ve mesturiyete (örtülü giyinmeye) aykırı elbiseler giyip dolaşmaktadırlar.

Şer'i şerif ve İslam âdabı bakımından kadınların cevahirinin (mücevherlerinin!?) görünmemesi gerekir.

Kadınların sokakta açık saçık gezmeleri zararlı sonuçlar verir.

Bu tutumdan yalnız Hilafet makamı değil, İstanbul ahalisi de tedirgindir (?).

Bu durumu sona erdirmek ve kadınların sokak giysilerinin nasıl olacağını saptamak üzere kurulacak olan heyete (Böyle bir heyet kurulacağı gazetelere yansımış. Bu heyet öğrenci kızların çarşaflarının nasıl olacağını da belirleyecekmiş.) Fetva Kapısından (Müftülükten) ve ilgili öteki

dairelerden memur verilmesi (ve İslam kadınlarının nasıl giyineceklerinin saptanması) ve gereken düzenlemenin yapılması, Sadrazamlığa ve Şeyhülislamlığa bildirilmiş.”

Osmanlı Padişah-Halifesi, Sadrazamı ve Şeyhü-lislamı’nın devletin bir ölüm kalım bunalımı içinde çalkalandığı bir sırada bu tür konular üzerinde akıl yormaları, bu yönetimin o tarihte ne kadar vahim bir aymazlık ve zavallılık içinde olduğunu göstermesi bakımından dikkat çekicidir.

1922 Yazının Genel Görüntüsü

1922 yılının ortasına kadar Mustafa Kemal Türk Ordusu’nu büyük saldırıya hazırladı. Yunanlılar da bir bakıma bunu beklemekteydiler ve diplomatik alanda gösterdikleri çabanın nedeni de bunu önlemekti. Bu arada kendilerine yardım edilmezse Anadolu’yu bırakıp gideceklerini söyleyerek, başta İngilizler olmak üzere Müttefikleri tehdit etmeyi sürdürdüler. Özellikle Amerikan Hükümeti’ne başvurdular ve “Hırıstiyanlar öldürülüyor” tezini ileri sürerek yardım istediler. Bunlara olumlu yanıt alamadılar. Haziran-Temmuz 1922 döneminde Yunan Hükümeti ve kumandanlar, Ankara Hüküme-ti’ni zorlamak için ordularının İstanbul üstüne yürümesini ve İstanbul’u işgal etmesini önerdiler. Müttefikler bunu kabul etmediler. Yunanlıların ikinci bir girişimi, Ege’de bağımsız bir “İonia” Devleti kurmak olmuştu. Ancak bu girişim de sonuç vermedi.

Bu tarihlerde İtalya aracılık etme maksadıyla Venedik’te bir konferans toplanmasını önerdi.

1922 yılının Temmuz’unda General Towns-hend’in Konya’da Mustafa Kemal ile görüştüğünü ve İngiliz makamlarına, gazetelere mektuplar yaza rak, mesajlar göndererek Mustafa Kemal ile anlaşmalarının gereğini anlatmaya çalıştığını da görmekteyiz.

Osmanlı Sultanı ise yeniden İngiliz makamlarına (İngiltere’nin Yüksek Komiseri Sir Horace Rum-bold’a) mektuplar yazmayı sürdürdü:

“... Ulusal liderler bir hükümet değil, bir takım asiler (bâği) ve devrimcilerdir. Eski İttihatçılığı yeniden canlandırmışlardır.

. Bolşevikten başka bir şey değildirler.

... Ankara'da birlik kalmamıştır. Güçleri abartılmaktadır. Müttefik güçler sıkı durmalıdır.

... Yunanlılar girdikleri yerlerden çıkarılmalı ve idare tekrar meşru hükümete (İstanbul Hükümetine) bırakılmalıdır.

...Durum vahimdir. Beni Yunanlıların ortağı ve İngilizlerin hizmetinde bir insan olarak gösteriyorlar. [5]

5 Bu iddia ile ilgili olan (Amiral Calthorpe'dan Lord Balfour'a gönderilen) bir başka mektuptan anlaşıldığına göre Mehmet Vahidettin'in 1919 Ocak ayında yaptığı bir özel görüşmede Amiral Calthorpe'a söyledikleri şu sözler bu iddiayı doğrulayıcı niteliktedir:

"...Ben Britanya (Hükümetinin) istediği herkesi, onların (İngiliz le-rin) isteklerine uygun olarak tutuklayıp cezalandırmaya hazırım. Yalnız bir şeyden korkarım. Eğer geniş ölçüde tutuklamalar yaparsam bu durum bir ihtilal nedeni olur ve beni öldürürler."

Bir başka kez Damat Ferit'in, bir başkaldırıdan çekinen Vahidettin'e, "Limanda yetmiş tane yabancı savaş gemisi var. Kimse başkaldırmaya cesaret edemez", dediği de o zamanki haberler arasında yer almaktadır. Bu bilgilere, burada o günlerde İstanbul Hükümetlerinin ve Sultan-Halife'nin ruhsal durumlarını yansıtmak amacıyla yer veriyoruz.

...Benden, Halife olarak Ulusal Güçler'in resmen kabul edilmesini istediler, reddettim."

Düğümün Çözülmesi Büyük Zafer-Mudanya Ateşkesi

Müttefikler ve Yunanlılar bu kararsızlıkları yaşarken Mustafa Kemal Türk Ordularını harekete geçirdi. Taktik (gerek savaş gerekse iletişim taktikleri) ve strateji açısından başarılı bir hareket planı hazırladı. Birçok gün Batılılar Anadolu'dan haber alamaz oldular. Telgraf hatları kesilmişti. İngiliz belgelerinden anlaşıldığına göre ilgili makamlar haber alamamaktan yakınmaktadırlar. Ağustos ayında Türk Ordusu Yunan kuvvetlerini ağır bir yenilgiye uğrattı. Yunan Ordusu'nun büyük kısmı tutsak edildi. Başkumandan vekili Trikopis, Başkumandanlığa atandığını tutsak olduktan sonra öğrendi. Dağılan Yunan Ordusu'nun kaçış halindeki kıtaları geçtikleri yerleri yakıp yıkarak,halkı kadın çocuk ayırmadan öldürerek İzmir'e doluştu.

Yunan askerlerinin ve yerli Rumların bu kaçış sırasında yaptıkları acımasızlıklara örnek olarak ***İzmir'den Bursa'ya*** kitabından birkaç paragraf alıyoruz.

"... Tahrip edilecek şehri, her kasabayı ve köyü evvelemirde silahlı kuvvetlerle sararak baştan aşağıya soymak, sonra benzin dökerek ve bomba atarak evleri yakmak, yangından kurtulmak için meydana çıkan çaresiz halkı en aciz çocuk ve kadınlarına kadar kurşun yağmuruna tutmak.

...Mesela Manisa'yı yakan Yunan tahrip taburu kasaba ahalisinden mühim bir kısmının Manisa dağlarına sığındıklarını görünce yangından sonra iki taraftan dağı sarmaya başlamışsa da bu sırada Türk askerleri arkadan yetiştiği için kaçmak zorunda kalmışlar."

Türk Ordusu 9 Eylül'de İzmir'e girdi.

İzmir'e doluşan Yunan askerleri ve yerli Rumlar kenti çok büyük ölçüde ateşe verdiler.

Türkiye, Batılıların ve Osmanlı Devleti'nin masada imzaladıkları Sevr Antlaşması'nın kendisini ilgilendiren hükümlerini kanla ve ateşle ortadan kaldırmış oluyordu ve böylece Lozan Konferansı'nın yolu açılmıştı. Batılılar Birinci Dünya Savaşı'nın kendilerine sağlayacağını sandıkları büyük ödülü artık yitirdiklerini anlamışlardı. Mustafa Kemal ve arkadaşlarına ülke içinden ve ülke dışından (Mısır, Hindistan, Tunus, Afganistan, Bosna) kutlama mesajları gönderildi. Vahidettin bu kutlamalara katılmadı ve İngiliz makamları ile İngiltere'ye sığınmak konusunda görüşmeler yaptı. 19 Ağustos 1922'de ise Şehzade Sami Bey aracılığı ile albay Gribbon'a General Harrington'a iletilmek üzere şu mesajı gönderdiğini öğreniyoruz:

"Ben Sultan ve Halife olarak önce bu memleketin kadınlarını ve çocuklarını düşünmekle yükümlüyüm. Padişah olarak Osmanlı Ordusunun başkomutanıyım. Bir bunalım halinde, doğal olarak Müttefik İşgal Kuvvetlerinin Başkumandanı ile bir arada olmalıyım. Bu nedenle böyle bir halin meydana gelmesinde, General Harring-tondan benim karargâhımın nerede olacağını bana bildirmesini rica ediyorum".

Bu bir iltica mesajıdır. Zaten birkaç gün sonra Vahidettin İngiltere Hükümeti'nin bir savaş gemisiyle İstanbul'dan ayrılacaktır.

Türk Ordusu İzmir'e girdikten sonra Fransız Yüksek Komiseri General Pelle ile Fransa'nın özel temsilcisi Franklin Bouillon İzmir'e gelerek Mustafa Kemal ile ateşkes konusunu (Çanakkale'deki Müttefik Kuvvetleri'nin durumunu) görüştüler. Bugünlerde özellikle İngiliz makamlarında ciddi bir dağınıklık ve şaşkınlık yaşandı; Mustafa Kemal ordusunu Tarafsız Bölge'ye kadar ilerletti. İstanbul'daki İngiliz Kumandanı General Harrington, Savunma Bakanlığı'na, Mustafa Kemal'in İstanbul üstüne yürümesi durumunda ancak dört hafta dayanabileceklerini bildirdi. Mustafa Kemal ise

Misak-ı Milli sınırlarına kadar olan topraklar işgalden arınmadıkça ordularını ileri süreceğini ifade etti. Mustafa Kemal kış gelmeden sonuç almak istiyordu. Fransızlardan ve İtalyanlardan destek göremeyen İngilizler, Romanya ve Sırbistan'dan (Yugoslavya) askeri yardım istemeyi denediler. Bu girişim de başarılı olmadı. İstanbul'daki İngiltere Yüksek Komiseri Lord Harrington ciddi bir telaş içinde kaldı. Dışişleri Bakanlığı'na gönderdiği telgrafta ***"Bir yanardağ üstünde oturuyorum. Ateşkes işini bir an önce halletmek zorundayız"*** diyerek kentteki asayişi de sağlayamayacağını açıkladı. Lord Curzon ise ***"Trakya'yı Türklere bırakmanın intihar olduğunu"*** düşünüyordu. Mustafa Kemal "Edirne ve Trakya Türkiye'ye teslim edilmedikçe ateşkes konferansına gitmeyeceğini" bildirdi. Bu sırada İngiltere'nin dominyonlardan askeri yardım istemesi de hiçbir sonuç vermedi. Avustralya Genel Valisi bu konuda yapılan başvuruya ağır bir yanıt vererek ***"Avustralya'nın savaştan bıkmış usanmış olduğunu, yaşamsal bir neden olmadıkça böyle bir savaşa katılmanın bir cinayet olacağını"*** bildirdi. Kanada Genel Valisi de ***"Çok güç durumda kaldıklarını"*** açıklayarak özür diliyordu. (Ek 16).

Eylül sonunda Mustafa Kemal'in orduları tarafsız bölgeye girdiler. Tarafsız Bölge' den söz ederek bunu protesto eden İngiliz makamlarına karşı 27 Eylül 1922'de Mustafa Kemal "Tarafsız Bölge diye bir şey bilmediğini (tanımadığını)" bildirdi.

11 Ekim 1922 tarihinde **MUDANYA ATEŞKESİ** bir tarafta İsmet Paşa, diğer tarafta General Har-rington (İngiltere), General Charpy (Fransa) ve General Mombelli (İtalya) arasında imzalandı. Bu toplantıya Yunanlılar katılmadı; ama bir gün sonra General Mazarakis Antlaşma'yı Yunanistan adına imzaladı. (General Mazarakis, İzmir'in Yunanlılar tarafından işgalinde rol oynayan bir askerdir. Yunanlıların Türklere uyguladıkları kötü muamele ve işkence skandal halini alınca Müttefiklerin Yunan kıtaları yerine İzmir'e Müttefik askerlerinden oluşan kıtaların getirilmesi projesine Venizelos'la birlikte şiddetle karşı çıkmıştı.)

Mondros'ta Agamemnon yaşlı kral Menelaos'un ve Epir'in öcünü almıştı. Mudanya'da ise Anadolu Troya'nın öcünü aldı.

Türk askerleri 24 Eylül tarihinde Boğazlar'daki tarafsız bölgeye girdiler ve İngiliz kuvvetlerinin karşısında yer aldılar. Gerçekçi İngiliz yönetimi bu-

rada silahlı bir çatışmadan kaçındı.

19 Ekim 1922'de Türk Ordusu İstanbul'a girdi. 1 Kasım 1922'de Türkiye Büyük Millet Meclisi Saltanat'ı Hilafet'ten ayıran yasayı kabul etti.

17 Kasım 1922 gecesi son Osmanlı Sultanı Mehmet Vahidettin, kendisini İngiltere'nin korumasına bırakarak İstanbul'dan ayrıldı.

18 Kasım 1922'de Abdülmecit Efendi Millet Meclisi tarafından Halife seçildi. (Ek 17)

21 Kasım 1922'de Lozan Konferansı toplandı; bir aralık kesildi ve tekrar başladı.

1923/1924 Olayları

Lozan Azıtlaşması-Cumhuriyet

24 Temmuz 1923'te TÜRKİYE CUMHURİYETİ ile BATILILAR arasında Lozan Barışı imzalandı.

Ann Bridge'in deyimi ile "Türkleri hâlâ Byron ve Missolonghi gözüyle görmekte direnen" İngiltere Mustafa Kemal'in ve arkadaşlarının ve yepyeni bir ideolojinin önünde yenilgiyi kabul etti.

Amerika Birleşik Devletleri bu antlaşmaya katılmadı. 6 Ağustos 1923'te İsmet Paşa ile Amerikan temsilcisi Joseph Grew arasında yapılan ve daha sonra geliştirilen Dostluk ve Ticaret Antlaşması'nı, 1927'de Amerikan Senatosu reddetti. Ancak 1930'da (Dünya Ekonomik Krizi'nin Amerikan ekonomisini sarstığı bir konjonktürde) bu Antlaşma kabul edildi. Amerika, Türkiye ile olan ilişkisinde ekonomik konulara yer vermekteydi ve bunlar da başlıca iki kalemden oluşuyordu: Tütün ve Petrol. Chester Projesi ise zaman içinde uygulamaya geçirilemedi).

Lozan Konferansı Musul gibi birkaç konuyu çözmeden kapanmış oldu. Bu konular daha sonra çözüme bağlanacaktır.

6 Ekim 1923’te yabancı devletlerin askerleri İstanbul’dan ayrıldılar.

29 EKİM 1923’te CUMHURİYET İLAN EDİLDİ.

3 Mart 1924’te hilafet kaldırıldı. Türkiye, üstündeki yüklerden kurtuldu ve ATATÜRK VE ARKADAŞLARI yeniden yapılanma sürecini başlattılar.

SONUÇ - BİR DEĞERLENDİRME

Türkiye, Türk milleti, açgözlü Batılıların ve bunların yerli işbirlikçilerinin yapıtı olan Sevr ile kendisine biçilen modeli Atatürk ve arkadaşlarının yönetimi altındaki bir girişimle yıktı ve İbn-i Haldun’un tezine göre yaşamını bitirmiş bir imparatorluğun yerine Lozan Barışı’nı gerçekleştiren özgür ve saygın bir devlet kurdu. Batılılar, Sevr Ant-laşması’nın ellerinde kalan bölümlerinde büyük sorunlara gebe bir Ortadoğu haritası çizdiler. Türkiye Cumhuriyeti, yeni laik felsefesi, yeni hukuk düzeni, okulları ve üniversiteleri, büyük askeri gücü ile bölgenin büyük devleti oldu. Bu büyük acılar ve özveriler içinde yaşanan serüvenden, bugünkü kuşakların çıkaracakları, çıkarmaları gereken ibretle dolu önemli dersler vardır.

Şimdi özet olarak bir mantık silsilesi kuralım:

• Sevr Antlaşması uygulansaydı ne olacaktı?

Türkiye olağanüstü küçülecek ve Anadolu’nun en fakir parçasına sıkıştırılacaktı. Böylece Batılıların düzenledikleri sorunlarla dolu Ortadoğu mozaiğine bir parça olarak eklenecekti. Savunma gücü, ordusu, deniz kuvvetleri, uçakları olmayacaktı. Kendi gelirlerine sahip olamayacak, giderlerini yabancılar belirleyeceklerdi. Ekonomisini, sanayiini, yatırımlarını yabancılar denetleyecekler ve belirleyeceklerdi. Yurttaşlarının sorunlarına yabancılar hakemlik edeceklerdi. Devletin felsefesi İstanbul’da oturan halifenin (ve onu yönlendiren Batılıların) görüşlerine ve isteklerine göre oluşacaktı. Bu felsefe çağdaş ve uygar olmayan, dinsel inançlara dayanan bir Ortaçağ felsefesi olacaktı.

• Sevr Antlaşması'nı ve onun getireceği bu sonucu kimler kabul ediyor, kimler istiyor?

Batılılar... En başta Anglosaksonlar ve onların peşinden bu anlaşmadan en kârlı çıkacak olan Yunanistan olmak üzere Batılı ülkeler.

Osmanlı İmparatorluğu'ndan (ve Hilafet aldatmacasından) ayrılıp kendi devletlerini kuracak olan Arap toplulukları.

Yerli ihanet odakları. Türkiye'nin elden gitmesi pahasına varlıklarını sürdürmeyi amaçlayan Saray, Sultan-Halife ve çevresi. Bazı karanlık vicdanlı askerler. Onlarla işbirliği yapan gericiler, din tüccarları, şeyhülislam, müftü ve mollalar, şeyhler, mürşitler.

Bunların teşvikleri ve tahrikleri ve Anglosakson-ların parası, Yunanistan'ın yardımı ile yurdun dört bir yanında başkaldıran, Türkiye'yi kurtarmak isteyen Ulusal Güçler'i arkadan vurarak kendi dalını kesmeye kalkışan bilinçsiz, cahil eşkıya.

Sevr'e, Sevr'in getirdiği düzene kimler karşı çıktı, kimler bu şer kuvvetlerini yendi?

Kentlisi, köylüsü, esnafı, işadamı, eşrafı milliyetçi din adamları ile bir bütün olarak **Türk Halkı, Mustafa Kemal Atatürk** ve arkadaşlarından oluşan özverili, bilinçli asker-aydın yönetici kadro.

Mustafa Kemal ve arkadaşlarının kurdukları devlet Lozan'da Türk milletine neler sağladı?

Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküş sırasında yitirdiği ve Sevr'de tahrip biçimi doktrin haline getirilen değerlerini, (Yabancılar+Saray, Sultan-Halife+Gerici din yobazları)ndan oluşan üçgenin karanlık amaçlarından kurtardı. Türkiye'de laik,uygar ve çağdaş bir devlet kurulmasını sağladı. Bu devlet, 1683'ten bu yana kesintisiz olarak süren acılı savaşlar dönemini kapattı. Cumhuriyet'in üç kuşağı savaş içinde yaşamadı. Bunun sonucunda yeni aydınlık kuşaklar yetişti. Türkiye imar edildi. Maddeten ve manen büyüdü ve güçlendi. Onurlu ve itibarlı bir dünya devleti oldu.

• Böylece sağlanan laik, çağdaş ve uygar yapıya bugün kimler karşı çıkıyor?

Bu soruya verilecek açık bir yanıt var. Atatürk'le başlayan sürece üç kategoride yer alan düşman karşı çıkmaktadır:

Hâlâ Ortaçağ düzeni içinde yaşayan ve Türkiye'deki çağdaş gelişmeden tedirgin olan, bu gelişmelerin kendi insanlık dışı rejimlerini etkilemesini istemeyen **bazı Müslüman ülkeler, özellikle Arap ülkelerinin yöneticileri ve iran mollaları.**

Batı Dünyası. Sovyetler'in dağılmasından sonra Türkiye'ye gereksinmeleri azalan ve Türkiye'deki ULUSAL DEVLET yapısını değiştirmek isteyen dış güçler.

1950'den sonra başlayan ve demokrasi mekanizmasını toplumu eski düzenine geriletmek için kullanan bir bölüm politikacılar. Din sömürüsünü geçim ve çıkar kapısı yapan asalaklar. Türkiye'de Ulusal Devlet yapısı yerine **Ümmetçi bir Kongla-mera** isteyen aymazlar.

Türkiye'nin laik, çağdaş ve uygar bir toplum yapısına karşı çıkan asıl büyük güç, ülke içindeki gerici örgütlerdir. Bu örgütler siyaset alanını doldurmakta, özgür düşünce alanındaki olumlu gelişmeleri tahrip etmeye çalışmaktadır. Yüzyıllar boyu Türkiye'yi gelişmekten alıkoyan, Osmanlı İmparatorluğu'nu Batı'nın ayakları altında ezdiren bu güçler, Lozan Antlaşması öncesinin sefaletini ve Sevr Antlaşması'nın yapmak isteyip de yapamadığını gerçekleştirmeyi tasarlamaktadırlar ve bugünün koşulları içinde bunu başarabileceklerini düşlemektedirler.

Mustafa Kemal Atatürk, 20. yüzyılın en olağanüstü devlet adamlarından biridir. Aşılması olanaksız sayılan güçlüklere rağmen fakir, yanmış yıkılmış bir topraktan büyük bir eser çıkarmayı, Türkiye gibi yüzyıllar boyu karanlıklar içinde yaşatılmış bir ülkeye laik ve hümanist düşüncelerin aydınlığını, Cumhuriyet rejiminin erdemlerini getirmeyi başarmıştır. O devletin başına gelmeden önce yabancıların oyuncağı olan imparatorluk müs-vettesi, gizli süper sömürgenin yerinde, bugün (yöneticilerin yetersiz politikalarına rağmen) dünya siyasetinde sözü geçen bir devlet vardır. Yabancı güçlerin artık Türk toplumunun büyümesine, güçlenmesine engel olabilme dönemi de kapanmıştır.

Eğer Kurtuluş Savaşı yapılmasaydı, eğer LOZAN ANTLAŞMASI gerçekleştirilmeseydi, eğer Cumhuriyet kurulmasaydı, eğer Mustafa Kemal Atatürk olmasaydı Türkiye Sevr Antlaşması ile kendisine biçilen utanç verici giysinin içinde kuruyup gidecekti. Bugün ülkede, gazete sayfalarında, meydanlarda,konferans salonlarında saltanatı, halifeliği ve şeriat devletini övenler, “İkinci Cumhuriyet” ya da “Atatürk’ü aşmak” safsatasının savunuculuğunu yapanlar ve Cumhuriyet yerine Ümmetçiliği savunanlar da kendilerini Anadolu’nun suskun, bitik bir köşesinde bulacaklar; onursuzluğun gölgesi altında yaşıyor ya da yaşadığını sanıyor ya da çoktan yok olup gitmiş olacaklardı.

Sultan-Halife ise İstanbul’da yabancıların finanse edecekleri muhafız askerleri ve çevresindeki asalak hısım akrabaları ile yaşayacak ve zaman zaman kendisine emredildiği şekilde İslam dünyasına fetvalar gönderecekti. Bu fetvalarla, kendisini orada yaşatan yabancılara borcunu ödeyecek ve milyonlarca Türk’ün köleliğini tescil edecekti. Anadolu’nun bir köşesine sıkıştırılmış, savunma gücü olmayan Türkiye her an bir başkası tarafından hırpalanmayı beklemenin korkusu ve ezikliği içinde sürüklenip gidecekti. Bir bütçe yılında on tane daha ilkokul açmayı düşünse yabancıların vizesi olmadan o on tane okulu açamayacaktı. Kendi uyruklularının istedikleri işlerde çalışmalarının engellenmesine karşı boynunu bükecekti.

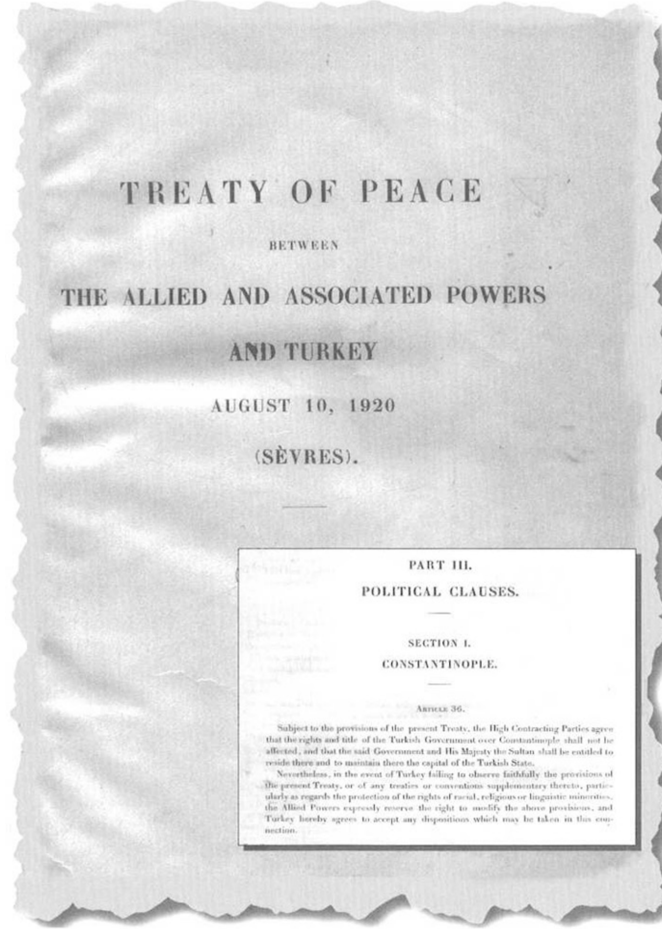
Türkiye bugün, bütün büyük toplumların olduğu gibi önemli sorunlarla savaşan bir ülkedir. Sevr Antlaşması’nın öngördüğü marjinal topluluğun varlıksızlığı yanında Cumhuriyet Türkiyesi, İslam ülkelerinin hiçbirinde görülmeyen nesnel ve tinsel bir varlık dünyası yaratmıştır. Türkiye’yi belli bir güç düzeyinin üstüne çıkarmak istemeyen yabancı güçlerin ve kişisel varlıkları karşılığında yaşadıkları toplumu feda etmekten çekinmeyen gericilerin, yobazların, onların yardımcılığını yapan düşünce ve politika adamlarının bütün çabalarına rağmen Türkiye bugün böyle bir düzeydedir. Bu düzeyin aşağıya çekilmesinde çıkarı olan yabancılar, onların yardımcısı yerli aymazlar Türkiye’nin gelişmesini elbette belli ölçüde frenlemektedirler. Bu aymazlar yaşamla, uygarlıkla, akıl ile başa çıkılamayacağını hâlâ anlayamamışlardır.

Yerli aymaz güçlerin yaratmaya çalıştıkları gerici ortamın, yaşamın dinamizmi ile savaş gücü yoktur. Belli konjonktürlerde, Sevr Antlaşması olayında olduğu gibi, yabancılarla elele vererek Türkiye'nin gelişmesini yavaşlatabilecekleri gerçeğini gözardı etmiyorum. Ama Cumhuriyet Dönemi'nin yetiştirdiği yeni kuşakların bu talihsizliği zaman içinde aşacaklarından da kuşkum yok. Eskiyi görmüş ve yaşamış bir kişiyim. İçimdeki umut, iyimserlik ateşi ve aydınlık, yaşamımın sonuna kadar hiçbir zaman küllenmeyecek, sönmeyecektir. **Atatürk'e olan içtenlikli ve sonsuz sevgim ve hayranlığım gibi...**

~ SON ~

EKLER

Sevr Antlaşması (Antlaşma Kapağı ve Antlaşma'dan Bir Bölüm)

TREATY OF PEACE

BETWEEN

THE ALLIED AND ASSOCIATED POWERS

AND TURKEY

AUGUST 10, 1920

(SÈVRES).

PART III.

POLITICAL CLAUSES.

SECTION I.

CONSTANTINOPLE.

ARTICLE 36.

Subject to the provisions of the present Treaty, the High Contracting Parties agree that the rights and title of the Turkish Government over Constantinople shall not be affected, and that the said Government and His Majesty the Sultan shall be entitled to reside there and to maintain there the capital of the Turkish State.

Nevertheless, in the event of Turkey failing to observe faithfully the provisions of the present Treaty, or of any treaties or conventions supplementary thereto, particularly as regards the protection of the rights of racial, religious or linguistic minorities, the Allied Powers expressly reserve the right to modify the above provisions, and Turkey hereby agrees to accept any dispositions which may be taken in this connection.

Paris'te Sevr'i Canlandırma Toplantısı (1970)

Sevr'i sayıklayanlar Paris'te bir toplantı düzenledi

Dış Haberler Servisi

Sevr Anlaşmasının 50. yıldönümü nedeniyle birkaç gün önce Paris'te «Sevr'i Canlandırma Toplantısı» yapılmıştır. Toplantıda söz alan Fransız bilim adamları ve bazı gazeteciler, Sevr'in ölü bir anlaşma olmadığını ve canlandırılması gerektiğini ileri sürmüşlerdir. Toplantıya katılan gençler ise Türkiye'nin «arkkoyımı» suçu işlediği halde cezalandırılmadığını iddia etmişlerdir.

Osmanlı İmparatorluğunun Mondros silâh bırakımı ile 1. Dünya Savaşından yenik olarak çıkması üzerine imzalanan Sevr Anlaşması ile Anadolu ve Rumeli'deki bazı topraklarımız işgal edilerek, silâh altındaki bütün askerleri salıverilmişlerdi. Sevr'in Türkiye'nin millî güvenliğine ve bağımsızlığına aykırı hükümleri ise Millî Kurtuluş Savaşı sonunda Lozan Anlaşması ile kaldırılmıştı.

Vahdettin Hükümetinin 10 Ağustos 1920 de imzaladığı Sevr Anlaşmasının 50. yıldönümü nedeniyle, Paris'te, «Centre Parisien de Congres Internationaux» salonlarında yapılan törende, Lozan Anlaşmasına rağmen Sevr'in «Keenlemyefkum» (yok) olmadığı iddia edilmiştir. Törende konuşan eski bakanlar, bilim adamları ve gazeteciler, Türkiye'nin Ermeni kıyımında suçlu olduğunu ifade etmişlerdir.

Toplantıda ayrıca Birleşmiş Milletlere sunulmak üzere ve Türkiye'nin cezalandırılmasını isteyen bir de karar tasarısı okunarak kabul edilmiştir. Paris'te yapılan gösteriler ve toplantılar nedeniyle Elçilik binasının önünde polis tarafından güvenlik tedbirleri alınmıştır.

Paris'in uluslararası sorunlarda önemli karar ve tartışmalara sahne olan Congre Internationaux örgütünün düzenlediği bu toplantıya 600 dinleyici katılmıştır. Törende ayrıca Paris Valisi ve bölge kaymakamları da bulunmuşlardır. Toplantıyı açış konuşmasını yapan Hrant Samuelyan adındaki bir Ermeni, Sevr'in ölü olmadığını tekrarlamış, «Bu anlaşma hükümlerince göre, Türkiye toprakları içinde kalmış olan bölgede Ermenistan tekrar kurulacaktır» demiştir.

Sevr neler getirmişti?

Lozan Anlaşması ile hükümsüz hale gelen Sevr Anlaşması Vahdettin hükümeti tarafından, İtilâf Devletleri ve Yunanistan Başbakanı Venizelos ile imzalanmıştı. Bu anlaşmaya göre Osmanlı İmparatorluğu hakkında şu hükümler uygulanacaktı:

Trakya Sınırı : İmparatorluk, Balkanlardaki bütün topraklarını Yunanistan'a bırakarak, Çatalca'ya çekilecekti.

İzmir Bölgesi : Kuşadası, Ödemiş, Salihli ve Akhisar'dan geçecek bir hatla belirtilecek bölgenin kullanım ve egemenlik hakları Yunanistan'a devredilecekti. Yunanistan isterse burasını işgal edecekti.

Suriye Sınırı : Gaziantep, Urfa, Mardin ve Nusaybin Suriye'ye terkedilecekti.

Kafkas Sınırı : Türk - Ermeni sınırının saptanması Amerikan Cumhurbaşkanı Wilson'a bırakılacaktı. Ancak bu sınır Giresun-Van çizgisinden geride olmayacaktı.

Boğazlar Sorunu : Rumeli kıyıları Yunanlılara bırakılarak, bütün boğazların kontrolü İtilâf Devletlerine verilecekti.

Mondros Ateşkes Antlaşması

DEVLET-İ ALİYYE-İ OSMANİYYE İLE DÜVEL-İ İTİLÂFİYYE BEYNİNDE MÜN'AKİT MÜTAREKENAME

İngiltere Hükümeti'nin müttefikleriyle bilitilâf salâhiyettar kıldığı İngiltere Hükümeti Bahr-i Sefid Donanması Başkumandanı Ferik Amiral Sir Sommerset Arthur Calthorpe Hazretleri ile Hükümet-i Seniyye canibinden haiz-i salâhiyet Bahriye Nâzırı Devletlû Rauf Beyefendi Hazretleri, Hariciye Müsteşarı Atufetlû Reşat Hikmet Beyefendi Hazretleri, Erkânıharbiye-i Umumiye Kaymakamlarından Sa-dullah Beyefendi arasında kararlaştırılıp, akdedilen mütareke şeraiti:

Madde: Bahr-i Siyah'a mürur için Çanakkale ve
Bahr-i Siyah Boğazlarının küşadı ve Bahr-i Siyah'a mürurun temini, Çanakkale ve Bahr-i Siyah istihkâmatının Müttefikler tarafından işgali.

Madde: Osmanlı sularındaki bilcümle torpil tarlaları ile torpido ve kovan mevazıı ve mavani-i saire mevakii gösterilecek ve bunları taramak veta ref'etmek için talep vukuunda muavenet edilecektir.

Madde: Karadeniz'de mevcut torpil mevkileri
hakkındaki malûmat-ı mevcude ita edilecektir.

Madde: İtilâf hükümetine mensup üsera-i harbiye ile Ermeni üsera ve mevkufini İstanbul'da cem'edilecek ve bilâkayd-ü şart itilâf hükümetlerine teslim olunacaktır.

Madde: Hudutların muhafazası ve asayiş-i dahilinin idamesi için lüzum görülecek ku-va-yı askeriyeden maadasının derhal terhisi (işbu kuva-yı askeriyenin miktar ve vaziyetleri İtilaf hükümeti tarafından Devlet-i Aliyye ile müzakere edildikten sonra, takarrür ettir(il)ecektir).

Madde: Osmanlı karasularında zabıta ve buna
mümasil hususat için istihdam edilecek sefain-i sagire müstesna olmak üzere, Osmanlı sularında veya Devlet-i Aliyye tarafından

işgal edilen sularda bulunan kaffe-i sefain-i harbiye teslim olunup, gösterilecek Osmanlı liman veya limanlarında mevkuf bulunduru-lacaktır.

Madde: Müttefikler emniyetlerini tehdit edecek vaziyet zuhurunda herhangi sevkülceyş noktasını işgal hakkını haiz olacaklardır.

Madde: Elyevm Osmanlı işgali altında bulunan bilcümle liman ve demir mahallerinden itilaf sefaini tarafından istifade edilmesi ve İtilafla hal-i harbde bulunanlara karşı mesdud bulundurulması. Süfun-u Osmaniye’de ticaret ve ordunun terhisi hususlarında şerait-i mümasileden istifade edeceklerdir.

Madde: İtilafiyyun Osmanlı tersane ve limanlarındaki umum sefain tamiratı vesa-it-i teshiliyesini istimal edeceklerdir.

Madde: Toros tünellerinin Müttefikler tarafından işgali.

Madde: İran’ın şimal-i garbi kısmındaki Kuvayı Osmaniye’nin derhal harpten evvelki hudut gerisine celbi hususunda evvelce ita edilen emir icra edilecektir. Mavera-yi Kafkas’ın evvelce Kuva-yı Osmaniye tarafından kısmen tahliyesi emredildiğinden kısm-ı mütebakisi Müttefikler tarafından vazitey-i mahalliye tetkik edilerek talep olunursa tahliye edilecektir.

Madde: Hükümet muhaberatı müstesna olmak üzere, telsiz, telgraf ve kabloların İtilaf memurları tarafından murakabesi.

Madde: Bahri, askeri ve ticari mevad ve malzemenin men’-i tahribi.

Madde: Memleketin ihtiyacatı tatmin olunduktan sonra mütebaki kömür, mai mahrukat ve bahri levazımın Türkiye menabiinden mübayaası için teshilat ibrazı (mevadd-ı mezkurenin hiçbiri ihraç olunmayacaktır).

Madde: Bilcümle hutut-u hadidiyeye İtilaf murakabe zabitleri memur edilecektir. Bunlar meyanında elyevm Hükü-met-i Osmaniye’nin taht-ı murakebe-sinde bulunan Mavera-yı Kafkas hududu serbest ve tam olarak İtilaf memurlarının taht-ı idaresine vaz’edile-cektir. Ahalinin ihtiyacının tatmini nazar-ı dikkate alınacaktır. İşbu maddede Batum’un işgali dahildir. Hükü-met-i Osmaniye Bakû’nun işgaline mu’teriz bulunmayacaktır.

Madde: Hicaz'da, Asir'de, Yemen'de, Suriye'de

ve Irak'ta bulunan muhafız kıtaat en yakın İtilaf kumandasına teslim olunacaktır. Ve Kilikya'daki kuvvetlerin intizamı muhafaza için muktezi miktarından maadası beşinci maddedeki

şeraite tevfikan takarrür ettirilecek veçhile geri çekilecektir.

Madde: Trablusgarp'ta ve Bingazi'de bulunan

Osmanlı zabitleri en yakın İtalyan muhafız kıtaatına teslim olacaktır. Hükü-met-i Osmaniye teslim emrine itaat etmedikleri takdirde müheberat ve muavenetini kat'etmeyi taahhüt eyler.

Madde: Mısrata da dahil olduğu halde, Trablus ve Bingazi'de işgal edilen limanların en yakın İtilaf muhafaza kıtaatına teslimi.

Madde: Alman, Avusturya bahri, berri ve sivil

memurin ve teb'asının bir ay zarfında ve uzak mahallerde bulunanların bir aydan sonra mümkün olan en kısa zamanda memalik-i Osmaniye-yi terk etmeleri.

Madde: Beşinci madde mucibinde terhis edilecek Kuva-yı Osmaniye'ye ait teçhizat, esliha, cephane ve vesait-i nakliyenin tarz- istimaline dair ita edilecek talimata riayet olunacaktır.

Madde: Mu'teliflerin menafiini sıyanet için İaşe Nezareti nezdine İtilaf mümessilleri merbut bulunacak ve kendilerine

bu babda lüzum görülecek kâffe-i malumat ita edilecektir.

Madde: Osmanlı üsera-yı harbiyesi İtilaf devletleri nezdinde muhafaza edilecektir. Sivil üsera-yı harbiye ile esnan-ı askeriye haricinde olanların tahliyesi nazar-ı dikkate alınacaktır.

Madde: Hükümet-i Osmaniye, Merkezi hükümetlerle bilcümle münasebatı kat'ede-cektir.

Madde: Vilayat-ı Sitte'de iğtişaş zuhurunda

mezkûur vilayetlerin herhangi bir kısmının işgali hakkını İtilaf devletleri muhafaza ederler.

Madde: Müttefiklerle Hükümet-i Osmaniye

arasında muhasamat 1918 senesi Teş-rin-i Evvel'inin 31. günü vasati saat-ı mahalli ile vakt-i zuhurda tatil edilecektir.

İngiltere Hükümet-i Kraliyesi sefain-i harbi-ye(sin)den Limni'de Mondros Llimanı'nda lenge-rendaz Agamemnon zırhlısında 1918 senesi Teş-rin-i Evvel'inin otuzuncu günü nüshateyn olarak imza edilmiştir.

(İmzalar)

EK-3

Mehmet Vahdettin'in Amiral Calthorpe ile Konuşması

Amiral Sir Arthur Calthorpe'nun Lord Balfour'a hususi mektubu:

10th, January, 1919:

... A very respectable English gentelman had a long conversation with hopes now on the British ... He was very emphatic in declaring that while he wished to be perfectly good friend with all the Al-lies, it was to England alone that he looked for any real assistance and eventual friendship. Was there no method by which he could get into touch with High Commission?.. What is he intention of His Majesty's Government to support him in his pos-session of the Caliphate or not?.. He attached the utmost importance to this matter.

Mehmet Vahdettin'in 15 Temmuz 1919 günlü demeci:

(The Morning Post, 26th, July, 1919):

...My beloved father, Sultan Abdul Medjit, was a great friend of England, and was an ally of that country and France. I have always admired England, and supported a pro-British policy, and we hope that in their sentiments of equity and humanity the noble English nation and Government will help us to secure justice...

Mehmet Vahdettin'in Associated Press muhabirine verdiği demeci:

(The Times, 17th, December, 1919):

The peace of the East can only be maintained if Turkey is left independent...It is my desire and wish to secure the civilizing help of the Great Po-wers, I believe sincerely in the new Turkey, in her regeneration, and in her social progress, if we are able to secure general education for our people, and also modern means of prosperity...Turkey re-constructed will be the focus of peace and prog-ress in the East... One big field open to us is the emancipation of Turkish women. I believe it is through our religion that we can best accomplish this by giving them the status of their American sis-ters...

İngiliz Notası: Yunanlıların İzmir'i işgal Edeceği hk.

Amiral Calthorpe' un 14 Mayıs 1919 günlü ikinci notası:

14th May, 1919

Your Excellency,

I have to inform you that it has been decided by the Governments of the Allies that under clause 7 of the Armistice with Turkey Smyrna shall be occu-pied by Greek Military forces.

The above decision has been communicated to the Ottoman Government.

The transports conveying these forces are ex-pected to arrive at Symrna at 8 a.m., local time, to-morrow, 15 th May, and disembarkation will mom-mence at once. Greek Naval detachments will be landed at 7 a.m. to occupy the wharves and their approaches in preparation for the disembarkation.

I request that in order to avoid the possibility of any unfortunate incidents the Turkish troops may remain in their barracks tomorrow morning until the Greek Military authorities have communi-cated their wishes regarding them. The Turkish troops posted at the Douane and in the vicinity of Pounta shall be withdrawn before 7 a.m. and col-lected in the central barracks.

As Y. Excellency is no doupt well aware, an event of this nature may possibly create excite-ment or unrest in Smyrna and the surrounding district. I, therefore, most earnsetly impress upon you the absolute necessity of using

all means at yo-ur command to maintain the calm. The telegraph office will be occupied early tomorrow morning by a british naval detachment in order that one may be able to send news of an alarmist nature in-to the interior. This will not prevent official tur-kish telegrams being sent if handed to the Censor.

I trust that the presence of the powerful Alli-ed Fleet which is now lying in the harbour may exercise a restraining influence.

İzmir'de Yunanlıların Yaptıkları Hakkında Rumerche'nin Raporu

'Le 14 Mai 1919 â 7 h. 30 ru matin, les cuirasses grecs Averoff et Limnos commencaient immediate-ment â debarquer sous le commandement du colonel Zaphiriou. Elles se composaient du regiment d'Euzones et des 40^{e} et 50^{e} d'infanterie.

Une foule ammense etait accourue sur les qua-is, les metropolite orthodoxe avait juge bon de ve-nir surchauffer I'enthousiasme de la plebe helleni-que par des paroles absolument blâmables.

Les Turcs n'avaient oppose aucune resistance; leurs troupes restaient consignees dans les caser-nes. Mais les Grecs avaient prepare, de lounge ma-in, l'incident qui devait leur permettre de se livrer sur la population musulmane â des sevices preme-dites.

Comment cet incident, si desire, ne se serait-il pas produit alors que les agents provocateurs etai-ent tous â leurs postes, et que pour plus de sûrete, nous a-t-on affirme, la Croix-Rouge helleniqueava-it equipe ***les deux bandes de Comitadjis les plus ignobles de Macedoine,*** dont les torpilleurs grecs avaient opere le transport en Asie-Mineure.

Aforce d'etra provoques, les Turcs perdirent pa-tience: quelques coups de feu retentirent: ce fut le signal attendu du massacre. On se rua dans les casernes, leurs accupants furent tues ou blesses.

Sur les quais on devoile les femmes turques; on oblige les homme â retirer leur fez et â le fouler aux pieds en criant: ‘J’em...ton prophete.’ S’ils on refusent, on les jette â la mer, ou bien on les larde acoup de baionnettes. Dans leur fureur stupide, les ‘vainqueurs’ massacrent une quinzaine de leurs compatriotes, qui portent le fez en qualite de fonc-tionnaires ottomans; ils assassinent le chef de gare du chemin der français, un Italien et un sujet anglais. Comme le commandement grec a decrete l’etat de siege, le meurtre et le pillage se trouvent desormais sous la protection de la force armee!

Le 40^{e} d’infanterie pactise avec les autres regi-ments ne tardent pa â l’imiter. Les officiers sont inertes. Tous les Turcs de marque sont emprisonnes et aussitot leurs maisons sont mises au pillage. Mais les Grecs ne s’en prennent pas seulement aux biens des Musulumans: İls pillent le depot de la Banque ottomane, le garde-meuble du Consulat de France, etc... , etc...

On a eu l’infamie de donner des armes aux pa-likares, c’esta-dire â la foule de bandits qui for-ment la population du port; on en â donne aussi
â leurs dignes epouses qui s’en servent pour aller â ‘hopital turc larder de coups de baionnettes les cadavres qu’on y a enstasses... apres les avoir, naturellement, comlement depouillees.

Les rues continuent â presenter le spectacle de tous les crimes et de toutes les lâchetes.

Un vieux colonel turc, malade et impotent, est rencontre dans la rue par les palikares -les braves-on le perce de coups de baionnettes. Aux portes de la ville, trois gendarmes, sans armes, rentrent paisiblement chez eux, en voiture, ne se doutant nullement de ce qui se passe â Smyrne. Ils sont massacres avec des raffinements de cruate.

Un officier de la marine française aperçoit une patrouille greeque dont le caporal frappe â grands coups de crosse sur la tete d’un pauvre vieillard.

Pourquoi frappez-vous ainsi un vieil homme desarme’ dit-il au grade.

Parce que Cest un homme dangereux. Nous avonsperquisitionne chez lui et nous y avons tro-uve des armes.’

Verificaion faite, ces armes se composaient de 100 grammes de petits plombs, de 100 grammes de poudre de chasse et de deux douilles vides!

Mais les Grecs de la ville n'oublient pas que Mercure est le plus grand de leurs dieux: aux pat-rouilles circulant dans les rues, ils indiquent lamaison de tel ou tel individu comme habitee par un ennemi de la Lelade. Le denonciateur se tro-vant par un heureux hasard etre le debiteur de ce-lui-ci, son compte est vite regle.

Cependant les prisonniers turcs n'ont rien reçu, ni â manger, ni â boire. Des officiers anglais, indig-nes, protestent contre cette cruaute.

L'autorite hellenique consent alors â ce que les femmes des captifs viennet leur porter des vivres.

Mais elles sont devoilees et insultees par les jeu-nes Grecs et ne peuvent approcher que portant a la main un drapeau hellenique en papier.

Les officiers allies assistent, indignes, â ces sce-nes ignobles, ***ils ont defense dintervenir!***

Cependant le colonel Zaphiriou, le premier ent-housiasme s'etant un peu refroidi, se demanda si l'opinion puplique, malgre son ignorance des cho-ses d'Orient et sa partialite pour la Grece, ne serait pas, quand on saurait un jour la verite, un peu cho-quee de tous ces exces. Pour aller au devant des protestations eventuelles, il puplia un ordre fletris-sant les actes 'de quelques gens sans aveu, dont le Conseil de querre ferait bone et prompte justic.'

Nous sommes, pour Notre compte, tres persu-ades que les kilometres de corde, necessaires po-ur pendre les assassins de Smyrne, ne sortiront ja-mais du magasin.

Un Armenien, temoin des scenes ignobles dont nous avons raconte quelques-unes, et peu suscep-tible de partialite pour les Turcs, diais naivement: Nous avons bien l'habitude d'etre massacres mais jamais les Turks n'ont agi envers nous, comme les Grecs agissent envers eux, et jamais ils n'ons ainsi insulte â Notre religion.

Quelques semaines apres cet odieux attentat si bien fait pour exasperer la dignite et le patriotisz-me des Vieux-Turcs aussi bien que des Jeunes-Turcs, et provoquer un soulevement dont l'Angle-terre allait habilement profiter pour chercher â metre la main sur Constantinople et les deux rives du Bosphore, sous les auspices et apparences de l'armee hellenique, quelques

jours apres cet atten-tat, le general Bunoust fut envoye de Constanti-nople â Smyrne acev mission d’y enqueter sur les exces des Grecs. Son rapport fut soigneusement etouffe par le ministere d’alors, qui n’avit rien â re-fuser â Venizelos.’

İzmir’de Yunanlıların Yaptıkları Hakkında Rumerche’nin Raporu (Türkçe)

‘14 mayıs 1919’da sabah yedi buçukta Zafhizi-on’nun komutasındaki erler, Averoff ve Limnos adlı Yunan zırhlılarından karaya çıkmaya başladılar. Bu erler, bir Efzun alayından ve 40’ıncı ile 50’inci piyade alaylarından oluşuyordu.

Rıhtımlara büyük bir kalabalık üşüşmüştü. Ortodoks Metropolit, Rum ayak takımının coşkunluğunu artırmak amacıyla, kesinlikle ayıplanması gereken sözler söylemeyi yerinde bulmuştu.

Türkler hiç karşı koymadılar; kışlalarında kapalı kaldılar. Yunanlılar ise, kendilerine Müslüman halka karşı tasarladıkları eziyetleri uygulamaya koy-mak fırsatını verecek olan ‘olay’a uzun zamandan beri hazırlanmışlardı.

Bütün provokatör ajanlar görevleri başındayken: bize bildirildiğine göre, işi daha sağlama bağlamak için Yunan Kızılhaçı Makedonya’nın en alçak iki komitacı çetesini silahlandırıp Yunan torpi-dolarıyla Anadolu’ya taşımışken, böylesine istenilen bir olayın olmamasının yolu var mıydı?

Kışkırtıla kışkırtıla Türklerin sabrı tükendi. Birkaç el silah atıldı. Kıyıma başlamak için beklenilen işaret oldu bu. Kışlalara hücum edildi. Oradakiler öldürüldü ya da yaralandı.

Rıhtımlarda, kadınların baş örtülerini zorla çektiler başlarından. ‘Senin Peygamberine sıça...’ diye bağırarak, feslerini çıkartıp ayak altında ezmeye zorladılar erkekleri. Feslerini çıkarmayı reddedenleri ya denize attılar ya süngüleriyle delik deşik ettiler. Ahmakça bir kudurganlık içinde olan bu sö-zümona galipler, Osmanlı devlet memuru sıfatiyle fes giyen kendi yurttaşlarından on beş tane kadarını da öldürdüler. Fransız Demiryolları’nın

bir istasyon şefinin, bir İtalyanın ve bir İngiliz uyruklunun da canına kıydılar. Yunan komutanı sıkıyönetim ilan ettiği için, öldürmeler ve yağmalar, silahlı kuvvetlerin koruması altında yapılıyordu artık.

40. piyade alayı hırsızlar ve katillerle anlaşma halindeydi. Ne yazık ki, çok geçmeden öteki alaylar da 40. piyade alayına uydular. Subayların eli kolu bağlıydı sanki. Toplumda önemli bir yeri olan bütün Türkler hapsedildi. Üstelik Yunanlılar sadece Müslümanların malına mülküne saldırmakla yetinmiyorlardı. Osmanlı Bankası' nın deposunu, Fransız Konsolosluğu'nun giyim eşyalarını sakladığı ambarı ve daha birçok başka yeri yağma ettiler.

Aşağılık bir biçimde davranıp, palikaryalara, yani limanda barınan haydut sürülerine silah dağıttılar. Bunların saygıdeğer eşlerine de silah verdikleri için, o kadınlar Türk Hastanesine gidip oraya yığılan cesetlere süngü sapladılar. Bunu yapmadan önce de, ölüleri iyice soymuşlardı elbette.

Sokaklarda tüm cinayetler ve tüm alçaklıklar sergilenmeye devam ediyor.

Palikaryalar, yaşlı ve sakat bir Türk albayıyla sokakta karşılaşıyorlar ve bu yiğitler, süngüleriyle öldürüyorlar ihtiyarı. İzmir'de neler olup bittiğinden habersiz üç jandarma, evlerine sakin sakin arabayla dönerken, şehrin kapılarında karşılarına çıkan palikaryalar tarafından zalimce işkence edildikten sonra öldürülüyorlar.

Bir Fransız deniz subayı, bir grup Yunan askerinin başında bulunan bir onbaşının, zavallı bir ihtiyarın kafasına dipçikle vurduğunu görüyor. Onbaşıya 'silahsız yaşlı bir adama neden böyle vuruyorsunuz?' diye sorunca, 'o tehlikeli biridir de ondan. Evinde araştırma yaptık, silahlar bulduk' diyorlar. Soruşturma sonucu, onların silah dediklerinin, 200 gramlık küçük kurşundan 100 gramlık barutundan ve iki boş kovandan ibaret olduğu anlaşılıyor.

Kentteki Rumlar hırsızları koruyan Merkür'ün, onların Tanrılarının en yücesi olduğunu unutmuyorlar. Sokaklarda dolaşan devriyeler şu ya da bu evi gösterip, orada oturanın, Yunanistan'ın en büyük düşmanı olduğunu bildiriyorlar. Güzel bir rastlantı sonucu, muhbir, o evde oturana borçlu olduğundan, hesaplar çabucak kapanıyor böylece.

Hapse atılan Türklere ne yiyecek veriliyor, ne de içecek. Haklı bir öfkeye kapılan İngiliz subayları, bu durumu protesto ediyorlar.

Bunun üzerine, Yunanlı yetkililer, eşlerinin mahpuslara yiyecek getirmesine razı oluyorlar.

Ne var ki, bu kadınların başörtüleri başlarından çekiliyor ve genç Yunanlıların hakaretlerine uğruyorlar. Ancak ellerinde kağıttan bir Yunan bayrağı taşıyarak gelebiliyorlar hapishaneye.

Müttefik ordularının subayları, bu türden alçaklıklara öfke içinde tanık oluyorlar. Ama bunları önlemek için araya girmeleri yasak!

Bu arada, Albay Zaphiriou, başlangıçtaki coşkunluğu biraz yatışmış, düşünmeye başladı: Kamuoyu, Doğu konusunda bilgisiz olmasına ve Yunanistan'dan yana taraf tutmasına karşın, günün birinde gerçekler ortaya çıkınca, bu taşkınlıklar yüzünden biraz şok geçirirdi belki de. Bu olası protestoları önlemek amacıyla bir emirname çıkardı; bazı densiz kişilerin eylemlerini ayıpladı; askeri mahkemelerin hemen onların hakkından geleceğini bildirdi.

Bizler ise, İzmir katillerini asmak için gereken kilometrelerce ipin mağazalardan asla çıkmayacağından eminiz.Bir kısmını anlattığımız bu alçakça sahnelere tanık olan, genellikle Türklerden yana olduğunu pek söyleyemeyeceğimiz bir Ermeni, saf bir dille şöyle dedi: 'Gerçi bizler kıyıma uğramaya alışığız. Ama yunanlıların onlara yaptıklarını Türkler bize hiçbir zaman yapmadılar ve bizim dinimize asla hakaret etmediler.'

Bu iğrenç suikast, yaşlı Türklerin de jön Türklerin de haysiyet duygusunu ve yurtseverliğini had safhaya getirerek, bir ayaklanmaya neden oldu. Durumdan ustaca yararlanan İngiltere, bunu sözde Yunan ordusu yapıyormuş gibi davranarak, İstanbul'a ve Boğaziçi'nin iki yakasına el koymanın yolunu aradı. Suikastten birkaç gün sonra General Bunoust, Yunanlıların Müslüman halka karşı işledikleri suçları soruşturmak amacıyla İstanbul'dan İzmir'e gönderildi. General Bunoust'un hazırladığı rapor Venizelos'a karşı çıkmaya hiç niyeti olmayan o günün bakanlığı tarafından özenle örtbas edildi.

Mustafa Kemal'in İstanbul'a Çağırılması İçin Verilen İngiliz Notaları

General Milne'in Mustafa kemal'in İstanbul'a dönmesine dair mektubu:

General Headquarters, Constantinople, 6th June 1919

Your Excellency,

I have the honour to inform you that I consider the presence of General Kemal Pasha and his staff in the provinces to be under sirable.

It is unsettling to public opinion at this junctu-re that a distinguished General and staff should be travelling about in the country, and I see no neces-sity for their labours from a military point of view.

I request that you will order the immediate re-turn to Constantinople of General Kemal Pasha and his Staff.

G. F. Milne, General Commanding-in-Chief, Army of the Black Sea

Amiral Calthorpe'un M. Kemal'in dönmesine dair ilk notası:

British High Commission, 8th June, 1919 To His Excellency, the Minister for Foreign Af-fairs

I have the honour to inform Your Excellency that news of a distinguishing nature has reached me from the Sanjak of Samsoun, where, it would appear certain ill-disposed persons are attempting to stir up trouble and cause disturbance.

Moustapha Kemal Pasha is stated to be pla-ying a a leading part in this movement.

Instructions have, therefore, been issued to the Turkish Minister of War by the General Officer Commanding-in-Chief Army of the Black Sea, to relief Moustapha Kemal of this post.

I desire to call Your Excellency's attention to the very grave consequences which would arise from any disturbances in the interior, particularly if they partake of an inter-racial and-religious cha-racter.

I request, therefore, that instructions be issu-ed immediately to all civil officials concerned to the effect that they will be held personally respon-sible should any trouble ensue in the districts un-der their charge.

6- I further desire that I be kept closely infor-med of the situation obtaining in the Province of Sivas.

I have the honour to be Your Excellency's obe-dient Servant.

A. Calthorpe, High Commissioner

Amiral Calthorpe un 17 Haziran günlü ikinci notası:

... 3. This scheme (i.e. division of Anatolia into 10 zones. under a general . ensuring the main-tenance of order) does Kemal to the Sivas region has already led to deplorable results.

4. I have the honour to request, therefore, that the Ottoman Government shall at once issue cate-gorical orders. for the immediate recall to Cons-tantinople of General M. Kemal together with the whole the retinue of officers by which he is accom-panied.

General Milne'in Amiral Calthorpe a 30 Haziran günlü mektubu:

(Harbiye Nazırı'na verilen mektubun kopyası): Your Excellencey,

I have the honour to inform you that, from re-ports I have recieved, there appears to be a serious movement in the districts of Sivas and Konia with a view to the formation of armed bands, and to actions against the interests of the Allies.

This movement appears to be directed by agents of the C.U.P., and aims at action indepen-dent of the Ottoman Goverment. So far the move-ment appears to be confied to propaganda.

The principal instigators of the movement are General M. Kemal Pasha at Sivas, and General Djemal Pasha at Konia. Both these officers were appointed Inspectors of Army Groups.

On the 6th June I requested the Ottoman Mi-nister of War to remove General M. Kemal from his appoinment. The order was despatched by the Ottoman Minister of War on the 8th June, but so far this officer has not complied with the order. Owing to the importance of checking this move-ment before it develops further, I should like you to approach the Ottoman Government with a view to the above-mentioned officers being recalled forthwith to Constantinople.

Erzurum Kongresi Beyannamesi

"Mütarekenin akdini müteakip gittikçe artan ahitişkenâne muamelât ve İzmit, Antalya, Adana ve havalisi gibi aksam-ı mühimme-i memalikimizin fiilen işgali ve Aydın vilayetinde ika edilen tahammülsüz Yunan fecayii ve Ermenilerin Kafkasya dahilinden hudutlarımıza kadar dayanan katliam ve imhay-i İslam siyasetiyle istila hazırlıkları ve Karadeniz sahilinde 'Pontus' hayalini tahakkuk ettirmek gayesiyle hazırlıklar yapılması ve sırf bu maksatla Rusya'dan ve diğer sahillerden akın akın, muhacir namı altında gelen yabancı Rumların ve bu meyan-da da silahlı eşkıya çetelerinin sevk ve celp edilmesi gibi hadiseler karşısında mukaddes vatanın inki-sam ve inhilâl (bölünme ve çökme) tehlikesini gören milletimiz, hiçbir irade-i milliyeye istinat etmeyen hükümet-i merkeziyetimizin bu alâm ve fecai-ye çaresaz olmayacağına emsal-i meş'umesiyle kani ve birçok tesirler altında ihtimal ki daha elim ve gayr-i kabil-i hazım mukadderata da baş eğeceğinden tamamıyla endişeli bulunuyor.

Binaenaleyh kendini en yakın ve en kanlı tehlikeler karşısında gören Şarki Anadolu vilayatının mukaddesatını bizzat muhafaza gayesiyle ve her tarafta vicdan-ı milliden doğmuş cemiyetimizin iştirakiyle yapılabilen Erzurum Kongresi, 7 Austos 1919 tarihinde mesaisine hitam vererek, bilütfi tealâ berveçhi ati mukadderatı ittihaz etti (aşağıdaki kararları aldı):

Trabzon vilâyeti ve Canik sancağıyla Vilâyat-ı Yarkiye namını taşıyan Erzurum, Sivas, Diyarbekir, Mamuretülaziz, Van ve Bitlis vilayetleri ve bu

saha dahilindeki elviye-i müstakile hiçbir sebep ve bahane ile yekdiğerinden ve camia-i Osmaniye'den ayrılmak imkânı olmayan bir küldür, saadet ve felakette iştirak-i tamı kabul ve mukadderatı hakkında aynı maksadı hedef ittihaz eyler. Bu sahada yaşayan bilcümle anasar-ı İslamiye yekdiğerine karşı mütekabil bir hiss-i fedakâri ile meşbu ve vaziyet-i ırkiye ve içtimaiyelerine riayetkâr öz kardeştirler.

Osmanlı vatanının tamamiyeti ve istiklâl-i millimizin temini ve makam-ı saltanat ve hilafetin ma-sûniyeti için 'Kuva-yı Milliye'yi âmil ve irade-i milli-yeyi hâkim kılmak' esastır.

Her türlü işgal ve müdahale, Rum ve Ermenilik teşkili gayesine matruf telakki edileceğinden müttehiden müdafaa ve muvazene-i içtimaiyeyi muhil olacak surette Hıristiyan unsurlara yeni birtakım imtiyazlar tanınması kabul edilmeyecektir.

Hükümet-i merkeziyenin bir baskı karşısında buraları terk ve ihmal zorunda kalması ihtimaline göre makam-ı hilafet ve saltanata bağlılığı, mevcudiyet ve hukuk-ı milliyeye kefil olunan tedbirler ve mukarrerat ittihaz olunmuştur.

Vatanımızda öteden beri birlikte yaşadığımız gayrimüslim unsurlar, kavanin-i devlet-i Osmaniye ile müeyyet hukuk-ı müktesebelerine tamamıyla, riayetkârız. Mal ve can ve ırzlarının korunması zaten mukteyizat-ı diniye, an'anat-ı milliye ve esasat-ı kanuniyemizden olmakla bu esas kongremizin ka-naat-ı umumiyesiyle de teyit olunmuştur.

İtilaf Devletlerince mütarekenin imza olunduğu 30 Teşrin-i evvel (Ekim) 1918 tarihinde hududumuz dahilinde kalan ve her mıntakasında olduğu gibi Şarki Anadolu vilayetlerinde de büyük ekseriyeti İslamlar teşkil eden ve harsi, iktisadi üstünlüğü Müslümanlara ait bulunan ve yekdiğerin-den gayri kabil-i infikâk (ayrılmaz) öz kardeş olan din ve ırkdaşlarımızla meskûn memalikimizin mu-kasemesi (bölünmesi) nazariyesinden bilkülliye sarf-ı nazarla mevcudiyetimize, hukuk-ı tarihiye, ır-kiyye ve diniyemize riayet edilmesine ve bu suretle tamamıyla hak ve adle (adalete) müstenit bir karara intizar olunur.

Milletimizin insani ve asri gayeleri tebcil ve fenni, sınai ve iktisadi hal ve ihtiyacımızı takdir eder. Binaenaleyh devlet ve milletimizin dahili ve harici istiklali ve vatanımızın tamamisi mahfuz kalmak şartıyla altıncı maddede musarrah (belirtilen) hudut dahilinde milliyet esaslarına riayetkâr ve memleketimize karşı istila emeli beslemeyen herhangi devletin fenni, sınai ve iktisadi muavenetini memnuniyetle karşılarız ve bu şerait-i adile ve insaniyeyi muhtevi bir sulhun da acilen takarrürü selâ-met-i beşer ve sükûnu âlem namına ahassı amal-i milliyemizdir.

Milletlerin kendi mukadderatını bizzat tayin ettiği bu tarihi devirde hükümet-i merkeziyemizin de irade-i milliyeye tabi olması zaruridir. Çünkü irade-i milliyeye gayri müstenit (ulusal istence dayanmayan) herhangi bir heyet-i hükümetin indi ve şahsi mukarreratı milletçe muta olmadıktan başka haricen de muteber olmadığı ve olamayacağı şimdiye kadar mesbuk ef'al ve netayiçle sabit olmuştur. Binaenaleyh milletin içinde bulunduğu zucret ve endişeden kurtarmak çareleri bizzat tevessülüne hacet kalmadan hükümet-i merkeziyemizin de Meclis-i Milli' yi hemen toplaması ve bu suretle mukadderatı millet ve memleket hakkında ittihaz eyleyeceği bilcümle mukarreratı, Meclis-i Milli'nin murakabesine arz etmesi mecburidir.

9- Vatanımızın maruz kaldığı âlâm ve hadisat ile ve tamamen aynı maksatla vicdan-ı milliden doğan cemiyetimizin ittihat ve ittifakından hasıl olan kütle-i umumiye bu kerre Şarki Anadolu Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti unvanıyla tevsim olunmuştur. İşbu cemiyet her türlü fırkacılık cereyanlarından külliyen aridir. Bilcümle İslam vatandaşlar cemiyetin aza-yi tabiiyesindendir.

10- Kongre tarafından seçilmiş bir temsil heyeti kabul ve köylerden bilitibar vilayet ve merkezlerine kadar mevcut teşkilat-ı milliye tevhit ve teyit olunmuştur."

Sivas Kongresi Umumi Beyannamesi

Umumi Kongre Beyannamesidir:

Bütün milletçe malum olan memalik-i hariciye ve dahiliyenin tevlit etmiş olduğu intihab-ı milliden doğan Kongremiz mukarrerat-ı âtiyeyi ittihaz etmiştir.

Devlet-i Âliye-i Osmaniye ile Düvel-i İtilâfiye arasında münakid mütarekenamenin imza olunduğu 30 Teşrin-i evvel 334 tarihindeki hududumuz dahilinde kalan ve her noktası İslam ekseri-yet-i kahiresiyle meskûn olan memalik-i Osmaniye aksamı yekdiğerinden ve camia-i Osmaniye'den gayr-ı kabil-i tecezzi ve hiçbir sebeple iftirak etmez bir kül teşkil eder. Memalik-i mezkûrede yaşayan bilcümle anasar-ı İslamiye yekdiğerine karşı hür-met-i mütekabile ve fedakârlık hissiyatıyla meşhun ve hukuk-ı ırkiye ve içtimaiyeleriyle şerait-i muhiti-yelerine tamamıyla riayetkâr öz kardeştirler.

Camia-i Osmaniye'nin temamiyeti ve istiklâl-i milliyemizin temini ve Makam-ı Mualla-yı Hilâfet ve Saltanat'ın masuniyeti için Kuva-yı Milliye'yi âmil ve irade-i milliyeyi hâkim kılmak, esas-ı kat'idir.

Memalik-i Osmaniye'nin herhangi bir cüz'üne karşı vâki olacak müdahale ve işgale ve bilhassa vatanımız dahilinde müstakil birer Rumluk ve Ermenilik teşkili gayesine matûf harekâta karşı Aydın, Manisa, Balıkesir cephelerinde mücahedat-ı milli-yede olduğu gibi müttehiden müdafaa ve mukavemet esas-ı meşruu kabul edilmiştir.

Öteden beri aynı vatan içinde birlikte yaşadığımız bilcümle anasır-ı gayrimüslimenin her türlü müsavat-ı hukukiyeleri tamamıyla mahfuz olduğundan, anasır-ı mezkûreye hâkimiyet-i siyasiye ve muvazene-yi içtimaiyemizi ihlal edecek imtiyazat itası kabul edilmeyecektir.

Hükümet-i Osmaniye bir tazyik-i harici karşısında memleketimizin herhangi bir cüz'ünü terk ve ihmal etmek ıztırarında bulunduğu takdirde Makam-ı Hilâfet ve Saltanat'la vatan ve milletin masuniyet ve tamamiyetini kâfil her türlü tedabir ve mukarrerat ittihaz olunmuştur.

6- Düvel-i İtilâfiye'ce mütarekenamenin imza olunduğu 30 Teşrin-i evvel sene 334 tarihindeki hududumuz dahilinde kalıp azim ekseriyet-i İslamiye ile meskûn olan harsi ve medeni faikiyeti Müslümanlara ait bulunan vahdet-i mülkiyemizin taksimi nazariyesinden bilkülliye feragatle bu topraklar üzerindeki hukuk-ı tarihiye, ırkiye, diniye ve coğrafiyemize riayet

edilmesine ve buna mugayir teşebbüsatın iptaline ve bu suretle hak ve adle müstenit bir karar ittihaz olunmasına intizar ederiz.

Milletimiz insani asri gayeleri tebcil ve fenni, sınai ve iktisadi hal ve ihtiyacımızı takdir eder. Binaenaleyh devlet ve milletimizin dahili ve harici istiklali ve vatanımızın tamamiyeti mahfuz kalmak şartıyla altınca maddede musarrah hudut dahilinde milliyet esaslarına riayetkâr ve memleketimize karşı istila emeli beslemeyen herhangi devletin fenni, sınai, iktisadi muavenetini memnuniyetle karşılarız ve bu şerait-i âdile ve insaniyeyi muhtevi bir sulhun da acilen takarrürü selâmet-i beşer ve sükûn-ı âlem namına ahassı âmal-i milliyemizdir.

Milletlerin kendi mukadderatını bizzat tayin ettiği bu tarihi devirde hükümet-i merkeziyemizin irade-i milliyeye tâbi olması zaruridir. Çünka irade-i milliyeye gayr-i müstenit herhangi bir heyet-i hükümetin indî ve şahsî mukarreratı milletçe muta olmadıktan başka, haricen de muteber olmadığı ve olamayacağı şimdiye kadar mesbuk ef'al ve netayiç ile sabit olmuştur. Binaenaleyh milletin içinde bulunduğu hal-i zucret ve endişeden kurtulmak çarelerine bizzat tevessüle hacet kalmadan hükümet-i merkeziyemizin Meclis-i Milli'yi hemen ve bilâ ifa-te-i ân toplaması ve bu surette mukadderat-ı millet ve memleket hakkında ittihaz eyleyeceği bilcümle mukarreratı Meclis-i Milli' mizin murakabesine arz etmesi mecburidir.

9- Vatan ve milletimizin maruz olduğu mezalim ve âlâm ile ve tamamen aynı gaye ve maksatla vicdan-ı milliden doğan vatanî ve millhi cemiyetlerin ittihadından mutahassıl kitle-i umumiye bu kere ***"Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti"***unvanıyla tevsim olunmuştur. Bu cemiyet her türlü fırkacılık cereyanlarından ve ihtirasat-ı şahsiyeden külliyen müberra ve münezzehtir. Bilcümle Müslüman vatandaşlarımız bu cemiyetin âza-yı tabiiyesindendirler.

10- Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin 4 Eylül sene 335 tarihinde Sivas şehrinde in'ikad eden Umumi Kongresi tarafından maksad-ı mukaddesi takip ile teşkilat-ı umumiyeyi idare için bir ***"Heyet-i Temsiliye"*** intihap edilmiş ve köylerden vilayet merkezlerine kadar bilcümle teşkilat-ı milliyeye takviye ve tevhit olunmuştur.

Umumi Kongre Heyeti

Son Osmanlı Meclisi'nin Son Oturum Tunanağı

EK-9/b

Son Osmanlı Meclisi'nin Son Oturum Tutanağının Türk Harfleriyle

Çevirisi (Meclis'in Dağılması Hakkında)

Meclis-i Mebusan Zabıt Ceridesi
Dördüncü devre-i intihâbiye Birinci İçtima
24. İnikad 26 Cemazilülahır 1338 (Pençşenbih) 18 Mart 1336
Ruznâme-u Müzâkerat

- Mebusandan bazılarının Meclis-i Mebusan dairesinden cebren alınması üzerine protestoyu mutazammin Rıza Nur Bey'in ***(Sinop)*** beyanatı ve takrir,

Reis - ***Bir takrir var. Müsaadenizle okuyalım.*** (Okunsun sedaları)

Rıza Nur Bey (Sinop) - ***Bendeniz söz istiyorum efendim.***

Reis - ***Buyurunuz efendim.***

Rıza Nur Bey - ***Efendiler; mühim bir ân-ı tarihi yaşıyoruz. Bu devlet ve bu millet bu zamana kadar böyle bir musibete duçar olmamıştı. Pay-ı taht-ı Osmanî ve Dar-ül Hilâfet-i İslamiye bugün yabancı devletlerin işgali altına geçmiş bulunuyor. Bunu mucib hiçbir hal mevcut değildir. Meclis-i Mebusan-ı Osmanî tecavüze uğradı. Mebus arkadaşlarımızdan Rauf, Vasıf, Faik ve Şeref Beyler ve Numan Efendi, Meclis-i Mebusandan Kuv-ve-i İşgaliye tarafından cebren alınıp tevkif edildi. Bu hal hukuk-ı esasiye ve hukuk-ı düvele tamamıyla muhaliftir. Bila kayd-ü şart istiklal ve vicdan ve efkâra malik olmayan bir meclisin serbestçe ittihaz-ı karar eylemesi mümkün olamayacağından millet ve vekillerin masûniyetine karşı ika edilen bu tecavüzü protesto ediyoruz. Bu protestomuzun, bütün cihan heyat-ı teşriiyesinin ve bilhassa bilcümle parlamentoların mâderi olan Britanya Parlamentosu' nun ve bu gibi vekayi-i tarihiyeye defâat ile sahne olmuş olan Fransız ve İtalyan Parlamentolarının sem'i ittilarına vasıl olmasını temenni ederiz. Bugün deruhte ettiğimiz vezaif-i milliyeyi ifaya ancak bu kadar kadiriz. İşte bu esbâba binaen verdiğimiz takrir ile bir teklifte bulunuyoruz. Bu takririmizi milli bir vesika olarak tarihe tevdi ediyoruz.***

Seyfullah Efendi (İsparta) - ***Rüfekayı muhtere-meden iki zatın isimleri söylenmedi. Cemal Paşa ile Tahsin Bey de tevkif edilmişlerdir.***

Osman Bey (Lazistan) - ***Meclis haricinde tevkif edilmişlerdir.***

Reis - ***Takriri okuyunuz efendim.***

Kanun-ı Esasi'yi Osmani'nin yedinci maddesi mucibince "SULHE VE TİCARETE VE TERK VE İL-HAK-I ERAZİYE VE TEBAA-I OSMANİYE'NİN HU-KUK-I ASLİYE VE ŞAHSİYESİNE TAALLUK EDEN VE BÜTÇE MASARİFİ MUCİB OLAN MUAHEDATIN AK DİNDE MECLİS-İ UMUMİNİN TASDİKİ ŞARTTIR."

Harb-i Umumi'nin memleketimiz için pek namüsaid şerait dahilinde hitam bulması hasebiyle elim bir vazife-i tarihiye ifasına davet olunan Meclis-i Mebusan, ahiren makarr-ı Hilafet ve Saltanat-ı seniyede ahval-

i fevkalade tahaddüs eylemesi ve Meşrutiyet'le idare olunan memalikin kâffesinde milletvekillerine temin edilen masûniyyât ve muafiyyâtın vekâyi ile münezz'e olması hasebiyle vezaif-i mebusi-yetin icabatını memleketin vaziyet-i hâzırasıy-la telif imkânından mahrum kalmıştır. Her şeyden evvel hürriyet-i efkâra ve istiklâl-i vicdana vâbeste olan bu vazife-i mukaddesenin emniyetle ifasına imkânbahş bir hal ve vaziyetin tahassülüne intizaren umumi inikadların tehirini teklif ederiz.

Osman Nuri (Lazistan) - Celal (Genç) - Zeki (Sinop) - Tahsin (Mer'aş) - Doktor Rıza Nur (Sinop) Tunalı Hilmi (Bolu) - Ali (İçel) - Halil (Erzincan) Hüsrev (Trabzon) - Zeki (Gümüşhane) - Ali (İzmit) - Kâmil (İstanbul) - Hüseyin Avni (Erzurum) - İlyas (Bursa) - Ahmet (Tokad) - Şevki (Tokad) - Fazıl (Karahisar-ı Şarkî)

Reis - ***Takrir münderecatına tamamıyla ittilâ hasıl oldu mu?*** (Evet, reye konulsun sedaları)

Vazife-i mebusiyetin icrasında emniyetbahş olacak bir halin vukuuna kadar müzakeratımı-zın tehirini teklif ediyorlar. Kabul edenler ellerini kaldırsın.

Salahattin Bey (İstanbul) - ***Müttefikan kabul.*** (Müttefikan kabul sedaları)

Reis - ***Evet efendim, müttefikan tehir-i müzakere kabul edildi.***

Celsenin hitamı

Dakika Saat - 4

Zabıt Kalemi Müdürü Abidin Daver

Sultan ve Halife Mehmet Vahdettin'in iradesi ve istanbul Fetvaları

Hatt-ı Hümâyun

"Vezir-i maali semirin Ferit Paşa"

“Selefiniz Salih Paşa’nın vuku-ı istifası cihetiyle mesned-i sadaret derkâr olan ehliyet ve reviyetini-ze binaen uhdenize tevcih kılınmış ve Meşihat-ı İs-lamiye dahi Dürrizâde Abdullah Bey uhdesine ihale edilmiştir. Kanun-ı Esasi’nin 27. maddesi mucibince teşkil eylediğimiz Heyet-i Cedide-i Vükela tasdikimize iktiran etmiştir. Mütarekenin akdinden bed ile bittedric nokta-yı salaha takarrüb eden vaziyeti siyasetimizi milliyet namı altında ika edilen iğtişaşat vahim bir hale getirmiş ve buna karşı şimdiye kadar ittihazına çalışılan tedabir-i muslihane faidesiz kalmıştır. Ahiren tebarüz eden vakıaya göre bu hal-i isyanın devamı maazallah daha vahim ahvale masdar olabileceğinden, iğtişaşat-ı vakıanın malum olan müterettib ve müşevvikler haklarında ahkâm-ı kanuniyenin icrası ve fakat mugfel olarak bu kıyama iltihak ve iştirak etmiş olanlar hakkında afv-ı umumi ilan ve bütün Memalik-i Şahanemizde asayiş ve intizamın iade ve temini tedabirinin kemal-i surat ü kat’iyetle ittihaz ve ikmali ve bilumum tebaa-i sadıkamızın bu suretle de Makam-ı Hilafet ü Saltanat’a muhakka olan merbutiyet-i tegayür-na-pezirinin teşyidi ve bu cümle ile beraber Düvel-i Muazzama-i Mütelife ile samimi revabıt-ı itminan-kerane tesisine ve menafi-i devlet ü milletin hak ve adalet esasına istinaden müdafaasına ihtimam olunarak şerait-i sulhiyenin kesb-i itidal etmesine ve sulhun bir an evvel akdine sarf-ı makderet edilmesi ve o zamana kadar her türlü tedabir-i maliye ve iktisadiyeye tevessül edilerek müzayaka-yı ammenin meh-ma-emken tehvini kat’iyen matlubumuz-dur. Cenab-ı Hak tevfikat-ı ilahiyesine mazhar bu-lunsun.

15 Receb 1338-5 Nisan 1336 Mehmet Vahdettin

Fetvalar

“Sebeb-i nizam-ı âlem olan Halife-i İslam edâm-Allah ü Tealâ hilâfetih-i ilâ yevm-ül-kıyam Hazretle-ri’nin taht-ı velayetinde bulunan bilad-ı İslamiyede bazı eşhas-ı şerire ittifak ü ittihad ve kündülerine rüesa intihab ederek tebaa-yı sadıka-yı şahaneyi hi-yel ü tevzirat ile iğfal ü idlale ve bila-emr-i âli ehaliden asker cemmine kıyam edip zahirde askeri iaşe ve techiz bahanesiyle ve hakikatte cemm-ı mal sevdasıyla hilaf-ı şer’i şerif ve mugayir-i emr-i münif birtakım garamatı ve vergiler tarh ü tevzi ve enva-ı tazyik ve işkencelerle nasın emval ü eşyasını gasb ü garet ve bu vechile ibad-ullaha zulmü itiyad ve tec-rime cesaret ve Memalik-i Mahruse’nin bazı kura ve biladına hücum ile tahrib ve hâk ile yeksan ve te-baa-yı sadıkadan nice nüfus-ı masumeyi katl ü itlaf ve dima-i mahfufeyi sefk ü iraka ettikleri ve canib-i Emir-ül-mümininden mansub bazı memurin-i ilmiye ve askeriye ve mülkiyeyi hod-behod azl ve kendi hempalarını nasb ve Merkez-i Hilâfet ile Mema-lik-i Mahruse’nin muvasalat ve münakalat ve muhaberatını kat’ ve taraf-ı devletten sadr olan evamirin icrasını men’ ve merkezi diğer memalikten tecrid ile şevket-i Hilâfet-i kesr ü tevhin kasd ederek Ma-kam-ı Muâlla-yı İmamet’e ihanet etmekle itaat-i İmamdan huruc ve Devlet-i Âliye’nin nizam ü intizamını ve biladın asayişini ihlal için neşr-i eracif ve işaa-ı ekazib ile nası fitneye saik ve sai-bil-fesad oldukları zâhir ve mütehakkık olan rüesa-yı mezbu-run ile a’van ü etba-yı **bagiler olup dağıtmaları hakkında sadr olan emr-i âlîden** sonra hâlâ inad ve fesadlarında ısrar ederler ise, mezburların **habasetlerinden tathir-i bilad ve şerr ü mazarratlarından tahlis-i ibad vacib olup, Fekatüllatı...**

nass-ı **kerîmi mucibince katl ü kıtalleri meşru ve farz olur mu** beyan buyurula.”

El cevab,

Allah ü Teala a’lem, olur.

Ketebet-ül-fakir Dürrizâde Esseyyid Abdullah

“Bu suretle Memalik-i Mahrusa-i Şahane’ de harb ü darbe kudretleri bulunan Müslümanlar İmam-ı adil Halifemiz Sultan Muhammed Vahideddin Han Hazretleri’nin etrafında toplanıp mukatele için vaki olan davet ve emrine icabet ve bugad-ı mezbu-run ile mukatele etmeleri vacib olur mu beyan bu-yurula.”

El cevab,

Allah ü Teala a’lem, olur.

Ketebet-ül-fakir Dürrîzade Esseyyid Abdullah

“Bu suretle Halife-i Müşarünileyh Hazretleri tarafından bugad-ı mezburun ile mukatele için tayin olunan askerler mukateleden imtina ve firar eyle-seler, mürtekib-i kebire ve âsim olup dünyada tazir-i şedide ve ukbada azab-ı elîme müstahak olurlar mı beyan buyurula.”

El cevab,

Allah ü Teala a’lem, olur.

Ketebet-ül-fakir Dürrîzade Esseyyid Abdullah

“Bu suretle Halife’nin asakirinden olup da buga-tı katledenler gazi ve bugad tarafından katlolunan-lar şehid ve müsah olurlar mı beyan buyurula.”

El cevab,

Allah ü Teala a’lem, olur.

Ketebet-ül-fakir Dürrîzade Esseyyid Abdullah

Fetva-yı Şerife Suretleri
(Ankara Fetvası)

ارادهٔ ملیه

فتاوای شریفه صورتلری

Fetva-yı şerife Suretleri (Ankara Fetvası) Türk Harfleriyle Çevirisi

Son Madde

5- Bu suretle düvel’i muhasamanın ikrâh ve iğfali ile vakıa ve hakikate gayrı muvafık olarak sadir olan fetvalar cumhur-u müslimin için şer’an muta ve mamul-ü aleyha olur mu?

El cevap: Âlem Allah-u teala, olmaz.

Müftü-yü Ankara Mehmet Rıfat

ve öteki müftülerin
ve din adamlarının imzaları

İstanbul Saltanat Hükümetinin Kuva-yı Milliye aleyhine çıkardığı fetvalara karşı alınan fetva.

Nemrut Mustafa Paşa Savaş Divanı Kararı

"Kuva-yı Milliye namı altında çıkarılan fitne ve fesadın mürettib ve müşevviklerinden oldukları beyanile maznunun aleyhim olan Üçüncü Kolordu Kumandanı Miralay ... Hasan Salahaddin Bey ... ve Fahreddin, 14. Kolordu Kumandanı Mirliva Yusuf İzzet Paşa ... ve 10. Fırka Ahz-ı Asker kalemi Reisi Miralay . Abbas Hilmi Bey . ve Harbiye Nezâreti esbak Müsteşarı olup ahiren İstihzarat-ı Sulhiye Komisyonu'na memur edilmiş Miralay Mustafa İsmet Bey . 56. Fırka Kumandanı . Miralay Bekir Sami Bey . ve Kuzguncuk'ta mukim Yozgat Me-bus-ı sabıkı, Feriklikten mütekaid . İsmail Fazıl Paşa ve Şehzadebaşı'nda ... mukim Erzurum Me-bus-ı sabıkı Celaleddin Arif Bey ... Nişantaşı'nda ... mukim ... Beyrut Vali-i sabıkı ve Amasya Mebus-ı sabıkı Bekir Sami Bey . ve Divanyolu'nda mukim Antalya Mebus-ı sabıkı . Hamdullah Subhi Bey ve . ve Şişli'de mukim . Aydın Mebus-ı sabıkı Cami Bey ve İsparta Mutasarrıf-ı esbakı ve Denizli Me-bus-ı sabıkı Hakkı Behic Bey . ve Beşiktaş'ta . ikamet eden Sinop Mebus-ı sabıkı Rıza Nur Bey ve Büyük Çamlıca'da ... mukim Adliye Müsteşar-ı esbakı ve Kastamonu Mebus-ı sabıkı . Yusuf Kemâl Bey . ve Beşiktaş'ta mukim . Eskişehir Mutasar-rıf-ı lahiki Fatin Bey . ile Karacabey

Müfti-i sabıkı Mustafa Fehmi ve Ankara Müfti-i sabıkı Mehmed Rıfat Efendiler haklarında tevcihen icra kılınan muhakeme ve tedkikat neticesinde ... İttihad ü Terakki Cemiyet-i mahudesi şekavetkârının yaran ve müntesiblerinden buluan mumaileyhin . milletin başına musallat olarak Kuva-yı Milliye nam-ı müste-arile tertib ü teşkil edilen ve mahiyet-i şekavetkara-nesi ve . esasat-ı âlîye-i İslamiye ve desâtir-i esasiye ile kat'iyen kabil-i telif olmayan cinayet ve faza-yih-i adidesi 11, 12 ve 24 Mayıs 1336 tarihli ... iki kıta mazbata-i hükmiyede tafsil ve tavzih kılınan fit-ne-i bagiyenin mürettib ve muharriklerinden oldukları ve Fetvâ-yı Şerîfe ile Hatt-ı Hamâyunu . ta-cidarının şeref-sudûrundan sonra tarîk-i hakk-ı sa-vabe davet edildiklerinde meslek-i menfur-ı şeka-vetkaranelerine nedametle, Saltanat-ı Seniye'nin cenah-ı adaletine iltica ve dehâlet edecekleri yerde . Makam-ı Mualla-yı Hilâfet ü Saltanat ve Mer-kez-i Hükümet ile taşranın münakalat ve muvasalatını bile kat' ederek Ankara'da öteden beri şerik-i âmâl ü ihtirasları olan bazı eşhas-ı şerireden mü-rekkeb olmak üzere **Büyük Millet Meclisi** namile bir meclis toplamak ve meclis-i mezkûrenin vükelası sıfatıyla da ayrı bir hükümet ve idare teşkil etmek . maksadıyla Anadolu'ya sevk olunan âsâ-kir-i Şahaneye karşı mukabele ve muharebeye cüret eylemek suretile. muhafaza ve tahlisi yolunda çalıştıklarını ilân ü işaa eyledikleri hukuk-ı mukad-dese-i Hilâfet ü Saltanat'a doğrudan doğruya tecavüz ve . aheli-i mağdureden cebr ü şiddetle topladıkları parayı birtakım eşirraya tevdi ve tevzi ederek, bazı zevata suikast için Dersaadet'e izam ve Hükümet-i Meşrua-i Merkeziye'nin Anadolu'da nasb veya izam eylediği bazı memurin hakkındaki evamiri adem-i kabul ile yerlerine kendi hempala-rını nasb veyahut ikba ve ahiren fücre-yab-ı duhul oldukları kasabatta asker ve ehaliden bazı zevat-ı malumeyi mücerred makam-ı Hilâfet ü Saltanat'a hissiyat-ı sadakatkârane ile merbud veya ihtihaden kendilerine muhalif bulunmalarından dolayı sal-ben idam ve beza yerlerden de birtakım muhadde-rat-ı İslamiyeyi ormana kaçırmak fazihasını irtikab ve harekât-ı bagiyeyi bizzat sevk ü idare ve tahribat ve mukatelat-ı vakıayı idame, velhasıl kavanin-i ce-zaiyenin tavsir ü ihtiva edebildiği cinayat-ı azîmeyi ika etmek suretiyle de tuğyan-ı isyan-ı vakiin hadd-i kusvasına isâl ile devlet ü milletin rişte-i hayatının inkitaına bais olabilecek harekât-ı şekavet-kârane

ve muamelat-ı vahşiyane ve zalimaneye sebebiyet verdikleri . mertebe-i sübuta vasıl olduğundan cümlesinin isyan-ı mebhus-ün-anhin mürettib ve müşevviklerinden olmak üzere mücrimi-yetlerine ve . işbu mevadd-ı kanuniye ahkamına tevfikan merkumundan:

Asker olan Hüseyin Salahaddin ve Fahreddin ve Yusuf İzzet ve Abbas Hilmi ve İsmet ve Miralay Bekir Sami ve İsmail Fazıl ve Cami'nin silk-i askeriden tard ve haiz oldukları bilcümle nişan ve madalyaların istirdadile beraber merkumunun ve şerik-i cürümleri Celaleddin Arif ve Hamdullah Subhi ve Kemal ve Fatih ve Mustafa Fehmi ve Mehmed Rıfat'ın **idamlarına** ve hal-i firarda olmalarına mebni ol babdaki ahkam-ı kanuniyeye tatbiken **cümlesinin mallarının hacz**ile usulü dairesinde idare ettirilmesine gıyaben ve müttefiken karar verildi."

Türkiye, Suriye ve Irak İlişkileri (Birinci Meclis Gizli Oturum Tutanakları) (İkinci İnikat 24 Nisan 1336, Dördüncü Celse)

(...) efrad-ı milletten bir heyet-i milliye olduğumuz için bu cereyanın müvellid-i hakikisi olan yine milletler vasıtasıyla temas etmiş oluruz. Fakat bizim Suriye'de gaye-i İslamiye ile revabıt ve münasebatı-mız taazzuv etmeye başladıkça orada bir saltanat tesisile iştigal eden Emir Faysal'ın ve Emir Faysal'ı himaye eden Fransızların nazarı dikkatini celb etti ve binnetice Emir Faysal dahi hususi murahhaslarını bizimle temasa getirdi. Resmi temasla bu müracaatın bizce telakki edilen nikati izah etmek isterim. Her halde Suriyeliler herhangi bir devlet-i ecnebiye ile münasebetinin kendileri için binnetice esaret olacağına kani oldular. Bundan (dolayı bize teveccüh ettiler.) Bizim bilmukabele gösterdiğimiz şekil şundan ibaret idi: Dedik ki, artık hudud-ı millimiz dahilinde bulunan menabi-i insaniyeyi ve me-nafi-i umumiyeyi hududumuzun haricinde israf etmek istemeyiz. Fakat ittihat, kuvvet teşkil edeceğinden bütün âlem-i İslamın manen olduğu gibi maddeten de müttefik ve müttehit olmasını şüphe yok ki, büyük bir memnuniyetle karşılarız ve bunun içindir ki, bizim kendi hududumuz

dahilinde müstakil olduğumuz gibi, Suriyeliler de hududu dahilinde ve hâkimiyet-i milliye esasına müstenit olmak üzere serbest ve müstakil olabilirler. **Bizimle itilâf veya ittifakın fevkinde bir şekil, ki fedaratif ya-hut konfederatif denilen şekillerden birisiyle irtibat peyda edebiliriz.** Ahali bunu arzuları fevkinde (lehlerine telakki etmiş olacaklar ki) Emir Faysal, milletin bu arzusu karşısında kendi emellerinin sarsılmakta olduğuna vakıf oldu ve müracaatları bunun üzerine oldu. Ahalinin bu arzusu fiile de inkılâp etti. Suriye dahilinde bazı ef'al ve harekât bittabi mesmuunuz olmuştur. İşte bu fiiliyat başladıktan sonra . Emir Faysal sühuletle tesisi hâkimiyet edemeyeceğini ve Fransızlar da bir müstakil (devlet) halinde orasını kolaylıkla kullanamayacaklarını zannettiler ki, ağleb-i ihtimal müştereken ahaliye demek istediler ki, biz de sizin fikriniz-deyiz. Ancak bizim yaşamak için paramız yok ve haricin tazyikatına mukavemet edecek vesaitimiz yoktur. Türkiye bunu temin ederse, biz Fransızları memleketimizden kovabiliriz. Bunu biz samimi telakki etmedik. Onun için vuku bulan siyasi müracaatta biz de siyasi cevap vermiş bulunduk. Ancak hakiki irtibat hükümet şeklinde değil, fakat Suriye milleti ile Suriyelilerle olmuş oldu ve oradaki (bu hareket) hakikaten bize manevi kuvvetle beraber maddi kuvvet zammetmiştir. Hudud-ı millimizin cenup cephesindeki harekâtı nazarı dikkatten geçirecek olursak, bu fiiliyatın semeratı maddiyesini görebiliriz.

Irak'a gelince; Irak'da İngilizlerin muamelâtı ahali-i İslamiyeyi fevkalade dilgir etmiş oldu. Biz kendileri ile temas aramadan evvel onlar bizimle temas aradı ve **alelıtlak eskisi gibi bir Osmanlı memleketinin cüz'ü olmayı kabul ettiler.** Fakat biz onlara karşı Suriyelilere söylediğimiz noktai nazarı söylemekten başka bir şey yapmadık. Ettiğimiz kendi dahilinizde kendi kuvanızla kendi mevcudiyetinizle (müstakil bir Devlet olunuz. Biz, her) şeyden evvel istiklalimizin teminine çalışıyoruz. Ondan sonra birleşmemiz için hiçbir mani kalmaz ve Musul havalisinde Bağdat'ta ve sair birçok yerlerde . vak'a olarak birçok hadisat zuhur edecekti ve bugün dahi, eşkâli zahiriyesi ne olursa olsun, bizim imhamıza çalışan düşmanlar, Suriye ve Irak'taki (vakayi muvecehesinde) milli faaliyetlerle bize tevcih ettikleri kuvvetleri tensike mecbur olmuşlardı ve bugün dahi eşkâli zahiriyesi ne

olursa olsun, gerek Iraklıların ve gerek Suriyelilerin bu iki mın-takadaki dindaşlarımızın kalpleri bizimle beraberdir. Eğer bundan sonra esbabına tevessül edilerse, bunlardan azami istifade etmek mümkündür.
Kafkasya'ya gelince; malumunuz Kafkasya, Şimali Kafkasya, Çerkezistan, Gürcistan ve Ermenistan parçalarından mürekkeptir. Çerkezler bidayetten beri fevkalade hassas bulundular, her halde minel-kadim kendi vatanları olan Şimali Kafkasya'da müstakil yaşamak arzusunu, zevkini duymuşlar ve bunun için çalışmakta bulunmuşlardır. Rusya havali malumesi Şimali Kafkasya'daki bu âmalin bir an evvel mevkii tecelliye geçmesi için Çerkezleri teşvik etmişlerdir. O civarda icra-yı harekât eden Denikin kuvvetlerinin âdeta bütün Şimali Kafkasya ve Dağıstan'ı fiilen işgal etmesi ve birçok tazyikat yapması ve mıntakada milliyetperverane çalışan heyetleri dağıtması ve birçok tecavüzleri karşısında, bütün bunlara rağmen yine Çerkezler maksatlarına çalışmışlardır. Ve bizimle dahi samimi münasebatta bulunmuşlardır. O derecede ki, kendi hayatlarını, kendi mevcudiyetlerini Türkiye'nin halâsı, mevcudiyet ve istiklâliyle yakından alakadar görmüşler ve buraya rapt-ı kalp etmişlerdir. (.)

Sevr Antlaşması'nı Onaylayan Saltanat Şûrâsı

Süfera Heyeti, Vükelâ Heyeti, Âyan Heyeti,
Şûrâ-yı Devlet İkinci Reisleri, Mahkeme-i Temyiz Reisleri, Divan-ı Muhasebat Birinci Reisi ile İkinci Reisleri,
Vükelâ ve süfera mazulleri,
Şeyhülislam Efendi tarafından seçilmiş İlmiye ricalinden altı zat,
Bahriye Nazırı Paşa tarafından seçilmiş Bahriye erkân ve ümerasından dört zat,
Dâr-ül-hikmet-ül İslamiye tarafından seçilmiş iki âzâ,
Fetvahânece seçilmiş iki zat, Dârülfünun şubelerinden seçilmiş on beş zat, Baro'dan seçilmiş üç zat, Matbuat Cemiyeti'nden seçilmiş sekiz zat, Ticaret Odası'ndan seçilmiş dört zat, Dâr-ül-Hilâfet-ül-Âliye medresesi müderrislerin-ce seçilmiş dört zat,

Vahdet-i Milliyeden iki zat,Trabzon Milli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nden iki zat,

Paşaeli Milli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nden iki zat,

Milli Kongre'den iki zat, Hürriyet ü İtilâf Fırkası'ndan iki zat, Sulh ü Selamet Fırkası'ndan iki zat, Adana Milli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nden iki zat,

İzmir Milli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nden iki zat,

Vilayat-ı Şarkiye Müdafaa-i Hukuk Cemiye-ti'nden iki zat,

Milli Ahrar Fırkası'ndan iki zat,

Kürt Teali Cemiyeti'nden iki zat,

Meclis'in inzibatına Topçu Feriki Hurşid Paşa memur edilmişti.

Müttefiklerle Yunanistan Arasında imzalanan 10 Ağustos 1920 Tarihli Antlaşma'nın 14. ve 15. Maddeleri

(Edirne'nin Durumu)

ARTICLE 14.

La Grece convient de prendre â l'egard des mu-sulmans toutes dispositions necessaires pour regler, conformement aux usages musulmans, les questions de droits de famille et de status per-sonnel.

La Grece s'engage â accorder protection aux mosquees, cimetieres et autres etablissements re-ligieux musulmans. Pleine reconnaissance et tou-tes facilites seront assurees aux fondations pieuses (wakoufs), et aux etablissements musulmans reli-gieux et charitables actuellement existant et la Grece ne refusera, pour la creation de nouveaux etablissements religieux et charitables aucune des facilites necessaires garanties aux autres etablisse-ments prive de ce genre.

ARTICLE 15.

La Grece s'engage, dans une periode d'une annee apres la mise en vigueur de present Traite,â soumettre â l'approbation du Conseil de la So-ciete des Nations un projet d'organisation pour la ville d'Andrinople. Ce projet comportera un con-seil municipal, dans lequel les differents elements ethniques residant actuellement dans ladite ville seront representes. Les musulmans auront droit de participer aux fonctions executivies.

La Grece agree que les edifices affectes â l'exer-cice du culte musulman dans la ville d'Andrinople soient declares inalienables a perpetuite, meme les raisons d'utilite publique ne pouvant servir de motifs pour deroger â ce principe.

Mehmet Vahdettin'in Sir Horace Rumbold'a Demeci (21.3.1921)

Mehmet Vahideddin'in Sir Horace Rumbold'a 21 Mart 1921 günlü demeci:

... The Angora leaders are men without any re-al stake in this country, with which they have no connection of blood or anything else. M. Kemal is a Macedonian revolotionary of unknown origin. His blood might be anything Bulgarian, Greek or Serbian, f.i. He lookes rather like a Serb. . There is not a real Turk among them. . The real Turks are loyal to the core, but . intimidated or hood-winked by fantastic misrepresentations like the story of my own captivity. These brigands are the men who think my submission. They looked for external support and found it in the Bolsheviks. . Moslem Turks can have nothing to do with Bols-hevism, for it is incompatible with their religion, but if it would be imposed on them by force, what then? ... I was asked to make my submission to a handful of rebels. I am prepared to make any per-sonal sacrifice, but I cannot sacrifice my honour, imperil my heritage, or compromise the interests of my throne by a submission so shaneful. I inde-ed desire unity, but it can only be on the basis of submission of the rebels to the lawful authority, and yet I find myself completely, impotent to as-sert that authority.

EK-15/b

İkinci Görüşme ve Demeç (7.8.1922)

Mehmet Vahideddin'in Sir Horace Rumbold'a 7 Ağustos 1922 günlü demeci:

. The National leaders are not a Goverment, but a collection of rebels and revolutionaries. They are a reincarnation of the C.U.P., who, under va-rious names, of which 'Nationals' is the last, have sought for selfish ends to dominate this country. They exploited the good faith and patriotism of an innocent people. In policy and conviction they are nothing else but Bolsheviks. . I myself and my Goverment are readey to make peace and to make sacrifices in order to attain it. . The essential con-dition is that the peace should assure Turkey of her independence and of her standing in the Mos-lem world. . There is now disunion at Angora. The Allies should take a strong line . The strength of the Nationalists is exaggerated. Such as it is, it rests on the fact that the Greeks remain in occupation of Turkish territories, and that the Central Goverment is deprived of the means of as-serting its authority. The antidote would be that the Greeks should leave, but the evacualed territories should be handed over gradually, to the law-ful Goverment . The situation is one of growing gravity. ... İt is exactly parallel to the situation at the time of Mehmed Ali Pasha's revalt. . He was, however, less vulnerable than the Kemalists. ... They are holding the people of Turkey in duress. ... Great Britain. Their vindictiveness is due to per-sonal spite because they have asked me to recogni-se, as Caliph, the legitimacy of the G.N.A. I have steadfastly refused.

Türkiye-Rusya (Rusya şûrâlar Federasyonu) Arasında Dostluk Antlaşması

Türkiye-Rusya Muahedet Ahitnamesi

Milletlerin uhuvveti esasını ve akvamın kendi mukadderatını serbestçe tayin etmek hakkını tanımakta müttehit olan Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti'yle Rusya Şûrâları Federatif Sosyalist Cumhuriyeti Hükümeti, tevessü ve istila siyasetine karşı olan mücadelelerindeki tesanütlerini ve iki milletten birine vâki olan müşkülâtın diğerinin vaziyetini de vahim kılacağını bilmüşahede aralarında daima münasebat-ı muhadenetkâranenin ve her iki milletin menafi-i mütekabilesine müstenit devamlı revabıt-ı dostanenin cayigir olmasını görmek arzusuyla mütehassis olarak bir Muhadenet ve Uhuvvet Ahitnamesi akdine karar vermişler ve bu hususta murahhaslarını tayin etmişlerdir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti

Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümet İktisat Vekili ve bu mecliste Kastamonu Mebusu Yusuf Kemal Bey ve Hükümet-i mezkûre Maarif Vekili ve Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde Sinop Mebusu Doktor Rıza Nur Bey ve Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti Sefir-i Kebîri ve Meclis-i mezkûrenin Ankara âzası Ali Fuat Paşa.

Rusya şûrâları Federatif Sosyalist Cumhuriyeti Hükümeti

Umur-ı Hariciye Halk Komiseri ve Umum Rusya Merkez İcra Komitesi Âzası Jorj Çiçerin ile Umum Rusya Merkez İcra Komitesi âzasından Celâl Kork-mazof.

Murahhisini müşarünileyhin usulüne muvafık bulunan salahiyetnamelerini badetteati mevad-ı âtiyeyi kararlaştırmışlardır:

Madde 1- Tarafeyn-i mütekaideynin her biri tarafeynden birine tahmil olunmak istenilen muahe-de-i sulhiye veya diğer bir beyneddüvel senedi tanımayı esas kabul eder. Rusya Şûrâları Federatif Sosyalist Cumhuriyet Hükümeti elyevm Büyük Millet Meclisi tarafından temsil edilmekte olan

Türkiye Hükümet-i Milliyesi canibinden tanınmamış Türkiye'ye ait hiçbir beyneddüvel senedi tanımamayı kabul eder. İşbu Muahedede mezkûr 'Türkiye' tabiriyle 28 Kanun-ı Sani 1336 (1920)'de İstanbul'da mün'akit Meclis-i Mebusan tarafından tanzim ve bilcümle devletlerle matbuata tebliğ olunan Misak-ı Milli'nin ihtiva ettiği arazi kast edilmiştir.

Türkiye'nin şimal-i şarki hududu, Bahr-i Siyah sahilinde kain (Sarp) karyesinden başlayarak 'Ha-dismeta' Dağı -'Şavşet' Dağı'nın hattı taksimi meya-hı- 'Kani' Dağı'ndan geçen -oradan da Ardahan ve Kars sancaklarının hudud-ı idare-i şimaliyesini- Ardahan ve Aras talvegini takip ederek aşağı Karasu mensabına vasıl olan hat ile tayin olunmuştur.

(Hududu tafsilatı ve buna müteallik mesail için: 1 (A) ve (B) zeyillerine ve tarafeyn-i âkideynce mümza haritaya müracaat).

Türkiye

Madde 2- Evvela: İşbu maddede tahsis ve tayin olunan mahal ahalisi her cemaatin dini ve harsi hukukunu temin ve mahalli mezkûreye ahalinin arzularının muvafık bir usulü tasarrufu arazi ithaline imkân bahşedecek vâsi bir muhtariyet-i idareye nail olmak.

Saniyen: Batum Limanı tarikiyle Türkiye'ye giden veya gelen bilcümle mevat ile eşya-yı ticariye-nin gümrük resmine tâbi tutulmayarak bilâmüşkülât ve mevani bilcümle rüsum ve tekâliften muaf olarak serbest bir surette imrarı hakkı, her nevi masarif-i hususiyeden müstesna olarak Batum Limanı'ndan istifade hakkıyla birlikte Türkiye'ye temin edilmek şartıyla işbu muahedenin birinci maddesinde gösterilen hududun şimalinde bulunan ve Batum livasına ait olan arazi ile Batum liman ve şehri üzerlerindeki hakkı metbuiyeti Gürcistan'a terke rıza gösteriyor.

Madde 3- Tarafeyn-i müteakideyn işbu muahedenin 1 (S) işaretli zeylinde tayin ve tasrih olunan hudut dahilindeki Nehcivan kıt'asının, haiz olacağı hakk-ı himayeyi bir Devlet-i saliseye asla terk etmemek şartıyla Azerbaycan himayesinde muhtar bir arazi teşkil eylemesi hususunda itilaf etmişlerdir.

Nehcivan arazisinin, Aras talveginin şarkı ile Tağ-na Dağı (3829) - Veli Dağı (4121) Bağırsak (6387) -Kömürlü Dağı (6930) - hattı arasına sıkışmış müsellesi mıntakasında, arazi-i mezkurenin Kömürlü Dağ (6930) ‘dan başlayıp Saray Bulak (8071) - Ara-rat İstasyonu’ndan geçerek Karasu’nun Aras’a mensup olduğu noktada nihayet bulan hatt-ı hududu Türkiye, Azerbaycan ve Ermenistan murahhaslarından mürekkep bir komisyon marifetiyle tashih olunacaktır.

Madde 4- Tarafeyn-i müteakideyn Şark milletlerinin harekât-ı milliye-i istihlâskâranesi ile Rus erbabı mesaisinin yeni bir nizam-ı içtimai için olan mücadelesi beynindeki tekarübünü bilmüşahade işbu akvamın hürriyet ve istiklâle olan haklarını ve arzu ettikleri şekl-i hükümet ile idare olunmak se-lâhiyetlerini resmen tasdik ve teyit ederler.

Madde 5- Boğazlar’ın bilcümle akvamının mü-nakalât-ı ticariyesine küşadını ve bu hususta ser-besti-i mururu teminen, tarafeyn-i müteakideyn Karadeniz ve Boğazlar’ın tâbi olacağı nizamnamenin ihzar-ı kat’isini düvel-i sahiliye murahhaslarından mürekkep olarak bilahare teşekkül edecek bir konferansa tevdie muvafakat ederler. Şu kadar ki, mezkûr konferanstan sâdır olacak mukarreratın Türkiye’nin hâkimiyet-i mutlakasına ve Türkiye ile payitahtı olan İstanbul şehrinin emniyetine bir gü-nâ halel iras etmemesi şarttır.

Madde 6- Tarafeyn-i müteakideyn iki millet arasında şimdiye kadar akdolunan bilcümle muahe-datın kendi menafii mütekabiliyeleriyle tetabuk etmediğini tasdik ederler. Binaenaleyh işbu muahe-datın keenlemyekün ve münfesih olduğu hususunda tarafeyn-i müteakideyn müttehittir. Rusya Şûrâları Federatif Cumhuriyeti Hükümeti, Türkiye ile Çar Hükümeti arasında evvelce mün’akit beynelmilel senedata müstenit mali vesair her nevi ta-ahhüdatın kendisine karşı Türkiye’nin berî olduğunu bilhassa beyan eyler.

Madde 7- Rusya Şûrâları Sosyalist Federatif Cumhuriyeti Hükümeti kapitülasyonlar usulünün her memleketin inkişaf-ı millisinin serbesti-i cere-yanı ve hukuk-ı hükümranisinin temami-i icrasıyla kabil-i telif bir usul olmadığını bittasdik Türkiye’de bu usul ile herhangi bir suretle

münasebattar olan her nevi muamelatın ve hukukun icra ve istimalini keenlemyekün ve mülga addeyler.

Madde 8- Tarafeyn-i müteakideyn arazileri dahilinde tarafı diğer memleketinin veyahut aksamı memalikinden birinin hükümet-i vazifesini deruhte iddiasında bulunan teşkilât ve tecemmuatın teşekkülü veya ikametini ve diğer memlekete karşı mücadele taahhut ederler. Türkiye ve Rusya, Kafkasya Sovyet Cumhuriyetleri' ne karşı da muamele-i mütekabile şartıyla aynı taahhütte bulunurlar. Şurası mukarrerdir ki, işbu maddede mezkûr Türkiye arazisi doğrudan doğruya Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti'nin idare-i mülkiye ve askeriyesi tahtında bulunan arazidir.

Madde 9- İki memleket arasında münasebatın adem-i inkıtaını teminen tarafeyn-i müteakideyn sür'atı mümküne ile şimendifer, telgraf ve sair mü-nakalâtın muhafaza ve tekemmülü ve iki memleket arasında bilâmüşkülât eşhas ve eşyanın serbesti-i imrarının temini için tedabir-i lâzimenin müttehi-den ittihazını taahhüt ederler. Şurası mukarrerdir ki, yolcuların ve eşya-yı ticariyenin girip çıkmasında memleketeynden her birinde cârî kavanîn niza-mat harfiyen tatbik edilecektir.

Madde 10- Tarafeyn-i müteakideynin birinin ta-raf-ı diğer arazisinde sakin tebaaları mukim oldukları memleket kavanininden mütevellit hukuk ve vazaif esasatına müsteniden muamele göreceklerdir. Fakat Müdafaa-i Milliye'ye ait kavanin ve niza-mat müstesna olup, anlara tâbi tutulmayacaklardır. Hukuk-ı aileye, verasete ve ehliyete ait mesail-de de tarafeyn tebaası işbu madde ahkâmından istisna edileceklerdir. Mevad-ı mezkûre bir hususi itilafname aktiyle hallolunacaktır.

Madde 11- Tarafeyn-i müteakideyn her iki memleketten birinin diğer memleket arazisinde sakin tebaaları hakkında en ziyade nail-i müsaade millet muamelesi tatbikine muvafakat ederler. İşbu madde ahkâmı Türkiye'nin müttefiki bulunan Müslüman devletleri tebaalarıyla Rusya'nın müttefikleri olan Sovyet Cumhuriyetleri tebaalarına ait hukukunda tatbik edilmez.

Madde 12- 1918 senesinden evvel Rusya aksamından iken üzerlerinde Türkiye'nin hakkı hâkimiyeti olduğu Rusya Şûrâlar Sosyalist Federatif

Cumhuriyeti Hükümeti tarafından işbu muahede ile tasdik olunan aksamı arazi ahalisinden her biri Türkiye'ye serbestçe terk edebilecek ve birlikte eşya ve emvalini veya nukudunu götürebilecektir. İşbu muahede ile Türkiye tarafından hakk-ı metbuiyeti Gürcistan'a terk edilen Batum arazisi ahalisinden her biri dahi aynı hakkı haizdir.

Madde 13- Rusya bilcümle harp esirleriyle sivil üseradan Kafkasya ve Avrupa-yı Rusîde bulunanları işbu muahedenin imzası tarihinden itibaren üç ay zarfında, Asya-yı Rusîde bulunanları altı ay zarfında, masarifi Rusya tarafından tesviye olunmak üzere, Türkiye'nin Şark-ı Şimali hududuna kadar sevk ve iadeyi taahhüt eder. El'an Türkiye'de bulunan Rus harp esirleriyle sivil üserası hakkında da Türkiye aynı taahhütte bulunur. Bu sevk ve iadenin tafsilatı işbu muahedenamenin imzasını müteakip hemen aktedilecek hususi bir mukavele ile tayin olunacaktır.

Madde 14- Tarafeyn-i müteakideyn mümkün olduğu kadar az bir müddet zarfında bir konsolosluk mukavelesiyle işbu muahedenin mukaddimesinde zikrolunup iki memleket arasındaki münase-bat ve revabıtın takviyesine hâdim iktisadi, mali ve sair mesaili tanzim edici itilâfat aktine muvafakat ederler.

Madde 15- İşbu Türk ve Rus muahedesinde cenubî Kafkas Cumhuriyetlerine ait olan mezkûr bulunan mevadın Türkiye ile işbu Cumhuriyetler arasında aktolunacak muahedatta mecburiyülkabul olması için salifüzzikir Cenubî Kafkas Cumhuriyetleri nezdinde teşebbüsatı lâzimede bulunmayı Rusya taahhüt eder.

Madde 16- İşbu muahede muamele-i tasdikiye-ye tâbi tutulacaktır. Tasdiknameleri sür'ati mümküne ile Kars'ta teati olunacaktır. İşbu muahede, on üçüncü maddesi müstesna olmak üzere, tasdiknamelerin teatisi tarihinden itibaren mer'i olacaktır.

Tasdikanlilmekal salifüzzikir murahhaslar işbu Muahedeyi imza ve takdim etmişlerdir.

İşbu Muahede nüshateyn olarak Moskova'da bin üç yüz otuz yedi (bin dokuz yüz yirmi bir) senesi Mart'ının on altıncı günü tanzim olunmuştur.

Yusuf Kemal Rıza Nur Ali Fuat
Georgiy CHICHERIN
Celâl KORKMAVOZ

ZEYİL 1. (A)

Türkiye'nin şimal-i şarki hududu berveçhi âti tespit olunmuştur:

(Rus Erkânı Harbiyesi'nin 1/210000 mikyasında 'bir pus beş verst'lik haritasına nazaran) Karadeniz sahilinde Sarp 'Sarpe' karyesi-Karaşalvar Dağı 'Chalvar Cara' (5014) ve Maradidi 'Maradidi' karyesinin şimalinde Çoruh'u kateder -Sapaur 'Sabaor' karyesi şimali- Hediz -Meda Dağı 'Khedismeta' /7.952) Kavakibe Dağı 'Kve-kibe" Kavtareti karyesi 'Kavtareti' Medzybnalı 'Mdzybna' Dağı'nın hattı taksimi meyahı Keraat-Keson Dağı 'Crat-Kessonu' (6.468) Korda Dağı 'Korda' (7.910) hatt-ı taksimi meyahını takiben Harabet Şavşateşki 'Karabete Chavechatesky' Dağı zirvesinin kısm-ı garbisinden eski Artvin kazasının hudud-ı idariye-i kadimesine vâsıl olur -Şavşeteşki Dağı hatt-ı taksimi meyahın-dan geçerek Sarı Çay (Kara İsalı) (8.478) Dağı'na vâsıl olur- Kıyoralıskı boyunu 'Kioralsky' buradan eski Ardahan kazasının hudud-ı idare-i kadimesine Kannı 'Kanny' Dağı'na gelir. Oradan şimale teveccüh ile Elil 'Alil' (Girmani) 'Girmany' (8.357) Dağı'na vasıl olur. Aynı Ardahan hududunu takiben Badela 'Badela' karyesinin şimal-i şarkisinde Pos-kov 'Poshov' Çayı'na vâsıl olur ve Çancak 'Thchnatchak' karyesinin şimaline kadar bu ırmağı Cenuba doğru takip eder -Orada bu ırmağı terk ile hatt-ı taksimi meyahı takiben Erilyan Başı 'Airrilian Bachi' Dağı'na (8.512) vâsıl olur-Kel Tepe 'Kelleta-pa' (8.463) ve Harman Tepe (9.709) dağlarından geçer -Kasris-Seri 'Kasrisseri' (9.681) Dağı'na gelir-oradan Kora 'Koura' nehrine

kadar Karzamet ‘Kar-zamete’ Çayı’nı takip eder -Badehu Kartanekev ‘Kartanakev’ karyesinin şarkına kadar Kura Nehri Talvegini takip ve orada Karaoğlu (7.159) Dağı’nın hatt-ı taksimi meyahına geçerek nehr-i mezkûru terk eder- badehu Kazapin ‘Kazapine’ Gölü’nü ikiye ayırarak (7.580) noktasına ve oradan Gökdağ -(9.252); vâsıl olur- Üç Tepeler (9.783) Tayakale ‘Tayakala’ (9.716) (9.065) noktası oradan eski Ardahan Sancağı hududunu terk eder ve Büyük Akbaba ‘Bal-Akbaba’ (9.973) Dağlarına geçer. (8.828)
- (8.827) - (7.062) İbiş Köyü’nün şarkına geçerek (7.518) rakımına ve badehu Kızıltaça vâsıl olur-(7.439) - (7.490) Nuvi Kızıltaş ‘Novi-Kızıl-Dach’ Köyü (Kızıltaş) - Kara Mehmed’in garbından geçerek Çamuşbu (1) ‘Djamouçhbou’ Çayı’na vâsıl olur(Dilaver B. Kamli ‘Delavere’ B. Kamlg’ Tıhnız ‘Tikhnis’ Köylerinin şarkında kâin) ve Vartanlı ‘Vartanlı’ ve Başşuragel ‘Bach-Chouragel’ Köylerinden ve Sa-lifüzzikir ırmağı takiben (Kaleli) ‘Kalalı’nın şimalinde Arpa Çay Irmağı’na vâsıl olur -Oradan mütemadiyen Arpa Çay talvegini takip ile (Aras’a) gelir-Aras talvegini aşağı Karasu munsabına kadar takip eder.

(Tenbih) şurası mukarrerdir ki, hudut saliffüzzi-kir irtifaların hatt-ı taksimi meyahından geçer.

ZEYİL 1. (B)

Zeylinde irae edildiği üzere hatt-ı hududun Arpa Çay ve Aras’ın Talvek hatlarında kaldığı layıkıyla takarrür ettiğine nazaran Türkiye Hükümeti yal-nız istihkâmat hattını hali hazırdaki (Gümrü-Eri-van) demiryolunu şimdiki güzergâhından Arpa Çay mıntakasında sekiz verstlik bir mesafeye ve Aras mıntakasında merkûr demiryolundan dört verstlik bir mesafeye çekmeyi taahhüt eder.

Marülbeyan menatıkı taahhüt eden hatlar Arpa Çay mıntakası için birinci fıkranın (A) ve (B) bentlerinden ve Aras mıntakası için ikinci fıkrada ber-veçhi âti irae edilmiştir:

1- Arpa Çay Mıntakası:

Varta'nın cenub-i şarkisinde -Uzun Kilise'nin
şarkında- Boziyar 'Boziyar' dağı (5.096), (5.082),
(5.047) Karmırvangın 'Karmınvank' şarkında -Üç Tepe (5.478) Araz oğlunun şarkında- Ani 'Ani'nin şarkında İne Köy 'Enikei' garbında Arpa Çay'a vâsıl olur.

(5019) rakımının şarkında Arpa Çay'ı yeniden terk eder doğrudan (5581)e gider.

-Kızıl Kola'nın dört buçuk verst şarkında- Bocah Bodcali'nın şarkında iki verst.

-Badehu Duygur Çayı 'Digor Tchai' Irmağı- Düz-geçit köyüne kadar bu ırmağı takiben doğruca Karabağ harabelerinin şimaline giderek Arpa Çay'ına vâsıl olur.

2- Aras mıntakası:

Süleyman Köy (Diza) ve Karabağ Alican arasındaki hattı müstakim.

Bir taraftan Gümrü-Erivan demiryolu, diğer taraftan işbu demiryolundan itibaren dört ve sekiz verstlik mesafelerde kasredilen hatlarla (bu aralık hatları mezkûr mıntakadan hariçtir) tahdit edilen mıntakalarda Türkiye Hükümeti hiçbir nevi istih-kâmat inşa etmemeyi ve muntazaman kıtaat bulundurmamayı taahhüt eder. Ancak mezkûr menatıka nizam ve emniyeti idare kıtaatı bulundurmak hakkını muhafaza eder.

ZEYİL 1 (S).

Nehcivan arazisi:

Ararat İstasyonu -Saray Bulak Dağı (8.071), Kömürlü Dağı ‘Kemourlu’ (8.839), (8.930), (8.080)-Sayat Dağı ‘Sayat’ (7.868), Kurtkulak ‘Kourtkoulak’
karyesi Gamasur Dağı ‘Gamessour’ (8.160),
(8.022) Gökidağ ‘Kuki’ (8.282) ve eski Nehcivan
kazasının hudud-ı idariye-i şarkiyesi.

Yusuf KEMAL Dr. Rıza NUR ALİ FUAT

Georgiy CHICHERİN
Celâl KORKMAZOV

SAKARYA SAVAŞI KROKİSİ

SAKARYA II

La phase décisive : les Grecs (en noir) cherchent à envelopper la gauche de l'armée turque pour couper celle-ci d'Ankara. Méprisant cette menace, Mustafa Kemal concentre ses forces sur sa droite et écrase l'aile gauche de l'armée grecque, qui se replie derrière la Sakarya.

Türk-Fransız Antlaşması (Ankara itilâfnamesi)

Türk-Fransız itilâfnamesi

Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti ile Fransa Cumhuriyeti Hükümeti, iki memleket arasında bir itilâf akdi arzusunda bulundukları cihetle, Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti:

Hariciye Vekili ve Mebus Yusuf Kemal Beyefendi Hazretleri'ni ve Fransa Cumhuriyeti Hükümeti Nuzzar-ı sabıkadan Mösyö Hanri Franklen Buyyon Hazretleri'ni murahhas tayin etmişlerdir.

Müşarünileyhima usulüne muvafık olduğu görülen salâhiyetnamelerini badetteati hususat-ı hati-yeyi kararlaştırmışlardır.

Madde 1- Tarafeyni âkideyn işbu itilâfnamenin imzasından itibaren aralarında hal-i harbin nihayet bulacağını beyan ederler. Ordular, memurîn-i mülkiye ve ahali keyfiyetten derhal haberdar edilecektir.

Madde 2- İşbu itilâfnamenin imzasını müteakip tarafeyn üsera-yı harbiyesiyle mevkuf veya mahpus bulunan Türk veya Fransız bilumum eşhas serbest bırakılacak ve kendilerini tevkif eden taraf masra-fıyla bu hususta irae edilecek en yakın şehre sevk olunacaklardır. İşbu madde hükmü, tevkif, hapis veya esaretin tarih ve mahalli her ne olursa olsun, tarafeynin bilumum mevkufin ve mahpusini-ne şâmildir.

Madde 3- İşbu itilafnamenin imzasından itibaren âzami iki ay müddet zarfında Fransız kıtaatı sekizinci maddede mezkûr hattın cenubuna ve Türk kıtaatı hatt-ı mezkûrun şimaline çekileceklerdir.

Madde 4- Üçüncü maddede mezkûr müddet zarfında vukua gelecek tahliye ve işgal, tarafeynin askeri kumandanları tarafından tayin edilecek bir muhtelit komisyon marifetiyle tespit olunacak suver ve eşkâle tevfikan icra edilecektir.

Madde 5- Tarafeyn-i âkideyn tahliye edilen arazide, arazi-i mezkûrenin işgalini müteakip, tam bir aff-ı umumi ilan edeceklerdir.

Madde 6- Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti, Misak-ı Milli'de alenen tanınan ekalliyetler hukukunun, bu hususta Düveli Mütelife ile bunların hasımları ve bazı müttefikleri arasında mün'akit mukavelâttaki aynı esas müsteninden kendi tarafından teyit olunacağını beyan eyler.

Madde 7- İskenderun mıntakası için bir usulü idare-i mahsusa tesis olunacaktır. Mın-taka-i mezkûrenin Türk ırkından olan sekenesi harslarının inkişafı için her türlü teshilâttan müstefit olacaklardır. Türk lisanı orada mahiyet-i resmiyeyi haiz olacaktır.

Madde 8- Üçüncü maddede zikredilen hat ber-veçhi âti tesbit ve tasrih edilmiştir: Hatt-ı hudut İskenderun Körfezi üzerinde Payas mevkiinin hemen cenubunda olmak üzere intihap olunacak bir noktadan başlayacak ve kariben Meydan-ı Ekbez'e doğru gidecektir (Şimendifer istasyonu ve bu mevki Suriye'de kalacaktır). Oradan hatt-ı mezkûr Marsuva mevkiini Suriye'ye ve Karnaba mevkii ile Kilis şehrini Türkiye'ye bırakmak üzere cenub-ı şarkiye doğru meyledecektir. Oradan Çobanbey istasyonundan demiryoluna mülâki olacaktır. Badehu Bağdat demiryolunu takip edecek ve demiryolunun platformu Nusaybin ile Cezire-i İbni Ömer arasındaki eski yolu takip ederek Cezi-re-i İbni Ömer'de Dicle'ye vâsıl olacaktır. Nusaybin ve Cezire-i İbni Ömer mevkileriyle yol Türkiye'ye kalacaktır. Bu yoldan istifade hususunda her iki memleket aynı hukuka malik olacaklardır. Çobanbey ile Nusaybin arasındaki demiryolunun istasyon ve mevkif-leri demiryolu platformunun aksamından addedilerek Türkiye'ye kalacaktır. İşbu itilafnamenin imzasından itibaren bir ay zarfında hatt-ı mezkûru tespit etmek üzere tarafeyn murahhaslarından mürekkep bir komisyon teşkil olunacaktır. Bu komisyon aynı müddet zarfında işe mübaşeret edecektir.

Madde 9- Sülâle-i Osmaniye'nin müessisi Sultan Osman'ın büyük pederi Süleyman Şah'ın Caber Kalesi'nde kâin ve Türk Mezarı namıyla maruf mberkadi müş-temilatıyla beraber Türkiye'nin malı olarak kalacak ve Türkiye orada muhafızlar ikame ve Türk Bayrağı keşide edebilecektir.

Madde 10- Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti, Pozantı ile Nusaybin arasındaki Bağdat demiryolu parçası imtiyazının ve Adana vilayetinde inşa edilmiş bulunan şubelerin imtiyazıyla beraber imtiyazlara merbut ve bilhassa işletmeye ve nakliyat ticaretine müteallik kâffe-i hukuk, müsadaat ve menafii ile birlikte Fransız Hükümeti'nin irae edeceği bir Fransız grubuna devredilmesini kabul eder. Türkiye, Meydan-ı Ekbez'den Ço-banbey'e kadar Suriye arazisinden şimendiferlerle nakliyat-ı askeriyesini icra etmek hakkını haiz olacaktır. Suriye dahi Çobanbey Nusaybin'e kadar Türk arazisi üzerinde şimendiferlerle nakli-yat-ı askeriyelerini icra etmek hakkını haiz olacaktır.

İşbu parça ve şuabat üzerinde eses itibariyle hiçbir tarife-i mütefavite vaz olunamaz. Ledelicap işbu kaide hilâfına hareket edilebilmesi hususunda iki hükümet müttefikan tetkik etmek hakkını muhafaza ederler. İtilâfın adem-i imkânı halinde tarafeynden her biri tekrar serbesti-i hareketi ihraz edecektir.

Madde 11- İşbu ititâfnamenin tasdikinden sonra Türkiye ile Suriye arasında bir gümrük mukavelenamesi akdi için muhtelit bir komisyon teşkil olunacaktır. Mezkûr mukavelenin şerait ve müddeti devamı işbu komisyon tarafından tayin olunacaktır. Salifüzzikir mukavelenin akdine kadar tarafeyn serbesti-i hareketlerini muhafaza edeceklerdir. **Madde 12-** Kuveik Suyu Halep şehri ile şimalde Türk kalan mıntaka arasında her iki tarafı hakkaniyetperverane bir surette tatmin edecek veçhile tevzi olunacaktır. Halep şehri mıntakanın ihtiyacına medar olmak üzere kendi masrafıyla Türk toprağında Fırat'tan dahi su alabilecektir.

Madde 13- Mukim veya nîm göçebe ahaliden sekizinci maddede tespit edilen hattın öte veya beri tarafından kâin mer'alarda hakk-ı intifaa veya emlak ve araziye malik bulunanlar kemafissabık haklarını istimalde devam edeceklerdir. Bunlar işletme ihtiyaçları için serbestçe ve hiçbir gümrük veya mer'a resmi ve ne de sair hiçbir resim vermeksizin hattı mezkûrun bir tarafından diğer tarafına yavruları ile beraber hayvanlarını âlât ve edevatlarını, tohumlarını ve mahsu-lât-ı ziraiyelerini nakledebileceklerdir.

Bunlara müteallik teklif ve rüsumu ikamet ettikleri memlekette eda etmeye mecbur oldukları mukarrerdir.

20 Teşrin-i evvel 1337 (1921) tarihinde Ankara'da iki nüsha olmak üzere tanzim kılınmıştır.

İmza İmza Yusuf Kemal Henri Franklen BOUILLON

Ankara, 20 Teşrin-i evvel 1337/1921

Fransa Hükümeti Cumhuriyesi Murahhası Mösyö Franklin Buyyon
Cenaplarına, Asaletmeap,

Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti'yle Fransa Cumhuriyeti Hükümeti beyninde kat'i ve devamlı bir sulh-ü hayyizi fiile isal etmek üzere aktedilen itilafname Fransa Cumhuriyeti Hükümeti, Türkiye'nin istiklal ve hâkimiyetine müteallik kâffe-i mesaili bir itilafı samimane ruhuyla halletmeye ceh-detmesi itibariyle, iki millet arasında mazide mevcut bulunmuş olan sıkı münasebatı yeniden tesis ve teşyit neticesini hâsıl edeceğini ümit etmekle kesb-i mübahat ederim.

Diğer taraftan Büyük Millet Meclisi Hükümeti iki millet arasında menafi-i maddiyenin inkişafını da tergibe bahişker olduğu cihetle:

Harşit vadisinde bulunan demir, krom ve gümüş madenleri imtiyazını doksan dokuz sene müddetle yüzde elliye kadar Türk sermayesi ile Türk kanunlarına tevfikan teşekkül etmiş bir şirket tarafından işbu itilafnamenin imzasından itibaren beş sene zarfında itmama mecbur olacak olan Fransız grubuna vermeye taraftar olduğunu beyan hususunda bana salâhiyet vermektedir.

Bundan başka Türk Hükümeti Fransız grupları tarafından maadin, turuk-ı hadidiye, limanlar ve enhara müteallik sair imtiyaz taleplerini, işbu talepler

Türkiye ve Fransa’nın menafii mütekabilesi-ne muvafık olmak şartıyla, en büyük bir hayırhahı ile tetkik etmeye âmadedir.

Diğer taraftan Türkiye hiref ve sanayi mekâtib-i ihzariyesinde mütehassıs Fransız muallimlerinin iştirak-i mesaisinden istifade etmeyi arzu eder. Bu hususta ihtiyacın derecesini Fransa Hükümeti’ne âtiyen bildirecektir.

Elhasıl Türkiye, itilafnamenin akdinden itibaren Fransa Hükümeti’nin Fransız sermayedarlarının Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti ile müna-sebat-ı iktisadiye ve maliyeye girişmelerine müsaade edeceğini ümit eder.

İhtiramat-ı faikamın kabulünü rica ederim, Efendim.

İmza Yusuf KEMAL

Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti’yle Fransız Hükümeti Cumhuriyesi arasında bugün takarrür eden itilafnamenin imzasına şüru edileceği sırada Türk murahhası Yusuf Kemal Bey mülâhazatı atiyeyi serdeylemiş ve Fransa murahhası Mösyö Franklen Buyyon mülâhazat-ı mezkûreyi kayıt ve zabteylemiştir.

Türk murahhası, Suriye’nin Düyun-ı Osmaniye’ye iştirakine ve devletin Hazine-i Hassanın ve Evkafın emval ve emlâkine müteallik mesail ile Suriye’nin vaziyet-i hukukiyesinin tebeddülünden mütevellit diğer bilcümle nukatın, sulh muahede-i umumiyesinin esna-yı akdine vuku bulması icap eden keyfiyeti hal ve tesviyeleri hususunda kuyudu sariha-i ihtiraziye serdini lazimeden addeder.

İskenderun ve Antakya mıntakaları için Yusuf Kemal Bey orada mütemekkin ahaliye Türk Bayrağını ihtiva eden hususi bir bayrak intihap etmek se-lahiyetini vermek lâzım geldiğini beyan eder. Me-natık-ı mezkûre ahalisine böyle bir salâhiyet tanınmasındaki faydayı teslim eden Fransız

murahhası,bu hususta Hükümeti nezdinde teşebbüsatı lâzi-mede bulunacağını vaat eder.

Tarafeyn-i akıdeynce bahşolunacak aff-ı umumi tâmme müteallik olan beşinci maddeye gelince, Fransız murahhası İskenderun ve Antakya mıntakaları ahalisinin bu aff-ı umumiden istifadelerini temin için icap eden tedabirin ittihazı hususunu hükümetine tavsiye edeceğini beyan eyler.

Onuncu madde hakkında Türk murahhası hu-susat-ı âtiyeyi serdeyler:

Evvelâ: Bağdat şimendifer hattı imtiyazı mukaveleleri mucibince kilometre başına verilmekte olan teminat şimdiye kadar bütün hattın mecmuu varidatı esası üzerine tespit kılınmakta idi. Hattın Pozantı ile Nusaybin arasındaki Türk kısmının kilometre teminatı mazide olduğu gibi tekmil Bağdat hattının mecmuu varidatı esası üzerine tespiti elzemdir. Fransız murahhası, bu talebin muhik olduğuna hükümetinin nazarı dikkatini celp etmeyi taahhüt eyler.

Saniyen: Her iki tarafın murahhasları, şimendiferlerle Suriye arazisi dahilinde icra edilecek Türk askerî nakliyatına müteallik tarife ile Türkiye arazisi dahilinde şimendiferlerle icra edilecek Suriye nakliyatına müteallik tarifenin bilâhare vuku bulacak bir tetkika muallâk olması hususunda müttefiklerdir.

Murahhaseyn-i müşarünileyhim memleketeyn-den birinin Türk-Fransız itilâfnamesinin onuncu maddesinin ikinci fıkrasında muharrer salâhiyeti istimal ihtiyacında bulundukça diğerini bir müd-det-i kâfiye evvelden haberdar etmesi lâzım geleceğini dahi teslim ederler.

Türk murahhası âtideki talebi serdetmiş ve Fransız murahhası bunu hükümeti nezdinde müdafaa etmeyi kabul etmiştir. İskenderun Lima-nı’nda Türk tebaası emvali ve Türk bayrağı taşıyan sefainin limandan istifade hususunda serbesti-i tâmme malik olmaları lâzım gelir. Bunların bu hususta ve diğer bilûmum nukutta memleket ahalisi de memlekete ait sefain ve emval ile müsavat-ı tâmme dahilinde mazhar-ı muamele olmaları muktazidir.

Bu limanda Türkiye’den vâki olacak ihracat ve Türkiyve’ye vuku bulacak ithalatın doğrudan doğruya transitine tahsis olunmak üzere Türkiye’ye kira ile bir saha verilecektir. Bu sahanın İskenderun’u Türkiye arazisine rapteden

şimendiferlerle iltisakı, tertibi ve kirası ve tarz-ı istimali hususlarında Türkiye her türlü teslihât irae olunacaktır. Türkiye’den vaki olacak ihracat ve Türkiye’ye yapılacak ithalatın transiti hususunda Türk tebaasıyla, Türk emval ve sefaininden, memleket ahalisi ile memlekete ait sefain ve emvalden dahi alınmakta olan tonilâto, rıhtım, kılavuzluk, fener ve karantina rusu-mundan maada hiçbir resim ve vergi almayacaktır.

Ankara’da 20 Teşrin-i Evvel 1337 tarihinde iki nüsha olarak tanzim kılınmıştır.

İmza İmza Yusuf KEMAL Henri Franklen BOUILLON

Ankara, 20 Teşrin-i Evvel 1337/1921

Türkiye Büyük Millet Meclisi Hariciye Vekili ve Murahhassı Yusuf Kemal Beyefendi Hazretleri’ne,

Bugün hükümetlerimiz arasında imza edilen iti-lafnamenin yedinci maddesini mütemmim olarak İskenderun mıntakasında tatbik edilecek usul-i idare-i mahsusa hakkında Türk ekseriyetini ihtiva eden menatıkın umumiyetle Türk ırkından olan memurlar tarafından idare edileceği hususunu tasrih etmeyi faydalı addediyorum. Türk harsının inkişafı hususunda bilcümle sühuletlerden istifade edecek mektepler tesis edilecektir.

Bu usul aynı veçhile Antakya mıntakasıyla eski Adana vilayetinin sekizinci maddede gösterilen hat cenubunda kalmış olan aksamına da tatbik edilecektir.

İhtiramatı faikamın kabulünü rica ederim.

İmza
Henri Franklin BOUILLON
Ankara, 20 Teşrin-i Evvel 1337/1921

Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti Hariciye Vekili ve Murahhası Yusuf Kemal Beyefendi Haz-retleri'ne,

İki hükümet arasında bugün imza edilen itilaf-nameyi mütemmim olarak itilafname-i mezkûrun onuncu maddesinde zikrolunan devir muamelesinin kabulü keyfiyeti atideki iki şarta muallak olduğunu beyan etmekte kesb-i fahreylerim.

Evvela Türk Hükümeti'nin hukuku idame edilecektir. Saniyen Hükümet-i mezkûre eski şirketin devir muamelesinden mütevellit kâffe-i metalibine karşı temin olunacaktır.

İhtiramatı faikamın kabulünü rica ederim.

İmza
Henri Franklin BOUILLON

Avustralya ve Kanada'nın Savaş Konusunda İngiltere'ye Yanıtları

(...) İmparatorluğun birliğine inandığı için, her şeye rağmen Avustralya, Boğazlar'ın korunması ve Gelibolu Yarımadası'nın elde tutulması için İngiltere ile işbirliği yapacaktır. Ama önce İngiltere'nin ve Müttefiklerin Türkiye politikalarını açık-seçik bilmek istiyoruz. Kral Konstantin'in emelleri için

tek bir askerimizi tehlikeye atamayız. Uğrunda savaşacağımız dava haklı değilse, savaşa fiilen katılmayacağız. Türkiye'ye karşı haksızlık edilmesine Avustralya taraf olmayacaktır. Türkiye'nin haklı isteklerine cevap için Sevres Antlaşması ne ölçüde değiştirilecek? Değiştirilecekse hemen değiştirilmesi ve savaştan kaçınmak için her şey yapılmalıdır. İmparatorluk savaşa sürüklenmemeli. Dominyonlar haksız bir savaşa katılmaya çağırılmamalı. Haklı bir dava uğruna hepimiz can vermeye hazırız, haksız bir dava için ise tek bir insan harcamayız. Nereye gittiğimizi bilmek zorundayız.

Koloniler Bakanı'ndan Kanada Genel Valisine

Tel.

19.9.1922

Şu sırada Kanada'nın tutumu büyük önem taşıyor. Asker göndermek için belki parlamentoyu toplamanız gerekmez. Kanada'nın İmparatorluğun yanında olduğu yolunda bir açıklama, barışı korumaya yardımcı olacak.

Avustralya Genel Valisi'nden Koloniler Baka-nı'na Tel.

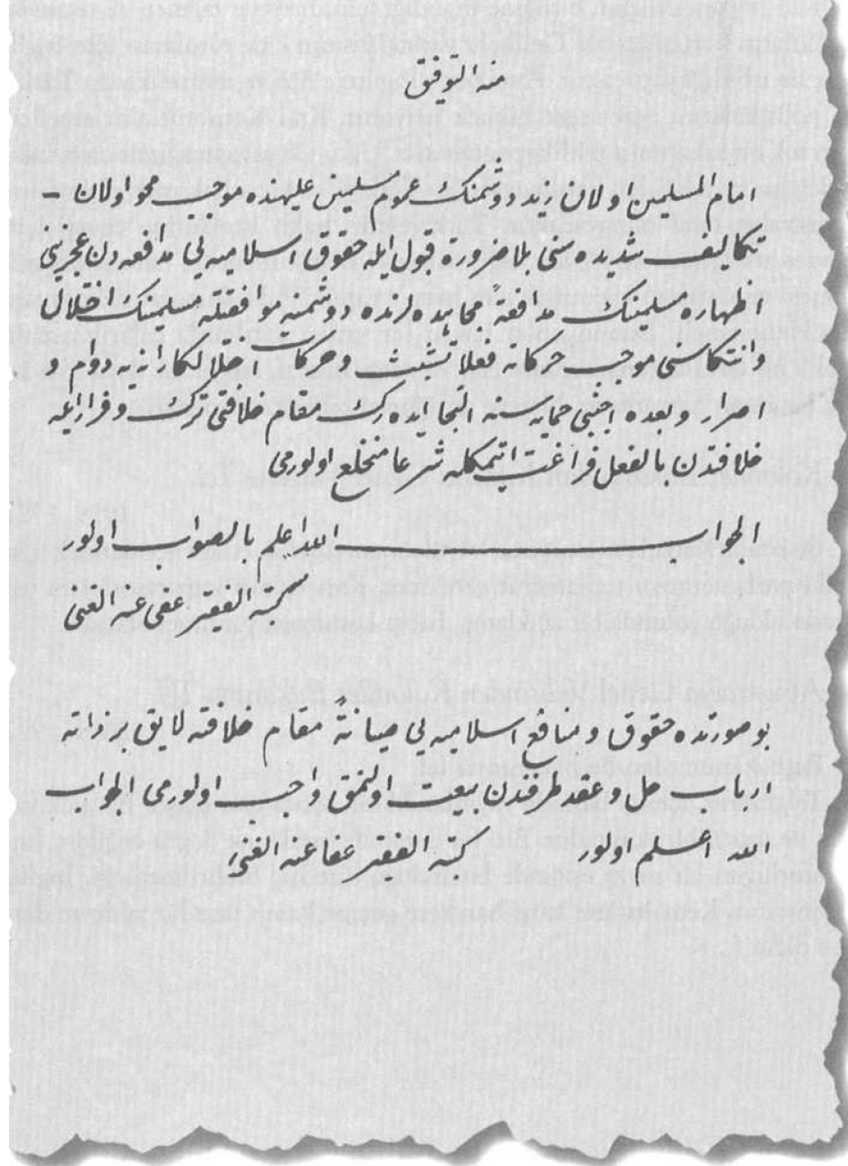
20.9.1922

Başbakanımızdan Başbakanınıza tel.

Telgrafınız, içeriği basında yayınlandıktan sonra bize ulaştı. Bu, pek vahim ve üzücü bir durumdur. Bizi bu durumda bırakmak doğru değildir. İmparatorluğun bir savaş eşiğinde bulunduğu bize hiç bildirilmemişti. İngiliz

kabinesinin Kemalistlere karşı harekete geçme kararı bize bir yıldırım darbesi oldu. (.)

Mehmet Vahdettin'in Halifeliğinin Kaldırılmasına İlişkin Fetva

منه التوفيق

امام المسلمين اولان زيد دوشمنك عموم مسلمين عليهنده موجب محو اولان –
تكاليف شديده سنى بلا ضرورة قبول ايله حقوق اسلاميه يى مدافعه دن عجزينى
اظهار ه مسلمينك مدافعةً مجاهده لرنده دوشمنه موافقتله مسلمينك اختلال
وانتكاسنى موجب حركاته فعلا تشبث و حركات اخلالكارانه يه دوام و
اصرار وبعده اجنبى حمايه سنه التجا ايده رك مقام خلافتى ترك و فرار ايله
خلافتدن بالفعل فراغت ايتمكله شرعا منخلع اولورمى

الجواب ——— الله اعلم بالصواب اولور
كتبه الفقير عفى عنه الغنى

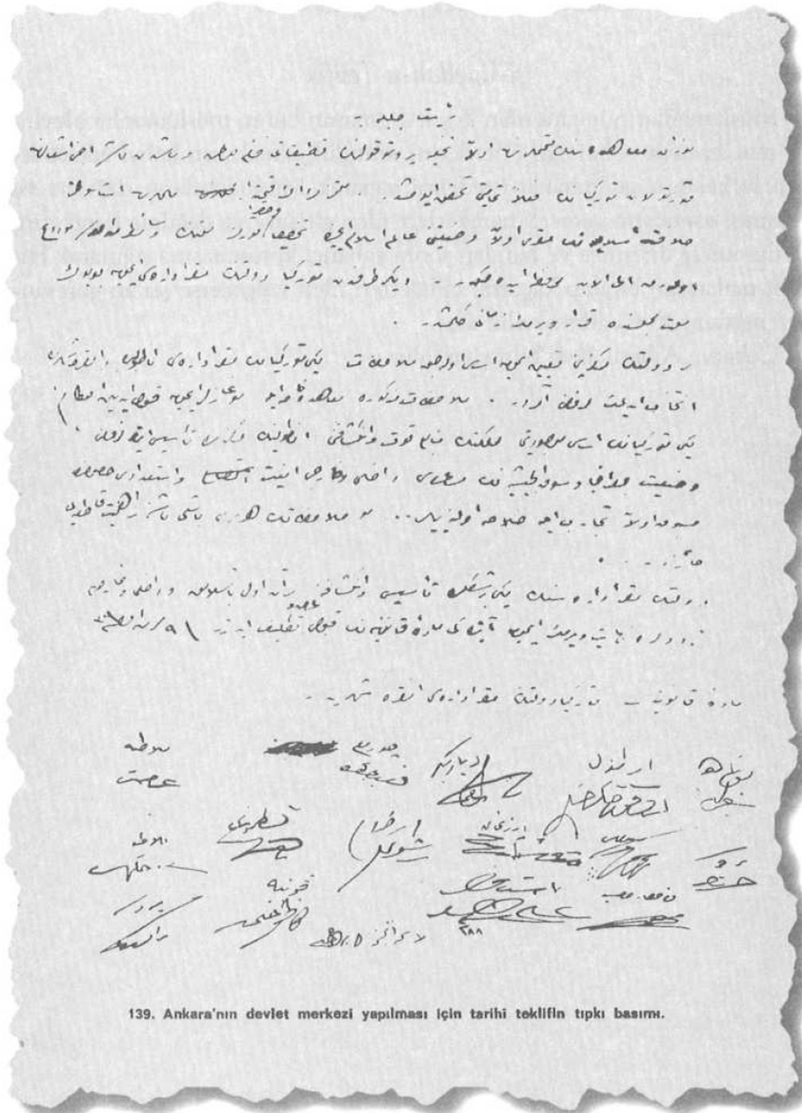
بوصورتده حقوق و منافع اسلاميه يى صيانةً مقام خلافته لايق بر ذاته
ارباب حل و عقد طرفندن بيعت اولنمق واجب اولورمى الجواب
الله اعلم اولور   كتبه الفقير عفا عنه الغنى

Mehmet Vahdettin’in Halifeliğinin Kaldırılmasına ilişkin Fetvanın Türk Harfleriyle Çevirisi

Müslümanların imanı olan Zeyd, düşmanın bütün Müslümanlar aleyhine mucib-i mahv olan ağır önerilerini zorunluk olmaksızın kabul ederse İslam hukukunu savunmada istediğini yaparak Müslümanların dağılma ve çökmesi sonucunu verecek hareketlere fiilen girişirse ve dağılma hareketini sürdürmekte direnirse ve bundan sonra yabancı korunmasına sığınarak Hilâfet makamını bırakıp kaçarsa, Hilâfet’ ten fiilen vazgeçerse şer’an görevinden ayrılmış (hal edilmiş) olur mu?

Cevap... Allahü âlem bilsevam, olur.

EK-21/a
Ankara’nın Türkiye Devleti’nin Merkezi Olması Bağlamındaki Yasa Önerisi

139. Ankara'nın devlet merkezi yapılması için tarihi teklifin tıpkı basımı.

Ankara'nın Türkiye Devleti'nin Merkezi Olması Bağlamındaki Yasa Önerisinin Türk Harfleriyle Çevirisi

Son satırların çevirisi:

. Devletin makarr-ı idaresinin yeni bir şekilde tesis ve inkişafına bir an evvel başlamak ve dahili ve harici tereddütlere nihayet vermek için âtideki madde-i kanuniyenin kabulünü arz ve teklif ederiz. 9 Teşrin-i Evvel 39 (1923)

Madde-i kanuniye- **Türkiye Devleti'nin ma-karrı idaresi Ankara şehridir.**

İmzalar: Malatya, İsmet. ve on dört imza

İstanbul Barosu'nda Yapılan Konuşma (Mart 2008)

Değerli konuklar

Bugün çok önemli bir konu üzerinde değerli bilim adamlarını, yıllar boyu biriktirilmiş deneyimleri olan Dışişleri mensuplarını dinleyeceksiniz. Ben ne tarihçi, ne akademisyen ne de Dışişleri Bakanlığı öğretisi almış bir insanım. Sayın Hüseyin Özbek'in nazik davetini geri çeviremedim ve huzurunuza geldim. Dış politika benim bilgi alanım içinde değil. Ama Sevr Antlaşması hakkında bir kitap yayınlamış bulunuyorum. Sizinle bu konuda bildiklerimi, düşündüklerimi paylaşmak istiyorum.

1918

Birinci Dünya Savaşı 1918 yılında sona erdi. Osmanlılar yenilenler arasındaydı. 1918 Eylül'ünde Mondros Körfezi'nde Ateşkes imzalandı. Ateşkes, Agamemnon adlı bir savaş gemisinde imzalandı. Burada bir İngiliz ironisi olmalı. Agamemnon üç bin yıl önce Avrupa'dan gelip Küçük Asya'daki Tru-va kentini yakıp yıkan Helen Kralı'nın adıdır.

Bu arada Müttefikler birbiri peşine toplantılar yaparak Osmanlı İmparatorluğu'nu aralarında nasıl paylaşacaklarının pazarlığına başlamışlardı:

İstanbul Anlaşması
Sykes Picot Anlaşması
Saint-Jean de Maurienne Anlaşması
Brest-Litovsk Anlaşması
Bu yıl böyle bitti.

1919

1919 yılına bu hava ile girildi.

San Remo Konferansı'nda son kararlar alındı. 15 Mayıs'ta Yunan Ordusu İzmir'e çıktı 19 Mayıs'ta da Mustafa Kemal Samsun'a çıktı.

Mayıs'ta İstanbul'da büyük miting yapıldı.

Mayıs'ta Ayvalık'ta Kuva-yı Milliye'nin Yunan kuvvetlerine karşı ilk direnişi oldu.

1919'un Temmuz ayında Erzurum ve Eylül ayında Sivas Kongreleri toplandı. Misak-ı Milli (Ulusal Ant) imzalandı. Anadolu'da istilaya karşı direniş ve kurtuluş hareketi resmiyet kazandı.

1920

1920 yılına böyle girildi.

Müttefikler San Remo Konferansı'nda tasarımlarına son şeklini vermişlerdi. Londra'da tekrar toplanıp kararlarını gözden geçirdiler.

İngilizler 16 Mart 1920 tarihinde İstanbul'a asker çıkardılar ve baskınlar yaparak Türk askerlerini öldürdüler. İstanbul'da toplanmış olan Meclis-i Mebusan'ı dağıttılar. Bir kısım mebusları ve gerekli gördükleri bazı kişileri alıp Malta'ya götürdüler.

20 Nisan'da zamanın Şeyhülislamı Dürrîzade Anadolu'daki Kurtuluş Hareketi'nin liderlerinin katledilmelerinin dînen, şerîat gereği vâcip olduğu hakkında fetva verdi.

23 Nisan'da Ankara'da Büyük Millet Meclisi toplandı.

İstanbul Hükümeti kurtuluş hareketini bastırmak için bir ordu toplayıp Anadolu'ya gönderdi (Kuvve-i İnzibâtiye ordusu).

Aynı tarihlerde Müttefikler de Osmanlıları anlaşma imzası için davet ettiler.

İlk giden heyet imzalamadan geri döndü, daha doğrusu gönderildi.

1920 yılının Ağustos ayında üç şaşkın adam Fransa'nın Sevr kentine getirildi. Bir büyük binanın görkemli salonuna çıkarıldı. Önlerine bir belge kondu. Onlar da imzaladılar. Sonra ellerine tren biletleri verilip İstanbul'a yollandılar.

Bu üç adamdan biri mîadı dolmuş, yarı mâtuh bir eski zaman paşasıydı. Bağdatlı Hâdi Paşa. Biri cidden iyi bir şair ve şairliği oranında büyük bir

şaşkın Rıza Tevfik. Biri de bir Dışişleri memuru, Büyükelçi Reşat Halis. Padişah ve zamanın Sadrazamı bunlardan başka kimseyi bulamamıştı.

İmzaladıkları belge de fiilen dağılmış olan Osmanlı İmparatorluğu'nu hukuken ortadan kaldıran Sevr Antlaşması'ydı.

Döndüler. Padişah ve Sadrâzam mutlu oldu. Oysa imzalanan bu belgeden sonra bunların ne sultanlığı, ne de sadrazamlığı kalmıştı. Padişah bu antlaşmayı imza etmiş miydi, etmemiş miydi? Bunun da değeri kalmamıştı. Sevr Antlaşması uygulanmış bulunuyordu. Osmanlı Devleti'nin Kuzey Afrika'daki, Mısır'daki hakları artık yoktu. Hicaz, Mezopotamya, Irak, Suriye, Lübnan, Ürdün, Kıbrıs, Adalar. Hepsi gitmişti. İstanbul'da İngilizler, Trakya'da ve Ege'de Yunanlılar, Güney'de ve Orta Anadolu'da İtalyanlar, Kilikya, Adana, Antep bölgesinde Fransızlar vardı. Kuzey'de Trabzon'a kadar Karadeniz Bölgesi'nde kurulacak Ermenistan'ı kimin sahipleneceği tartışılıyordu. Yalnızca halifeliği kalan Vahdettin neyi imzalayacak ya da imzalamayacaktı?

Sonra yine savaşlar oldu. Lozan Konferansı toplandı. Sevr, yeni Türkiye Cumhuriyeti açısından çöpe atıldı. Ve yıllar geçti. Şimdi anlatının ikinci bölümüne geçiyoruz.

Bu Sevr Antlaşması, karanlık ve çirkin bir olaydır. Konuşmanın ikinci bölümüne bu olayla nasıl ve neden ilgillendiğimi anlatmakla başlayacağım.

1966 yılında OECD nezdindeki Türk Heyeti'nin başkanı on beş gün sonra yapacakları sempozyum için bir konu bulmaya çalışıyordu. (Her on beş günde bir Heyet'teki arkadaşlardan biri bir konuyu anlatıyor ve onun üstünde görüşülüyordu. Fena da olmuyordu.) O gün Fransız gazetelerinden birinde Sevr kenti ile ilgili bir yazı gördü ve aklına Sevr Antlaşması takıldı. Mülkiye'de Lozan hakkında bilgiler verilmişti. Sevr'den ise çok kısa bahsedilmişti. Toprak konusu üzerine bir şeyler kalmıştı aklında. Ama tümüyle bir muamma. Sekreterini Fransız devlet yayınlarını satan yere gönderdi ve bir Sevr Antlaşması metni getirtti.

Önüne konulan antlaşmayı görünce biraz şaşırdı. Büyük hacimli 163 sayfa ve 432 maddeden ve haritalardan oluşan bir büyük yapıt. Karıştırdı. O zaman biraz daha şaşırdı. Bu bir antlaşmadan çok bir doktrin külliyatı idi.

İçinde yok yok..Tabii başkanın alışık olduğu anlaşmalar, yani borç para anlaşmaları böyle değil.

Dosyayı, arkadaşlarından, adını bilebileceğiniz birine, daha sonra önemli bir roman yazarı olacak olan Erhan Bener'e verdi. Gelecek toplantıda konu olarak Sevr Antlaşması'nı anlatmasını rica etti. Erhan Bener kendisine has yeteneği ile çok güzel bir hazırlık yaptı. Toplantıya, heyet mensupları dışından, askerlerden, Hariciye'den, Birleşmiş Millet-ler'den (Unesco) ve Paris'te lisansüstü öğrenim yapan gençlerden gelenler çok ilgilendiler. Çöpe atılmış mı atılmamış mı ne ise Sevr Antlaşması hakkında bilgi edinildi.

Konu kapandı. Yalnız Ankara'dan Başkan'a bir zılgıt geldi:

"Biz seni oraya para bulmaya gönderdik. Sevr'le uğraşmanın âlemi yok. Ayağını denk al" dediler.

Öykümüzün 3. Bölümüne geldik.

Bu iş burada kapandı gibi. Biz yine de öykümüze dönmeden belirtmeliyim ki, bu 163 sayfalık 432 maddelik ***Sevr Antlaşması*** kitabı heyet başkanının (artık heyet başkanı değil elbette) kitaplığında duruyor. Bir gün gazetelerde bir haberi okuyor. Ermeniler Paris'te Sevr Antlaşması gününü kutluyor-larmış. Bunu görünce aklına geliyor. Antlaşmayı, Erhan Bener'in açıklamasını çıkarıyor. Tekrar gözden geçiriyor. Ben de size gördüklerimi çok kısa bir şekilde aktaracağım:

Bu Antlaşma'nın bir yanında Osmanlılar ve karşısında on sekiz devlet var. Asıl üyeler var, İngiltere, Fransa gibi. Ortak üyeler de pek çok. Bunların arasında Belçika, Portekiz... Bunların arasında Hicaz bile var.

Ama akıllı Amerika Birleşik Devletleri yok. İstanbul'da akıllı, ileriyi gören bir büyükelçileri var. Amiral Bristol. Onlar toprak dağılımında

kendilerine önerilen yerleri de istemeyeceklerdir.

Toprak Konusu

İlkönce toprak paylaşılıyor. Köpekbalıklarının bir balinaya saldırmaları gibi. Her biri bir parça koparıp gidiyor:

Yunanistan, Trakya ve Ege Bölgesi'ni,
Suriye, bugünkü sınırları,
İtalya, güney sahillerini, On İki adaları, Libya üstündeki Osmanlı haklarını,
Fransa, bütün Suriye, Hatay, Fas ve Tunus'taki Osmanlı haklarını,
Hicaz, bütün Hicaz'ı,
Büyük Britanya. Mısır, Kıbrıs, Mezopotamya (Irak)'yı.

Bunlar Manda rejimleri olarak alınmaktadır. Boğazlar' da özel bir komisyon, İzmir bölgesinde bir başka komisyon, Edirne'de bir komisyon.

Bu komisyonları incelerseniz anlarsınız ki, sonunda kimler ilgili ise orası onların elinde kalacaktır.

Sonunda Osmanlı Devleti yok oluyor. İstanbul'da İngilizlerin emrinde bir halife. Kastamonu yöresi etrafında, ileride eritilip yok edilecek olan küçük bir devlet kalıyor. Adı da Türkiye oluyor. İlginci öteki topraklarda kalan Türkler artık Türk değil. O ülkelerin uyrukluğunu alacaklar. Türkiye ile ilişkileri olmayacak.

Kapitülasyonlar

Tabii olduğu gibi ve genişletilerek kalıyor. Aynı bağlamda azınlıklara da yeni haklar getiriliyor.

Askerlik

Halife’ ye küçük bir muhafaza birliği veriliyor.

Türkiye Hükümetçiği’ nin 50.000 kişilik bir or-du+jandarma birliği olacak. Bunun % 15’i yani 7.500’ü Müttefik kuvvetlerinin mesela Yunanlıların askeri olacak. Bu gücün topu olmayacak. Subayların kullanacakları tabancalarında ne kadar mermisi olacağı Antlaşma’da yazılı.

Bu arada Türkiye (Osmanlılardan kim kalmışsa) ordunun bütün silahlarını, malzemesini Müttefiklere verecek.

Deniz kuvvetlerinde de 600 tonluk gambottan fazlası olmayacak. Bu teknelerde 7.7’likten daha büyük top olmayacak. Gemilerdeki personeli Müttefikler denetleyecekler.

Hava kuvvetleri olmayacak.

Bu konuda daha bitmez tükenmez ayrıntılı hükümler var. Mesela orman bekçisi ya da gümrükçü sayısını Müttefikler belirleyecekler.

Türkiye hiçbir ülke ile askeri anlaşma yapmayacak.

Türkler mesela Almanya’daki bir silah fabrikasında çalışmayacaklar. (Burada garip bir şey var. Fransızların Afrika’daki legion’larında çalışabilecekler)

Soykırım

Müttefikler mahkemeler kurarak Osmanlı’nın yaptığı iddia edilen soykırımı işlerini yargılayabilecekler.

Maliye Komisyonu

Maliye Komisyonu tam bir felaket. Bütçeyi Müttefikler kontrol ediyor. Yatırımları da. Beş ilkokul yaptıracağım diyorsunuz. Hayır iki tane diyorlar.

Gelirler, vergiler de Maliye Komisyonu'nun denetimine bağlı. Zaten Muharrem Kararnamesi ve Düyun-ı Umumiye devam ediyor. Türk parasının değerini de Maliye Komisyonu saptayacak. Borçlanma, borç ödeme, Maliye örgütü hepsi Maliye Ko-misyonu'nun elinde.

Diğer Konular

Aslında Antlaşma'nın alanı o kadar geniş ki. Ticaret, patent antlaşması, trafik, limanlar. yollar, çeşitli tarifeler. İletişim hatları yani telefonlar, tel-graflar. Hepsi Müttefiklerin kontrolünde

Sevr Antlaşması'nın içeriğini burada bırakalım.

Bu konuyu gözden geçirirken bir gün elime bir kitap daha geçti. Genelkurmay Başkanlığı'nın bir yayını. Gizli mi değil mi bilmiyorum:

Kurtuluş Savaşında İsyanlar.

Şaşırdım diyemem. Çünkü Kurtuluş Savaşı konusunda çok şey okudum. İsyanlar hakkında da bilgim var, fikrim var. Ama bu kaynakta gördüklerim eski bilgilerimi çok aşıyor.

Şimdi diyeceksiniz ki, Sevr'i anlatıyordun. İsyanlar nereden, ne münasebetle çıktı?

Kurtuluş Savaşı sırasında yaşanan isyanlarla Sevr Antlaşması arasında organik bir bağ olduğunu düşünüyorum. Bakın nasıl, neden?

Kurtuluş Savaşı dört yıl sürmüştür. Her bir yılın karakteri başkadır.

Birinci yıl, yani 1919 bir hazırlık yılıdır. Kongreler gibi. Çeşitli dağınık Kuva-yı Milliye birimleri arasında birlik sağlamak gibi.

1920 ise "İsyanlar" yılıdır.

1921... Nizami ordunun oluşumu ve savaşlarla geçer.

1922. Zafer yılıdır. Düşman Anadolu'dan atılır. Bunlardan 1920 yani "İsyanlar" yılı çok garip. Bütün yıl, başından sonuna isyanlarla doludur. An-zavur'la başlar, Padişah'ın Kuva-yı İnzibatiye ordusu, Düzce, tekrar Düzce, Yozgat, tekrar Yozgat, Zile, Milli Aşiret, Cemil Çeto, İnegöl, Çopur Musa,

Kula, Konya'da Delibaş, Demirci Efe, Koçgiri, en sonunda Çerkes Ethem..ve yıl biter. İsyanlar da biter.

Ve bu arada akıl almaz çirkinlikler yaşanır. Bunlardan biri Rahip Frew ile Sait Molla ve Hoca Zey-nelabidin'in düzenledikleri bir propaganda şeklidir. Bunlar Konya'daki Delibaş İsyanı sırasında Yunanlılarla anlaşarak, hazırladıkları Kuva-yı Milli-ye'yi kötüleyen kâğıtları Yunan uçakları aracılığıyla halka dağıtmışlardır.

Sonunda isyanlar biter.

Nedir bu isyanlar, kimler isyan eder ve niçin baş-kaldırırlar? Yunanlılar Trakya'da... Anadolu'nun içlerine doğru ilerlemektedir. Fransızlar güneyde, İtalyanlar Antalya'da, Konya'da; İngilizler İstanbul'da. Anadolu'da Kuva-yı Milliye bunlarla mücadele etmeye, vatanı kurtarmaya çalışırken bu adamlar bu harekete ne için karşıdırlar? Zorları nedir?

İsyancıların başkaldırmaları için esas neden "Dinin elde gitmesini engellemek ve şeriat istemektir". Tabii bu bayrak altında daha pragmatik maksatlar da gerçekleştirilir. Çapulculuk gibi.

Bu isyancıların arkasında onları teşvik eden bazı hacılar, hocalar var. Ancak dikkat çeken şey bütün bu başkaldırıların sistemli bir şekilde olduğudur.

Bu isyanlar bir yerden yönetilmektedir.

Bu isyanların kaynağı, yönetildikleri yer, İstanbul'dur.

Yıl 1920'dir. Sevr Antlaşması bu yıl imzalanmıştır. Bu antlaşmanın başarılı olarak uygulanması için Anadolu'daki Kuva-yı Milliye Hareketi' nin engellenmesi, felç edilmesi gerekir.

İstanbul'da bu karşı hareketi hazırlayan kadroya gelince:

- Başta elbette Halife vardır. Daha önce de dediğimiz gibi aslında padişahlığı sultanlığı kalmamıştır. Büyük Britanya Devleti İmparatorluğu'nun elinde bir kukla Halifedir. Acıklı olan da budur. Altı yüz yıllık şanlar şereflerle dolu bir imparatorluk tarihi ve altı yüz yıllık bir Hanedan... Osman Gazi, Murat, Fatih Mehmet, Kanuni Süleyman, II. Mahmut gibi devletlere hükmetmiş insanların torunu şimdi bir başka devletin kuklası.

Tabii ikincisi Damat Ferit Paşa. Tarihe kötü anılarla geçecek bir adam.

Hükümetin arkasındaki siyasi parti. Hürriyet ve İtilaf Partisi.

Damat Ferit Paşa ile Şeyhülislam Mustafa Sabri ve Hoca Zeynelâbidin Efendi bu partinin kurucularıdır.

Ve bunların etrafında yüz karası dernekler. Topluluklar ve insanlar.

Cemiyet-i Müderrisin: Daha sonraki adı ile Teâli-i İslam Cemiyeti...

Fatih Ders-i âmı ve Şeyhülislam Mustafa Sabri, Said-i Nursî, Derviş Vahdetî'nin işbirlikçisi Mehmet
Atıf.

Dar-ül Hikmet-i Aliyye Cemiyeti: .Hoca Ra-sim Efendi. 31 Mart savunucusu.

Cemiyet-i Tedrisiye-i İslamiye: ...Damat Ferit Paşa'nın başkanlık ettiği ve Anadolu'daki isyanlarda parmağı olan dernek.

Nigehban-ı Askeri Cemiyeti: ...Topçu Binbaşı İsmail Hakkı. Şeyhülislam Mustafa Sabri.

İngiliz Muhibleri Cemiyeti: .Anadolu'daki Kurtuluş Savaşı'nı felç etmek için çıkarılan isyanların tertipçisi .

Bunun başında Şeyhülislam Mustafa Sabri ve Sait Molla. İngiliz Rahip Frew.

Heyet-i Nasıha: ... Şehzade Abdürrahim, Süleyman Şefik Paşa (ki sonra Anadolu'ya gönderilen Padişah ordusu -Kuva-yı İnzibâtiye- kumandanı ola-caktır.) Hoca Ömer Feyzi Efendi.

Bu derneklerde görev alan bazı kişiler hakkında da bildiklerimizi söyleyeceğiz:

Şeyhülislam Mustafa Sabri Efendi: Sait Molla ve Rahip Frew ile birlikte Anadolu'daki isyanların tertipçisi. Padişah'a Sevr Antlaşması konusunda olumlu fetva vermiştir.

Sait Molla: Damat Ferit Paşa tarafından Şûra-yı Devlet üyeliğine ve Adliye Nazırlığı'na getirilmiştir. Şeyhülislam Cemalettin Efendi'nin yeğeni, Hürriyet ve İtilaf Partisi kurucusu. Boğazlıyan Kaymakamı Kemal Bey'in idam fermanını imzalayanlardan ve İngiliz ajanı.

Şeyhülislam Dürr-i zade Abdullah: Mustafa Kemal ve arkadaşları hakkında idam fetvasını vermiştir.

Zeynelabidin Efendi: Boğazlıyan Kaymakamı Kemal Bey hakkında idam fetvası vermiştir.

Mirliva Sait Paşa: Mütareke yılları içinde İstanbul'daki kadınların kapanmaları, sokağa çıkmamaları, gençlerin toplanmalarının yasaklanması, oruç tutmayanların cezalandırılması hakkında kararnameler çıkartmış, daha önceki İttihat ve Terakki Hükümeti tarafından çıkarılan Kadın Hakları Kararnamelerini kaldırtmıştır.

Adliye Nazırı Vasıf Efendi: İngilizlerin Mal-ta'ya sürgün ettiği Osmanlı aydınlarının katledilmeleri önerisini yapmıştır.

Bu örgütün Anadolu'da uzantıları vardır ve isyanlar bu uzantılar aracılığı ile düzenlenmektedir. Örneğin:

Arap Hoca (Sapanca'da) Kadı Hamdi Efendi

Bursa Müftüsü Mustafa Feyzi Efendi Anzavur kuvvetleri karışısında İç Anadolu'ya çekilmeye çalışan Kuva-yı Milliyecileri Bursa'ya sokmamış, eşkıyalara yardımcı olmuştur.

Bu tablodan anlaşılan şudur:

A) Anadolu'daki isyanlar Sevr Antlaşması'nın uygulanmasını kolaylaştırmak için çıkartılmıştır.

B) Bunu düzenleyenler İngilizler ve bir kısım Osmanlılardır. Ancak bunların neredeyse hemen hepsinin hacı, hoca, şeyhülislam müftü kökenli oldukları anlaşılmaktadır.

(Burada Kurtuluş Hareketine yardımcı olan akıllı ve dürüst din adamlarını unutmamak gerek. Rıfat Börekçi gibi. Onların mücadelesi ayrı bir konudur.)

Bu olayda İngilizlerin davranışlarının mantığı açıktır. İngilizler kendileri açısından haklı ve yararlı gördüklerini düşünüp ona göre hareket etmektedirler.

Osmanlı hacı hocalarının bu şekilde hareket etmelerinin karanlık bir açıklaması vardır:

Bunlar elbette, bütün bu tür insanlarda olduğu gibi kişisel çıkarlar, gizli kinler, nüfuz isteği, ihtiraslar, siyasi amaçlar ile hareket etmektedirler. An-

cak bu görünen dürtülerin altında derinde yatan daha önemli bir davranışın bulunduğunu düşünüyorum.

Bunların karakterinde vatan, millet, bağımsızlık, toplumun çıkarları, yeni kuşakların geleceği, tarih bilinci, ekin-kültür, bilim, sanat ve benzeri değerler yoktur. Dinlerine dokunulmayan yerde bağımsızlık ve insanlık olmamasından rahatsızlık duymazlar. Herhangi bir yönetim; Türk, Osmanlı olmasına gerek yoktur, İngiliz, Yunan yönetimi, bunların dinlerine dokunmuyorsa onların yönetimini kayıtsız şartsız kabul ederler. Sevr Antlaşması bu bakımdan isteklerine, istedikleri yaşam biçimine uygundur ve onun uygulanması için İngilizlere, Yunanlılara yardım edeceklerdir. Kurtuluş Hareketi' nin amacı bunların işine gelmemektedir. Bunlar dünya yaşamını kendilerine de başkalarına da cehenneme çevirdikten sonra cennete gidip orada sonsuza kadar yaşayacaklarına inanan hasta kafalardır.

Sevr Antlaşması'nın iki sahibi vardır:

Müttefikler ve İngilizler
Gerici, hasta kafalı vatansızlar

Ve bugün Sevr Antlaşması'ndan alınacak dersler vardır.

Konuşmamı Mustafa Kemal Atatürk'ün Samsun'da 1924'te söyledikleri ile bitireceğim:

"Yaşamda ileriye doğru değil, geriye bakmak cehalet ve gafletinde bulunanlar medeniyetin akıp giden selleri altında boğulmaya mahkûmdurlar".

Osmanlı İmparatorluğu'nun son yönetiminde yer alan bu gafiller ve hainler de halifeleri, sadrazamları ile birlikte boğulup gitmişlerdir. Bunların bugünkü devamı da aynı akıbete ugrayacaktır. Kimsenin kuşkusu olmasın.

Hepinize teşekkür eder, esenlikler dilerim.

Cahit Kayra

TARİH DİZİSİ

TARİH DİZİSİ

1908	Reval Toplantısı.
1915	Londra Toplantısı.
27 Haziran 1916	Arap Krallığı'nın ilân edilmesi.
1917 (17 Aralık)	Ruslarla Ateşkes.
1917	Sykes-Picot Antlaşması.
1917	Saint-Jean de Maurienne Antlaşması.
1917	Balfour açıklaması.
1918 (Şubat)	Ukrayna ile Antlaşma.
1918 (3 Mart)	Brest-Litovsk Antlaşması.
14 Mart-17 Nisan 1918	Türk Ordusu'nun Kars, Trabzon ve Batum'a girmesi.
7 Mart 1918	İngiliz, Fransız ve İtalyanlar arasında yapılacak Osmanlılarla ateşkes antlaşması koşullarının saptanması.
29 Eylül 1918	Bulgaristan Ateşkesi.
10 Ekim 1918	Osmanlı Meclis-i Mebusanının açılması.

---

30 Ekim 1918	Mustafa Kemal Paşa'nın Yıldırım Ordusu Komutanlığı'na atanması.
31 Ekim 1918	Mondros Ateşkesi.
31 Ekim 1918	Ordulara Ateşkes'in imzalandığının telgrafla bildirilmesi.
2 Kasım 1918/ 29 Ocak 1919	...Alman denizcilerinin, askerlerinin ve görevlilerinin İstanbul'dan ayrılışları.
7 Kasım 1918	Yıldırım Ordusu'nun kaldırılması ve Mustafa Kemal Paşa'nın Adana'dan İstanbul'a gelmesi.
8 Kasım 1918	İzzet Paşa Kabinesi'nin istifası.
9 Kasım 1918	Fransız kuvvetlerinin Doğu Trakya'yı işgal etmeleri.
11 Kasım 1918	Almanya Ateşkesi.
16 Kasım 1918	Fransız işgal kuvvetlerinin Bakırköy'de ordugâh kurmaları.
11 Kasım 1918	Fransızların İskenderun-Pozantı silah depolarına elkoymaları.

7-12-13 Kasım 1918	Müttefik donanmalarının İstanbul Limanı'na girişi.
13 Kasım 1918	İngilizlerin Çanakkale istihkâmlarına elkoymaları.
30 Kasım 1918	Avusturya Ateşkesi.
1 Aralık 1918	İzmir'de ilk Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin kuruluşu.
4 Aralık 1918	Vilayat-ı Şarkiye Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin kurulması (Hoca Raif Efendi).
5 Aralık 1918	İstanbul'da, Amerikan taraftarlığı yapan Wilson Derneği'nin kurulması.
17 Aralık 1918	Fransızların Mersin ve Adana'ya asker çıkarmaları.
17-18 Aralık 1918	İngilizlerin Batum'a asker çıkarmaları.
21 Aralık 1918	Mehmet Vahidettin'in Meclis-i Mebusan'ı dağıtması.
29 Aralık 1918	İtalyan kuvvetlerinin Marmaris'e çıkması.
2 Ocak 1919	Fransızların Ermenilerle birlikte Güney illerini işgali.
3 Ocak 1919	Faysal-Weizmann Antlaşması.
14 Ocak 1919	Kapatılmış olan Hürriyet ve İtilaf Fırkası'nın yeniden kuruluşu.

---

25 Ocak 1919	Üç vilayetin boşaltılması ve Kars'ın Ermenilere teslimi kararının alınması.
Ocak-Şubat 1919	Müttefiklerarasında Paris'te paylaşım görüşmeleri.
28 Mart 1919	İtalyanların Antalya'ya asker çıkarmaları.
30 Mart 1919	Damat Ferit Paşa'nın Amiral Calthorpe'a İngiliz himayeciliği önermesi.
25 Nisan 1919	Londra Konferansı.
26 Nisan 1919	Boğazlıyan Kaymakamı Kemal Bey'in Nemrut Mustafa Divanı Harbi tarafından mahkûmiyeti ve idam edilmesi.
29 Nisan 1919	İtalyanların Antalya'ya yeniden asker çıkarmaları.
30 Nisan 1919	Mustafa Kemal'in Ordu Müfettişliği'ne atanmasına ilişkin iradenin imzalanması.
3 Mayıs 1919	Kâzım Karabekir Paşa'nın XV. Kolordu Komutanı olarak göreve başlaması.
6 Mayıs 1919	Mustafa Kemal'in Genel Müfettişliğe atanması kararının alınması.

15 Mayıs 1919	Yunanlıların İzmir'e asker çıkarmaları.
16 Mayıs 1919	Mustafa Kemal'in Bandırma gemisiyle Samsun'a hareket etmesi
17 Mayıs 1919	Hint Müslümanlarının İngiltere'ye başvurmaları.
19 Mayıs 1919	Mustafa Kemal'in Samsun'a çıkması.
19 Mayıs 1919	Fatih Mitingi.
20 Mayıs 1919	Üsküdar Mitingi.
22 Mayıs 1919	Kadıköy Mitingi.
23 Mayıs 1919	I. Sultanahmet Mitingi.
27 Mayıs 1919	Aydın'ın Yunanlılar tarafından işgali.
29 Mayıs 1919	Şûra-yı Saltanat toplantısı.
30 Mayıs 1919	Paris Toplantısı (Damat Ferit Paşa Heyeti).
30 Mayıs 1919	II. Sultanahmet Mitingi.
5 Haziran 1919	Akhisar'ın Yunanlılar tarafından işgali.
8 Haziran 1919	Amiral Calthorpe'un Osmanlı Dışişlerinden Mustafa Kemal'in geri çağırılmasını istemesi.
12 Haziran 1919	Yunanlıların Bergama'yı işgali.

21/22 Haziran 1919	Amasya Genelgesi.
28 Haziran 1919	Müttefiklerle Almanya arasında Versay Barış Antlaşması.
Temmuz 1919	İstanbul Hükümeti'nin Mustafa Kemal'i görevinden azletmesi ve arkadaşlarıyla birlikte yasa dışı ilan etmesi.
23 Temmuz 1919	Erzurum Kongresi'nin toplanması.
10 Eylül 1919	Müttefiklerle Avusturya arasında Saint Germain Barış Antlaşması.
4-11 Eylül 1919	Sivas Kongresi; Misak-ı Milli'ye (Ulusal Ant) son şeklinin verilmesi.
5-12 Eylül 1919	Damat Ferit Paşa Kabinesi'nin çekilmesi. Ali Rıza Paşa Kabinesi'nin kurulması.
22 Eylül 1919	General Harbord'un Sivas'a gelerek Mustafa Kemal ile görüşmesi.
20 Ekim 1919	Amasya'da Salih Paşa ve Mustafa Kemal görüşmesi. Amasya Protokolü.
27 Aralık 1919	Mustafa Kemal'in Ankara'ya gelişi.

27 Aralık 1919	Müttefiklerle Bulgaristan arasında Nöyyi Barış Antlaşması.
12-20 Ocak 1920	İstanbul Meclis-i Mebusanı'nın toplanması.
28 Ocak 1920	İstanbul Meclis-i Mebusanı'nın Ulusal Ant (Misak-ı Milli)'yi benimsemesi ve ilanı
3 Mart 1920	Salih Paşa Kabinesi'nin işbaşına gelmesi.
15-16 Mart 1920	İngilizlerin İstanbul'u işgali ve Türk devlet adamı, kumandan gibi kişilerin tutuklaması.
18 Mart 1920	İstanbul Meclis-i Mebusanı'nın dağılması.
4 Nisan 1920	Salih Paşa Kabinesi'nin istifası.
5 Nisan 1920	Damat Ferit Hükümeti'nin işbaşına gelmesi, Anadolu'daki ulusal direniş hareketinin suçlanması, Dürrizade Abdullah Efendi'nin bu harekete katılanların idamı gerektiği hakkında fetva vermesi.
9 Nisan 1920	Albay İsmet Bey'in Ankara'ya gelişi.
12 Nisan 1920	Hilafet Ordusu'nun kurulması.
14 Nisan 1920	San Remo Konferansı'nın toplanması (Bitişi 24 Nisan).

---

18 Nisan 1920	Kuva-yı İnzibatiye kararnamesinin çıkarılması.
23 Nisan 1920	**Ankara'da Büyük Millet Meclisi'nin toplanması.**
24 Nisan 1920	Müttefiklerin San Remo Barış tasarısını Osmanlılara gizlice vermesi.
29 Nisan 1920	Hilafet Ordusu'nun harekete geçmesi.
29 Nisan 1920	Ankara'da Millet Meclisi'nce Hıyanet-i Vataniye Kanunu'nun kabul edilmesi.
30 Nisan 1920	Sadrazam Tevfik Paşa'nın, Antlaşmayı imzalamak üzere Sevr'e gitmesi ve imzalamayıp geri gelmesi.
20 Mayıs 1920	Ankara Temsilcisi Yusuf Kemal (Tengirşenk) Bey'in Moskova'ya gitmesi (Ali Fuat Paşa, Rıza Nur Bey).
1Haziran 1920	Amerika Birleşik Devletleri'nin Sevr Konferansı'na katılmayı (ve Ermeni Korumacılığını) reddetmesi.
4 Haziran 1920	Müttefiklerle Macaristan arasında Trianon Barış Antlaşması.

10 Haziran 1920	Sevr Antlaşması metninin Osmanlılara resmen verilmesi.
17-20 Haziran 1920	Damat Ferit Paşa'nın Paris'te Müttefiklere barış tasarısı önermesi.
22 Haziran 1920	Yunan saldırısının başlaması, Yunan Kuvvetlerinin Milne hattını geçmeleri.
20-27 Temmuz 1920	Yunanlıların Trakya'yı işgal etmeleri.
10 Ağustos 1920	Sevr Antlaşması'nın imzalanması.
24 Ağustos 1920	Ankara Hükümeti ile Bolşevikler arasında Bolşeviklerle Dostluk Antlaşması'nın parafe edilmesi.
25 Ekim 1920	Yunanlıların Anadolu içine doğru ileri askeri harekâta geçmeleri.
Kasım 1920	Amerika Birleşik Devletleri'nin Versay Antlaşması'ndan çekilmesi.
3 aralık 1920	Ermenilerle Gümrü Antlaşması.

---

5 Aralık 1920	Ahmet İzzet ve Salih Paşalarla Mustafa Kemal'in Bilecik'te buluşmaları.
9-12 Ocak 1921	Yunan saldırısı ve **BİRİNCİ İNÖNÜ ZAFERİ.**
25 Ocak 1921	Onlar Konseyi tarafından Türkiye'nin görüşmeye çağırılması.
28 Ocak 1921	Bolşevikler tarafından Ankara Hükümeti'ne 35 bin tonluk silah, cephane yardımı.
27 Şubat-12 Mart 1921	Londra Konferansı.
13 Mart 1921	Ankara Hükümeti ile İtalyanlar arasında görüşmeler.
16 Mart 1921	Ankara Hükümeti ile Bolşevikler arasında Moskova'da Dostluk Antlaşması'nın imzalanması.
23 Mart-1 Nisan 1921	Yunan saldırısı ve **İKİNCİ İNÖNÜ ZAFERİ.**
16 Mart 1921	Malta'da tutsak tutulan Türklerle, Anadolu'da tutsak tutulan İngilizlerin karşılıklı olarak serbest bırakılmaları konusunda anlaşma yapılması.

23 Nisan 1921	İzzet ve Salih Paşaların İstanbul'a dönmeleri.
...Haziran	İtalyanların Ege'de işgal ettikleri topraklardan kuvvetlerini parça parça çekmeleri.
....Haziran	Franklin Bouillon'un Ankara'ya gelmesi.
...Temmuz 1921	Bolşeviklerin Ankara Hükümeti'ne yeni yardımlar yapmaları.
10-16 Temmuz 1921	Yunan Saldırısı. Eskişehir-Kütahya savaşları. **Türk Ordusu'nun yenilgisi ve Sakarya'ya çekilmesi.**
15 Ağustos-13 Eylül 1921	Sakarya Savaşı ve Yunanlıların yenilmesi, Yunanlıların Afyon-Uşak hattına çekilmeleri.
... Eylül 1921	Bolşeviklerin Ermenistan'ı Sovyetler Birliği'ne katmaları.
20 Ekim 1921	Fransızlarla Ankara Antlaşması. (Franklin Bouillon ve Yusuf Kemal Tengirşenk) Fransızların Kilikya'dan ve işgal ettikleri bölgeden çekilmeleri.

23 Ekim 1921	Malta'ya sürülen Türklerle Ankara Hükümeti'nin elindeki tutsak İngilizlerin değiştirilmesi.
22 Mart 1922	Müttefiklerin barış çabaları Türklerle Yunanlılar arasında ateşin kesilmesi için nota vermeleri.
26 Mart 1922	Müttefiklerin nota vererek bir barış konferansı toplanmasını önermeleri.
...Haziran 1922	Yunanlıların Samsun'u bombalamaları.
...Haziran 1922	Yunanlıların İstanbul'u işgal etme önerileri.
30 Ağustos 1922	**BÜYÜK ZAFER.** Yunan Ordusu'nun büyük ölçüde imha edilmesi, Başkumandan Trikopis'in esir alınması.
9 Eylül 1922	Türk Ordusu'nun İzmir'e girmesi.
16 Eylül 1922	İngilizlerin Çanakkale'ye destek kıtaları göndermesi.
24-26 Eylül 1922	Türk Ordusu'nun Boğazlar'da tarafsız bölgelere girmesi.
......	Yunanlıların Trakya'yı boşaltmaları.

11 Ekim 1922	**MUDANYA ATEŞKESİ'NİN İMZALANMASI.**
1 Kasım 1922	Saltanat'ın Kaldırılması.
17 Kasım 1922	Mehmet Vahidettin'in İstanbul'dan ayrılması.
18 Kasım 1922	Abdülmecit Efendi'nin Halifeliğe getirilmesi.
21 Kasım 1922	Lozan Konferansı'nın başlaması
24 Temmuz 1923	**LOZAN ANTLAŞMASI'NIN İMZALANMASI.**
6 Ağustos 1923	Türkiye ile Amerika Birleşik Devletleri Hükümetleri arasında dostluk ve ticaret antlaşmasının imzalanması.
19 Ekim 1922	Türk Ordusu'nun İstanbul'a girmesi. Yabancı orduların kentten ayrılması.
29 Ekim 1923	**CUMHURİYET'İN İLANI**
4 Mart 1924	Hilafetin kaldırılması.

FOTOĞRAFLAR

Sevr Antlaşması'nın Mimarları

Mondros Ateşkes Antlaşması'nın imzalandığı İngiltere'nin Agamemnon Zırhlısı.

Mondros Ateşkes Antlaşması'nın imzalanmasından sonra İngiliz askerleri İstanbul sokaklarında.

Lloyd George.
Büyük Britanya Başbakanı.

Lord Curzon.
Büyük Britanya Dışişleri Bakanı.

Wilson.
ABD Başkanı.

Elefterios Venizelos.
Yunanistan Başbakanı.

Georges Clemenceau.
Fransa Başbakanı.

Winston Churchill.
Büyük Britanya Deniz Kuvvetleri Bakanı.

Lord Balfour.

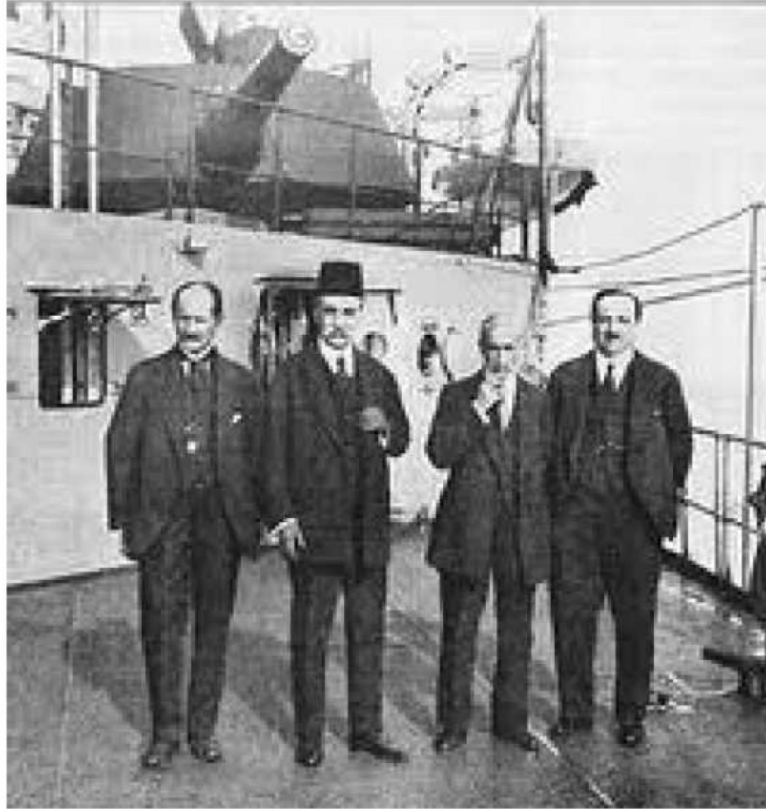
Sir Mark Sykes.

Mehmet Vahdettin.
Osmanlı Sultanı.

Damat Ferit Paşa.
Osmanlı Sadrazamı.

Sevr Antlaşması'nın imzası yolunda. Soldan: Rıza Tevfik, Damat Ferit Paşa, Bağdatlı Hâdi Paşa, Reşat Halis Bey.

Hicaz Kralı
Hüseyin.

Sait Molla.
İngiliz Muhibleri Cemiyeti Kurucusu.

Mustafa Sagir.
Ankara'da İngiliz Casusu.

Sevr Antlaşması'nın Osmanlı Murahhası Bağdatlı Hâdi Paşa tarafından imzalanması.

- Bu vazoya dokunmayın, çatlaktır. (Fransız karikatürü)

Lozan Antlaşması'nın Mimarları

Mustafa Kemal Paşa.

Mustafa Kemal Paşa ve Mustafa İsmet Paşa.

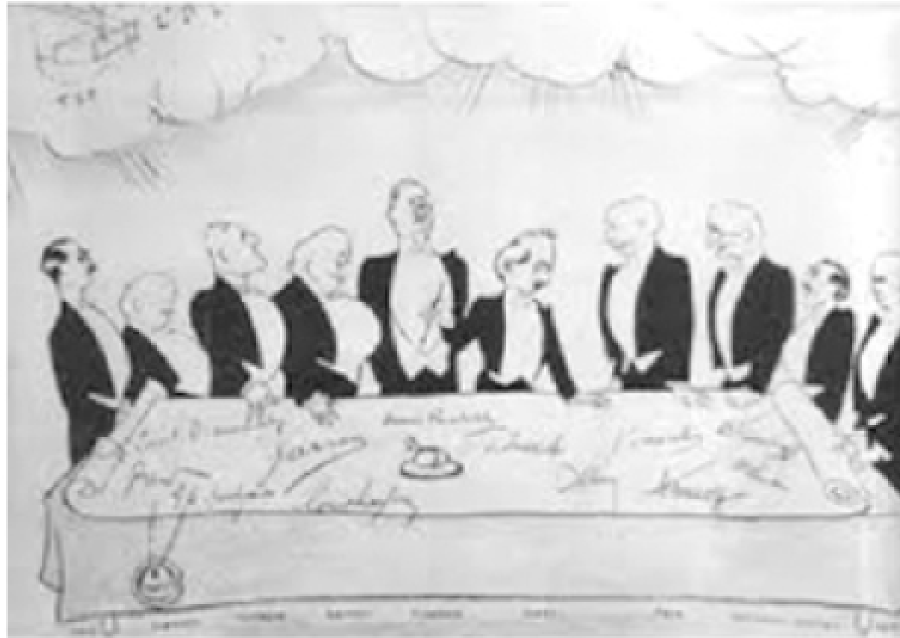
Sivas Kongresi Üyeleri.

Mustafa Kemal Paşa Sivas Kongresi sırasında Rauf Bey ile (solda).

İsmet Paşa Lozan Antlaşması'nı imzalarken.

Karikatürist Derso ve Kelin'in Antlaşma'yı imzalayanları gösteren karikatürü.

Ankara'dan Portreler

Fethi Okyar.

Kâzım Karabekir.

Kâzım Özalp.

Fevzi Çakmak.

Ruşen Eşref.

Yusuf Kemal Tengirşenk.

Tevfik Rüştü Aras.

Hasan Saka.

Rıfat Börekçi.

Rauf Orbay.

Bekir Sami Kunduh.

Halide Edip Adıvar.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

Bu kitabın hazırlanmasında tarih kitaplarından, Sevr Antlaşması metninden başka, aşağıdaki kaynaklardan yararlanılmıştır:

Akşin, Sina, ***İstanbul Hükümetleri ve Milli Mücadele.*** Akyol, Taha, ***Medineden Lozan'a.*** Armaoğlu, Fahir, ***20. Yüzyıl Siyasi Tarihi.*** Asım, Mehmet-Halide Edip-Yakup Kadri-Falih Rıfkı, ***İzmir'den Bursa'ya.*** Atatürk, Mustafa Kemal, ***Nutuk.*** Atay, Falih Rıfkı, ***Batış Yılları.*** Banoğlu, Niyazi Ahmet, ***Atatürk'ün İstanbul'daki Hayatı.*** Bayrak, Orhan, ***Kurtuluş Savaşı ve Atatürk.*** Bridge, Ann, ***Dark Moment (Kara Zamanlar).*** Coşkun, Alev, ***Kuva-yı Milliye'nin Kuruluşu.*** [En Uzun On

Beş Gün, Ödemiş Direnişi] Çambel, Hasan Cemil, ***Makaleler, Hatıralar.*** Duru, Orhan, ***İngiliz Gizli Belgeleri.***

Evans, Laurence, ***United States Policy And the Partition of Turkey, 1914-1924.***

Fromkin, Peace, ***A Peace to End all Peace.***

Hamdi, Mehmet Tevfik, ***II. Abdülhamit, Meşrutiyet ve Mütareke Devri Hatıraları.***

Helmreich, Paul C., ***Sevr Entrikaları.*** İğdemir, Uluğ, ***Sivas Kongresi Tutanakları.*** Jaeschke, Gotthard, ***Kurtuluş Savaşı ile İlgili İngiliz Belgeleri.***

Kinross, Lord, ***Atatürk, Bir Milletin Uyanışı.*** Kocatürk, Utkan (Prof.), ***Kaynakçalı Atatürk Günlüğü.*** Koloğlu, Orhan, ***İttihatçılar ve Masonlar.*** Kutay, Cemal, ***Bilinmeyen Tarihimiz.***

Lozan Barış Antlaşması, Uluslararası Seminer 25-26 Ekim 1993.

Mütercimler, Erol, ***Kurtuluş Savaşına Denizden Gelen Destek.***

Nadi, Yunus, ***Kurtuluş Savaşı Anıları.***

Peker, Nurettin, ***İstiklâl Savaşı, İnebolu ve Kastamonu Havalisi.***

Rouillon, Leon, ***Pour La Turquie.***

Sanders, Liman von, ***Türkiye'de Beş Yıl.***

Selek, Sebahattin, ***İsmet İnönü, Hatıralar.***

Sencer, Oya, ***Türk Toplumunun Tarihsel Evrimi.***

Sherrill (ABD Ankara Büyükelçisi, General), ***Mustafa Kemal.***

Şeref, Abdurrahman, ***Tarih Söyleşileri. [Boğazlar Sorunu].***

Şimşir, Bilâl N., ***Bizim Diplomatlar.***

Şimşir, Bilâl N., ***İngiliz Belgelerinde Atatürk.***

Tansel, Selahattin, ***Mondros'tan Mudanya'ya.***
TBMM Gizli Oturum Tutanakları.

Tepeyran, Ebubekir Hazım, ***Belgelerle Kurtuluş Savaşı Anıları.***

Tevetoğlu, Fethi (Dr.), ***Milli Mücadele Yıllarındaki Kuruluşlar.***

Tevfik, Rıza, ***Biraz da Ben Konuşayım.*** Tunçay, Cemil Mete, ***Türkiye Tarihi*** [4.cilt], ***Siyasal Tarih 1908-1923.***

Uluslararası ATATÜRK Sempozyumu, Bildiriler ve Tartışmalar, Türkiye İş Bankası Yayını. Üçok, Coşkun, ***Siyasal Tarih.***

Yılmaz, Hadiye, ***Arşiv Belgeleri Işığında Pontus Meselesi.***

DİZİN